

Cuprins

WAȚA ROMÂNEASCĂ • n. ~ * -
 DBMSTE5NE iBOTIBZ >,MemorM

« « * a ,ibortati 15
 17
 19
 20

... (C a l t e ...) (J u m a i) 21

... tare ; **TrawdX^T** 'c i o q i i ' ! ! ȘleBuitonH ; Aștep-
 VBRQNXCA PORUimbACU • Atiti a., W n - 57
 Ourcuiheu, ' au cost> ce sîat ? ; Mirare ; 60

AUREL MIHALE : In avanpost (nuvelă) 62

87

fete " : De P r o d u c t i a : Bătafe la geam ; Soare ; 90

Scriitorij ^ n ^ j ^ ^ 93

Cronica literară 95

Critică și actualitate 106

112
 118

Cronica științifică

Alcaidi. (REMUS RÂIDULEȚ: Viitorii zepte ani ide Energetică ramăoeaislă în lumina realizărilor mondiale în tehnica energiiei 124

Cronica filmului

D. I. SUOHJIANU : După Festivalul filmului românesc de la Mamaia 138-

AL. MIRDDAiN : Valoarea lui Al. Gîrneată 145

Miscellanea

Comentariu la „Bibliografia literaturii române, 1948—1960”
(**Camil Ballazar**) — A doua wniferinită pe țară a Uniunii Arhitecților din R.S.R. (**Arfi. Jean Mon'da**) — N. N. Toniitea (**Barbu Brezianu**) — Interiviu cu John Rotes (**Petru Conxarnesoii**) — Moștenitorii aibuzivi (**PauJ B. Marian**) — Prea multă poezie strică (**J. M.**) — CelălaUt Flăulbent, neștiutul (**H. Zalis**) — „Urtmuz” — fișă ide islorie literară (**Ion Baiu**) 14&

Cărți noi

Al. Oprea : „Pamaft Iisltrati” (Al. Sănlculeacu) — **Ștefan Popesc** : „Poeme” (S. D.) — * * * : „Studii eininesiciene” (P. M. Gomcea) — **Agatha Grigorescu-Bacovia** : ^Lu-mină” (Garnil Balfazar) — **Teodor Bails** : „Poanta soarelui” <H. GrăimeSou) — **Sonia Larian** : „Conlinentul icolorat” (JNTina Stăraeulelsjcu) 1 6 4

Cartea străină

1. OAR : „Texteis” Ide George Linze 1 7 6

Revista revistelor

— din țară —

„ORamuri” ran 1—6/1965 (**Emil Mănu**) ; „lașul literar” nr. 5/1965 (**S. D.**) ; „Steaua” nr. 1/1965 ; „luceafărul” rai. 13/1965 ; „Gazetta literară” nr. 22/1965 (**P. G.**) 1 7 8

— de peste hotare —

„La Talbte ronde” nir. 205/11965 ; „Esprât” nr. 3/1965 ; „Mereure de (Frăntele” nr. 12il7/li965 ; „Cahiters de sud” nr. 380 i(E.P.G.) ; „Worit 4n Ider Zeit” nr. 6/1965 iJX (Ludovic) 1 8 4

ILUSTRĂȚIA DE PE COPERTĂ : Luleia Cosmescu : „Femei din Năsăud”

Director: DEMOSTENE BOTEZ

Colegiul redacțional: Acad TUDOR ARGKEZI, AUREL BARANGA (redactor-șef adjunct), Acad. MIHAI BENIUC, Acad. GEO BOGZA, LUCIA DEMETRIUS, PAUL GOBORGESOU (redactor-șef adjunct), Acad. IORGU IORDAN, acad. ATHANASE JOJA, Acad. AL. PHILIPPIDE, Acad. ZAHARIA STANCU, D. I. SUCHIANU

Redacția : Bd. Ana Ipătescu nr. 15, telefon 11.88.85—Raion „30 Decembrie”.—București

O nouă fază istorică

 În viața obștească și de stat a poporului nostru, ca și în viața sa morală colectivă, nu există evenimente mai importante decât congresele periodice al Partidului Comunist. De când primii comuniști români au înălțat steagul biruitoarei doctrine și acțiuni marxist-leniniste, Partidul nostru s-a întrunit în congres de nouă ori, fie în condițiile ilegalității revoluționare, fie în condițiile libertății și guvernării revoluționare. Nouă sfaturi comuniste, întocmai ca nouă înalte jaloane înfipte în șuvoiul tumultuos al apelor istoriei, marchează drumul cel mai greu, dar cel mai glorios deschis de către cea mai nouă, dar cea mai puternică forță politică din câte au acționat vreodată în această țară: detașamentul avansat al clasei muncitoare. Într-un înțeles adine, cele nouă congrese comuniste jalonează însuși drumul istoric al poporului român, marchează etapele liniei ascendente a dezvoltării sale în ultima jumătate de veac: exacerbarea luptei de clasă și transformarea ei în luptă revoluționară; alianța țărănimii cu proletariatul, sub conducerea comuniștilor; lupta pentru apărarea drepturilor democratice, împotriva fascismului și războiului („pîine, pace, libertate”); lupta, în condițiile celei mai cumplite terori, pentru doborîrea dictaturii antonesciene și pentru ieșirea din războiul hitlerist, insurecția armată și Eliberarea; doborîrea, în bătălie politică și socială deschisă, a burghezo-moșierimei, înlăturarea monarhiei, instaurarea regimului de democrație populară și a Republicii; începerea operei istorice a construirii socialismului, în industrie, în agricultură, în cultură și artă; lupta pentru desăvîrșirea construcției socialiste și victoria definitivă a socialismului; România Socialistă. O întregă istorie, o extraordinară condensare a timpului în evenimente epocale, o minunată, aproape fantastică recuperare a secole de încremenire, a multor, foarte multor decenii pierdute prin culpă majoră, de neiertat, a burgheziei, la comandamentul progresului și la bilanțul civilizației. În acest enorm arc istoric, care, pe măsură ce se deschide, își asigură o neînvinsă trăinicie sprijinindu-se pe nenumăratele coloane ale realizărilor materiale, și pe măsură ce-și dă acest sprijin, se deschide tot mai larg spre viitor, totul este izvorît și totul izvorăște din ideea comuniștilor, din voința comuniștilor, din lupta și sacrificiul lor, ele înșile izvorînd din adîncul fierbinte și rodnic al aspirațiilor poporului și transformîndu-se neîncetat într-un patetic, invincibil elan popular.

Iată, într-o perspectivă destul de simplă, ceea ce marchează jaloarele celor nouă congrese ale comuniștilor români. În cursul acestui drum, care este destul de lung, și care n-a fost deloc ușor, s-a născut, s-a cimentat, a căpătat dimensiunile și forța unui fenomen de bază al întregii noastre existențe istorice, încrederea poporului în Partidul Comunist. În limbaj obișnuit, și în linia fenomenelor obișnuite, se poate spune că Partidul a câștigat încrederea poporului, că Partidul se bucură de încrederea poporului, că această încredere este, deci, un bun al Partidului. Privind lucrurile în profunzime, apare însă clar că acest sentiment se răsfrânge asupra poporului însuși, că poporul se bucură el însuși de încrederea nețărmurită pe care o acordă Partidului, că exact în măsura în care ea este un dar făcut de popor Partidului, ea este și un dar pe care, știind s-o însuși, Partidul l-a făcut poporului. Bunurile materiale sînt bune, bunurile de cultură sînt bune, dar nici un bun nu este mai bun decît acest sentiment pe care poporul nostru l-a dobîndit în cursul ultimelor decenii și al ultimilor ani: încrederea profundă, desăvîrșită, în forța sa politică conducătoare, în conducătorii săi, în Partidul Comunist.

Partidul Comunist Român este primul conducător care a știut și a putut să creeze, între el și popor, comunicarea directă, legătura nouă și puternică a încrederii. Desigur că aceasta a fost posibil numai pentru că între popor și Partid nu a existat nici o distanță: de interese, de procedee, de idei, de aspirații. Partidul a năzuit și năzuiește să fie numai popor, să fie poporul însuși. Cu alte cuvinte, între popor și Partid nu a existat tocmai acest „între”. Poporul și-a dat seama, s-a convins prin experiență de fiecare zi, prin experiență de masă și de individ, prin confruntare istorică cu destinul, că Partidul Comuniștilor realizează tot ceea ce promite, și nu promite decît ceea ce poate realiza. Poporul s-a convins că Partidul Comunist și-a dat o fundamentală lege a sincerității, de la care nimic pe lume nu-l poate face să se abată. Poporul s-o convins, mai ales, că Partidul Comuniștilor îi vrea binele, îi dorește și îi făurește o viață mai bună, îi cere să fie perseverent și entuziast cînd e vorba de bună starea, de demnitatea, de libertatea celor ce muncesc și de strălucirea patriei.

Încrederea poporului nostru în Partid s-a manifestat, a sporit și sporește neîncetat, pe măsură ce sporește grandoearea planurilor și programelor Partidului.. Paralelă: acum cincizeci, patruzeci, treizeci sau chiar douăzeci de ani, cine știe ce mare partid „de guvemămînt” și „de mase” promitea înființarea unei școli în cutare sat, a unui pod peste cutare pîrîu, sau „aducerea luminii electrice” într-o capitală de juAeț — și nu-l credea nimeni, dar absolut nimeni; în epoca noastră Partidul Comunist promite lichidarea generală a analfabetismului, sau o uriașă hidrocentrală la Porțile de Fier, poduri peste Dunăre, sau pur și simplu electrificarea țării în totalitatea ei — și nimeni nu se îndoiește, și toată lumea, ca un singur om, e încredințată că așa va fi!

Fapt este că o experiență în care se cuprind, deopotrivă, detaliile imperceptibile ale existenței individuale ca și realitatea de ansamblu, uriașe, a unei țări înnoite din creștet pînă în tălpi, transformată în esență și în aparență, îmbogățită cu toate caracteristicile unei civilizații înalte, a dat naștere și intensitate incalculabilă sentimentului, cu totul necunoscut, cu totul inexistent în trecut, al încrederii poporului în conducătorul său.

Astăzi nici nu mai putem admite o existență istorică, o viață socială și de stat, lipsită de condiția morală a încrederii, care este, cit siguranță, unul dintre cele mai prețioase bunuri pe care le-am dobândit în anii ce s-au scurs sub conducerea comuniștilor. Dacă desființarea exploatarea omului de către om este temelia economică a înălțării edificiului socialist, dacă Republica socialistă este cadrul său de stat, cred că se poate afirma că încrederea desăvârșită a poporului în conducătorul său, Partidul comunist, este condiția morală fundamentală a 7narșului nostru biruitor spre comunism.

*

Toate acestea s-au vădit, cu cea mai mare claritate și forță, și în cel mai profund înțeles al lor, în cele șase zile, de la 19 la 24 Iulie, în cursul cărora s-au desfășurat lucrările celui de al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român.

Nu pentru că impresiile pe care ni le-a produs sînt încă proaspete și atît de puternice, nu pentru că nu am fi avut încă timpul să ne obișnuim cu noutatea și grandoearea realizărilor pe care ni le-a anunțat, și nu pentru că bucuria extraordinară cu care am întîmpinat hotărîrile luate ne-ar face să pierdem simțul exact al faptelor istorice — nu din aceste pricini Congresul al IX-lea este considerat de către întregul nostru popor drept cel mai important din succesiunea glorioasă a Congreselor partidului comunist.

Dar este obiectiv exact și evident că lucrările sale au dăruit poporului și patriei noastre un fond de conștiință, un bilanț de înfăptuiri și un program de noi realizări, a căror bogăție, varietate și importanță depășesc patrimoniul atît de prețios al fiecăruia dintre congresele precedente.

Congresul al IX-lea nu a lăsat necercetat nici un ungher al vieții noastre, al situației și perspectivelor noastre de popor și de stat — în economie, în activitate socială, în politică, în cultură, în artă, în administrație publică. Bilanțul general ne-a putut umple de mîndrie și de speranță, căci el ne-a arătat că în toate aceste domenii s-au înfăptuit progrese uriașe și că prin toate aceste progrese am pășit adînc în sfera vieții socialismului. În toate domeniile, în toate direcțiile socialismul a învins și a început să-și arate din plin roadele de orînduire superioară tuturor celorlalte, de orînduire care înalță omul și viața omenească pe o altă culme.

Congresul al IX-lea ne-a dăruit, deci, conștiința neșovăelnică, împlinită, de societate, popor și stat socialist. E o stare de conștiință cu efecte profunde asupra alcătuirii și dinamicii noastre morale, o stare de conștiință care ne dă o nouă forță și un nou elan, spre încercarea culmii supreme — culmea comunismului.

Conștiința deplină, limpede, puternică, de societate, popor și stat socialist și-a aflat expresia directă în proiectul unei noi legi fundamentale a statului nostru, a unei noi Constituții. Aprobarea principiilor cuprinse în proiectul noii Constituții și hotărîrea delegaților de a-l propune spre dezbatere și votare Marii Adunări Naționale au constituit unul din momentele fundamentale ale lucrărilor Congresului al IX-lea al P.C.R.

Astăzi, proiectul prezentat Congresului a devenit lege, în urma dezbaterilor și votului unanim și entuziast al deputaților Marii Adunări Naționale, întrunită în Adunare Constituantă, în zilele de 20 și 21 August 1965.

Noua Constituție este oglinda realității obiective, a transformărilor uriașe, ireversibile produse în structura economică și socială a vieții poporului nostru, a societății noastre, de-a lungul ultimelor două decenii. Textul ei marchează trecerea poporului nostru într-o nouă fază istorică, într-o nouă etapă a drumului care duce de la doborârea burgheziei până la înfăptuirea societății comuniste. Prima fază, faza construirii socialismului, căreia i-a corespuns, în ordinea structurii de stat Republica Populară, s-a încheiat. Astăzi, socialismul a învins în toate sectoarele și în toate direcțiile, astăzi, orice urmă a orînduirii burgheze a fost lichidată., a rămas în urmă, în trecutul nostru istoric. Deci, astăzi:

„România este republică socialistă. Republica Socialistă România este stat al oamenilor muncii de la orașe și sate, suveran, independent și unitar”.

Acest articol 1 al Constituției este un sunet de clopot despărțitor de epocă. în acelaș timp el anunță, cu răsunet moral zguduitor, cu o forță emoționantă cum alta nu a mai încercat vreodată sufletele noastre, împlinirea celui mai vechi și mai scump vis al poporului, victoria celei mai îndelungate, mai nobile și mai grele lupte din cîte s-au dat vreodată în istoria noastră, lupta comuniștilor români.

Ca o concluzie firească a tuturor condițiilor în care s-a desfășurat această luptă și care au făcut posibilă această victorie și, în acelaș timp, ca o garanție a succeselor viitoare, a biruinței finale pe drumul realizării comunismului, noua Constituție confirmă și afirmă lapidar :

„În Republica Socialistă România, forța politică conducătoare a întregii societăți este Partidul (Comunist Român)”.

Astfel, Partidul, călăuză a drumului istoric al patriei, chintesență a calităților poporului, este consacrat, în calitate de ctitor și conducător prin însuși actul fundamental al ființei noastre de islat.

Cu aceste coordonate fundamentale, Constituția Republicii Socialiste România este, după cum spuneam, o oglindă, și este, totodată un program al unei societăți superioare și al unui om nou. Scopul suprem al Statului, după cum declară art. 13, este libertatea și demnitatea omului, înflorirea multilaterală a personalității umane. într-o societate care a desființat pentru totdeauna exploatarea omului de către om, în structura căreia nu mai pot încolți niciodată germeii inegalității economice și. ai nedreptății sociale, Statul devine cadrul cel mai potrivit, cel mai favorabil pentru o nestăvilită dezvoltare a omului.

Sînt înscrise, în Constituția epocii socialiste, o mulțime de drepturi, colective și individuale, economice, sociale, politice, de conștiință. Sînt drepturi reale, al căror exercițiu deplin umple și caracterizează existența de fiecare clipă a poporului nostru și a fiecărui membru al familiei socialiste, în parte. Litera Constituției nu mai este o literă moartă, legislația de bază a Statului nostru nu mai este o declarație mincinoasă și sterilă, așa cum au fost pe vremea trecutelor constituții ale „democrației” burghezo-moșierești, constituțiile succesive, votate împotriva poporului, de către falșii reprezentanți ai poporului. însuși portretul cetățeanului de

azi al patriei noastre, caracterizat prin simț al libertății, al demnității, al răspunderii, este o dovadă în acest sens.

Constituția cuprinde 'tot ceea ce trebuie consfințit și garantat, pentru ca statul să-și îndeplinească scopul său suprem: „înflorirea multilaterală a personalității umane”. Este o Constituție a Vieții, o Constituție a Omului, și depinde numai de noua noastră conștiință socialistă, de simțul adine și grav al datoriei de cetățean al patriei socialiste ca ea să-și dea toate roadele, să devină într-adevăr charta umanismului socialist al poporului român.

Partidul însuși, preocupat, dornic numai de a-și îndeplini cit mai ftine misiunea sa de forță politică conducătoare, și-a dat, prin noua •Constituție un nou statut, care-i asigură o funcționare democratică și mai desăvârșită, o dinamică și mai energică, o temelie ideologică marxist-leninistă și mai oțelită și mai intransigentă, o legătură cu poporul și mai strlinsă decât pînă în prezent. Poporul nostru acordă o importanță fără egal adoptării acestui nou statut, căci, așa cum arătam mai sus, încrederea poporului nostru în forța sa conducătoare izvoarăște din experiența necurmată a identității popor-Partid. Poporul nostru se bucură, așa dar, și se mîndrește cînd vede că Partidul își întărește forțele, își adaptează ființa și acțiunea într-un mod și mai deplin la necesitățile noii faze istorice, căci știe că de capacitatea de acțiune a Partidului ca forță conducătoare atîrnă însăși existența și fericirea sa.

Cu o bucurie fără seamăn a primit poporul nostru reluarea numelui de Partid Comunist Român, nume ale cărei rezonanțe întilnesc cele mai vechi și mai scumpe amintiri ale luptei revoluționare, și pe care oamenii muncii din țara noastră l-au legat indisolubil, în gîndirea lor intimă, de fiecare dintre realizările care au marcat construirea socialismului.

Congresul al IX-lea o adoptat numeroase hotărîri, planuri și programe privitoare la dezvoltarea industriei socialiste, a agriculturii socialiste, a vieții sociale și a culturii socialiste, pe care nu le putem nici măcar aminti aci, în toată bogăția și importanța lor. Prin realizarea lor, țara noastră va urca noi trepte ale civilizației, prestigiul și rolul ei internațional va spori în mod considerabil, în timp ce nivelul vieții materiale și culturale al cetățeanului României socialiste va crește neîncetat.

Prin toate, și din toate aceste hotărîri, se desprinde ca un adevăr fundamental, ca o necesitate absolută și ca un ideal suprem, politica de suveranitate și independență națională a Partidului nostru, politica sa de strînsă legătură cu țările lagărului socialist, politica sa de colaborare internațională, doritoare și creatoare de rjace și bună înțelegere între țările cu orînduiri sociale diferite.

*

Partidul ne-a învățat, a făcut să se înrădăcineze adine în conștiința noastră, ideea că nimic din ceea ce interesează viața poporului, munca și frămîntările sale, aspirațiile sale cele mai scumpe, nu este străin culturii, literaturii și artei. Dimpotrivă, toate acestea sînt sursele primordiale și cadrul cel mai ferm al creației artistice și literare.

Iată de ce, literatura noastră, frontul nostru literar, au urmărit cu •o neabătută pasiune cetățenească și scriitoricească lucrările istoricului

Congres al IX-lea al P.C.R. în rînd cu toți cetățenii acestei țări, laolaltă cu întreg poporul nostru, scriitorii se mîndresc și se entuziasmează în fața mărețelor realizări ale patriei și în fața mărețelor perspective pe care le deschid hotărîrile Congresului al IX-lea.

Congresul însuși a cuprins, în dezbaterile sale, realizările și sarcinile literaturii, începînd cu memorabilele cuvinte și idei cuprinse în raportul Secretarului General, tovarășul Nicolae Ceaușescu, continuînd cu diferitele expuneri și analize întreprinse de la tribuna Congresului de către diferiți delegați, dintre care nu au lipsit reprezentanți ai scriitorilor înșiși, și încheiînd cu ideile cuprinse în Rezoluția finală, adoptată de către congresiști.

Scriitorii rețin drept bun de preț și mare cinste, titulatura de „participanți activi la opera de construire a socialismului” pe care le-a dat-o raportul prezentat de Secretarul General al Partidului, tovarășul Nicolae Ceaușescu.

Scriitorii mediteză asupra sarcinii plină de grea răspundere pe care o implică acest titlu, și asupra modului în care și-ar putea-o îndeplini din ce în ce mai bine, spre folosul poporului, spre mîndria culturii socialiste române.

Poeții, prozatorii, criticii, uniți în frontul nostru literar, rețin ca pe o directivă fundamentală a activității lor creatoare, cuvintele Raportului privitoare la tradiția progresistă și populară a literaturii noastre, la legea care face că cele mai însemnate monumente literare pe care le posedăm să se fi realizat pe baza prezenței scriitorului în plinul frămîntărilor și aspirațiilor epocii sale. Imperativul primordial, ecuația fundamentală a progresului literaturii noastre, sînt: realism-actualitate.

înfăptuirile mărețe ale poporului nostru, de pînă azi, înfăptuirile și mai mărețe care constituie programul Congresului al IX-lea trebuie să-și găsească o oglindire amplă, subtilă, variată, în operele scriitorilor noștri, din care trebuie să se desprindă, în chip veridic și convingător, chipul omului epocii noastre, chipul comunistului, făuritorul revoluției și al lumii noi.

Scriitorii noștri sînt mai pătrunși decît oricînd de sarcinile ce le revin, sarcini în îndeplinirea cărora ei trebuie să se conducă de aprofundarea comunistă a „spîritului de răspundere” față de popor, de care a vorbit în raportul său tovarășul Nicolae Ceaușescu. Entuziasmul creator a fost sentimentul cu care scriitorii noștri au purces întotdeauna la munca literară a epocii socialismului. Dar astăzi, după cel de-al IX-lea Congres al Partidului, entuziasmul lor e mult sporit, e un elan creator care se va reflecta, fără îndoială, în noi, numeroase și din ce în ce mai valoroase opere închinete poporului român și patriei socialiste.

VIAȚA ROMÂNEASCA

Memorial

de Demostene Botez

Prin radio, milioanele de ascultători au putut fi, de departe, de oriunde pe întinsul țării, martorii făuririi noii noastre Constituții. Prin imaginile televizorului, alte sute de mii de oameni au avut impresia că sînt de față, că participă și ei la lucrările Marii Adunări Naționale din zilele de 20 și 21 August, cînd s-a discutat și votat noua Constituție.

Toți, și unii, și alții, au ascultat direct glasul tovarășului Nicolae Ceaușescu, aplauzele care au subliniat mereu și înălțimea ideilor, și bogăția faptelor, și gloria victoriilor cucerite de clasa muncitoare din țara noastră.

Ca niciodată, se poate astfel spune că, într-un fel sau altul, întreg poporul a participat și la această parte finală a făuririi Constituției sale, după ce prin întruniri de masă contribuise la alcătuirea ei, ca o manifestare fidelă a propriei sale voințe.

Pentru cît vor dăinui aceste generații contemporane, nimeni nu va uita aceste două zile și va purta în amintire memoria lor ca pe un eveniment de mare importanță din viața lor. Ele cunosc bine paginile de istorie ce s-au scris pe filele lui 20 și 21 August 1965. Pentru ele cronica acestui timp este orală, vie, de neuitat, capitol luminos din chiar viața lor, mîndrie a propriei lor vieți.

Importanța istorică a făuririi noii Constituții ne îndeamnă să transmitem procesul ei de înfăptuire, cronica ei, formulată acum cu amintirea proaspătă, palpitînd încă de emoție, și generațiilor viitoare. Tot ce trăim acum, de douăzeci și unu de ani încoace, ca și în anii care vin, de desăvîrșire a socialismului, merită înscris, pentru ca generațiile viitoare să știe și să înțeleagă bine atît înțelepciunea conducătorilor care au cîrmuit aceste vremi de alcătuire a unei lumi noi, cît și eroismul muncii poporului, care a realizat fapte de necrezut din cele mai îndrăznețe planuri.

Consemnez, așadar, aici, mărturia unuia care a fost participant la desăvîrșirea Constituției noastre socialiste, chartă a izbînzilor reputate de lupta seculară a ipoporului nostru.

Totul s-a desfășurat în Marea sală a Palatului, sub bolta înstelată care ilumina scena cu tribunele conducătorilor de Partid și plafonul

ca o imensă scoică oceanică, traversată de benzi de lumină ca niște căi lactee. Cupola adăpostea peste 3000 de oameni, deputați și invitați. Căci n-a fost vorba de o sesiune obișnuită a Marii Adunări Naționale, ci de una sărbătorească, la care au fost invitați să ia parte cei mai buni fii ai poporului: muncitori fruntași din uzine, activiști de partid, țărani cooperatori, intelectuali. Munca colectivă pentru alcătuirea Constituției socialiste a întovărășit pînă la sfîrșit nașterea ei în lumină, ca un produs minunat al minții și muncii întregului jpopor.

Ecourile aprobării entuziaste a poporului au întovărășit pînă aici fiecare euvînt, fiecare idee, prin salvele de aplauze care au punctat aproape fiecare frază din Raportul ținut de tovarășul Nicolae Ceaușescu, secretar general al Comitetului Central al P.C.R. Prin glasul său cald și hotărît, fiecare ascultător din sală, ca și cei de la sute de kilometri, din fața difuzorului, au simțit vibrînd întregul popor, atît de mult fiecare frază exprima gîndul și voința poporului.

Prin analiza prevederilor noii Constituții, fiecare euvînt al ei a apărut ca subt lumina unui reflector eare-i lumina tot înțelesul, tot umanismul, toată frumusețea spirituală — miezul lui hrănit de grija de fericire a poporului. Raportul este și rămîne pentru totdeauna o pagină de seamă de învățatură marxist-ileninistă aplicată la specificul nostru național și la noua etapă de construire a socialismului. E un manual tematic și practic al fiecărui comunist. E documentul capital care definește momentul istoric de azi și perspectivele sigure ale celui de mîine.

O oră și jumătate cei peste trei mii de asistenți au ascultat cu emoție și deosebită atenție lectura Raportului, urmărindu-i fiecare euvînt și umplîndu-i sensul cu toată bogăția de idei și fapte pe care le exprima.

Raportul a fixat, dintru început, ideea centrală că noua Constituție nu este un șir de promisiuni, ci că oglindește de fapt etapa actuală de dezvoltare a societății noastre, consfințește cuceririle revoluționare obținute de poporul român în cei 21 de ani de la eliberare, victoria definitivă a socialismului în România, reflectă viața nouă a țării și a poporului român, făurită sub conducerea partidului.

Textul noii Constituții este astfel expresia unei realități vii, tabloul, imaginea vieții socialiste de astăzi. Fiecare euvînt este o realitate de fapt. De aceea Raportul spune atît de frumos și expresiv că această Constituție — Marea Chartă a Libertăților poporului român — a fost scrisă literă cu literă de către clasa muncitoare, țărănimea, intelectualitatea, prin munca lor plină de elan și abnegație.

Noua Constituție este astfel prezentarea unei realități care s-a desăvîrșit vreme de douăzeci și unu de ani, prin munca și eroismul întregului popor. Adoptarea ei de către Marea Adunare Națională nu a însemnat decît alcătuirea actului de naștere oficial al noului Stat socialist, așa cum s-a înfăptuit treptat de către popor. Căci, de fapt, în ziua votării Constituției socialiste, țara întregă trăia de mult în socialism. Constituția a venit să consfințească aceasta, după ce socialismul a cîștigat toate sectoarele de viață individuală și socială.

În acest August 1965 în socialism deschideau înțlia oară ochii noii născuți în sălile moderne ale maternității; în socialism creșteau creșele albe; în socialism învățau în sălile spațioase de clasă și pe cărțile pri-

mite gratuit de ia Stat școlarii; în socialism își continuau studiile, gratuit, și bursierii, studenții în cămine și laboratoare ; în socialism trăiau muncitorii în uzinele echipate cu cele mai moderne mașini care le ușurează muncile grele, în minele automatizate, acasă, în blocurile luminoase și confortabile ; în socialism trăiau deja țărani, muncind cu tractoare, combine și semănătoare pe lanuri întinse, în sate cu cămine culturale, cu radio și de mulți ani luminate electric ; în socialism trăiau intelectualii, în institute de cercetări și laboratoare admirabil echipate ; în socialism trăiau scriitorii și oamenii de artă, stimați de Partid și iubiți de întregul popor. în socialism trăiau de la eliberare naționalitățile conlocuitoare, bucurându-se de aceleași drepturi, cu ziare și reviste în limba lor ; în socialism trăiau femeile, egale întru totul cu bărbații, cu salariu egal la muncă egală, muncind împreună și în fabrici și în treburile obștești.

În socialism, în climatul sănătos, cinstit, înțelegător, uman, trăiau toți locuitorii țării, bucurându-se în voie de toate condițiile de dezvoltare a însușirilor lor, de demnitate și cinstitie.

De aceea altfel sună cuvintele înscrise în noua Constituție și drepturile recunoscute. Ele nu sună, ca în vremea orînduirii burgheze, a promisiuni, a Sfintu-Așteaptă, a vorbe mari. Fiecare euvînt, fiecare drept înscris acolo corespunde unei realități. Așa cum au spus mulți dintre vorbitorii care au participat la discuții, fiecare euvînt din Constituție, fiecare drept recunoscut, are acoperirea-aur a faptelor, a realității. Și fiecare aspect al acestei multiple realități e fructul de abia acum copt al luptei de veacuri dusă de popor, al visurilor care i-au ținut trează puterea de luptă, al unei idei generoase și progresiste. Nu-i frază, nu-i euvînt fără un înțeles adine și care să nu corespundă întru totul celor mai îndrăznețe aspirații ale poporului.

Tocmai aceste realități, rezultat al unor profunde transformări, au determinat necesitatea unei noi Constituții. De la 1952, anul în care s-a adaptat Constituția în vigoare pînă astăzi, au urmat mari izbînzi pe toate fronturile construcției socialiste : relațiile de producție socialiste s-au generalizat în întreaga economie ; s-a încheiat trecerea de la capitalism la socialism. Socialismul a învins deplin și definitiv. În această situație, Constituția din 1952, istoricește depășită, s-a dovedit necorespunzătoare și a apărut astfel „necesitatea elaborării unei noi legi fundamentale a statului, care să consacre actualele realități politico-economice și economice ale țării, schimbările din viața poporului, să asigure cadru constituțional al desăvârșirii construcției socialiste și pregătirii condițiilor pentru trecerea treptată la comunism”.

În primul rînd trebuia pusă de acord denumirea țării cu realitatea socialistă, pentru ca patria noastră să se numească, așa precum și este : socialistă.

Denumirea aceasta nouă corespunde nu numai realității vieții noastre întregi, dar și dorinței de a-i spune pe nume acestei realități, dorinței de a da numele cel adevărat rodului muncii întregului popor, visului său atît de îndelung și de pasionat visat. De aceea, în marea sală a Palatului Republicii, de cîte ori se rostea acest nou nume, izbucnea nestăpînit și nepuizabil acelaș tumultuos entuziasm care îl acompania ca o salvă de sărbătoare.

Constituția noastră fixează astfel cu putere de dăinuire veșnică, înalta platformă la care a ajuns dezvoltarea țării noastre, baza ideologică

devenită fapt. Pentru a atinge această etapă, a fost nevoie de efortul eroic pe care l-a depus poporul nostru, a fost nevoie de dârzenia și înțelepciunea nedesmințită a partidului.

Partidul Comunist Român a știut de totdeauna că problema fundamentală a orînduirii sociale și de stat pentru care lupta era problema puterii, și toate eforturile și jertfele sale înspre cucerirea acesteia s-au îndreptat. Astăzi, realitatea atestă că în țara noastră întreaga putere aparține poporului, liber și stăpîn pe soarta sa, și se exercită de către popor. Constituția deci constată un fapt atunci cînd proclamă Republica noastră stat al oamenilor muncii de la orașe și sate, suveran, independent și unitar.

Realitate evidentă este constatarea că baza puterii poporului stă în alianța clasei muncitoare cu țărăimea muncitoare ; că, așa cum atestă experiența ultimilor douăzeci și unu de ani și rezultatele obținute, întărirea rolului conducător al clasei muncitoare este o necesitate obiectivă pentru realizarea cu succes a sarcinilor istorice în perioada construirii socialismului și comunismului și că forța politică conducătoare a întregii societăți este Partidul Comunist Român.

Noua Constituție, statornicind legea realității, a trebuit să arate rolul uriaș în orînduirea noastră a proprietății socialiste în dezvoltarea economică a țării, în ridicarea continuă a nivelului de trai al oamenilor muncii, să o definească juridicește, să sublinieze importanța apărării ei continue.

Lichidarea exploatării omului de către om — acest ideal pe vremuri de-abia rostit ca într-un vis — iat-o înscrisă în paginile Constituției, nu ca un deziderat, ci ca o realitate cîștigată.

Atît ar fi de ajuns pentru a da acestei Constituții o enormă importanță istorică și caracterul cel mai uman al vreunei legi din cîte a cunoscut vreodată societatea umană. Cucerirea puterii, succesele obținute, eliberarea omului de orice asuprire, asigură egalitatea în drepturi a tuturor cetățenilor în viața economică, politică, juridică, socială și culturală.

De aici corolarele : garantarea dreptului la muncă tuturor cetățenilor, a dreptului la învățămînt, la asigurarea materială pentru bătrînețe, boală sau incapacitate de muncă, a egalității depline în drepturi a tuturor cetățenilor țării, fără deosebire de naționalitate, rasă sau sex, a egalității depline în drepturi a femeii.

Drepturi și garanții care trăiesc în fapt, pe care le trăim noi, care au intrat în conștiința și în viața noastră de toate zilele, care constituiesc bunul moral, spiritual, al existenței noastre, și justificarea mîndriei noastre de cetățeni ai României socialiste.

Cu drept euvînt, tovarășul Nicolae Ceaușescu în Raportul său conchidea :

„Constituția României socialiste reflectă îndeplinirea aspirațiilor de libertate ale celor ce muncesc, ea reprezintă Charta libertății și suveranității naționale, a înfloririi națiunii socialiste, a egalității depline în drepturi pentru toți cetățenii patriei, fără deosebire de naționalitate, a afirmării multilaterale a demnității și personalității omului, constructor al socialismului, făuritor conștient al propriei sale istorii”.

Și cu drept euvînt, cei peste trei mii de oameni din sală, reprezentanți autorizați ai întregului popor, au acoperit aceste cuvinte cu „aplauze

puternice, prelungite" — așa cum consemnează cronica instantanee a acelor momente înălțătoare.

Noua Constituție a fost apoi necesară și din cauza evoluției funcțiilor statului, pe măsura cerințelor tot mai complexe ale societății, cu cât se înaintează pe drumul socialismului, ceea ce impunea ridicarea continuă a nivelului activității de stat, perfecționarea formelor și metodelor de organizare, conducere și planificare, corespunzător sarcinilor concrete ale dezvoltării societății. A devenit astfel necesară și posibilă lărgirea atribuțiilor ministerelor și celorlalte instituții centrale, precum și ale conducerilor întreprinderilor.

Noua Constituție a subliniat necesitatea și superioritatea conducerii colective, ca un principiu general în toate activitățile, la toate gradele, precum și dezvoltarea democrației noastre socialiste prin sporirea atribuțiilor Marii Adunări Naționale în exercitarea controlului asupra economiei și întregii activități de Stat.

Asigurînd participarea la exercitarea puterii, la conducerea treburilor țării a întregului popor în interesul propriei sale bune stări și fericiri, expunînd voința poporului român de pace și prietenie între popoare, legea fundamentală pe care Marea Adunare Națională a adoptat-o în ziua de 21 August 1965 este expresia întregului nostru popor.

Emanație a poporului, ea exprimă, în mod firesc, cel mai înalt umanism, atrage adeziunea fierbinte a tuturor conștiințelor progresiste din lumea întreagă și însuflețește clasa muncitoare, țărănimea și intelectualitatea în lupta pentru îndeplinirea sarcinilor desăvîșirii construcției socialiste.

Citind de la un capăt la altul această nouă Constituție, îți dai bine seama că ea reprezintă sinteza celor mai înalte idealuri ale omenirii, care au căpătat întrupare, care au devenit realitate, viața omenească de fiecare zi.

Și-ți vine să te întrebi, cu tristețe, dar nu fără nădejde : de ce oare omenirea întreagă nu-și are ca lege supremă o asemenea Constituție — lege de căpătii a fericirii oamenilor, a demnității, a libertății și păcii ?

.

România socialistă va merge înainte. În țara noastră socialismul se va dezvolta mereu, se va desăvîși prin creșterea continuă a economiei naționale, prin industrializare, prin transformarea radicală a satelor și oamenilor; experiența și practica vor inventa noi forme; forța creatoare a maselor va crește mereu ca rezultat al dezvoltării multilaterale a fiecăruia; toate rămășițele trecutului vor cădea în ruină și întreaga viață a țării se va transforma treptat. Dar momentele acestea, de acum, momentele primei Constituții socialiste vor ramine pentru totdeauna luminate de importanța lor istorică. Noi, contemporanii, nu le vom uita; cei ce vin după noi le vor învăța.

Nu va mai fi nimic de recunoscut din ceea ce a însemnat traiul de toate zilele al strămoșilor noștri. Și fiii, nepoții se vor naște și trăi în acea lume nouă. Totul din trecut nu va mai fi nici în amintire.

In acea lume nouă, se va intra cu act de cetățenie dat de Constituția de acum, care a investit această generație cu act deplin și colectiv de proprietate asupra tuturor avuțiilor țării, și cu drepturi de stăpânire și orînduire după regulile egalității și omeniei.

Și noi, cei de azi, am fost martori și părtași la deschiderea porților acestei lumi minunate de vis și de fericire a ceea ce am văzut cu ochii, am auzit glasul acelor oameni fără seamăn care au conceput, au inițiat și au condus cu mintea și cu fapta întemeierea și așezarea pentru totdeauna a acestei lumi.

Este tot ce am trăit mai mareț în viață.

Iar acei care au avut privilegiul de a fi contribuit cu munca lor la această nouă zidărie, au cunoscut deplinătatea vieții, bucuria conștiinței victorioase, mulțumirea de a vedea grandoarea operei colective.

Toate acestea ne sînt îndemnuri. Drumul înainte e încă lung și urcușul lui — căci merge tot mai sus — ne cere noi și noi eforturi. Progresul nu cunoaște decît etape, niciodată opriri și limite. Ceea ce am realizat ne ușurează înfăptuirile de viitor. Marele greu a fost trecut.

Pe frontispiciul patriei noastre am ridicat stemă nouă. Să fim demni de ea, pe cît sîntem de mîndri de ea.

Fundamentală chartă a libertății

de Aurel Baranga

Mă întreb oare condei, oricât de pregătit, poate epuiza multitudinea de aspecte care le relevă fundamentală chartă a Libertății, noua noastră Constituție. Oglindă a prezentului și perspectivă a viitorului, proiectul Legii fundamentale a Patriei este urmarea firească a victoriei socialismului în țara noastră, necesitatea sa fiind dictată de transformările revoluționare îndeplinite de poporul nostru sub conducerea înțeleaptă a Partidului. Rod al unor victorii de însemnătate istorică, și consfințindu-le, noua Constituție deschide poarta pentru izvoarele anilor ce vin.

În Raportul prezentat la cel de al IX-lea Congres al Partidului Comunist Român, tovarășul Nicolae Ceaușescu arăta că : „Victoria, definitivă a socialismului în patria noastră a dus la profunde schimbări social-economice în întreaga structură a societății, făcând ca actuala Constituție, elaborată în 1952, să nu mai corespundă. Proiectul noii Constituții, supus dezbaterii întregului popor, reflectă aceste transformări și consfințește victoriile dobândite în făurirea societății socialiste”.

Mă întreb : cînd, în trecut, o lege a fost supusă dezbaterii obștești și cînd a reflectat, vreodată, adevăratele aspirații ale poporului ? Titlul U al noii noastre Constituții este făcînd drepturilor și îndatoririlor cetățenilor patriei noastre. Și în constituțiile burgheze pe care le avem înaintea ochilor se vorbea de drepturi cetățenești, dar ce au fost în realitate aceste drepturi, decît o jalnică parodie, cu excepția uneia singură, aceea care consfințea exploatarea ? În noua noastră Chartă fundamentală scrie : „In Republica Socialistă România cetățenii au dreptul la muncă. Fiecărui cetățean i se asigură posibilitatea de a desfășura, potrivit pregătirii sale, o activitate în domeniul economic, administrativ, social sau cultural, remunerată după calitatea și cantitatea ei”. Iar conținutul acestei prevederi privește realitatea înconjurătoare și vede că între vorbe și fapte e o perfectă concordanță, fiindcă în patria noastră socialistă munca — datorie și onoare — este asigurată oricărui cetățean, în conformitate cu pregătirea și capacitatea sa. Munca este stimulată prin toate mijloacele, înobilată, transformată în creație.

Mă întreb : oare lege din trecut se poate ridica pînă la înălțimea etică a noii noastre Legi fundamentale ?

Într-altă parte Constituția menționează : „*Statul nostru garantează ocrotirea sănătății oamenilor muncii și asigură asistența medicală prin instituțiile sale sanitare*”.

Și în această direcție memoria funcționează, și-mi revin în minte satele paludice de odinioară sau flagelul endemic al pelagrei și al tifosului exantematic. Nu sînt decît douăzeci și unu de ani de cînd deținem un trist record european : al mortalității infantile, ca să nu mai reamintesc și să nu mă mai refer la felul cum ne încadram la alte Capitale privitoare la sănătatea maselor largi.

Mă întreb : au trecut de atunci doar douăzeci de ani ? Calendaristic vorbind, da. în fapt s-au parcurs decenii, dacă nu veacuri. Și aceste secole au fost depășite în toate direcțiile.

Mi-aduc aminte de anii învrăjbirii dintre națiunile conlocuitoare, cînd o stăpînire rapace, anti-uimană și degradată asmuțea, în mod conștient, toate șovinismele, pentru ca la umbra acestor jalnice divisiuni sănși poată exercita și mai crîncen — dar mai comod — opresiunea.

„*Cetățenii Republicii Socialiste România*” — se statornicește în noua noastră Constituție — „*fără deosebire de naționalitate, rasă, sex sau religie, sînt egali în drepturi în toate domeniile vieții economice, politice, juridice, sociale și culturale*”.

Mă întreb : oare lege a trecutului a dat omului o lumină mai demnă, și demnității lui o prețuire mai puternică ?

Tuturor cetățenilor, indiferent de naționalitate, li se asigură participarea la conducerea treburilor obștești, pe toate treptele administrative de Stat, în sfaturile populare ca și în Marea Adunare Națională, tuturor cetățenilor le sînt asigurate învățămîntul și cultura în limba maternă.

Mă întreb : ce orînduire a trecutului s-a ridicat vreodată la treapta unei asemenea cuceriri ?

„*în Republica Socialistă România*” — spune articolul 23 — „*femeia are drepturi egale cu bărbatul*”. Și din nou, și iar, sîntem ispitiți la confruntări, și nu numai cu trecutul nostru, dar și cu un prezent care mai dăinuiește din nefericire în atitea locuri din lume, unde femeia continuă să fie considerată un animal inferior, numai pentru ca munca ei să fie plătită pe jumătate decît a bărbatului.

„*Statul ocrotește căsătoria și familia*”, glăsuiește noua noastră Constituție, și principiul izvorăște din adîncurile etice socialiste, din grija orînduirii noastre pentru viitorul sănătos, moral, integru al copiilor noștri.

Mă întreb : dînd, altă dată, s-a bucurat omul de o asemenea ocrotire, cînd a avut vreodată colectivitatea atîta grijă pentru fiecare odraslă a sa ? „Omul, o mîndru sună acest cuvînt !” — spune marele Gorki. Da, sună mîndru, dar nu oriunde. Ci numai acolo unde omul a fost descătușat de silnicia sa milenară, exploatarea.

Noua Lege fundamentală a Patriei e o ohartă a Libertății, fiindcă în fruntea ei e consemnată o realitate strălucitoare ca un nimb de glorie : „*România este Republică Socialistă*”. Noua Lege fundamentală a Patriei este o Chartă a Libertății fiindcă în fruntea tuturor luptelor pentru fericire stă de veghe, înțelept și cîrmaCiul neobosit, Partidul Comunist Român.

Noua Constituție e o Ohartă a Libertății, a fericirii și a tuturor speranțelor poporului nostru.

Salut, legilor țării?

de Adrian Păuneseu

*Legi ale țării mele, primiți acest salut,
El însuși ve o lege a poeziei mele !*

*Legi ale țării mele, legi ale nașterii
Comunismului, legi ale libertății',
Voi sînteți aerul în care pasărea
își sărută zborurile, călătorind !*

*Voi sînteți natura însăși a visurilor
Cu care atingem
Ceasurile din turnuri și le dăm
Mișcare !*

*Voi sînteți legile înseși ale istoriei,
Voi sînteți pentru brațul
Care stăpînește uneltele
Forța de a le stăpîni!*

*Voi sînteți pentru inima
Care stăpînește călătoriile trupului,
Forța însăși
De a-l stăpîni!*

*Legi ale țării mele, primiți acest salut!
Primiți această laudă tînără,
Liber e ochiul meu, liber
E brațul meu, liberă
E călătoria mea prin vîrste,
Liberă inima mea
în piscul sîngelui ei!*

*Iar tu, înaltă Constituție Republicană,
Tu, cod al zborului nostru,
Tu, literă a socialismului,
Primește ca pe un fiu al tău
Acest poem al piețelor publice,*

*Al câmpiilor larg-roditoare,
Al uzinelor greu-vuitoare,
Al poeziilor care le cîntă,
Primește pe aceeași
Măcă pe care o înobilezi cu venirea ta,
Salutul și iubirea,
De două mii de ani
Ale pămîntului nostru.*

*Legi ale țării mele, primiți acest salut!
Primește acordul solemn
Al limbii române, primește
Tu, Constituție Republicană,
Inimile noastre care străjuiesc
în vîrfurile sîngelui ce ne dă viață !*

*Iar celor ce-au luptat ca să te naști
Iluminează-le cu nouă dreptate amintirea,
Constituție a României Socialiste,
Cod al zborului nostru !*

*Iată, Bălcescu surîde,
Drept, chipul lui ne privește
Cu părul desfăcut pe tîmple,
Cu ochii mari, deschiși adine
în stema ta,
Republică Socialistă România !*

Vara puternică

de Florin Mugur

ă ! f' s p ? i U p e m r U b u e w i e .
Spațiu intim. Spațiu de foc în zori
"n, răsărit de gânduri și de a i d '
rotmdu-se pe văi, triumfători

Din lucruri scapă fulgere verzui

: e e n u n - i T M g a f i e c e c o p a c
9asesc armura unui zeu, uitată.

Azvîrli ploi s a l b d
Zarea cuvintelor s - a i v ! ! r " l u m e -
l T q T M ț i e i . î ș i a f l ă f i e c a r e
mișcările visate, de bărbat.

f ^ r e i ^ S r ^ o r i n i s i p
hotaritoare, ale unui chip.

Vară puternică a mării legi
Vibrează râurile mele violent
șt ne rasfrîng așa : trecând stăoîni
Pe siguranța unui sentiment

Râmîn în mijlocul acestei veri imense
dezvăluit întreg iubirii ei
zguduitor simțindu-i prezenta h, min -
Pînă departe, în idei. ' u ^ o a s a

Tărm de vis

de **Damian Necula**

*Țărm ancorat la mare
Cu un talaz de vis,
Incandescentă țară și triumfătoare,
In cartea ta fundamentală e înscris
Dreptul la plenitudine sub soare.*

*Trăită epopee
Sub cer contemporan,
Pe un capitol azi se pun sigilii;
Cu noi puteri istoria o creștem peste
Spre comunismul care
In viitor scintee.*

*Incandescentă țară și triumfătoare,
In cartea ta fundamentală e înscris
Dreptul la plenitudine sub soare,
Țărm ancorat la mare
Cu un talaz de vis.*

Călătorie în timp - peste spațiu

JURNAL DE BORD

de Radu Tudoran

Mă aflu acum, când a venit, în sfârșit, cu atîta întârziere, o vară nouă, dorită de cîmpie și de pădure, de păsări, de gize, de animale și oameni, în același loc de unde am plecat astă toamnă. Privesc vatra puțin afumată, pe care am confecționat-o anul trecut nu din nevoi practice, fiindcă nu are să dea niciodată căldura unei sobe adevărate, nici din dorinți estetice — s-ar fi găsit alte mijloace, mai ușor de înfăptuit și mai evidente, pentru a decora un colț al camerei — ci, probabil, din chemarea ascunsă și ancestrală de a avea „focul în casă” — cel cu care se vor fi încălzit cîndva, direct de la flacără, generațiile îndepărtate..

Alături, pe perete, își bate ritmul de metronom (Andante) ornicul străvechi, cu greutate în loc de arcuri, pe care l-am oprit înaintea plecării, ca să nu se oprească singur seara, când greutatea ar fi ajuns la podea, lăsînd impresia unui obiect părăsit, sau uitat — fiindcă **nimeni** nu trebuia să-l păzească.

Afară, trandafirii de care m-am despărțit cu strîngere de inimă, sînt acum înfloriți iarăși, și parcă mai bogat ca niciodată.

Nu s-a schimbat nimic aici, dar pe vatră a apărut un cap de bronz, pe care mi l-a dăruit deunăzi un prieten de pe vapor. Pentru altcineva s-ar putea să reprezinte altă legendă ; eu, cu prietenul care mi l-a dăruit am identificat în el pe „Olandezul zburător”, fiindcă ne cunoaștem; toți trei am navigat în nord, pe aceleași ape. Are obrazul uscat și asprit de vînt, barba udă și răvășită de valurile care l-au lovit în față, ochii îi ard, în căutarea țărnelor unde nu-i este îngăduit să se întoarcă...

Intre două difuzoare stereofonice care sună ca o orchestră adevărată, umplînd tot spațiul, cîteodată, seara pe întuneric, ascult împreună cu personajul legenda lui și în motivul eroului damnat recunosc, prin glasul altor instrumente, cornul de ceață. Atunci mi se pare că podeaua începe să se legene, și afară se aude fluierul grav al traulerului „Constanța”... Cred că n-am să-4 uit niciodată.

A mai apărut și altceva în intimitatea mea spațială ; deunăzi am agățat de hornul vetrei o langustă uriașă, adusă din Atlantic. Cu două

linii și un arc de cerc, un arhitect, un prieten înainte de toate, venit în clipa potrivită, prin inspirație, a izbutit să-mi deseneze acest colț al încăperii, hornul tronoonie care, fără nici un ornament, îmi îndestulează privirea și-o odihnește, ca un peisaj simplu, calm și plin de noblețe. Va fi revoltat să vadă adaosul animal, impur, alterându-i linia meditată, îmi cer iertare : fiara adusă aici e într-adevăr firoasă ; cu antenele desfăcute, acest rac uriaș are peste un metru lungime. însă, fiindcă fiara este autentică, nu poate să fie grotescă ; nu provoacă repulsie — ci sperie, ceea ce este mai bine. Aș fi vrut să spun că-i un trofeu ; n-am prins-io eu — este numai o amintire. în imobilitatea ei are mișcarea din fundul oceanului — și ochii, care parcă și-au păstrat viața, mă privesc ca atunci, pe puntea vasului, când a fost scoasă din traul. E moartă, dar îmi vorbește, și-mi va vorbi totdeauna, despre o zi, sau despre o veșnicie, la tropicul pe care îl simbolizează, fiindcă se numește „al racului”...

Decalci, după ce am oprit pendula, am plecat spre Oceanul Atlantic, într-o călătorie care avea să țină aproape șase luni de zile, acoperind trei anotimpuri, dinainte de a se fi scuturat trandafirii toamnei, pînă ce au îmbobocit cei noi, ai primăverii următoare așa de întârziate...

•

Puțin timp după întoarcere, cînd eram încărcat de impresii istovitoare, și încă melimpezite, cineva m-a întrebat dacă aș putea să povestesc ceva despre călătoria noastră, dar nu așa, ca o narațiune oarecare, ci sondînd nu știu pînă unde, dacă aș putea bunăoară să descopăr sensul omului în fața morții, în fața dragostei, sau a foamei...

Am meditat cîteva clipe, cu stupoare, apoi m-am simțit descurajat de neputința mea, și mi-am băgat capul între umeri.

Obiectivul, cu care am înregistrat imaginile pînă acum nu are însușirea de a descompune lumina și a o reface în altfel de fascicule decît îngăduie legea luminilor. Asemenea fascicule se pot întrezări, sau se pot vedea indubitabil, fie și dintr-o scînteie nedecarată, dar ele nu apar decît după dezvoltare ; am crezut că îndatorirea de a le descoperi revine privitorului... Numai că a citi printre rînduri cere tot atîta putere de concentrare și de pătrundere cîtă s-a cerut autorului ca să opereze cu simplitatea adevărurilor imutabile, spre a salva înregistrarea și a se saliva pe sine.

A face altcum nu-i cu puțință decît atunci cînd împaci în tine două stări antagoniste, blazarea și îndrăzneala — din prima, care neagă totul, hrînind-o pe a doua, care te duce oriunde, chiar și la inversarea adevărurilor.

•

în timpul unei furtuni, în nordul Atlanticului, cînd vasul naviga sigur între insulele (Faeroe și Islanda, dar pereții de tablă trosneau să te îngrozească, balansul era istovitor chiar pentru organismele robuste și încercate, valurile mugind izbeau năpraznie cînd în chilă, cînd în puntea de comandă, unul din marinarii noștri, ou centura de salvare pe el, ca un patrafir al ritualului aoela de ocazie, bătea mătânii pe coridorul de la cabinele echipajului. Invoca el ajutorul lui dumnezeu atunci ?

Poate îl invoca, dar sigur fără să creadă, fiindcă altminteri nu și-ar mai fi pus centura de salvare, practică și laică — și nu s-ar fi ascuns sub punte, loc unde se socotea mai în siguranță.

Era el omul în fața morții ?

Există două morți : cea care te găsește, și cea care te va găsi odată. Asupra primei nu ai când să judeci ; cea de a doua poate fi teoretizată, în abstractul ei de departe, numai că... Moartea e a celor care mor, nu a celor care o meditează:

Omul' de atunci era oare omul în fața morții ? Dacă ar fi venit comandantul sau altcineva cu autoritate și i-ar fi pus mina pe umăr, s-ar fi ridicat în picioare, și regulamentul s-ar fi dovedit mai tare decât moartea, sau și-ar fi arătat puterea concretă în fața morții abstracte...

În Jurnalul care urmează, destul de fidel cu toate întâmplările din călătoria noastră, n-am notat nimic despre scena aceasta. Știu însă că, furtuna continuând să crească, omul s-a întins pe banda rulantă care străbate în toată lungimea coridorului amintit adineaori, legînd sala de congelare, dinspre pupa, cu magazia de la prova vaporului. Parapetele ei, înclinate în afară, puse ca lăzile de pește să nu pornească aiurea, ofereau unui trup omenesc cel mai bun rezim împotriva balansului care atinsese, ce-i drept, amplitudini chinuitoare. Pentru un om ou sînge rece, puțin cinic, adăpostul omului, cu secțiunea lui trapezoidală, ar fi apărut asemeni unui sicriu, căruia mai urma să i se pună capacul.

Nu știu dacă a făcut cineva asemenea comparație, dar știu că, neținînd seama de furtuna la fel de grea pentru fiecare, s-a găsit unul, cu sînge rece, și cu humor mai cu seamă, care, apăsînd pe butonul automatului, a pus banda în funcțiune...

Ce se alege din spaimă cînd zece oameni, în jur, rîd ou hohote ?... Dar oare, în hohotele de rîs lipsește cu adevărat teama morții ?

•

Pierind într-o călătorie lungă, într-un anotimp neprielnic, avînd înainte necunoscutul și primejdiile presupuse, ceea ce înseamnă, primejdii nelimitate, cine nu s-a gîndit la moarte, măcar pieziș, dacă nu de-a dreptul — dacă nu la moartea lui, măcar la a altora ? Pe cînd ne aflam în nord, numai în raza acoperită de puterea stației noastre de radio s-au pierdut zeci de vase. O parte din apelurile de salvare sînt notate lapidar în paginile care urmează. N-a venit la noi moartea, dar s-a aflat în preajmă.

Odată îi spuneam medicului nostru că în cazul unui naufragiu n^aș încerca nici o salvare, fiindcă în gerul și în viscolul care bîntuia atunci asupra oceanului, n-aș rezista, în valurile înghețate, cele câteva ceasuri cîte ar fi trebuitoare, în cazul cel mai bun, să vină în ajutor vaporul aflat mai aproape. Aș rămîne la căldură în cabină, ziceam, și mi-aș aprinde țigara.

Pe cînd spuneam acestea eram într-adevăr în cabina călduroasă și confortabilă, și trăgeam din țigară, de parcă aș fi făcut repetiția generală a morții viitoare.

Dar, cu toată buna mea credință, teoretizam fără să-mi dau seama, fiindcă știam moartea departe și improbabilă. Dacă venea, aș fi luptat

cu ea, curn face orice vietate. Cine acceptă moartea fără împotrivire, are în el ceva mort de mult... Plecasem foarte viu în călătoria aceasta...

•

Cînd pornește pe mări, omul își transformă dragostea, dacă o are, în amintire. Sau o suspendă. Sau o anulează... Și cînd se întoarce începe alta, chiar dacă e aceeași.

La Reykjavik, în Islanda, într-o seară, pe cînd cea mai mare parte a echipajului era în oraș, căutînd o distracție, pe chei au apărut cinci fete, curățele și simpatice, venite să-și conducă „băieții", marinari pe un mic vapor acostat în apropierea noastră, și care tocmai ridica ancora. După ce vaporul a plecat, fetele au rămas un timp pe chei, privind la hublourile noastre. Nu erau ceea ce s-ar numi fete de stradă, fiindcă în Islanda nu se practică profesiunea aceasta. Dar se nimerise să fie simbătă seara, și ar fi vrut să petreacă...

Dragostea lor era suspendată ; adică într-o zi putea să renască — într-o zi, sau chiar în seara aceea, în vreme ce vaporul abia plecat se luptă cu viscolul și cu oceanul, iar băieții, încă mai orînduind parâmele pe punte, prindeau pojghițe de ghiață... În ceea ce-i privește, ajunși în primul port, undeva, în cine știe ce Itacă, trebuiau și ei să se încălzească...

În fiecare femeie rămasă pe chei e o Penelopă, dacă e un Ulise în cel care pleacă. În fiecare fată de pe mal ar putea fi o Isoldă și ea s-ar încumeta să treacă marea ou o flamură albă la catarg, dacă ar fi un Tristan pe țărml celălalt.

•

Cînd uscatul nu va mai dovedi să hrănească oamenii, și pînă să se descopere rezerve alimentare într-no galaxie îndepărtată, rămîne oceanul. Din ce poate el să dea, nu se scoate astăzi decît unu la mie. Astfel, a pescui devine o obligație, o datorie față de umanitate... A povesti,, peste foame, peste dragoste și peste moarte, e un adaus. îl legitimez; prin simplitatea pe care mi-a inspirat-o, atît de anevoios, viața.

Mi-am luat îmbrăcăminte ca pentru o expediție polară, — din prevedere, și ca să-mi dau importanță. Zece perechi de ciorapi de lînă groasă, lungi pînă la genunchi ; am folosit doar o pereche, cei mai subțiri, punându-i din cînd în cînd, fiindcă erau un dar, aveau moliciune-și înfățișarea frumoasă. Șase flanele de corp ; nu le port de obicei — nu lenam pus niciodată. Un „passe-montagne" ; l-am rătăcit din prima, zi și l-am găsit după întoarcere, cînd îmi făceam bagajul ; semăna, cred, cu gluga Olandezului Zburător pe care îl contemplant astăzi. Două perechi de ghete îmblănite, confecționate în grabă, și neprobate ; am încălțat numai pe unele, la Reykjavik, în singura zi cînd a fost într-adevăr ger nordic ; mă strîngeau și într-o jumătate de oră picioarele mi-au înghețat groaznic... Cizmele de cauciuc au zăcut în fundul chesonului — dulapul de haine, căruia îi păstrez denumirea marinărească, spre a rămîne în atmosfera de altădată.

Cafeaua, proaspăt prăjită și rîșnită în ajunul plecării, era caldă cînd am ambalat-o ermetic, în pungi de nylon, conform sfaturilor. A luat gustul polyetilenei — și-am băut cafea de la alții, pînă și-au termi-

nat-o... Mai târziu ne-am întors la cea care fusese abandonată. Pierduse mirosul de polyetilenă — căpătase altul : în sertarul învecinat țineam săpunul, în cantități expediționare ; parfumul, inofensiv într-o cameră de baie, devine violent și agresiv prin limitarea spațiului — și bineînțeles că și-a dat roadele... Este, sau nu este polyetilenă etanșă ?

Toate acestea, împreună cu cele neenumerare, n-au încăput în lada unei mașini, destul de spațioase ; o parte am trimis-o cu alta.

Un prieten a venit să mă ia de acasă, vineri, 23 octombrie, la ora opt dimineața, și-a adus cu el pe altul ; am simțit că dădeau plecării mele o importanță pe care mai târziu am socotit-o nejustificată, și m-a stînjenit după întoarcere : lumea este de multă vreme descoperită de alții !

îmi murise un prieten, de curând, tocmai în zilele cînd mă pregăteam de drum ; abia am avut timp să trec pe la mormîntul lui proaspăt, și să pun o floare. Cît am lipsit, au murit alții ; leatul nostru începe, uneori prematur, să-și încheie socotelile cu viața.

în dimineața plecării, ne-am oprit la ușa care fusese a lui spre a spune un euvînt celor din casă ; n-am avut timp pentru nici un euvînt : mi s-a pus în mîini, învelită în foiță subțire, o sticlă de coniac, oare-i pentru mine un simbol al singurătății, și tot atît al tovarășiei.

— Ia-l — mi s-a spus, — fiindcă ți l-ar fi dat el, dacă mai era acum aici.

L-am luat și-a încălzit ceva în mine, numai că, ajungând la vapor, am scăpat sticla din mîini, și s-a spart, în forfota îmbarcării...

Pe drum, pînă la Galați, Bărăganul de toamnă, în lumina aurie a soarelui de la care mi-am luat rămas bun pe îndelete, cu grăul verde, abia răsărit, m-a împresurat pînă la a mă face să uit unde mă duc. Dar totdeauna am socotit cîmpul o prelungire a mării, astfel că în tangajul automobilului mi-am început călătoria înaintea celorlalți, cu un câștig și ou o durere greu de explicat, fiindcă nu cer explicație.

.

Eram informat- că, de la Galați, traulerul „Constanța” venise acum la Brăila, la depozitul de carburanți, spre „a face motorină”.

Mi-am însușit din copilărie termenii marinărești, așa cum îi aflasem, și mai târziu i-am apărut cît am putut de laici, care ar fi vrut să-i aducă la regulile lingvistice terestre. N-am să spun niciodată „proră”, ca poetul, iar „prova” și „pupa” am să le folosesc mereu, în singura lor formă, inflexibilă, spre a respecta tradiția, și fiindcă sună mai frumos în limba românească, fie și în coada unui vers de altădată.

în schimb mă despart de marinari cînd „fac motorină”, după o expresie tradusă prost, într-un spirit impropriu limbii noastre ; am să spun, rămânând lîngă limbajul lor care îmi place, că „o îmbarcă”...

Deci, poate vasul nostru încă îmbarca motorină la Brăila — știam unde : departe de port, în afara orașului. Am mers la căpitănie, să aflu...

Aici, pe platoul din fața Agenției Fluviale, e plantată prima mea amintire locală, și în ea poate ultima naivitate... Nu ; mi-au mai rămas destule, din fericire ! Sînt poate pe la coada leatului...

în curând se âmplinesc douăzeci de ani de atunci — orice greșeală, e proscrisă, adică se uită, sau se iartă.

Veneam prima oară la Brăila, pe care n-o alesesem, ci mi-o oferise întâmplarea. Nu văzusem orașul decît din avion, sau de pe vapor, dacă nu cumva o dată, în copilărie trecusem Dunărea aici, cu barca.

Era în primele luni după sfârșitul războiului, cînd trenurile mergeau neregulat și supraaglomerate. Un autobuz schilod, ou care plecașem în zorii, zilei din București, urma să ajungă la destinație către ora 3 după amiază. După prînz au apărut munții Măcinului în zare. Vecinul de bancă mi-a spus cu satisfacție :

— Cînd vezi munții Măcinului, te poți socoti la Brăila !

Era probabil un dicton al localnicilor.

în olipa aceea s-a rupt „bara de direcție” — cum spun cei inițiați numai în parte ; de fapt a sărit un cap de bară și autobuzul s-a oprit greoi în marginea șanțului... Dictonul era mincinos, ca atîtea altele !

Reparația s-a făcut prin punerea piesei la loc și legarea ei cu sfoară. Am ajuns spre seară, cînd munții Măcinului se vedeau viorii, culoare pe care o socotesc de atunci cea mai incertă și mai înșelătoare. Dar mă aflu la Brăila și mainte de a-mi căuta gazdă, am mers în port, să caut... o busolă !

•

Șeful expediției ou care traversasem Bărăganul, prima parte a oceanului, cucerind prin iuteală panglica albastră, este chirurg prin profesiune și pasiune ; fiindu-mi prieten adaug ou orgoliu : chirurg de mîna întăia — și ceva peste ! Pasiunile lui secundare : chirurgia. Pretinde că mai are și altele, bunăoară peisajul, dar știu că privește prin el, în anatomia lui, căutîndu-i o suferință pe care s-o cerceteze și s-o aline. Cînd se uită la cer, mi se pare că se pregătește să-l taie, ca să descopere ceva ce nu știu astronomii.

Automobilul oare ne-a adus aici, are 72 de cai putere, și frîne pe disc, deci e năbădăios și la pornire, și la oprire. Prietenul meu îi seamănă ; pornește vijelios, supraturnidu-și inima și oprește brusc, făcînd să-i zbirnăie în trup toți nervii și toate ligamentele, uitînd că niciodată nu le va putea înlocui ferodourile. Dacă stă, ar vrea să plece — nu și-a oprit motorul ; dacă merge, ar vrea să stea — să-și încerce frînele.

Mă interesez la căpitănie :

— Traulerul „Constanța” a terminat de imbarcat motorina ?

Și mă întreb : „O să-mi răspundă, dacă n-am întrebuițat termenul marinei ?”

Poate slujbașul de acolo nu și-a format nici un punct de vedere în această privință — nu-i marinar de altfel — poate zice „încarcă”, folosind vorba camionagiilor. Mă privește ou mirare, însă nu din cauza vorbeii litigioase : traulerul „Constanța” nici n-la venit încă !

— E cumva pe drum ?

Nu-i pe drum — mi se spune — și cine ar putea să știe mai bine decît Căpitănia, care trebuie să cunoască mișcarea vapoarelor, tot așa cum mișcarea trenurilor trebuie s'o cunoască șeful gării ?

— Hai la Galați ! zice prietenul, afară, cu amîndouă motoarele în funcțiune — al lui și al automobilului.

Am mers la Galați ; vaporul plecase, fără să știe Căpitănia. Ne-am încrucișat cu el pe drum, ne-ani întors, în trepidația mea, a prietenului meu și a mașinii. Numai însoțitorul nostru, tot chirurg — de obicei „prima mână” a primului — rămânea calm, de aceea l-am și scăpat din vedere pînă acuma. Are o fărâmă de zîmbet pe buze și un zîmbet întreg în inimă. În deobște tace — numai cu gura ; altminteri se observă că vorbește încontinuu, dar cu sine însuși, uneori în contradictoriu, ceea ce îi trădează ușor mimica, foarte mobilă. Cînd, în sfârșit, scoate o vorbă pentru toată lumea, este la fel de neprevăzută ca un proverb pe care îl auzi prima oară.

Nu mi-a spus nici un proverb la despărțire, ci m-a rugat să-i aduc o maimuță de la Gibraltar, unde se găsesc maimuțe pe toate drumurile. Pentru un om care de obicei tace, un animal necuvântător poate să fie binevenit în casă, chiar dacă strică tot ce vede în față. Aș fi vrut să-i dau satisfacție, dar formalitățile sanitare cîte se cereau pentru îmbarcarea unei astfel de vietăți mi s-au părut de neînvins, încît l-am prevenit prin scrisoare că ar fi mai ușor săni aduc un exemplar sub formă evoluată...

„Constanța” îmbarca motorină în afara orașului. M-am îmbarcat și eu, la ora 16.

*

Echipajul matur se afla într-o consfătuire oare a ținut pînă tîrziu, în timp ce motorina, pompată pe conducte, continua să curgă în tancuri.

M-am simțit cam stingher în după amiaza aceea de toamnă, cînd știam că are să vină curînd seara, tristă, de peste baltă. Îmi era familiar peisajul aici, fiindcă îl colindasem, îl simțisem pînă și în emanația lui enigmatică și indescifrabilă. Iar acum îl contemplan cu strângere de inimă, gîndindu-mă cîte rămăsesem dator și oamenilor, și mie, și peisajului.

Prietenii mei plecaseră să vadă orașul și să-și găsească locul unde să innopteze, deoarece aveau de gînd să rămână pînă a doua zi dimineța, cînd era anunțată plecarea noastră. Prezența lor, în apropiere, mă ținea legat de viața lăsată în urmă, cînd aș fi vrut să mă cufund în noua viață...

Cunoșteam vaporul, îl vizitasem altădată, și stătusem de vorbă cu mulți oameni din echipaj, înainte de a mă hotărî să pornesc în călătoria de astăzi. Am o bună memorie topografică, astfel că recunoșteam toate colțurile aici, știam unde dau toate ușile, unde duc toate scările și coridoarele, dar nu erau oamenii...

Pînă ce, văzîndu-mă așa de îngîndurat și de stingher, s-au apropiat de mine trei tineri, îmbarați în aceeași zi, de dimineată, avînd așadar, oarecare vechime. Ei au fost provizoriu gazdele mele și mi i-am socotit prieteni de atunci încolo.

Erau doi frați, Milo, după mărturisirea lor descendenți ai marelui comediant de pe vremuri, ceea ce s-ar putea să fie adevărat, dacă luăm drept dovadă numele. Cît despre pasiunea pentru mare, pe seama căreia se îmbarcau prima oară, adică pasiunea pentru inedit, pentru neprevăzut

și pentru aventură, s-ar putea să nu fi fost întru totul străină nici străbunului, navigator prin colburi odinioară și supus tuturor aventurilor.

Al treilea flăcău era cumnatul primilor, astfel că alcătuiau o familie ; am primit adoptarea ei pentru câteva ore, și mi-a prins bine. Eram obosit, îmi era foame ; m-au poftit în cabina lor, pe care abia și-o luaseră în primire, m-au așezat în locul cel mai bun, și-apoi au deschis traista cu de-ale gurii. Doi din ei erau însurați, deși foarte tineri, și în merindele lor, puse așa, ca să fie, fiindcă așa se cuvine când pleacă bărbatul în lume ! — se simțea mina femeii, care cât de puțini ani ar avea, se transformă de atâtea ori în mamă. Fără să închin paharul, ca să nu creez nimic sentimental în atmosfera de bravură cu care înfulecam toți patru hartanele, am băut, în sinea mea, în sănătatea oumsecadeilor neveste ale acestor tineri, fiindcă avuseseră grijă femeile să pună și vin în traistă — fie-le răsplătită ideea !

Din clipa aceea m-am simțit imbarcat de-abinelea.

Abia la 8 și jumătate — întrebuițez ultima oară numărătoarea civilă a orelor — sfârșindu-se adunarea, comandantul mi-a arătat cabina, care îmi era destinată ; pe un vas de pescuit nu îmi puteam dori una mai bună : în tribord, pe „puntea bărcilor”, sub puntea de comandă, între „ofițerul întâi” și „ofițerul al doilea”. Ofițerul întâi este, cu un euvînt cunoscut și în lumea uscatului, „secundul”, dar nu știu de ce aici i se spune „căpitanul”...

îndată comandantul m-a invitat la o gustare, mai substanțială decît orice masă de seară, oferindu-mi de acum înainte scaunul din stingă sa,, ceea ce pe vapor este o atenție măgulitoare ; m-am opus, știind foarte bine că locul îi aparține secundului, după așa de trainicele tradiții ale marinei. L-am primit numai după și mai măgulitoare stăruință a celui, din urmă...

Astfel pornirea a fost cordială, însoțită de un pahar cu coniac „Martel”, pe care nu l-am renegat nici după ce s-a terminat călătoria..

•

Deoarece am locuit aici aproape jumătate de an (de socotit cel puțin dublu pe mare, dublu ce-i rău, dublu ee-i bine !) iată-mi cabina :

Aproape patru metri lungime, pe ceva mai puțin decît doi și jumătate lățime, formă anevoioasă la mobilare, dar confortabilă și cu lux de spațiu, pe un vapor unde fiecare metru pătrat contează. Ușa, pe latura, cea mică ; pe peretele din fața ei, hublourile, — două ferestre rotunde,, cu sticla armată ca să reziste la izbitura valurilor, deși, la puntea aceasta, valurile nu vor ajunge decît rar, și fără putere. Două ferestre rotunde, una lîngă alta, pot să-ți dea, dacă stai la o anumită distanță, impresia, că privești prin binoclu, și de aici iluzia că imaginile se măresc — toate peisajele lumii !

în stînga ușii, patul, protejat de perdele de stofă, ca să poată fi disimulat ziua. în dreapta, dulapul de haine — chesonul — lucrătură impecabilă, ca a întreg mobilierului; lemn tare japonez — nu i se cunoaște altă denumire — asemănător stejarului cu fibra cea mai fină..

Tot pe dreapta, la perete, o masă de lucru, un birou clasic, cu sertare de o parte și de alta, același lemn, aceeași lucrătură, și dimensiuni generoase. Deasupra lui un dulap-ibibliotecă, plasat prost, fiindcă „îți ia aerul”, dacă expresia e suficientă. Mai târziu l-am mutat în colțul cabinei, și e de necrezut cum după aceea s-au schimbat toate din jur — și chiar din mine.

Pe birou o lampă, cu abajurul de mătase verde, de o finețe care s-ar potrivi și budoarelor. Ca să nu zboare în timpul balansului, poate fi agățată în perete, cu o simplă mișcare. De multe ori, în orele de vis o aprindeam și privind printre gene abajurul, acesta se transforma într-un miraculos ecran de televiziune, care îmi prezenta, la alegere, toate emisiunile închipuirii... Se va înțelege poate astfel, cum într-o sută șaptezeci de zile, unele monotone și apăsătoare, n-am avut o clipă de plictiseală. Am avut, dimpotrivă, panica timpului care zboară...

Între birou și cheson, lavoarul, cu două robinete, de apă caldă și rece, închizându-se automat, cu arc, după întrebuițare; pe vapor apa trebuie consumată ou economie, chiar când ai destulă. Deasupra, un dulăpior din material plastic, alb, pentru obiectele de toaletă, croit armonios, cu gust, dar și cu gândire; ușița lui este și oglindă, și nu-i lipsește nici becul, sub lumina căruia să te vezi mai bine, în zilele când îți porți simpatie...

În sfârșit, în fața biroului un scaun-fotoliu, iar la peretele ou hublouri o canapea, pentru eventuala odihnă de ziuă, sau pentru uzul musafirilor. În ceea ce mă privește, i-am găsit întrebuițarea cea mai bună în timpul furtunii. Orientată în lungimea vaporului, se afla deci perpendicular pe linia obligatorie de rostogolire și a fost un refugiu sigur, găsit de la sine, o amortizare comodă a tuturor izbiturilor.

Deși greu suportabil, prin mișcarea masivă și greoaie pe care o simți și în mădulare și în spirit, **tangajul**, adică înclinarea longitudinală, nu poate ajunge la amplitudini mai mari de câteva grade, datorită formei vaporului, imensei rezerve de flotabilitate pe care o oferă el în lungime, în schimb **ruliul**, aplecările laterale, pe axul transversal, mult mai scurt decât primul (în cazul nostru 15 metri lățime, raportați la 95 lungime) depășește 30 de grade, și-a ajuns uneori la 40, sau chiar mai mult, în măsura în care nu mințea instrumentul de măsurat înclinările, nu altceva decât o pendulă, confecționată cu îngrijire, poate însă cunoscând și ea „răul de mare”.

Am spus că în fața biroului se găsea un scaun-fotoliu; acesta îi era locul teoretic. Ne fiind ancorat, n-a stat niciodată acolo, decât pe vreme bună. Din câte am avut în cabină, el mi-a dat cea mai mare bătaie de cap — și aproape continuu, astfel că m-am decis să-l leg cu sfori la picioarele patului — burduf cum se spune. Fiindcă totuși aveam nevoie de el, îl eliberam când socoteam că va sta bine. Însă n-am avut noroc, sau n-am avut prevederi bune; am fost mereu în contratimp cu vremea: scaunul a zăcut în legături când nu era nevoie, iar pe balans s-a plimbat de colo pînă colo. Deoarece ajunsesem în privința lui la un fel de apatie, se scurgea timp pînă mă hotărâm să iau măsurile de rigoare. Iar când, în sfârșit, treceam la ele și îmi desăvârșeam amararea, se potolea și furtuna...

Pentru completarea cabinei : pereți de material plastic, de un gri vernil, culoare neutră, deci odihnitoare. Tavanul alb — și datorită lui, lumină destulă. Deasupra ușii, difuzorul aerului condiționat, cu un buton de reglat debitul; a funcționat fără cusur și ou tot folosul, atît pe gerurile din nord, cît și în zăpușeala umedă de la tropice.

Pardoseala, îmbrăcată în covor de material plastic. N-am fost prevăzător să fi luat cu mine o carpetă ; tot acest mic interior ar fi devenit altul.

Perdelele de la hublouri (ca și cele de la pat) : stofă de un roșu bătând în nuanța fragilor ; seara, trase peste geamuri, creau întreaga intimitate de care este nevoie ca un om să se simtă la el acasă. În toate împrejurările, pe vreme bună, pe vreme proastă, pe furtunile cîte viscoleau și în sufletul meu, în unele zile, cabina descrisă astfel a fost un refugiu cald și calm, iar astăzi a devenit o amintire de dimensiuni care, neputîndu-se dilata între pereții de material plastic îi fac să vibreze, iar vibrația se propagă în mine, dîndu-mi dureri în inimă câteodată.

•

Eram în seara aceea „la mine acasă” — și ce casă fantastică ! Pe la geamurile ei aveau să treacă malurile Dunării, Delta, marea Neagră, Bosforul, ou albul Turn al Fetei, din fața Galatei, cu Edikule, cu seraiurile — apoi Marmaraua, Egeea cu insulele Arhipelagului grecesc unde îmi aminteam să fi văzut odată fete cu fuste negre și basmale roșii săpînd viile, lîngă apă... Apoi Mediterana, Gibraltarul, Oceanul Atlantic, coastele Spaniei, Portugaliei, Irlandei și Scoției, pînă la insulele Faeroe, unde credeam că nu se duce nimeni, niciodată, și de aceea le socoteam fictive, un basm scris pe hartă...

Nu aceasta mi-a fost intenția, dar văd că am anunțat itinerariul... În el e cuprinsă, întrnadevăr, prima parte a călătoriei noastre, dacă mai adaug și Islanda — alt basm nordic de pe harta școlară...

Totuși, a trebuit să mă duc în oraș, înainte de a-mi desface bagajul, fiindcă prietenii mă așteptau, și n-aveam cum să-i anunț, și nici n-ar fi fost cumsecade să le spun că singura mea dorință aoum era să mă lase toată lumea în pace.

I-am găsit la chirurgul orașului ; s-ar fi putut altfel ? Chirurgii alcătuiesc, mi se pare, o congregație, evidentă, deși nestatutată. Din cîte profesioni am observat, nu-mi amintesc de una în care oamenii să vorbească așa de mult bine unul de altul, cazul contrar fiind la unii artiști plastici ; aceia nu recunosc valoarea cuiva din breaslă decît la cîteva secole după moarte — și atunci poate numai din pietate.

îmi întreb prietenul, la ușă, bineînțeles că în șoaptă :

— Cine-i gazda ?

—r. Chirurg excepțional !

Și semn de admirație.

Mai tîrziu întreb pe celălalt prieten, cel ce de obicei tace, căutând proverbul cu care să-și rezume meditația :

*— E într-adevăr un chirurg așa de bun gazda noastră ?

, — Nec plus ultra !

De data aste proverbul este luat de-a gata, dar oricum, cere discernământ și minimă meditație.

Am fost martor, extenuat, la o cină gospodărească, de care nu m-am putut atinge după alte două, improvizate, și nu m-am înviorat decît spre sfîrșit, cu un antinevralgic și un pahar de șampanie.

Azi mă întreb, cu puțină panică, dacă șampania nu era în cinstea plecării mele și am săvîrșit necuviința de a o primi cu atîta placiditate. Cer iertare gazdelor : eram acolo, dar cred că plecasem.

M-am întors pe bord o jumătate de ceas după miezul nopții — se spune ora zero plus treizeci de minute — primul cart al zilei care începe.

Ar fi trebuit să mă culc imediat, ca a doua zi să nu dorm în picioare, dar începînd să-mi desfac bagajul, spre a-mi scoate strictul necesar pentru noapte, m-a apucat ora trei orînduindu-mi zestrea în această cabină care mi-a devenit casă.

Loc pentru toate : chesonul, biblioteca, sertarele biroului, alte două sertare, imense, două lăzi, sub patul făcut anume înalt, ca dedesubt să dea spațiu. Și încă : un dulăpior la picioarele patului. Și în adaos : locul de sub canapea, pentru geamantane, cu condiția să fie amarate, ca să nu fugă și să-ți julească picioarele...

În fața cabinei : „fintina” de apă rece. Un mic frigider, curat, elegant și practic. Are un robinet, la care îți poți umple paharul, care se aburește ; dar are și „jet” — bei de-a dreptul, ca să nu mai ai grija paharului. Pe vapor e bine ca gesturile să fie simplificate, spre a compensa pe cele care devin uneori complicate. Apa curge dacă apeși pe o clapă ; dacă ești murdar pe mîini, există o pedală, și apeși cu piciorul ; detalii folositoare. O asemenea fintină mai există în careul marinarilor și încă una în sala mașinilor.

Beau de obicei puțină apă, așa că multă vreme m-am uitat la obiectul acesta ca la o ciudățenie. La tropice însă, am binecuvîntat prezența lui în fața cabinei, în timp ce regretam că omul n-are însușirea cămilelor. E o casnă să bei și să-ți crească setea cu fiecare litru de apă, să nu ai un rezervor suplimentar în viscerele care continuă să ceară, deși sînt gata să crape.

Pe coridor, după cabine, întâlnești careul ofițerilor, „sufrageria”, ou patru hublouri spre prova, exact sub puntea de comandă — locul cel mai retras, între mese, de unde poți să privești oceanul, oricît, fără să se mire nimeni.

Încăperea e dreptunghiulară, de dimensiuni armonizate ; pereții, de material plastic, albastru palid, cu vinișoare, ca marmora. Pe peretele opus hublourilor, deasupra micului bufet așa de bine desenat că desfată privirea, un panou decorativ, lemn lăcuit, ou un cireș stilizat, în floare ; nici nu s-ar fi putut altfel : vasul și decorul vin din Japonia !

În fața panoului și între hublouri, un ceasornic de perete, pe al cărui cadran, împletindu-se printre cifrele fixe și arătătoarele mobile, un cap de femeie, în pastel, o europeană, cu gâtul lung, stilizat la maximum,

cu obrazul cam de păpușă, cu ochii cam de curtezană. Dar, în sfârșit, o femeie — și singura între optzeci și unu de oameni, prilej pentru mulți de a contempla scurgerea timpului ou nerăbdare, și înaintea nerăbdării, cu melancolie...

O masă lungă, cât toată încăperea, la care însă nu încap decît șapte oameni pe o parte, șapte pe alta, din cauza fotoliilor croite fără zgârcenie, și cu justificare. În multe împrejurări trebuie să ții farfuria în mină și s-o echilibrezi cu balansul, iar pentru aceasta se cere spațiu ; altminteri o ciocnești de-a vecinului, fiindcă deși mișcarea vaporului e una pentru toată lumea și te duce la o anumită sincronizare, nu toți au aceeași deprindere, și mai ales, nu toți au reflexe egale.

Datorită numărului mic de locuri, se mănâncă în două serii ; am avut prilejul, conferit de comandant, de a nu trebui să cedez locul nimă-nui și de-a putea astfel să-mi prelungesc masa cu amândouă seriile. Niciodată nu mi-ar fi trebuit decît timpul unui sfert de serie, dar în prima perioadă rămâneam, ca să-i văd pe toți și să trag cu urechea la poveștile tuturor. În schimb, prin plasarea privilegiată, stăteam cu spatele la ceasornicul-femeie, deci n-am putut să-l privesc niciodată în voie.

•

Sfârșind cu orânduirea cabinei (ziceam atunci „provizoriu” — dar cam așa a rămas pînă la urmă, spre a nu desminți proverbul), m-am dus să fac un duș, fiindcă îmi trecuse somnul.

Dușul, pe această punte, la „acest etaj” se află în bordul celălalt — comod : unul pentru cinci cabine. Am privit cu perplexitate bateria ; nu cerusem explicații pentru folosirea unui obiect cunoscut de toată lumea, dar iată, n-am știut s-o mînuie, deși am oarecare înclinație și oarecare practică în ceea ce privește tehnica și mașinăriile...

Japonezii fabrică aproape totul „în licență” și, după cum se spune, îmbunătățesc totdeauna originalul. Nu știu de unde au luat licența dușului, dar îmbunătățirea îmi amintește de născocirea aceluia care a pus minerul oalei de noapte în interiorul ei, ca să cîștige spațiu.

Dușul nostru are numai un robinet — o manivelă, aceeași pentru apă caldă și rece. Am manevrat-o cu nedumerire : a venit apă ca gheața ! Era octombrie — dar ce puteam face ? M-am săpunit, m-am spălat cu frisoane, am ajuns în cabină cu dinții clănțănind ; e drept că mă înviorasem.

Pe urmă am aflat — e la mintea cocoșului : dacă împingi manivela mai departe, vine apă caldă, iar dacă o duci pînă la capăt, poți să te și opărești. Pentru temperatura dorită pipăie locul potrivit ; ca să cînti la pian e mai greu ! Pînă atunci dacă nu ești foarte îndemînat (e cazul să spun „virtuoz”), suporti temperaturile limită, previzibile, dar inevitabile. Debitul maxim este, bineînțeles, la mijloc, cînd vin din belșug și apă rece și caldă. Ca să-l micșorezi, fie măcar pentru a respecta regula economiei de pe vapor, trebuie să optezi pentru una din două : sau apă fiartă, sau gheață !

Bateria duşului ar trebui readusă la patentul primitiv ; cred că așa a făcut, după prima experiență, și cel care voise să îmbunătățească oala de noapte...

Am adormit ușor în patul marinăresc, îngust și mai înalt decât un catafalc — și așa am început călătoria către Atlantic, în timp ce vaporul mai era amarat la mal, iar pompele trimiteau încă motorina în tancuri.

•

M-am gândit, în nu știu ce oră a dimineții următoare, privind sălciile a căror frunză începea să pălească, la grija naturii de a pregăti repaosul. Gînd vine toamna seva copacilor începe să circule mai încet, spre a obișnui țesuturile cu hrană împuținată, pînă la ziua cînd nu vor mai fi hrănite deloc, iarna — moartea ciclică — somnul plantelor, distribuit altcum, dar în rest poate la fel ca ai oamenilor.

Aș vrea să pot respinge anestezia prealabilă ; cu toate suferințele unui declin lucid, aș vrea ca pînă în clipa trecerii în ultimul somn, să rămîn viu.

•

Prietenii mei au venit pe la ora 9 și jumătate ; avusesem timp să mă dichisesc, să[^]mi beau cafeaua și să-mi pierd răbdarea că nu mai plecăm, deși plecam doar pînă la Galați deocamdată. .

I-am izgonit la ora 11, cu gîndul stînjitor că îi fac să piardă încă* o zi. Mai tîrziu am aflat că s-au dus în port, la doi kilometri, și de acolo au urmărit manevrele noastre de plecare. Unul din ei, cel pomenit primul aici, care nu pune mîna pe stilou nici măcar pentru a scrie un număr de telefon, în afara comunicărilor vaste și pasionante privind felurile lui „cazuri”, mi-a trimis la Thorshavn, spre uimirea mea, o scrisoare de patru pagini. Printre rînduri i-am văzut, ca într[^]o fotografie, fața îngîndurată. „Era impunător în mijlocul Dunărei — spunea el despre vasul nostru — dar pe ocean are să fie ca o coajă de nucă în voia valurilor...”. Imaginea e clasică, iar comparația poate fi chiar adevărată. Numai că la data cînd citeam aceste rînduri, după zile în șir de furtună, coaja de nucă se dovedise viteză...

•

Am plecat din Brăila abia la 11 și jumătate... Toate, după cum vedeți, se petrec la o anumită oră — și jumătate.

În timpul manevrelor, printre felurile comenzi, prin difuzorul de pe puntea cea mai înaltă, amplificator care se aude pînă la sute de metri distanță și înlocuiește megafonul arhaic, pîlnia de tablă folosită cred și de Nelson odată, comandantul a anunțat prezența mea pe bord, prin surpriză — și în cuvinte măgulitoare, deși se adresau unui auditoriu de zece oameni, de la stația de carburanți, echipajul ne trebuind să fie pus la socoteală.

Mai târziu, pierind din Galați, apoi din Constanța, ceremonia s-a repetat, pînă la a deveni stînjenoare. N-aveam de unde să știu prima oară ; mă aflam deasupra punții de comandă, ca să văd totul mai bine ; în locul vederii mi-a fost solicitat auzul ; alături se afla difuzorul. M-am aplecat peste balustradă și am mulțumit cu o emoție pe care n-ar fi înțeles-o decît cine îmi cunoștea amintirile. Și dacă în locul celor zece oameni ar fi fost numai malul, vorbele rămîneau pentru mal, pentru sălcii și pentru Dunăre ; cred că ele își mai aduceau aminte de mine.

•

întâmplarea, amintită mai de vreme, a făcut ca în loc de Galați, să mă imbarc la Brăila. E o coincidență care ar tulbura chiar pe cineva cu altfel de fire...

Fiindcă dacă în toamna anului 1945 veneam la Brăila, întîlnind-o prima oară — și primul drum îl făceam în port, spre a căuta o busolă, busola îmi trebuia pentru o corabie — atunci abia în închipuire, căci nu-i aveam nici măcar planurile.

Dar dacă în jurul unui nasture, un năzdrăvan a propus să se coasă un costum de haine, de ce nu s-ar construi o corabie în jurul unei busole ?

Am avut acest primordial instrument de navigație, ba încă gradat în „carturi”, ca pe vremuri, cum se cuvine unui vas care merge cu vele. în anii cît am lucrat la corabie, din te miri ce și cu ce se poate (acum știu cu ce : cu **ideea**, care nu-[^]mi dădea pace) busola am ținut-o la căpătâiul patului, alături cu atlasul”, ba am păstrat-o mult timp după ce renunșasem la celelalte și-am făcut multe călătorii cu ea, pe mările de hîrtie albastră...

Cui mă întreba atunci încotro am să plec, odată corabia gata, îi răspundeam : „La Ghecet” — arătînd ceva mai la vale, pe malul din față. Cuvîntul nu era sibilinic, și nu era nici o glumă proastă, sau un mijloc să scap de întrebări inoportune și prea des repetate. Mica localitate de pe malul celălalt ar fi putut să fie, într-adevăr, prima escală. Urmau celelalte... Oare ?... Toate !

Iar acum manevram de plecare tocmai în fața Ghecetului, care într-un fel se putea socoti prima escală — reală astăzi.

Eram viu, cu fața aspră, în vîntul de toamnă, pe puntea cea mai înaltă, a oompăsului — compasul ! ca busola mea de altădată — deasupra emoției, cu sufletul împietrit și letargic ; în el nu mai încăpea nici o dată nouă ! Dar începeau să se trezească datele vechi, mările de hîrtie, într-un amestec amețitor de vis și realitate : atlasul — și marea adevărată ¹).

*) întrulcît paginile de jurnal privind prima parte a călătoriei au apărut fragmentar în ziane și -reviste literare, și ca să nu le fragmentez încă o dată, fac un salt pînă la nordul oceanului. Deprimarea care se va vedea aici cîteodată, pe oare nu o neg — îmi aparține, și se explică la mine prin temperament, dar mai cu seamă prin necunoașterea răbdării trebuitoare pescarului. într-adevăr, nu mai fusesem la pescuit niciodată, nici măcar în baltă.

Marți, 17 noiembrie.

Vagabondăm la nord-est de Faeroe, îndreptându-ne spre Islanda, la adăpostul căreia ne grăbim să ajungem ca să ne apărăm, măcar în pante, de; un ciclon anunțat dinspre sud-vest.

Ciclonul însă nu vine și atunci, seara, schimbăm iarăși drumul cu 180 de grade, ca să ne întoarcem. De data asta e hotărît : vom încerca să pescuim aici, în răsăritul insulelor, unde vom ajunge mâine dimineață.

Mergem cu toată viteza, în sfârșit, adică 12—13 noduri, cu valurile și vânturile din pupa, astfel că vasul nu se balansează prea mult.

Noapte luminoasă, cu lună plină, care scapă adesea printre norii fărâmițați.

Înainte de a mă culca, mai privesc o dată afară pe hublouri, și drept în față, luna întinde pe valuri o spadă subțire de argint, bătută fin și parcă filigranată. Cum o fi ajuns aici tocmai de la Toledo, fiindcă o astfel de lucrătură, nu s-a făcut în altă parte ?...

Miercuri, 18.

Nu mai înțeleg nimic : am simțit prin somn balans violent;* dar nu i-am dat importanță...

Cînd mă trezesc, lumina dinaintea răsăritului în hublouri... E ora 8 — mă frec la ochi, îmi scutur capul : răsăritul ar trebui să fie în bordul celălalt.

În sfârșit, aflu : am schimbat încă o dată drumul, întorcîndu-ne iarăși spre nord, cînd mai aveam 30 de mile pînă la Faeroe ; balansul simțit prin somn ar fi trebuit să mă vestească : ia un rondou de 180 de grade, în clipa cînd valurile ajung travers, vasul totdeauna își iese din ale sale.

Dar de ce mergem spre nord ?... Fiindcă vremea s-a liniștit și căutăm — mi se spune — locul pe unde am trecut deunăzi (mai exact în ziua de 13), cînd eograful a semnalat bancuri masive de pește. A început, de alMel, să ne semnaleze din nou de pe acum. Fie !

Cînd mă duc pe puntea de comandă, animat de veștile optimiste, instrumentul care, cică, înregistrase bancul mai adineauri, acum tace mîlc !...

Vom lansa, totuși, traulul, dar știu că va fi inutil...

Joi, 26.

Ceață groasă. Drum cu radarul prin strîmtori, fără nici un pic de vizibilitate, în căutarea locului unde e ancorat „Galați”, care ne așteaptă.

Ora 14 și zece. Aruncat ancora în Fuglefiord., în clipa cînd se ridică negurile, dezvelind peisajul uluitor : piatră, piatră, piatră, — iar în fund, orașul, alcătuit parcă nu din linii, ci numai din culori. Nu se poate să fie real — e un decor de teatru. Privesc cu binoclul și rectific : e numai o ilustrație...

Seara : Furtună năpraznieă, de la nord-vest; rafale incredibil de puternice ; derapăm pe ancoră ; mașinile gata de manevră ; echipajul pregătit...

Mă duc să mă culc.

Vineri, 27.

Astă-noapte pe la ora 2, m-a trezit din somn zornăitul lanțului ; derapasem iarăși ; am dormit mai departe. Spre ziuă furtuna a trecut...

Ora 10 : vizită la „Galați" ancorat aproape de noi. N-am mers cu barca noastră, ci au trimis-o pe-a lor. Amabili, atenți și prevenitori. Cornel și Zamfirescu, de la noi, împreună cu radiotelegrafistul lor, repară stația de radio, cu toate patru emițătoarele scoase din funcțiune de zdruncinături în timpul furtunii, pe drumul de la coastele Norvegiei până aici...

...Am plecat de la ei pe întuneric, după ora 16,30 ; între timp furtuna reîncepuse, cu viscol aspru. Până să ajungem la noi, valurile, din prova, ne-au bătut nemilos și fără întrerupere. Am primit câteva găleți de apă în cap, ml-am simțit ceafa înghețată, dar am ajuns „acasă" cu bine, m-am freționat cu alcool și mi-am schimbat îmbrăcămintea.

Mă simt bine acum, seara, la căldură, în lumina plăcută, cu oamenii pe care-i simt vii împrejur, dar e ceva nepotolit în mine. A fost o mică aventură care mi-a trezit iarăși gustul mării aventuri.

Viscoleşte feeric în lumina reflectoarelor.

Ora 20,15. O ultimă vizită, înainte de culcare la puntea de comandă. Mașinile rămân în mișcare, pentru o eventuală manevră. Serviciul permanent la ancoră.

Buletinul meteorologic anunță furtună de jur-împrejur.

Pe asemenea vreme adăpostul nostru, oricât ar părea de bun, se dovedește precar. De altfel, cred că nici un adăpost nu te scutește de griji acum. Marinăria nu-i o sinecură, mai ales în noiembrie, la latitudinea asta !

Azi dimineată peisajul din ajun devenise alb. Nu se mai vede stînca goală – nu se mai văd, în fundul fiordului, culorile caselor.

Duminică, 29.

Azi se împlinesc 10 zile de cînd am intrat în fiorduri...

Furtuna s-a potolit; la 10,30 ridicăm ancora. Nu îndrăznesc să întreb pe nimeni încotro mergem, fiindcă în nici un caz nu ne putem îndrepta spre Norvegia, unde ne este fixată destinația, prin ultima radiogramă, inexplicabilă. Nu avem hărți pentru navigația în apropierea coastei ; abia ieri le-am comandat la Thorshavn, telegrafic ; agentul trebuia să le comande la Londra, iar de acolo să fie trimise la Copenhaga. Ca să ajungă la noi sînt necesare cel puțin șapte zile. Pînă atunci ce facem ?

Ieșim, va să zică, să încercăm Oceanul cu degetul, pe undeva, prin apropiere. Tot acum, „Galați" se pregătește de plecare către Thorshavn...

Cînd ieșim din Fuglerfiord, în canalul cal mare, punem cîrma la stînga ; deci mergem spre nord ! Bine — am mai fost pe acolo...

Azi este senin și se vede soarele în urma noastră, rostogolindu-se pe creste; nu are putere să se ridice mai sus. Recunosc locurile pe unde am trecut data trecută, Fundingfiord, cu satul Eldevig, unde am stat două zile la ancoră, dar nu mai pot să refac simțămintele vechi. Toate mi se par acum goale și inutile...

Și iată-ne încăodată ou prova pe oceanul pustiu — pustiu la suprafață, pustiu și în adâncuri, după cum spune, parcă în batjocură, ecograful. Numai că de data asta, cu toată hula groasă, apele sînt albastre și ar fi frumos aici, dacă am ști că facem o treabă.

După 15 mile renunțăm : fundul interzice lansarea traulului — ecograful înregistrează profiluri haotice, iar meteorul anunță furtună proaspătă.

Ne întoarcem, ou soarele în față, și insulele stîncoase mi se par acum dezolante. Le privesc chiorăș, fiindcă totuși vreau să le văd — și n-ani îndemnul să le privesc în față. Urmăresc prostit soarele care se târăște pe culmile stîncoase; nu-mi vine să cred că-i aceeași soare care m^a încălzit altădată.

Intrăm iarăși între fiorduri și, hotărât, le privesc ou ciudă, fără să mă mai impresioneze ca la început.

în Fugierfiord e mai pustiu acum, după ce a plecat „Galați”; pustiu și posomorât <— și mă crispez cînd aud lanțul zornăind. E ceasul 16 și zece. Pe cer a rămas încă lumina pălîtă a interminabilului crepuscul, înainte de a coborî de pe puntea de comandă, spre a mă duce — unde? spre a întreprinde — ce?, spun cu o politețe acră : „Mulțumesc pentru plimbare !”

Iar restul zilei trece în neștire; nu mă plictisește nimic, ci mă simt obosit de atîta inactivitate. Simt, ca pe o boală latentă, în toată ființa mea, sensul deplin al cuvîntului de atîtea ori folosit, dar care nu mi s-a relevat niciodată așa de demoralizant : steril !

Luni, 30.

Am intrat, de aseară, în a doua lună de cînd sântem pe drum...

Dimineată goală, cer posomorât; plouă mărunț, pe creste ninge, furtuna ne-a ocolit...

înaintea prînzului, incereăm să intrăm în legătură, prin toate mijloacele : eclipsă, fanioane, megafon, radio, — cu un mic vas de pescuit ancorat în apropierea noastră. E o ruină neagră, de 2—300 de tone, mâncat de rugină, parcă bolnav de lepră și sigur bolnav de ficat, fiindcă stă canarisit pe dreapta. în disperare de cauză recurgi la toate mijloacele : să-i cerem o informație despre zonele de pescuit așa de bogate, care au făcut faima locurilor pe unde ne învîrtăm noi zadarnic... Nu ne înțeleg, sau nu vor să răspundă, sau, mai de grabă, au și ei destule neazuri.

Eforturile comandantului, ale radiotelegrafistului și celorlalți, mi se par puerile. Și totuși ei stăruie, pînă ce, în sfîrșit, ne răspunde altcineva, un remorcher-salvator, ancorat mai departe, în prova noastră. Invătat prin semnale luminoase să vină la radio, se execută, și chiar foarte amabil; ar fi gata să ne dea orice informație numai că... nu știe nimic, nu-i vas de pescuit, circulă pe aici doar ca să-i ajute la nevoie

pe alții. Dar ca să-și continue amabilitatea, se va informa și ne va spune tot ce-o putea să afle...

Ai noștri sînt sceptici — rămînem cu amabilitatea ! Oricît ar fi de mare oceanul, fiecare se apără de concurență prin toate mijloacele. E drept că după înfățișarea vasului nostru, destul de semeț, am fi niște concurenți foarte redutabili !...

După amiază. Remorcherul și-a ținut fîgăduiala : ne anunță că sînt trei traulere, spre coasta Islandei, la latitudinea și longitudinea cutare și cutare.

Mă duc nerăbdător și le pun pe hartă : dar prin locurile acelea am mai trecut odată !

Martți, 1 decembrie

Ultima lună a anului începe cu un cer senin în cea mai mare parte, atît că soarele nu se ridică peste versanții de piatră ; îi citesc lumina trandafirie trimisă pieziș pe piscurile ușor crenelate.

M-am trezit de veme, la ora 8, cînd afară era încă noapte, fiindcă așteptam nerăbdător să ridicăm ancora.

Aflu că plecăm abia la 10. De ce ? Ca să ajungem în zona indicată mâine dimineață... Și ce-ar fi fost dacă-ajungeam mai de vreme ?... Nerăbdarea mă face să mă uit chiorș la comandant, care își bea cafeaua pe îndelete, și pe deasupra cu patru lingurițe de zahăr ! Ce gust o mai fi avînd ? Păcat de cafea, păcat de timpul pierdut !

Ora 10 și jumătate. Abia acum aud că se virează ancora. în fiord e prima zi cu adevărat calmă — apa aproape neîncrețită, ca balta, dar afară trebuie să fi rămas hulă grea, fiindcă spre Islanda, unde ne ducem, ieri a fost furtună de forța 9, adică destul de serioasă.

îmi inspectez încă o dată lucrurile din cabină, să nu le găsesc iarăși aruncate.'

Așa dar, părăsim Fuglerfiord unde las amintirea unor zile monotone, goale și deprimanite... O să ne întoarcem aici vreodată ?...

în clipa asta aud fluierul : ne salutăm cu vapoarele rămase la ancoră.

Miercuri, 2.

Zi grea...

Am navigat ieri spre nord-vest, cu hulă din față. Balans mai puțin pronunțat, dar mai obositor decît altădată.

Seara vîntul a crescut, fără să devină insuportabil. Am urmărit un timp în prova primele vълuri luminoase ale aurorii boreale, dar nu era nici cerul prea limpede, nici starea mea de spirit nunmi îngăduia să rămîn în observație mai departe ; mă simt prost fizic, și pe puntea de comandă e frig, așa că am coborât...

Cînd m-am trezit azi pe la opt și jumătate, bine înțeleles era beznă afară. Se vedeau vase de pescuit, iar noi ne continuam drumul spre nord, în lungul Islandei, invizibilă deocamdată. Ecografal arăta fund drept, la 200 de metri, un platou neted, dar fără pește. Erau toți așa de plictisiți și fără vlagă, încît m-am întors în cabină și m-am întins în pat, alungând gîndurile, încercînd să nu mă mai frămînt inutil. Așa se face că am adormit din nou, somn greu și bolnăvicios... M-am trezit la unsprezece. Afară era soare și în tribord, la 40 de mile, se vedeau coastele Islandei, stîncose, învelite în zăpadă. Schimbasesm drumul spre sud și

se aruncase traulul de fund, la noroc, fiindcă în ecograf nu se vedea nimic.

Am urmărit țărmlul fără emoție, mai de grabă nedumerit, fiindcă nu mai înțeleg prin ce mna fascinat odinioară...

Starea de spirit a celor din jur e sumbră, deși fiecare se ascunde, făcând haz de necaz cu o bravură lăudabilă.

Trauiul, scos cu caznă și sfâșiat la fund pe o bună parte, a adus 5—600 kilograme de pește -amestecat, cod mai cu seamă — dar nici un hering! *

Cu reparațiile s-a pierdut timp destul. N-am mînoat nimic la prânz, mi-era silă de toate, de la bucătărie venea pe tot vasul un miros dezgustător de pește prăjit : bucătarul vroia să ne consoleze, grăbindu-se să ne ofere prada proaspătă.

Am dormit iarăși — nu știu ce-o să mai fac la noapte.

M-am trezit cînd se trăgea al doilea traul; se întunecase și începuse să viscolească. Am urmărit cum se mișcau oamenii, sub reflectoare, pe puntea de lucru inundată de apă. Valurile din pupa, izbind sub fund, făceau să se zgîlție vasul. Cîte o coamă de apă se năpustea pe slip și ajungea pînă dincolo de vinciul traulului, îmbrăcîndu-i pe toți în spumă aibă, care n-avea mult ca să se prefacă în zăpadă sau ghiață.

M-a îmbărbătat mult vigoarea desfășurată de oameni în condițiile acestea, pe care nu mi le imaginaseam și nu mi le arătase nici măcar cinematograful. Își fac toți datoria, văd încă o dată — și e cu atît mai greu pentru ei că nu avem nici speranțe : locurile acestea au fost părăsite de alții !...

În sala mașinilor Dader domnește acum un pic de animație, dar adevărul este că mai mult vrem să ne aflăm în treabă. S-au reglat „pe viu” două din mașinile de filetat cod — numai că în afara exemplarelor care au folosit la reglare nu au ce să fileteze.

Zi deprimantă...

Mai adineaori ofițerul de cart m-a chemat să văd aurora boreală. Se vedea una din fazele ei, ca un arc alb, ca și cum ar fi răsărit o lună uriașă, dar s-au ridicat nori îndată și-au acoperit în cea mai mare parte. Am coborît inert; nu mă emoționează.

Orbecăim în noapte, mergând iarăși spre nord, bătînd aceleași locuri pe unde am trecut astăzi.

În afara întinericului sînt numai nedumeriri, în prova, în pupa, și în borduri.

E ora 23 — 1 noaptea acasă... N-aș vrea să fiu acolo, fiindcă am pornit încoace și n-aș mai avea liniște dacă nu aș merge pînă la capăt.

Joi, 3

Nu mai e navigație, ci pedeapsă. Sîntem condamnați să ne rotim în aceste ape ostile și înghețate fără a ști ce facem...

Spre ziuă, oceanul s-a monltat iarăși, vasul a început să se bandeze și atunci, descurajat, știind că nu se poate începe nici un fel de treabă, am lincezit în pat pînă la zece și jumătate.

Nu pot să spun că afară este furtună ; am s-o numesc hulă groasă. Termenii aceștia trebuiesc rectificați, altfel nu mai rămân calificative pentru o zi care s-ar putea să fie într-adevăr groaznică. N-am întîlnit-o deocamdată, sau m-am obișnuit cu brutalitatea oceanului în asemenea măsură, încît astăzi, cînd valurile cască prăpăstii în borduri și vasul se

înclină peste 30 de grade (e peste puțină să rămii în picioare dacă n-ai găsit ceva de care să te[^]agăți grabnic), astăzi mi se pare că mai e mult pînă ȩla insuportabil.

•

La prînz comandantul schimbă drumul, cu valurile din pupa și anunță prin stația de amplificare că dă acest rĂgaz oamenilor pentru masă ; echipajul este rugat să se grăbească. Mi se pare o măsură binevoitoare și amabilă ; altfel farfuria ȩți zboară din față și ȩn locul ei vine alta, care, dacĂ se rĂstoarnă pe neprevăzute, te mai și botează.

•

Marinescu — Ionel, pe numele de toate zilele, oare a lucrat mai ȩnainte prin restaurantele bucureștene și pe care acum ȩl stoarce aventura, bolește, slab și palid la față, așezat pe pragul oficiului ; poate nu-ȩl supără rĂul de mare, ci lipsa aerului și mĂncarea, prea grea, prea grasă : „pentru alte stomacuri — zice el — nu pentru al meu care-ȩ prins ȩn pioaneze, provizoriu...”.

Pe urmĂ ȩși aratĂ descurajarea cu privire la soarta noastrĂ : „Cum o sĂ prindem noi hering ? ȩi **halește** codul ȩnainte noastrĂ, cĂ are o gură !... Și-s mari, cȩt purceii !”...

E adevărat cĂ singurul hering pe care l-am prins era, viu și nevătămat, ȩn gura unui cod de dimensiuni excepționale ; comparația cu purceii e chiar diminuantă.

Nesfîrșit de lung crepusculul astĂ searĂ, persistĂnd ȩncă viu la trei ore dupĂ apusul soarelui, spĂrgĂnd norii și ȩntinzȩndu[^]se pe o treime de orizont ca un odgon roșu ȩmpletit printre valuri.

•

Terminasem mai toți masa de searĂ cȩnd a venit comandantul și ȩnainte de a se așeza, a anunțat prin telefon ofițerul de cart, sĂ schimbe iarĂși drumul, cu pupa ȩn vĂluri — alurĂ mai confortabilă, cum am spus ȩnainte, dar venitĂ prea tĂrziu de data aceasta. A fost, ca sĂ zic așA, amabil cu sine ȩnsuși și cred cĂ fiecare și-a dat seama. Unii chiar au zȩmibit...

M-am gȩndit la vikingi, ale cĂror drumuri le ȩncrucișĂm noi astĂzi...

Ne ȩnvȩrtim, de ieri, pe lingĂ Islanda.

•

De cĂteva zile, ŢipĂ și Cornel ȩși sparg timpanele, cĂlare pe receptorul „fono”, sĂ prindĂ convorbirile ȩntre pescadoare, doar-doar o da de urma vreunuia din cele trei vestite traulere care prind hering ȩn apropierea noastrĂ.

ȩn sfărșii, astĂzi, dupĂ multe tatonĂri, l-au inoercuit pare-se pe unul din ele și-au izbutit sĂ ȩntre ȩn legătură chiar cu comandantul •— V. M., al cĂrui nume a devenit foarte popular pe bordul nostru.

V. M. ne-a dat întâlnire peste două zile (pînă atunci crede că se va liniști oceanul), ca să ne arate cum stă treaba. Zice că pescuiește hering, ba chiar cu traulul pelagic.

Pînă n-am' să văd, n-am să cred... Și dacă n-are să vină la întâlnire ? Dacă V. M. nu-i V. M., ci fantoma Olandezului Zburător ?

Vineri, 4

Am navigat toată dimineața în ninsoarea deasă care micșora vizibilitatea la cîteva cabluri, căutînd grupul de vase unde nădăjduiam să-l găsim pe V. M., așteptat ca mana cerească.

Erau vasele, ba chiar mai multe decît ni se anunțase ; pe la ora 11, abia începea să se lumineze deasupra ninsorii impenetrabile, radarul le-a descoperit, în grup, vreo șapte într-un loc, alte șapte, dispersate. O vreme ne-am lăsat în derivă, așteptînd să ne ducă oceanul spre ele, apoi văzînd că pe ocean distanțele rămîn nemieșorate, am pus mașina încet înainte, și ne-am îndreptat într-acolo ou multă precauție. Unul cîte unul, exact în locurile unde arăta radarul, au ieșit din ninsoare, în babordul nostru, silindu-ne să tot virăm la dreapta. Erau vase mari, colectoare, plutind în derivă, așteptînd pescadoarele să descarce. Le-am salutat cu respect și cu timiditate, ca omul la ananghie. Trei fluiere lungi, care fac să vuiască oceanul cenușiu, sub ninsoarea deasă. Vasul salutat trebuie să răspundă repetînd cele trei fluiere ale noastre, după care noi mai emitem un fluier scurt, pentru a încheia protocolul marin.

Trei fluiere lungi din partea noastră ; de dincolo, nimic !

— Se aude ceva ? întreabă comandantul.

Sîntem pe puntea de comandă, pe puțin zece inși.

— Nimic ! zicem noi, unii nedumeriți, alții jigniți.

Comandantul socotește, diplomatic și abil :

— Bate vîntul spre ei, de-aceea nu-i auzim !

Și emite fluierul scurt, de sfîrșit, care se duce pe ocean ca-n pustiu.

•

Ar fi umoristic dacă n-ar fi aici optzeci de oameni care se chinuiesc degeaba.

V. M. nu-i fantomă, dovadă că a răspuns și astăzi la chemările noastre, dar... Ei bine, poate nu-i de crezut ! V. M. care a îndrugat verzi și uscate, făcîndu-ne să credem că noi sîntem niște neisprăviți, V. M. care ne-a făgăduit că ne „împrumută" doi specialiști să depistăm faimosul hering de negăsit, V. M. pentru care s-au pregătit sticle cu băuturi, pentru care au bătut emoționate inimile noastre, ne vestește acum că... pleacă în alte locuri, probabil spre Canare, fiindcă... Ei da, fiindcă nu găsește hering !

•

Unde sîntem acum ? Tot unde am fost ieri ! Aproape că nu mai are importanță ; mi-e și silă să mă mai uit pe harta Islandei.

Sîntem deci în răsăritul acestei insule faimoase, după ce astănoapte ne apropiasem de sud-estul ei, executîndu-ne pedeapsa.

Acum mergem cu viteză redusă spre nord-est. Până unde? N-are importanță : mâine o să ne întoarcem.

E ora 22 și jumătate.

•

Astă seară, după ce luasem cunoștință de defecțiunea V. M., ne-am lansat în invective la adresa heringului. Ce-i heringul, la urma urmelor? In copilăria noastră — spun unii — nici n-am auzit de el, și n-am murit de foame. Are barem însușiri mai alese? Da' de unde! Mai bună e scrumbia noastră!... Și așa mai departe.

— Ar trebui scos din dicționarul limbii române! spune comandantul.

Apoi, cu năduf crescut, adaugă :

— Toate cuvintele cu **h** ar trebui scoase!

— In afară de unul! zic, ridicând două degete, ca la școală.

— Care?

— Haloimes!

Cuvântul nu are succes, marinarii nu-i gustă savoarea, sau sânt cătrăniți. Aș vrea să-l tălmăcesc, dar sânt și eu cătrănit. Mă gândesc la strașnica definiție a lui Camil Petrescu, prin gura Emiliei, în „Patul lui Procust” : „Haloimes... ceva, așa, cu figuri...”.

Cui îi arde acum de „figuri”, după „figura” lui V. M. care s-a dus?

Totuși, ar mai fi și alt euvînt; îl propun :

— Hahaleră!

Se pune întrebarea, numaidecât și pe bună dreptate, la ce m-am gândit. Răspund, simplificând :

— La hering!

Sîmbătă, 5

Oceanul ne-a cruțat astăzi; a fost calm, cu valuri largi, moderate. Și am avut prilejul isă stau de vorbă ou mine însumi ceasuri întregi, fără a avea însă și îndemnul să trec pe hîrtie gândurile triate. Cred că trebuie să le mai las un pic, să se stratifice și să se limpezească. Zăresc însă de pe acum, între ele, orizonturi de lumină, și cred că, în linii mari, știu unde mă duce călătoria aceasta; e indiscutabil o călătorie în timp, nu în spațiu.

Luni 7 decembrie

Imposibil să scriu din cauza balansului.

In zori, un vas de război ne controlează fiindcă am intrat în apele teritoriale ale Islandei și li se pare că pescuim, atacând singura lor bogăție. Scuze și amabilitate.

Coasta se vede limpede de la 10—12 mile, numai piscuri albe, îmbrăcate în zăpadă și gheață.

Seara navigam spre sud-est, îndreptîndu-je spre Canalul-Mîneicii, ultima dispoziție primită astăzi din țară. Dar oa să ajungem acolo avem dificultăți : de unde luăm hărțile, de unde luăm ulei pentru motoare, fiindcă nu mai avem decît pentru două săptămâni?

Oceanul cu hulă groasă — adică furtună, ca să folosesc vorba adevărată. Mă bucur că mergem în sud, dar regret că n-am ajuns, cum

fusese vorba, nici pe coastele Norvegiei, nici în strâmtoarea Labrador, la vest de Groenlanda. Dispozițiile se schimbă de la o zi la alta.

•

S.O.S. în mai multe rînduri săptămîna aceasta. în trei zile s-au pierdut două vase în apropierea noastră. Azi, un mic cargou de 400 de tone, a cerut ajutor, în preajma Irlandei; s-au salvat cinci oameni cu o plută. Nu știu ce s-a întîmplat mai departe. Primul vas care se îndrepta într-acolo, la apelul de salvare, urma să sosească pe la ora 19.

Ora 24. Un port-avion englezesc a descoperit pluta cu cei cinci oameni; în curs măsurile de salvare.

Ora unu și jumătate, noaptea. Mă dezbrăcasem să mă culc, cînd am auzit de sus auto-alarmă radio. Un trauler englezesc de 560 de tone lansează S.O.S. din Canalul englez: explozie în camera mașinilor..

Marți, 8.

Am izbucnit în rîs, și-tam ris în hohote, singur în cabină, încît aș fi putut să mă privesc ou îngrijorare, cînd, uitîndu-mă pe hutsalou, azi dimineață, înainte de a-mi fi scuturat somnul pe deplin, am văzut spre prova stîncile așa de cunoscute ale insulelor Faeroe. Deci mergem la adăpost, nu spre Anglia!

Vaporul mi se pare că știe drumul prin strîmtai și e grăbit ca un cal care se îndreaptă spre grajd, unde-il așteaptă ieslea. Dar ce se mai păcălește!

Intrăm a treia oară în acest Fuglerfiord, numai că toate mi se par acum șa mai dezofljante: doar orașelul, în neguri, își păstrează vechile culori vii și uneori îndrăznețe, în contrast cu stîncă cenușie și cu mușchiul pălit de iarnă. Ținutul nu-i mai înzăpezit decît era ultima oară.

Și în mijlocul acestui peisaj întristător, mai trist decît toate, „Galați”, în mijlocul bazinului, la ancoră, părăsit parcă de echipaj și de soartă.

în clipa cînd ancorăm, simt o mare apăsare pe suflet, ca și cum aici m-ar aștepta boala sau moartea.

Cu chiu cu vai lăsăm o barcă la apă, să facem schimb de filme și să aducem corespondența pe oare „Galați” a luat-o pentru noi de la Thorshavn.

Curând după aceea, la 14 și cincisprezece ei ridică ancora; au primit dispoziții să plece fără întîrziere la vest de Groenlanda. Vasul trece pe lângă noi, aș zice îngîndurat, și cînd ne salută de despărțire, simt o sfîșiere în inima și așa puțin sîngerată astăzi; în liniștea moartă a fiordului, fluierul, de felul lui cam sinistru, acum răsună funerar.

Toată ziua mi s-a părut neagră, pînă ce, seara, *m-mi* încălzit lumile — și coniacul.

•

Cei cinci oameni de pe plută au fost salvați astă-noapte.

S-au mai pierdut încă două vase, din care unul, american, de opt mii de tone, n-arn afiliat în ce parte.

Miercuri, 9.

La ancoră în Fuglerfiord, sub vînt puternic, răbufnind din cînd în cînd în rafale, care cred că nici nu pot fi măsurate.

Mi-am mai orînduit cabina, ca să-mi caut de lucru, și m-am împăcat încă o dată cu viața. Agentul din Thorshavn, căruia i-ani telegrafiat de două zile să ne comunice situația hărților din Anglia, fără de care nu putem pleca mai departe, nu dă nici un semn de viață.

Sau plouă, sau fulguiește...

Joi, 10.

În același loc, între aceleași stînci, care-mi sînt cunoscute acum ca din copilărie; de altfel e așa de ușor să le cunoști, cînd seamănă între ele ca și cînd fiecare ar fi imaginea primei, reprodușă la scări felurite și aruncate la întîmplare.

Iarăși plouă, iarăși ninge, iarăși fierbe apa fiordului, ridicând trombe care se plimbă de la un țărnm la altul, cu nedumerire și cu plictiseală.

Nu-ți vine să crezi că dincolo de aceste creste ascuțite de vînt de parcă ar fi date la tociță se întinde imensitatea oceanului — și restul lumii. Noi zăcem la întuneric, într-un cazan cu raza mai mică de o milă.

Telegrama primită aseară din țară nu este limpede: ar sugera parcă să mergem spre Terranova, dar fără s-o anuleze pe cealaltă, după care urmează să ne ducem în Canalul Mîneicii, ocolind Anglia.

Am cercetat astăzi harta generală a Atlanticului și croaziera întrevăzută mi s-a părut foarte ispititoare. Terranova, care' spune atâtea, fie măcar numai cu numele acesta ca o promisiune! Iar în apropiere 'este Canada, țara căutătorilor de aur și a vînătorilor de animale cu blana scumpă. Cîte nu-mi vin în minte, rostogolindu-se la fel ca valurile de afară! Dacă n-ar fi decît cele evocate de Constantin Weyer, cu bizarul destui al lui Monge, și cu blonda Hanah... „Dar toamna a sunat din goarna ei de aramă...” își amintește eroul, cu vorbe pe care cred că le am destul de vii în memorie... Și Monge pleacă la vînătoare în nord, departe, pe o iarnă întregă, răspunzînd la o chemare irezistibilă și implacabilă...

Pentru noi sună o goarnă mai aprigă decît cea de aramă. Să mergem la coasta Canadei!

Dar...

Pînă acolo am avea de făcut cei puțin zece zile și ulei pentru motoare trebuie să luăm înainte de douăzeci și patru ale lunei. De unde?

Deși nu-i anotimpul cînd ghețurile coboară și vagabondează în calea vapoarelor, trebuiesc totuși puse la socoteală.

Și-apoi cine știe dacă după atâtea cale, adăugată la alte căi pe care le-am bătut pînă astăzi, am găsi mai mult pește acolo?

•

Agentul din Thorshavn n-a răspuns nici astăzi la telegramă...

Vapoarele continuă să se piardă în serie, și numai perechi, pare-se. Astă noapte au mai naufragiat două, spre coastele Angliei, dar nici nu m-am ostenit să aflu detalii. Chiar și catastrofele pot să devină plictisitoare dacă depășesc ritmul rezonabil.

Vineri, 11.

La ora 11 douăzeci am ridicat ancora, ca să plecăm spre sud și să intrăm în Canalul Mîneicii, deși n-am primit pînă la această oră un răspuns care să clarifice situația. N-avem hărți, agentul din Thorshavn doarme, sau se plimbă la țară — unde naiba, că aici în două ceasuri ai colindat toată țara?! Vom intra să le luăm din primul port accesibil în Anglia, dar cum vom ajunge acolo? Navigînd pe pipăite, sau la încercare?

Ora 19 : ne-am întors, izgoniți de furtună.

Telegramă de la agent : hărțile sînt expediate de la Londra direct la Reykjavik, în Islanda. Cine io fi cerut una ca asta ?

Și corespondența pe care fiecare din noi o așteaptă ?...

Ora 20 : Vîntul atinge viteze inimaginabile. Puntea de comandă se zgîlție ; aștept să se fărîmițeze geamurile ; fluierul, presat de rafale, scoate la răstimpuri semnale de panică.

Sîmbătă, 12.

Aseară la ora douăzeci și două s-a primit radiogramă din țară : să plecăm la Reykjavik, să facem aprovizionări și apoi să ne îndreptăm spre Terranova... Pescuitul și navigația sînt primejdioase în Canalul Mîneicii, către care pornisem ieri după-amiază. Bine că ne-am întors și nu ne-am mai luptat degeaba cu furtuna !

Așa dar ceea ce mi se păruse o glumă, acum devine realitate ! După o clipă de stupefacție, mă las cucerit de idee, pe care o pot judeca altfel decît ca pe posibilitatea de acum cîteva zile.

Cercetarea hărților și-a Cărtii Pilot ne ia cîteva ore... Privesc iarăși coastele Canadei, avid și cu nostalgie ; sînt contururi și denumiri cunoscute de multă vreme, la care am gîndit ca la ceva de pe altă lume, unde nu mi-am făcut planuri și n-am sperat să ajung vreodată, fiindcă nu s-a mîmîna oricui, nu se află pe drumul obișnuit al călătoriilor...

Sub rafale, sună fluierul, afară. Goarna de aramă !...

Ne aflăm, tîrziu după miezul nopții, în camera hărților, și facem planuri în glumă : unde intrăm, la New-York sau la Boston, în caz de nevoie ? Dar cîte alte locuri nu pot fi la fel de ispititoare ? St. John, în nord-estul Terranovei... Comandantul îl respinge : aici sînt ghețuri, riscăm să rămînem blocați pînă la vară. Atunci la Portland, sau la Quebec, în Canada, sau la Montreal, dacă urcăm fluviul printre sloiuri... Geografie !

Cu harta Atlanticului în față, îmi dau seama că zona pe care urmează să o străbatem este foarte vastă. Pe unde ne întoarcem ? Dacă e vorba să ajungem, conform vechiului program, la Canare, pe 30 de grade latitudine, atunci o-ar fi să coborîm pe la Bermude, și de-acolo să luăm drumul drept, la est, spre coasta Africii ?

— Nu se poate ! zice comandantul. Trebuie să navigăm pe ortodromă.

Pe harta Mercator, drumul pe ortodromă, de la Terranova la Canare se înfățișează ca un arc de cerc desfășurat spre nord, ducîndu-ne departe chiar și de Azore. Stăruim :

— Totuși, pe la Azore, am putea să trecem !

— E în afara drumului.

— Ce-are a face ! în schimb ne ajută curentul.

Și susțin ideea oare și cum ar fi posibil s-o punem în practică... Și de ce nu ? Ca să vină de la Boston la Lisabona, Slocum a trecut pe la

Azore și n-a avut nici o dificultate de navigație ; dimpotrivă, dus de curent, drumul lui a fost mai de grabă o foarte plăcută plimbare.

Mor de somn, dar n-am îndemnul să cobor în cabină. Și tot glumim, și tot facem planuri.

Cornel vine să ne anunțe un S.O.S. : s-au ciocnit două vase în Canalul Mîneicii. După cum se vede, se păstrează ritmul stabilit acum câteva zile. Telegrama din țară era bine documentată, cum eram și noi, de altfel.

Mă culc târziu, aproape de ziuă, — ziua noastră relativă, care nici măcar nu se suprapune peste ziua din țară.

•

După un somn de numai câteva ore, astăzi m-am simțit obosit pînă seara. N-am plecat, și cine știe dacă o să putem pleca mâine ? Am schimbat locul de ancoră, adăpostindu-ne mai bine, în același Fuglerfiord, care nu-i un fiord ci un mausoleum cu atît mai sinistru cu cît e mai gigantic. Acum seara, viscolește — și lăsând la o parte oboseala, mă simt bine în cabina caldă plină de lumină, pe care cu câteva mici modificări am izbutit s-o „personalizez” puțin, astfel că mă pot socoti cu adevărat „la mine”.

Deși strâns de jur-âmprejur între ziduri înalte, vasul se leagănă ca pe mare. Ca vălurile să ajungă pînă aici, ocolind coturile strâmtorii, afară trebuie să fie vreme tare aspră. Vântul, în rafale, izbește hublourile măturând zăpada. Și iar sună fluierul, singur, la intervale, parcă dînd semnale de alarmă. Și aud goarna de aramă, cea care cheamă, cheamă, — și^apoi te doboară.

Dar să pornim spre Terranova odată !

Duminică, 20.

...Am plecat din Reykjavik la ora 11, deși toată lumea era convinsă că o să mai rămînem o zi două ; comandantul a dat dovadă de energie.

Ieșire cu multe precauțiuni din radă, și, în sfârșit — în față oceanul, cu drumul spre Terranova, pe care tocmai acum, când ne îndreptăm într-acolo, o simt deodată nesigură, neexistentă, ca și cum ar fi scufundată, ca o Atlantida nordică.

M-am culcat puțin după amiază ; n-am observat nimic deosebit pe urmă. Abia mai târziu am aflat că după două ore de marș ne întorcem să intrăm din nou în radă, cu totul inexplicabil.

Cornel m-a lămurit îndată : a recepționat radiograma (de 300 de cuvinte) trimisă de „Galați” în țară. Pescuitul în Terranova nu dă rezultate, vremea este mizerabilă, vestitele pescadoare (43 vase mari și 250 mai mici) au părăsit zona. Consiliul de bord a luat hotărârea să plece în sud, la Canare. Desigur că în asemenea condițiuni din țară nu putea veni decît confirmarea...

În ceea ce ne privește însă, noi trebuia să ne continuăm drumul spre Terranova. Înțelept și prevăzător, comandantul și-a adus aminte că meteorul primit astăzi, înaintea plecării, anunța felurite cicloane, ceea ce de altfel era un adevăr, confirmat mai pe urmă, încît a hotărât să ne întorcem la adăpost de furtună. Nu puteam să rămînem aici din capul locului și să nu mai vînturăm oceanul ? E a treia oară cînd facem manevra asta bizară.

• Și iarăși stăm la ancoră — și simt că se zbârlesc toate în mine...

Luni, 21.

...Mnam trezit la timpul prânzului, de parcă eu aș fi făcut chiolhanul. Mai târziu văzînd că nu apar la masă, Marineseu a venit să vadă ce se întîmplă cu mine ; eram mahmur și groaznic de indispus ; l-am rugat să-mi aducă mîncarea în cabină, ceea ce a făcut prevenitor și cu voie-bună.

La ora 15, comandantul a citit, prin stația de amplificare, radiograma primită chiar atunci din țară : plecăm spre coasta Africei, la Canare. Era radios ca după o ispravă personală, dar isprava o săvârșise „Galați”, după ce suportase multă tăvăleală din partea oceanului.

• Peste o jumătate de oră, eram încă în pat, comandantul a venit în cabină să-mi anunțe, și mai radios, „vestea cea mare”. I-am răspuns, cu temperatura personală, că o auzisem o dată cu toată lumea.

Nu mai știu de ce, peste o altă jumătate de oră a venit din nou ; nu-și mai încăpea în piele de bucurie, iar eu eram așa de acru că nu m-aș fi putut îndulci nici dacă mă scăldam într-un butoi cu miere.

— Cînd plecăm ? am întrebat, privind cum se lăsa umbra peste hublouri.

— Să vedem cum mai e vremea. Poate pe seară...

Știu că din rada Reykjavik n-o să iasă pe întuneric nici să-1 pici cu ceară. Rămînem aici pînă mâine, dacă nu plecăm imediat, cît mai este puțină lumină...

într-adevăr, zece minute mai târziu, am simțit că se ridică ancora și curînd am fost pe drum, părăsind coastele Mandei, probabil pentru totdeauna...

M-am plimbat zece minute pe punte, acrobație, nu plimbare, aruncat dintr-un bord în altul și stropit de spuma valurilor; simt nevoia mișcării mai mult decît pe a mîncării.

Seara m-am strecurat la masă cînd nu era nimeni; de altfel nu mi-a fost greu, fiindcă se mărise balansul care pe mulți îi ține închiși în cabine.

Și nnam culcat cu regretul că nu mai mergem la Terranova, unde desigur nu ne^ar fi fost bine. Compensația luminii, căldurii și soarelui nu mi s-au părut îndestulătoare. Mai era încă în mine mult disponibil pentru acest nord urât de toată lumea...

Tropicul racului

Marți, 5 ianuarie

Aseară la ora 22,30 am trecut tropicul; umiditatea (întîmplător) devenise supărătoare. Punțile ude, ca după ploaie. Altfel, atmosfera afară, ar fi fost plăcută, cald, vînt slab, cerul plin de stele strălucitoare. îndeosebi „Orion” se vedea mai olar decît l-am văzut vreodată, mai luminos, mai bine desemnat, și parcă la o scară mai mare.

Joi, 7

Astă noapte, în căutarea unei zone mai bune, ne-am deplasat cu un grad mai la sud. Rezultatul; în locul stavrizilor pricâjiți și-a altor lighioi, prindem scrumbie frumoasă și mare...

Fără intenția de-a fi indiscret, numai fiindcă mă aflam pe puntea de la prova, și hublourile sînt exact la înălțimea ochilor, mi-a scăpat o clipă privirea în cabina lui... Nu, dacă i-aș dezvălui numele ar fi chiar o indiscreție, deși mulți de pe vapor au privit înaintea mea și nu doar din întâmplare. Pe cheson, chiar la picioarele patului — reproducere în culori foarte reale, foarte „carnală” — o femeie goală, în mărime 1/2 naturală ; te miri că nu se dărimă chesonul...

•

Mică petrecere la D. în continuarea celeia de noaptea trecută. Băutura combinată, vin, whisky, cu adaus de lămâie și compot de cireșe, în găleată — și găleata pusă pe podea, la mijloc. Gazda toarnă cu polonicul și montează pe o foaie de hârtie cît a băut fiecare, spre a face parte dreaptă ; de la un timp renunță ; e destulă băutura pentru toată lumea !

Scrubie ușor sărată, „îndulcită”, preparată de Ș. la iuțea, jupuită, făcută bucățele, apoi scăldată în untdelemn și sare de lămâie. Deși abia ridicat de la masă, încerc, din curiozitate : gust excelent și inedit. Aș mânca în neștire, dacă nu mi-ar fi teamă că mă fac saramură.

Pe la ora două noaptea, destul de încălzit de băutura, cînd comandantul se duce să vadă ce se mai întîmplă la puntea de comandă, îl rog să tragă fluierul în cinstea și pentru fericirea cuiva de acasă, care își serbează ziua astăzi.

Oare nu va socoti că-i o fantezie de neconciliat cu legile navigației ? Oare n-o să uite pînă ajunge la puntea de comandă ?... îi urmăresc pașii, ou imaginația, număr treptele — două „etaje” — aplic un coeficient de întîrziere foarte justificată...

Și, deodată aud fluierul, afară, deasupra noastră, puțin în surdină, dar cu vibrația lui grea, parcă autoritară ; are în el ceva din sensul „definitivului”, ceva din „a nu se mai întoarce”, din „a fost adjudecat” ! Un fluier de vapor dă totdeauna sentințe. Mulțumesc comandantului !

Vineri, 8.

De dimineață, la 9,20, primul traul aduce o bombă : aproape douăzeci de tone ! Surpriză, animație — renașc toate speranțele. Și pe deasupra e și pește frumos, majoritatea scrubie, una și una. Cineva spune : „A avut udătură !...” „Udătura” de aseară cred că a fost ultima, din păcate. Știu cîtă caznă s-a cerut spre a fi colectată.

Sîmbătă, 9

Astăzi la prînz ne-a ajuns din urmă un vas de pasageri, portughez, de 8—10.000 de tone, alb, mergînd spre nord, probabil în croazieră, fiindcă nu cred să fie curse regulate prin această parte a oceanului. M-am gândit că or fi acolo cîteva sute de oameni, eleganți și distinși, călătorind confortabil, dar abia mi-am aruncat ochii spre ei, și nu i-am pizmuit.

După masă am stat două ceasuri la soare, pe puntea ancorelor, la adăpost de vînt ; soarele ardea dar nu excesiv și pe negîndite am ațipit, căzînd într-o voluptate dulce, irezistibilă. M-a trezit o pală de vînt cam rece ; am avut, în starea aceea de crepuscular, impresia că e un vînt terestru și că poartă pe deasupra mea, în foșnete, frunze de toamnă.

Foșnetul era real, pornea de la tenda bărcii de serviciu, lingă care mă cuibărisem. Desmeticindu-mă pe deplin, m-am bucurat că nu e și toamna reală...

De ce i-aș fi pizmuit pe oamenii de pe vaporul care trecuse mai înainte ?...

Duminică, 10

Soarele a apus pe un orizont cu totul clar și am văzut încă o dată raza verde, ^izbucnită însă altfel, sau poate am descifrat-o cu mai mult sînge rece ; "cînd a douăzecea parte din discul soarelui mai era deasupra apei, tot arcul lui a început să emane pîlpîiri verzui, oare s-au concentrat spre vîrf, .oontopindu^se apoi într-o scurtă izbucnire finală: Totul ține cîteva secunde și am regretat că nu pot opri, atunci, timpul în loc ; _dar oare nu-i uimitor tocmai fiindcă se întîmplă rar și durează așa de puțin ?!

•

Noapte destul de luminoasă ; o jumătate de lună argimtează oceanul. Aici seceră lunii, în creștere sau în descreștere, nu este orientată aproximativ vertical, ca pe latitudinea noastră, ci orizontal, de parcă ar fi răsturnată. Luna pare acum un coș, ținut cu gura în sus, și nu mai lipsește decît să curgă în el stelele.

Miercuri, 13.

Cîteva minute înainte de ora 4 m-am trezit fără să mă scoale nimeni — sau poate simțisem prin somn mișcare alături, la secund, care intra de cart.

Spre surprinderea mea, cum ajung pe puntea de comandă văd că mergem spre nord. Cînd am schimbat drumul? La 23,30, după ce s-a scos traulul, mă informează Pate, timonierul din cartul precedent, care tocmai coboară. Așa dar comandantul a luat, în sfîrșit, hotărîrea cuminte și dorită de toată lumea să ne apropiem de „Galați” ; ei scot cantități de scrumbie peste capacitatea de congelare.

Bolea, ofițerul al doilea, pe care secundul n-a venit încă să4 schimbe, a căzut frînt pe canapea în camera hărților, și a adormit pe loc. Aseară, la ora 20, 1-a trezit din somnul la care avea dreptul apelul pentru voluntari, lansat și repetat prin radioamplificare ; cînd intră în funcțiune difuzoarele din fața cabinelor, întrnadevăr nu mai poate dormi nimeni, dar această linie de difuzoare se folosește numai în cazuri excepționale, de aceea se și numește „rețeaua de avarie”.

Nu-i nici Costică Oțeleanu, timonierul; s-a dus să pună de cafea și să-J trezească din nou pe secund, oare probabil a adormit iarăși.

Zece minute puntea de comandă rămîne pustie. Pilotul automat își face datoria, luminile de poziție sînt aprinse și cel mai apropiat vapor se distinge la peste 8 mile...

în alura asta e greu să văd Crucea Sudului, pe oare o avem în pupa, și la pupa, pe puntea de lucru și pe coloane ard toate reflectoarele. Totuși o deslușesc, ia o palmă de orizont, spre surprinderea mea, mult mai bine desenată și mai sugestivă decît mă așteptasem.

Revin pe puntea de comandă să iau binoclul; îl găsesc pe secund care tocmai urcase.

— Ce păcat — îi spun — că nu avem Crucea Sudului în față !

— Nu-i nimic; întoarcem !

În prima clipă socotesc că-i o amabilitate, și recunosc că n-ar fi prima. Iar un rondou pe oceanul pustiu nu-i nici o problemă, nu înseamnă nici risipă de energie, nici cine știe ce cheltuială. Protestez, totuși :

— Am s-o văd altădată.

— Nu, tot trebuie să întoarcem.

— Să întoarcem ? De ce ? întreb cu stupefacție.

— Ca să traulăm unde am fost aseară.

— Bine, dar atunci de ce am mai mers patru ore spre nord ?...

Nu știe... în timp ce vasul girează și constelațiile lui defilează prin față, secundul face socoteala că n-o să ajungem pe locul de traulat înainte de ora 7...

Într-adevăr, traulul n-a fost lansat decât la ora 7, și marșul nostru întii nord, apoi spre sud, rămîne fără explicație.

Joi, 14

Pe seară intrăm încă o dată în legătură cu „Galați” și comandantul nemaiaivând încotro, se decide să vorbească, în sfîrșit, cu comandantul lor. Convorbirea începe cu tatonări diplomatice.

— Vă salut, tovarășe comandant ! Aveți să mă întrebați ceva ? se aude glasul lui Orban, deferent, fiindcă este mai tânăr.

— Victore, te-aud bine... Ai să-mi spui ceva ?

— Tovarășe comandant, am crezut că dumneavoastră vreți să stați de vorbă cu mine.

— Da, Victore... Să vezi... (ezitare, încercătură). Ne-am hotărît să venim și noi spre nord. Am luat informații de la un trauler polonez...

— îmi pare rău, tovarășe comandant, că ați avut nevoie de informațiile lor și n-ați crezut în informațiile noastre...

•

Aș vrea să am o floare în cabină. În afară de florile palide pe oare le-am văzut la Thorshavn, în ferestre, ultimele flori rămase în amintire sînt trandafirii de la Snagov, aduși cînd am fost acolo ultima oară, ca să opresc pendula.

Aici e soare văratec și mă înfior la imaginea zăpezii așezate acum, poate, peste pajiște.

Dar aș vrea o floare... Poate dacă ar fi acum pe masă, m-aș împăca și eu mine, și eu ceilalți.

Vineri, 15

Senzațional a fost traulul scos la 15,30. Macaralele s-au opintit din greu ca să-l aducă pe punte ; să fi fost mai plin, nu știu dacă nu se rupeau cablurile, sau plasa. Socotind că buncărul are 28 de metri cubi, cît mi s-a spus, și admitînd că un metru cub de pește destul de tasat cântărește mai mult decât un metru cub de apă, atunci am scos peste treizeci de tone, fiindcă buncărul s-a umplut, față rasă ; mai mult nu ar fi putut să încapă !

Luni, 18

Avem oaspeți o pereche de porumbei călători, care au aterizat înaintea prînzului pe puntea ancorelor. Erau însetați și flămânzi, și au primit cu încredere ospitalitatea noastră ; ii s-a pus mălai și apă pe pasarela punții de comandă ; numaidecât au simțit și s-au apropiat fără sfială.

Sînt probabil foarte obosiți, fiindcă pînă seara n-au plecat mai departe. Cînd a coborât întunericul, nostromul i-a luat și i-a dus în cabină, să nu-i lase peste noapte afară. Se pare că găzduirea și regimul de supra-alimentare le convine ; peste o zi, două, cînd vor fi refăcuți, o să le dea drumul să-și continue călătoria. Pe inelele prinse la picioare, după serie, scrie : Spania. Dar nu știm de unde vin și cîte zile au zburat pe mare.

E nu știu ce gingășie a naturii în această întîmplare ; oricît de neînsemnat ar fi faptul, mă emoționează că, din cite nave au avut în raza vederii, au ales-o pesa noastră. Și mă emoționează iarăși că de aici se vor duce pe pămîntul Spaniei, al cărui Cervantes, iubit odinioară fără prea multă înțelegere, a devenit astăzi, cu întîrziere, dar după deplină judecată, marea mea dragoste.

Marti, 19

Aseară am făcut puțin pe bucătarul și am preparat o langustă uriașă, cu maioneză. Maioneza însă, făcută după o rețetă memorată vag, nu mi-a izbutit cum trebuie, și a reparat-o bucătarul adevărat. Regretabil, untdelemnul e sau vechi, sau nu-i de prima calitate, fiindcă păstrează un iz rînced și unul de fioarea-soarelui. Langusta, iarăși, cred că am fiert-o cu apă nu îndeajuns de sărată și chiar dacă am adăugat apoi sare, n-a pătruns-o cum trebuie, astfel că pînă la urmă carnea a rămas cam dulceagă.

A ieșit un platou destul de mare, dar n-am avut destui mușterii pentru el, deși atît eu cît și doctorul am mâncat fără sfială ca să dovedim că nu-i nimic otrăvitor. Totuși cei mai mulți s-au abținut fiindcă în călătoria trecută s-a produs aici o intoxicare aproape în masă, de pe urma unui ficat de pește necunoscut. Nu era cazul cu langusta, dovadă că nu s-a îmbolnăvit nimeni, iar azi dimineață doctorul s-a grăbit să înfulece și ceea ce mai rămăsese la frigider de aseară.

•

Am făcut o glumă de dimineață cu nostromul, care găzduiește porumbeii :

— Ce-ar fi să-i trimitem un mesaj lui Franco ?

A luat-o în serios și s-a înroșit de indignare :

— Nici nu mă gândesc, tovarășe !

Miercuri, 20

Îl suspectez pe nostrom că a pus gînd rău porumbeilor : ori să-i gătească pe furiș, ori să-i sechestreze și să-i ia acasă. Azi n-a pomenit nimic de ei ; așteaptă poate să uităm întîmplarea.

Joi, 21

L^am suspectat inutil... A dat drumul porumbeilor azi dimineață, în mod neașteptat nu au plecat mai departe nici pînă la ora asta (16). De dimineață au stat sau pe catargele doriboturilor, sau pe coloanele de la pupa, parcă nedumeriți de prezența lor pe nava noastră.

Mai adineauri au venit la puntea de comandă. Le e foame și sete. Comandantul, spre mirarea mea, a coborât ca să aducă pâine și o farfurie cu apă. Apa le-a pus-o pe postamentul repeditorului giro din tribord, apoi a început să le arunce firimituri de pâine. Priveau de la doi metri distanță.

întâi s-a apropiat porumbița, mai încrezătoare sau mai nesocotită.. A început și el să ciugulească dar din fărămiturile căzute mai la distanță.

Ea, după un timp, a făcut o săritură pe postament și a început să bea apă. Se știe, porumbeii nu beau apă ca găinile, luând o picătură și apoi dindu-și capul pe spate. Își înmoaie ciocul pînă la rădăcină, și-apoi „se adapă” ou elegantă și cu spor apreciabil, fiindcă se vede limpede cum soade nivelul apei.

După ce s-a săturat de băut, porumbița a început iarăși să ciugulească. Porumbelul nu s-a apropiat decît după ce a plecat comandantul. Pe urmă, sătui amândoi, au rămas acolo, cam supărați poate de frigul serii, fiindcă își ascund ciocul în gușa înfoiată. Vântul îi zbârlește puțin, oceanul cenușiu îi așteaptă, îi așteaptă un drum lung, obositor desigur, îi așteaptă și dușmani poate. Dar au să plece fiindcă asta le e soarta... De ce nu rămîn oare aici ?

I-am privit mult timp, întristat de viața lor așa de ciudată. Seamănă întru totul unul cu altul, numai că ea e puțin mai mică, mai vioaie, și, în mod indiscutabil... mai grațioasă.

Au culoarea gris-Meu, dungii bleumarine la terminația aripilor, picioarele mai de grabă maron, decît roșii ca porumbeii domestici, ochii negri, ciocul alb cu negru la vîrf, iar în jurul gâtului un vag guler verde, atît de discret că nu distonează ; pe piept, sub gușă, culoarea aceasta din altă gamă se definește mai bine, se lățește puțin și se accentuează, dar tot nu izbuteste să se dezacordeze de cealaltă.

Mi-e milă de ei, fiindcă se lasă noaptea. Poate au să plece mîine, odată cu zorile și n-am să-i mai văd niciodată...

Marti, 26

Porumbeii n-au plecat nici astăzi... N-au plecat nici „Tarpon”, nici „Nadir”, vasele poloneze, nici celelalte. Le auzim vorbind prin radio, dar de văzut nu se vede nici unul în apele noastre ; abia dacă se zărește un catarg și o dără subțire de fum, dincolo de orizont. Iar dacă ele, fără să plece, s-au îndepărtat totuși așa de mult, iar noi am rămas singuri în această zonă, (21°30' aproximativ) ca o consecință logică... nu prindem pește ! Trauie descurajatoare, de 500 kilograme pînă la 2—3 tone, pește mărunt, ceva stavride și aproape deloc scrumbie.

Data întoarcerii iarăși se îndepărtează. Azi am privit oceanul cu -ciudă ; s-a calmat dar parcă ne poartă dușmănie.

Cer îmbăcsit de pîclă, soare fierbinte și ofilit — și umezeală ; roua de pe hublouri nu se usucă nici în miezul zilei.

Duminică, 31

Porumbeii nnau mai plecat; cred că nici nu mai pleacă. A trecut prea mult timp de cînd sint aici — s-au obișnuit. Uneori își iau zborul și se duc spre alte vase, trec pe deasupra lor, nu se așează — și se întorc la noi. Cînd se lasă Întunericul vin pe puntea de comandă și așteaptă cumînți la ușa timoneriei...

•

Noapte de meditație... Ce caut în mijlocul Atlanticului, de ce veghez la ora cînd toată lumea doarme, în afară de carturi ?

Este caietul meu o călătorie, sau trebuie să fie „o carte” ? Sint în călătorie deocamdată — și ce bine ar fi să uit cartea ca să notez aici totul, chiar și ce-i inavuabâl !

...Mi se pare că marile călătorii nu pot începe decît noaptea. Am copilărit prin gări și prin porturi și mi-au rămas în minte țipetele loco-

motivelor și gemetele vapoarelor, dînd semnalele de plecare. Ziua, vibrația lor se pierde în celelalte vibrații ale vieții — pulsul și respirația lumii. Noaptea însă, cînd pulsul și respirația lumii sînt potolite, semnalele de plecare trezesc acorduri grave, profunde și dureroase în sufletele aflate de veghe...

O carte își prinde conturul la sfîrșitul unei perioade lungi de meditații nebuloase, de zbucium, de neliniște, de incertitudini, de descurajări, de desnădejdi — geneză blestemată și binecuvîntată. Sînt zile, săptămîni, luni și ani, **ani...** Și cute pe frunte... Umerii se înevoaie, ochii se încețoșează, inima obosește și totul pare inutil, ca o plutire în haos. Și iată că vine acea clipă, fără să se vestească dinainte, cînd, fără să știi cum, pămîntul se desparte de ape și continentele se arată, cu oamenii care te așteaptă, iar oceanele se albăstresc și pe ele se desenează liniile de navigație.

Clipa genezei e grea și profundă, învăluită în marea tăcere care apasă tainele nașterii... Mi se pare astfel că o carte, ca o călătorie cum ea însăși este, nu poate începe decît noaptea, fără martori, cînd singur eul tău îți rămîne în față, el singur veghindunte, lui singur avînd a-i da socoteală, ca unuia încărcat, în anii grei de gestație, de vibrațiile lumii, — și răspunzător, pentru tine, în fața vieții.

Am copilărit prin gări și prin porturi. Mi-au plăcut locomotivele și vapoarele fiindcă se duceau departe. Mai tîrziu mi-au plăcut caii, skiurile și aeroplanele, și cu ele am cunoscut ceva din dimensiunile spațiului. Mi-au plăcut multe altele — și din toate la cîte aș fi putut să mă opresc pentru restul vieții, mi-a rămas un condei, în mîna dreaptă, pe care îl privesc cu o sfîșietoare duioșie la această oră din noapte. În ani și în pagini — sute și mii aruncate ! — ce lungă este călătoria noastră !

Eram în acea clasă primară în care se învață genurile și am aflat că acestea sînt trei, cum află la un timp tot școlarul...

Dacă nu povestesc întîmplarea acum, în noaptea asta, la Tropicul Racului, n-am s-o mai povestesc niciodată.

Țin minte că după explicație, dascălul nostru a mers la exemplificare, conform regulilor pedagogice ; întîmplarea a făcut să mă întreb pe mine înaintea altuia de ce gen este cuvîntul **scaun**. Iar eu care aflasem cu ce cheie găsești răspunsul, mi-arn spus repede în minte : **un** scaun... Mi s-a părut atît de limpede, încît iiam dat drumul la iuțeală, fără a judeca mai departe :

— Masculin, domnule !

— Nu !

Zămbet de indulgență înțelegătoare.

Mi-am zis, contrariat de socoteala nereușită : **...două** scaune — și m-am repezit încăodată, fără să judec pînă la capăt :

— Feminin, domnule !

Nu eram primul școlar care răspundea anapoda, deci dascălul nu s-a mirat nici de data asta, ci doar s-a-rnpotrivit — nu ! — mărindu-mi con'trarietatea. **Un** scaun, **două** scaune... îmi dădeam acum seama, după explicație, cărui gen se înscrie substantivul nostru și la ce greșeală mă dusesse graba și lipsa de judecată.

— Dacă nu e nici masculin, nici feminin, ce poate fi ? a sărit dascălul.

! • Am tăcut, o tăcere tristă și rușinată.

— Cine știe ?

. Firește, știa toată clasa, care a izbucnit, cu mâinile ridicate :

— Neutru, domnule !

Iar eu am rămas prost între ceilalți, fiindcă la opt sau la nouă ani cîți trăisem, socoteam rușinos să mă opintesc într-o ușă pe care n-o mai ținea nici-o clanță.

Au trecut patruzeci și opt de ani de atunci și în acest răstimp n-a fost clipă de meditație în oare amintirea acelei întâmplări să lipsească. Ea a marcat stilul meu de viață pînă astăzi — și^acum, cei care au așteptat de la mine răspunsuri, fără să le primească, vor înțelege că tăcerile mele erau triste și rușinate.

Ceva mai tîrziu învățam carte la acel liceu care se intitula „Mînăstirea Dealu”, fiindcă lăcașul școlii înconjura biserica numită astfel, unde mergeam la slujbe și ne închinam la capul lui Mihai Viteazul. în unele ore, se învăța „muzică instrumentală” ; cei fără înclinații muzicale puteau atunci să bată mingea sau să umble brambura. într-o iarnă caloriferul mergea prost, era frig în clasă și, fiindcă aveam și sobe, făceam foc pe socoteala noastră, fiecare fiind dator să aducă brațul lui de găteje; pădurea era sub ferestrele sălii de clasă. Aflasem tocmai atunci diferența de calorii dintre lemn și cărbune — tulburătoare revelație ! în muzeul de geologie, printre piesele etichetate din rafturi și galantare, zăceau inutil, poate mai mult decît o tonă, cărbuni de toate națiile, însă în aceeași sală, în lipsa altui spațiu, colegii mai muzicali învățau violoncelul și contrabasul. Acesta din urmă, deși mare cît dulapul, părea un instrument destul de docil, își scotea cinstit și placid mormăitul cu tonuri puține ; de altfel nici nu putea fi supus la prea mari solicitații. Dar violoncelul — păcatele noastre ! — coardele lui nu sufereau arcușul, cum nu suferă pe călăreț calul din Pampas. La prima atingere instrumentul începea să necheze, să ragă, să scrășnească, să chelălăie și să guițe — poate chiar să se și sviroolească. Tinerii învățăcei se luptau însă cu el de parcă aveau urechile infundate, băteau măsura cu piciorul, cum ar fi bătut toba mare, mînuiau arcușul ca pe bită, nedumeriți de urletele fioroase ca de vită înjunghiată.

într-io zi, profesorul mare peste aceste instrumente năvășe, m-a prins în sală pe cînd umblam să^mi fac provizia de cărbune — nu știu cum de întîrzasem — și-a fost încredințat că mă vrăjise violoncelul...

Despre acest om, biet muzicant ratat, cu școală la Drezda, care mi-a purtat de-atunci înainte o dragoste neștrămutată, poate voi aminti altfel, altădată. Era omul oare de ani de zile, cu răbdare mucenicească, se chinuia să afle printre găini pasărea rară care să-i răsplătească strădania îndelungată.

Putea oare o inimă de copil, cam oropsit în viață, să rămână nepăsătoare. la bucuria neașteptată pe care o arăta omul din față ?

în clipa următoare strîngeam între genunchi calul sălbatec, în vreme ce profesorul îmi potrivea, între degetele mîinii drepte, murdare de cărbune, arcușul cu părul lui alb ca laptele.

Bietul meu dascăl ! De cînd se va fi stins, fără să fi întîinit pasărea măiastră ! Dar cu mine, atunci, s-a întîmplat ceva care ar putea să se

numească miracol, mai ales că a **fost** trecător, ca toate miracolele. Căci nu știu cum, arcușul s-a împăcat cu coardele, și **de** la prima atingere, în loc să se' răzvrătească, dulcele instrument și-a arătat glasul...

La sfârșitul anului cântam, pe podium, o melodie veche italienească, simplă, naivă și caldă, punând în **ea** o liniște și o candoare oare mă înduioșează abia astăzi.

Cu asta, gata! — mi s-a prezis o mare carieră în muzică, și supunându-mă prezicerii, am trecut anii școlii cu violoncelul la subțioară. Sertarul mi s-ia umplut treptat cu literatură muzicală și ce încă nu puteam să cînt, citeam în orele de învățătură. Serile și nopțile le-am consacrat coardelor, nesocotind programul, nesocotind copacii înfloriți la geam, primăvara, sau pârția și nămeții în iernile de pe vremea aceea, care erau ierni adevărate... Ba l'am nesocotit și pe Titus Livius mi se pare, și-am rămas repetent de pe urma limbii latine, fiindcă am avut un an întreg de pasiune mistuitoare pentru „Marele Tratat de Orchestrație” al lui Berlioz, de la care am început să învăț, „cît am fost în stare, și fără să-mi dau seama, cum se orchestrează o carte...”

Așa s-au scurs cîțiva ani de școală; cînd am ajuns la al doilea concert de Romberg, mi s-au rupt deodată părul arcușului și toate patru coardele — și calul sălbătăcindu-se din nou s'a întors în Pampas. De atunci nu l-am mai întîlnit niciodată.

Eram în mijlocul adolescenței și îmi dădusem seama, printr-o revelație descurajatoare, că imensul spațiu al muzicii era prea întins pentru mine ca să-i pot străbate până la capăt. Ființa mea căuta, cu neastâmpăr și cu modestie, spațiul geografic.

O alcătuire de șine și pârghii metalice, macazul, „schimbătorul de cale”, face ca trenul să apuce pe o linie sau pe alta. Știam încă de mic ce-i un macaz și cum funcționează. În timpul primului război căruia i s-a zis „mondial”, patrula nemțească, venind cu drezina, m-a prins într-un amurg cum cercetam cu luare-aminte o asemenea alcătuire feroviară, într-o clipă m-au înconjurat baionetele și dacă n-aș fi avut vîrsta prea nevinovată, și dacă miinile nu mi-ar fi fost goale, dovadă că nu puneam la cale atentatul, desigur că m-^ar fi împușcat în marginea liniei, fără judecată.

Odată, într-o gară „necentrallizată”, un tren a sărit de pe linie sub ochii mei plini de groază; macagiul „nu făcuse bine acul”. Pârghiile, împiedecate de o piatră, se opriseră la jumătate și locomotiva năpustind să apuce nici o linie nici pe alta a căzut între ele și-a început să sară peste traverse într-un huruit groaznic, dînd semnale disperate.

Știu deci foarte bine ce-i un macaz de cale ferată, știu și cum funcționează; nu știu în schimb nici pînă astăzi cine și cum ne mișcă schimbătoarele de cale în viață...

Ce caut în mijlocul Atlanticului ?

1 februarie

Eram deprimat azi după amiază, gîndindu-mă la scrisorile care s-au înșirat în urmă, la Gibraltar, Thorshavn și Reykjavik și pe care cine știe cînd o să le primim, dacă o să le mai primim vreodată ! Aș fi fost mai mulțumit să știu că nu mi-ia scris nimeni...

Cu aceste simțăminte, mai grele decît și le-ar închipui cineva, mă dusesem în cabină și mă pregăteam de scris, cînd m-am pomenit cu D., mai deprimat decît mine.

Aseară eram la masă când a venit și-a luat o farfurie și două pahare. Credeam că are ceva băutură, de aceea m-am dus la el după ce am terminat masa. Băutura avea, într-adevăr, o jumătate de sticlă de whisky, din care cred că mai băuse ceva înainte, la rezeală. Cît despre farfurie și pahare... S-a dus pe puntea-etalon, pe întuneric, și-a dat cu ele de pămînt, prefăcîndu-le în cioburi.

— De ce, băiete ? l-am întrebat.

— Fac o criză de isterie...

Face din cînd în cînd, își pune singur diagnosticul și chiar ne previne. Pe urmă îi trece și e vesel un număr de zile.

Credeam că astăzi va izbucni criza anunțată aseară și nu știam cu ce vorbe să-i alin deprimarea, uitînd-o pe a mea mai întii, ca să nu ne apucăm de spart farfurii împreună, cînd...

Asta-i lovitură de teatru : a venit Ș. și Z. scăpărînd de bucurie să ne anunțe — e de necrezut ! — că sosesc scrisorile. Chiar atunci „Galați” care a ieșit după prînz din Dakar, ne-a anunțat că sennldreaptă spre noi și ne aduce corespondența sosită în ultima clipă. Sînt, pare-se, și scrisorile de la Thorshavn — deci posibil toate pe care le socotisem pierdute...

Bineînțeleas deprimarea lui D. s-a topit, la fel și-a mea. N'ăș fi crezut niciodată că perspectiva unei scrisori, care în nici un caz nu aduce vești importante, ci e doar un semn de viață, trimis de departe, poate, după atîția ani de viață, să-mi pricinuiască o tulburare, o bucurie așa de intensă, de caldă, de bună și tinerească.

Toate îmi apar altfel și ca în anii de internat, în vremea adolescenței așa de îndepărtate, abia aștept să treacă noaptea, și ziua de mîine, și noaptea care urmează...

Poimîine dimineată ne întîlnim cu „Galați” pe latitudinea noastră (22°,30')... Scrisorile oamenilor care s-au gîndit la mine cu dragoste, plutesc în clipa asta peste Atlantic ! Poimîine le voi avea în față !

Numai de n-ar fi furtună, ca să putem lăsa barca la apă.

•

Fiecare cu norocul lui : Țipă a primit o radiogramă de acasă : a cîștigat pe carnet „CEC” un autoturism „Fiat 1100 familial” — exact ceea ce își dorea. Norocul lui, pe deasupra, că nu se pierde cu firea niciodată, altfel timpul pînă la întoarcere s-ar fi scurs sub apăsarea unei nerăbdări infinit accentuate. Nu-i pasă... Doarme și se mișcă normal, ca și cînd mașina atîta timp visată ar fi cîștigat-o altcineva.

Văzîndu-l așa de placid, m-am înciudat și-am vrut să-l necăjesc :

— 'Ce bucurie pe Nelu ! i-am spus. Are cu ce să se plimbe pînă ne întoarcem.

„Nelu” la noi pe vapor e personajul generic — și imaginar — (oare ?) acceptat de toată lumea în glumele noastre, care pe timpul călătoriei se ocupă de nevasta lăsată acasă...

— Nu-i nimic ! mi-a răspuns Țipă de-apururi netulburat. Găsesc mașina gata rotată !

Martți 2 februarie

A fost o neînțelegere dacă nu, mai rău, o glumă proastă : „Galați” n-a găsit sorisorile noastre...

O să spargem cîte o farfurie — nu se poate altfel !

Continuare în nr. viitor ,

Eusebiu Camilar

Galaxii

*Încăpe-n goarnă universul
ce-
măcară-n goarnă universul*

*Îmi țin ascunsă inima în ea,
Tottinarasăfie goarna mea,*

E plină valea: umbre, pîlpîri...

*Cu ce le aștept? Cu ce averi
Aceste galaxii în scînteieri ?*

*Ce seve-n rădăcini ar vrea să am
Sa fiu mereu în pomul lor i , ,*

^a sa le fiu mereu talaz pe mări ?

*Cum să ajung, prin cîte șlefuiți
Inel în planetarele rotiri*

*Să strălucesc și eu cît de vutin
in colbul galaxiilor ce vii f*

Ciocîrlia

*Înalte goarne zorile avîntă
Se-aude iar un bulgăre cum cîntă !*

*P_e r_t S_e ^ c ^ voare,
tôt mai rotitoare.*

*Ce vrea pământul, prin urcuș, să spuie ?
Din nou la ceruri focul vrea să-l suie !*

*L-am și zărit, spre sfere depărtate
Cum flăcările repezi și le zbate !*

*Spre cer pământul inima-și avîntă !
Osana, ciocîrlie !. Terna cîntă !*

Șlefuitorul

*Mi-i gîndul să zidesc un monument, —
Dar cum voi scoate piatra din torent ?*

*Iar dau de-un vechi șlefuitor de prund.
Cum brațele în rîu mi le afund !*

*în pulbere, în piatră, minereu,
De degetele astea dau mereu !*

*Abia mi le cunosc : -am șlefuit
Cu ele, primul munte dolomit,*

*Iar cînd erau mai tinere, la fel,
Le-am șlefuit în stele un inel!*

*Eu schimb doar forme, nu și ctitoresc !
Dărîm cu-aceeași piatră și zidesc !*

*Cît brațele în rîu o să le-afund.
Voi da de-acest șlefuitor de prund.*

Așteptare

*în vechea vatră, cînd veni-vei iară,
Va licări luceafărul de seară.*

*Mi-au mai rămas doar cîteva minute
Să mă gîndesc la ierbile trecute.*

*Mereu, asupra inimii și frunții,
Se tot îndeasă turnurile, munții,*

*Dar ce-i uitarea ? Iată, mărturie :
Cîți ochi albaștri cresc într-o cîmpie ?*

*De cînd te-aștept în vechiul turn ide piatră,
A amurgit, sau focu-i stins în vatră.*

*Au mai rămas doar cîteva minute.
Dar unde-s, oare, ierbile trecute ?*

Trandafirul

*Ca un dragon și timpul neîndurat fugea.
Sfioasă, trandafirul în mână ea-l ținea.*

*Deodată, trandafirul întins, mi s-a părut
Insîngerat ca gura mușcată-ntr-un sărut.*

*Ca un dragon și timpul neîndurat fugea.
Sfioasă, trandafirul în mînă ea-l ținea.*

*Și nu știu, trandafirul amar mi s-a părut,
Sau gura-nsîngerată într-un cumplit sărut ?*

*Cu șaptezeci de aripi desfășurate-n zbor,
Mă tot ducea dragonul cel neîndurător.*

Veronica Porumbacu

Atîți au fost

*Atîți au fost, pe-atîți îi port în mine,
amestecîndu-și apele în albiu,
din munți, de către șes, din umbra vremii,
pe care doar cu vîrsta îi descopăr.
Atîți au fost, pe-atîți îi port în mine
ce respirau cu mine, ce visau,
fără măcar să-i bănuie. Cînd și cînd
priveam clișee de demult pălite,
ca pe-o străină lume „povestită
de o străină gură"... Poate vîrsta
ori inima bătînd mai slab, ori toamna
cu frunzele căzînd uscat, mă face
deodată să-i aud. De unde, cînd
au răsărit în mine, și respiră
în preajma mea, cerîndu-mi să vorbesc
și despre ei ?*

Ce sînt ?

*Ce sînt ? Voi întreba țarina, cerul.
Copac subțire, plop ori chiparos,
aceeași formă au, de fus, în aer.
Pe firul rădăcinilor cutreier
arhivele cetăților și trec
pe cheiul cu arcadele de sălcii
ori de salcîmi, să-mi dau de urmă... Urc
pe zimbru ca pe-un mînz, ori fără șa
pe-un cal de mare trec în trap ușor
printre columne, pe sub portul unde
mai arde flacăra-n opaițe de-argilă,
și plînsul pîVpînd, desprins de gene,
se-adună-n trupul zvelt de lacrimăHi,
și-n trap străbat tărîmurile unde
nălțînd o lume, dau lafund de alta...*

Mirare

*Inima mea, prietenă ca umbra,
ce-mparți mereu poverile cu mine,
și mută-mi porți, de-a lungul vieții mele,
ceea ce uit...*

*Pe față, urmele
de lacrimi s-au uscat, în ti/mp ce ție
îți mai scandează pulsul...*

*Dar vine vremea când
tu, slugă credincioasă, care n-ai
cerut simbrie niciodată-n viață,
iți ceri tăcut iertare c-ai rămas
mai șubredă la pas (numai la pas),
că-n ritmul tău egal te mai oprești
pierzându-ți sufletul, și-ăpoi, îndârjită,
alergi să prinzi din urmă timpul...*

Curcubeu

*Opriți-vă, spectre solare ale anilor mei!
Nu vă rotiți nebunește, topindu-vă-n alb !
Intoarceți-mi iarăși culorile,
Să le pot legăna cîte una,
să le pot săruta rînd pe rînd...*

*Vreau să mă mistui prelung în roșul mușcatei
(mai pîlpîie candela ei pe ruinele copilăriei ?),
Vreau să gust în felii parfumate portocala basmelor mele,
Vreau să mă joc cu cercul de aur pe maidanele cerului
(nu mai rămîn cu praful de soare pe degete ?),
Vreau să zbucesc înc-odată în verdele crud.
să reintru de azi în albastru —
(dor mi-i de cel dintîi leagăn, de vechea matrice ?),
Vreau să-mi înfășur visarea în cergile vinete,
să vorbesc violet, din nou răsărind în aprilie
(nu știu că dat mi-i să tac cu brîndușile toamnei ?).*

*Opriți-vă, spectre ale anilor mei,
întorceți-mi iarăși culorile !
Voi fi cumpătată cu ele în ritmul cărunt...!*

*Dar e de-ajuns să mă-mbie din nou caruselul solar
ca iar să m-arunc nebunește și lacom să sar
din roșu în portocaliu, din sărut în tăcere,
din galben în verde, și iar din tăcere-n sărut,
și, încă flămîndă, să-mbrac violeturi severe
ce mă rostogolesc, amețită, în albul neînceput.*

In avanpost*

— povestirea unui recrutar —

de Aurel Mihale

■ on aşteptat înserarea da pe un dar ceresc, putea scăpa ide furia nemţilor. Toată zii porniserăm noi atacul, şi pînă ce lînitunierii grăbit şi alinător, tullbure, Ide nu vedeam tr de paşii, tot într-o fierbere de iad am stat, c Nemţii ne pisaseră ou artileria şi aruncătoare şi ne atacaseră, înrăiţi şi orbii, întărâtaţi, poate de ic aproape înnebuniţi de ciudă şi disperare, pentru neaşteptate din poziţiile lor de pe Dealul Bîtca şa-pa coastă şi în pădurea Eslcallia. Ba Snică, una dintre apucase să intre cu pluitoaneje Idin dreapta chiar î culcuş idirept în mijlocul lor. Ajunseserăm astfel Târigu-Muriaş, căci într-acolo laltacam ide zile întregi, era cum nu se putea mai proastă. Noi mai ales, o ca o mînă dezgolită, virată pînă lla cot în gura de aista, pentru că nici batalionul din stînga, care a Dealul Cere, şi nici cel din dreapta oare ar fi trebn pădure şi pe după pădure, pe dîrnpull Hui Veţmian, n< tească pe nemţi din poziţia lor. De altfel, noi nu i ceialţi, ora atacului ; încă ide cu noapte, cînd nemţi la asta, am uircăt coasta dealului itârliş şi am irămas, o suită de paşi, pe burtă.

— Dacă nu facem aşa, ne explicase comandând sublocotenentul Nonea, în zori va trebui să urcăm şi în focul.nemţilor...

Aşa s-a făcut, că-n clipa atacului am sărit pe cr ieşite din pămînt, înfricoşaţi mai mult de ceea ce ave; decât de focul lor care abia atunci se închegea. Dac;

*) Din volumul „Cronică de răaboi”, care va apari

mişcarea asta, am ffd rămas fim fața 'lor, dezgoliți, ca pe-o placă de gheață, și am fi fost curățați ou toții, pînă la luniull. Dar și după ce i-am scos și am ocupat pozițiile 'lor ide pe coastă, n-am awut o soartă mai bună. Intraserăm destul de adine în liniile lor, cu flancurile descoperite, și a trebuit apoi să-i înfruntăm nu numai pe nemții din față, dar și pe cei din stînga, de pe (Dealul Oere, și pe Cei din dreapta, din pădurea .Esicalia. Batalionul nostru a ocupat astfel o poziție de 'apărare Sn romlb, cu o companie în vârf, două pe delatori și una înapoi. Și toată ziua, după fiecare boimibairjdamenlt, nemții au Căutat, fie să ne reteză legăturile ou ai noștri, ataeîndu-se din părți, fie să ine zvârle de pe .Bütca, înapoi spre Păsăreni, ataîndu-ne din față.

— Dacă ieșim din igropi și din pădure, ne striga Nonea, îngrijorat, el însuși isperiait de situația noastră, sântem pierduți... ne curăță din spate !

De altfel și ordinul era să păstrăm Dealul BStOa și marginea aceea de pădure cu orice preț ; căci așa disperată cum era, situația noastră ar fi ajutat de minune atacul celorlalte batalioane oprite de nemții. Și astfel a trebuit să stăvilim nu numai puhoiul nemților din față, dar și valurile celor care se ridicau de pe laturi, să ne gutuie. Toată .puterea de foc și fier a nemților din partea aceea a frontului s-a abătut, cruntă și răzbu-nătoare, nimicitoare, pe noi. Deaiiul Bâta și marginea 'de pădure de oare ne agățaserăm ca de un fir ide pai, dlocofteau de explozii, învăluite într-un nor grote de țărână, de zgură și fum. Din când în când, nemții credeau că ne spulberaseră șă se ridicau înverșunații la aitaC, dar de fiecare dată i-am oprit cu foc și cu grenade, la cincizeci de pași, și i-aim silit să se târască înapoi, în pădure și gropi. Dar nici n-ajunigeau prea bine în pozițiile lor, că iar începea bombardamentul și ei se ridicau din nou, cu rândurile îndesite de alții care veneau din urmă. Noi ii lăsam de aseme-nea să se atapie, mărinfdu-fle încordarea și amăgindu-i pe cât puteam cu dispariția noastră, și iar Si ojpream cu focul acela nimicitor ou care ne apăram. Bombaaldairnenitele și atacurile lor însă, atât 'de repetate, ne zăpăciseră într-aitllta încît nouă, celor mai cruzi, recruților, ne venea uneori să ieșim din gropi drept în bătaia mitralierelor lor, ca să termi-năm odată. Ne linișteau atunci soldații mai bătrâni, oare făcuseră câte doi, tei ani de război și știau că dinitr-o situație ca asta scapă doar cei ou nervii mai tari.

Turbarea și disperarea nemților însă au crescut, copleșitoare, odată cu apropierea serii. Așa s-a făcut, că, în amurg am început și noi să ne clătinam și ne-am trezit cu nemții înghesuiți puhoi în pădure, sltrecurSn-du-se prin locurile mai slab apărate aile celor Căzuți, gata să sară pe noi. Artileria noastră a tras înnebunită, dar n-au mai prididit să oprească valurile celor care se 'tot adunau, cu nemiluita în pădure. Am cerut atunci ajutorul artileriei sovietice, de la niște unități care fuseseră și ele oprite, dincolo de pădurea Esoalia, în dreapta. De data aceasta n-am mai așteptat ca nemții să se apropie iar, ci am deschis focul de departe, să-i obligăm să se desfășoare, să câștigăm din timp. Sergentul Dumitraldhe, coimantianitu'l grupei noastre, stătea lungit după un copac și trăgea cîte o rafală scurtă, șuerătoare, în umbrele întunecoase ale nemților. Era tăcut și ursuz, mohorât -la chip, îndărătnic ca un catâr cînd se .pornea să facă ceva și rău peste măsură când se supăra pe noi. Din cînd în cînd își ântoreea privirile înghețate spre gropile noastre și ne facea semn să tragem mai cu nădejde, neîntrerupt. în dreapta lui, după alt copac, trăgea Boală Grigoire, la pușca

mitralieră. Boată trăgea așezat, cu grijă, luîndu-i pe nemți în secerare de departe și înjurând, când îl încurcau copalicii să închege focul de-a dreptul pe ei. Doar el mai era dintre soldații mai vechi, care făcuseră război, înainte să fie aduși instructori ȩla recruți. Noi, ăstlalții eram cătănie numai din vara aceea și abia cānd am început luptele cu nemții am învățat cu adevărat să tragem cu arma. Nici tăria și nici siguranța 'lor n-o aveam și de aceea ne uitam mai mult la ei și făceam ceea ce ei făceau. Uneori, cānd nemții erau prea aproape și-i vedeam așa de întu-necați, repezindu-se cāinește la noi, ne apuca frica și rămāneam cu ochii mai mult la Dulmitrache și Boată. Așa s-a ȩlțmipplat și acuma, cānd am ȩntarziat cîteva clipe ȩn groapă, vārānd un nou ȩncărcător cu degetele tramiurȩnle și scāpānd un glonte ȩn vānt.

— Gbeorgbe, a rācnit Dumitraohe, ȩnfuriat... bisericuța mă-ti !... Tralgi ȩn sus, ai ?

— Nu, să trăiți ! m-am trezit eu, dintr-odată... Am. schimbat ȩncărcătorul...

— Lasă, cā vorbim noi, in-a airneniņat el... acuma trage ȩn nemți !

Am potrivit arma pe parapetul de pāmānt, mi-aim ȩnfipt coatele ȩn țārānă și am ȩnceput să trag cu nādejde, partea uitānd de firicā. Atunci a ajuns pānā la noi unul din observatorii artileriei sovietice, un lungan blond si spālācit, cu trāsături nordice și ne-a tot ȩntrebat despre nemți, de parcā nu-i ivadea cum mișunau ca furnicile ȩn fața.

— *Streleai... streleai* ? a ȩntrebat Dumitrateahe.

— Da, da ! a ȩntărit el bānuiala și speranța noastrā.

Apoi s^a apucat, cu un petic de hartā ȩn fața, să tragā niște linii și să facā niște socoteli, pe o .planșetā cāt o tābliță de micā. ȩn timpul āsta a mai venit un tovarăș de-al lui, un tinerel cu ochi și māini de fatā, cu un aparat de radio cu care s^a strecurat printre explozii pānā la noi. Gel cu planșeta i-a ȩntins o hirtiuță cu niște date, pe care el le^a șoptit grābit ȩntr-o gāoace de ebonit, mānuind ou ȩndemānare butoanele aparatului. Dupā o clipā a revenit, strigānd ȩn gāoace, cāci nemții se tot ȩnghe-suiau ȩn pādure, adunāndu-se mereu din urmā, de sub exploziile artileriei noastre. Era clar cā nemții stāteau gata să se ridice la atac. A mai trecut o clipā ȩn care și noi și rușii am așteptat cu rāsufierea tāiatā și ochii ațintiți la valurile mișcātoare ale nemților. Și deodatā, cîteva proiectile au filifiit singuratec și au cāzut ca la o sutā cincizeci de pași ȩn fața, drept ȩntre nemți.

— O, a izbucnit cel cu gāoacea de ebonit :la gurā... *harașo... streleai... streleai* !

ȩn aceeași clipā, un muget ȩnfiorātor, asemenea unui guițat metalic prelung, ȩnābușit, ruginit, ca de bronz, dar ȩnaripat, s-a ridicat din spatele și dreapta noastrā, arcuindu-se pe deasupra, pe bolta care se ȩnnegura. Dupā ce a trecut de moi s-a tranlsfoirnait intrnun fillfiit uscat și apoi ȩntr-un șuerait și o forfotā sinistrā, ȩnghițitā de pāmānt. Cerul a fost fulgerat, ȩn zbor anouilt, de niște vine groase de foc, alb-allbastru, roșietice, și lungi ca niște balauri care atunci cānd cādeau aprindeau și pādurea și pāmāntul. Timp de cinci-șase minute numai, potopul acesta de foc cumplit, de șuvoaie de oțel topit, a cāzut necruțātor pe nemți, ȩntr-o revārsare apocalipticā, parcā fārā sfārșit. Pādurea trosnea și sārea ȩn aer, aprinsā, pāmāntul era spulberat, amestecat cu zgurā și fum,. Și deodatā potopul

acela s-a întrerupt, parcă retezat de cineva în văzduh, iar între noi și nemți a rămas un nor de pulbere și cenușă, înnegurat, în care nu mai deslușeam nimica. Copacii însă ardeau și se prăbușeau în flăcări, troznind, iar fumul îneca pădurea. Cei doi, spălăcitul și tinerelul, și-au strâns harta și aparatul, și-au răsucit câte o țigară în hârtie de ziar, și au mai așteptat ceva, nerăbdători, fumând. Când fumul s-a mai risipit, ne-au apărut pozițiile nemților arse și pustiite, șterse de pe fața pământului, pădurea ciuntită, fumegînd, și-n golul acela înnegrit, trupurile nemților, tăindu-și înapoi pe brânci, cu răniții în spate. Rușii s-au ridicat, mulțumiți ca după o treabă gospodărească terminată ou bine, și s-au răsucit să plece.

—• *Ei dosfidania !* a zis cel ou harta, spălăcitul.

—• Bravo, Ivane, a strigat unul dintre noi... *spasiba !*

Și astfel, teama și încordarea, care ne zăpăciseră și ne măcinaseră nervii, s-au mai risipit. Ne-am luat armele, cutiile cu muniție, grenadele și încet, încet, ușor aplecați, ascunși de inserare și fumul care se subția, am pătruns și mai adânc în pădure, aproape de pustiirea aceea făcută de „caitiușe”. între noi și nemți, pădurea era acum tăiată ca de-o poiană neagră, bună de apărat, căci avea câmp întins de vedere și tragere. Ne-am ales locurile pentru amplasament și gropi și ne-am apucat de săpat, în fugă, să terminăm înainte ca nemții să-și iasă din zăpăceala ceea. Fumul se risipea treptat, dar seara cădea grăbită și văzduhul se înnegura văzând cu ochii. Am terminat când deslușeam încă verdele gălbui, ușor pălit de toamnă, ruginiu pe alocuri, al frunzișului pădurii. Peste zi, n-avusesem ochi decât pentru siluetele cenușii ale nemților care se năpustiseră mereu, ca turbații, pe noi. Abia acum descoperisem, ufluuit, amestecul acela odihnitor al culorilor topite în frunziș, ca pe o frumusețe nedesmințită a firii. Am rămas întins în groapă, cu privirile la frunziș și simțurile risipite. în răgazul adela de seară, de după bombardament, când nemții se regrupau undeva mai înapoi, împutinați și 'înfri-coșați de „catiușe”, și noaptea se apropia hoțeste, grăbită de umbrirea pădurii, am simțit liniștea cum se așeza. Cit fuseserăm prinși în Clocotul bătăliei ne-am tot zbatut, să stăvilim năvala aceea sălbatică a nemților și n-am avut timp să ne mai gândim la altceva. Gândurile și simțirea noastră fuseseră dlipă de clipă absorbite de primejdia apropierii lor. Acum, o liniște neobișnuită, ca de afund de ape, adâncită și de tăcerea umedă a pădurii, îmi tiuia în urechi și o însingurare tulbure, nedeslușită mă cuprindea. Poate că aveam gândurile risipite de fiorul acela de liniște, simțurile obosite, sleite, puterea măcinată de înrardarea de peste zi, dar pierdusem siguranța pe Care o avusesem în timpul bătăliei. Auzeam șoaptele celorlalți ca prin vis și mă minunam că Dumitralche, care se înfuriase când scăpasem un glonte în vînt, nu mă cheamă la el... Abia mai tîrziu mi-am dat seama că, de fapt, necunoscutul care ne aștepta mă amenința cu înfiorarea lui de neliniște și teamă. Cei mai mulți dintre noi erau, cum am mai spus, recruți din vara aceea și asta era prima mare bătălie la care participaserăm cu adevărat...

în noaptea insurecției, batalionul nostru, al 7-lea 'de Vânători de munte, se găsea 'la Deva. Nu terminaserăm nici măcar instrucția individuală, dar am intrat și noi în alarmă și a doua zi am plecat pe Mureș în sus, să oprim inamicul dinspre Aliba-Iulia, înainte de a intra în defileu. Noaptea următoare am trecut Mureșul! pe la Uroiui, pe două poduri pktti-

toare, și-n zori eram pe poziția ordonată care tăia șoseaua, râul și calea ferată de-a Curimezișul, 'de la Cigmău spre Orăștie. Curând însă n-a mai fost nevoie de noi în locul, acela; alte unități ale noastre, mai bine pregătite, intraseră la timp în războiul care abia începuse, sărind în ajutorul trupelor noastre puține de pe graniță.

Am plecat astfel repede de la Cigmău și am intrat și noi în învălmășeala din podișul Transilvaniei, fără să rămânem nici o singură noapte într-un loc anume, căci fronturile erau mereu în mișcare, și satele treceau dintr-o mână într-alta ca mărgelile, și ide câte trei-patru ori pe zi. Două săptămâni, până ce frontul s-a stabilizat pe Mureșul mijlociu, noi numai am alergat de pe o poziție pe alta, în spatele sau în coasta unităților care luptau. Așa că, până la bătălia asta pentru Tîrgu-Mureș noi n-apucaserăm încă să ne batem cu adevărat cu nemții. Comandamentul ne ținuse tot mai feriți de foc, să ne învățăm mai întâi cu mirosul de sânge și de praf de pușcă și să ne instruim în grabă, de-a dreptul în război. Nu știu ouim se întâmplă, dar chiar în clipa când trebuia să dăm și noi de nemți, veneau alte unități din urmă și ne înlocuiau. Și noi o porneam din nou în marș forțat, într-o altă parte, unde nu fuseserăm pînă atunci. Ne saturaserăm pînă peste cap de marșurile de noapte, de drumurile noroioase, desfundate și lungi, de așteptarea încordată din șanțuri și gropi, și mai ales de descumpănirea ce ne cuprindea cînd îi lăsam pe alții să-i înfrunte pe nemți.

'Socoteala asta însă avusese tîlcul ei; ne învățaserăm cu războiul fără să ne dăm seama și fără să fim mușcații prea adînc de slahijă sau glont. Ne obișnuiserăm cu dlempănitul mitralierelor oare ne tocău în față, cu gloanțele ce ne șuierau pe la urechi sau forfoteau pe lângă noi, în țărână. Cunoșteam după ureche vuietul proiectilelor, știam care sînt de tunuri, de aruncătoare sau de antitanc, și nu ne mai înșelam de locul în oare se spărgeau. Ne învățaserăm și cu urgia marilor bombardamente care clătinău și spulberău pămîntul, de parcă din clipă în clipă trebuia să se despice sub noi. Știam de acum, dîrid anume să ne trîntim la pămînt și cît timp să stăm cu răsuflarea tăiată și inimile golite de sânge. Și fuseserăm încercați din plin de frenezia aceea sublimă, coplesitoare și nebănuită a vieții oare pulsa gîlgiuitor în noi, după fiecare explozie.

Așa că pînă la bătălia asta de pe Dealul Bîlca, nu-ți văzuserăm atît de aproape pe nemți. Și nici nu rămăseserăm ca acum, singuri la marginea aceea de pădure, cu ei în față, gata să sară iarăși pe noi, cruzi, răzbunători.

— Ce draou faci aicea, mă? m-a trezit din gânduri DumitraChe...

Am tresărit, n-am răsucit în groapă spre el și am ridicat din umeri:

— Stau...

— Da' gloanțele alea de ce le-ai tras în vînt? m-a luat el dintr-o dată la rost.

— N'a fost decît unul, pe care l-am scăpat cînd am împins închi-zătorul... m-am împotrivit eu.'

— Bine, bine! a mormăit el, amenințător.

De altfel, Dumitrache era un om chibzuit, care cumpănea bine lucrurile; mai mult felul său ursuz și morocănos, chipu-i întunecat și vorba-i bolovănoasă, dură, îl făceau să fie temut. Nu fusese instructor de recruți și asta îi obligase să fie un soldat exemplar, neiertător și drept. Soldații mai spuneau că ar avea o rană la inimă, care rămăsese

deschisă și-l chinuia și de aceea era așa de închis, îndepărtat de noi. Cu un an în urmă, în 1943, cât fusese în război, nevas'ta i se înhăitase cu aiufl, o prăisilă de bogătan care buihăia prin salt, mdbiilizat pe loc. într-o noapte, picase acasă pe neașteptate și-l găsisse în pat cu ea ; după ce-l făcuse pe el harloaa-parcea cu baioneta, îi lăsase pe aniSnldoi în casă, bătuse ușa pe din afară în oulie și piroane și plecase înapoi, la regiment. Poate că era adevărat, dar niimenii nu îrlrdrăznise să-l întreibe de asta., încolo, Dumitraidhe se îngrijea ca de niște copii de noii, cu o înfățișare întotdeauna mai aspră decît era el ou adevărat.

— • Groapa mai adlîncă, Gheorgihe ! mi-ai poruncitel.

M-am ajp'UCat iar de săpat, cu înfiorarea aceea de teamă trezită din nou.

— Ce facem, dom'sergent, am îndrăznit eu... rămînem aicea ?

— • Păi, cum ?! a mormăit el.

— • Dacă dau nemții peste noi...

— -Da pană acuma n-au dat ? a rălbulfnit, nervos.

Am tăcut, gîndindu-ană temător la clipa în care o să ne trezim pe întuneric cu nemții, numai la cîtiva pași în față. Cihld am terminat de săpat, m^am apucat să arunc pămîntul ! ou mîinille din groapă, căci inaveatm loc cu lopățica. Eram însă ou gîndul tot la nemți și dacă am văzut că Dumitrache se tot uita la mine, l~aim -întrebat :

— Don' sergent, ai apucat să tragi vreodată într-un. neamț ?

— Da' pînă acuma tu oe-ai făcut ? m-a fulgerat el.

— Ei, am tras eu... da numai așa, în grămadă, în umbrele lor...

N-am tras într-unui anume, așa cum te văd...

— N-avea nici o grijă... o- să al și ocazia aste !

I-a pus și pe ceilalți să adâncească gropile, așa ca să putem sta și în picioare, pînă la gît în ele. Apoi ne-am așezat la îndemîhă muniția și grenadele și am controlat legăturile pe care le aveam cu cei din stînga noastră. Eu aveam groapa mai într-o imargiine a grupei, ih stînga sengenMlui, după o tulfă. în pădure, întunericul se așezase -destul de gros, înfundîndu-ine vederea, și numai printre copaci, în sus dar sipre margine, înspre Dealul Bitca, era mai străveziu. Dale-aim teaSninat toate pregătirile astea de noapte, liniștea s-a reîntregit, itmlbieltoare la odihnă ; dar n-am apucat să ne bucurăm prea mult de ea. A venit Nonea, comandantul nostru de pluton, a cercetat poziția pe care o aveam față de nemți și a hotărîlt ca grupa noastră să trimită oameni la pîndă, în avanpost.

— Dacă puteți, vă opriți chiar la marginea luminișului făcut de „cătuișe", l-a sfătuit el pe Dumitrache... o să aveți citmp de vedere mai bun... Cu cine pSleci ?

— Păi, a zis Dumitraidhe, ou Boată, că are pușca mitralieră... și cu... cu... a repetat el, p'limbînldu-și privirile pe la gropile noastre... și cu Qheorgh© !

Ce era să mai spun ?! Am ieșit din groapă, încercat din nou de fiorul acela de teamă. Nici nu știu oînd am plecat de pe poziție ; m-am trezit de-a dreptul în pădure, cu capul în picioarele lui Boată care mergea în față, după sergent. Mergeam delstul de aproape unull de altul, tikliș, înaintînd ca niște umbre lipite de pămînt, adăpostite de întuneric și liniște. La douăzeci, treizeci de pași ne-a și apărut marginea rărită a luminișului și ne^am oprit ; într-acolo, întunericul era mai subțire, luimihat de stelele de pe cer. După ce am răsufat citeva clipe, am pornit

din nou, .prevăzători, ou simțurile încordate, qprindu-me după fiecare mișcare și aseuMnd pădurea, să nu cădem ca proștii, la nemți. NMam mai avut însă cine știe oe de mers ; lumiinișul era destui de aproape și la marginea lui ne'am oprit. De dintcolo de el, răzbăteau înăbușite, forfota și vorbele nedeslușite ale nemților. Se auzea, de asemenea, un hîrșit de lopată, grăbit și neîntrerupt, înăbușit.

—• (Sapă, ne^a lămurit Dumitradhe... Hai să ne apucăm, și noi, a revenit, în șoaptă... Repede, că e zgomot și la ei și n-or să ne simtă !

Ne-am ales un loc mai potrivit, în spatele a doi oopaci aproape lipiți printre care am vîrit țeava puștii-mitraliere, și ne-am apucat din nou de săpat. Eu eram lac de apă și pînă înfundam lopățica în pămînt, îmi tremura nestăpănit mîna. M-am înlcins însă repede, că a trebuit să săpăm un adăpost mai mare, pentru toți trei, și m-am mai liniștit. Dumitradhe și Boată săpau în tihnă, așezat, de parcă săpau acasă, în grădină, o groapă pentru niște pomi. Numai din oînd în cînd îmi făceau semne și ne opream, să ascultăm mișcarea aceea ascunsă a nemților, să ne încredințăm că încă nu ne simțiseră lingă ei. După oe pierduseră marginea pădurii și fuseseră spulberații într-atita de „cartiușe", nemții se apucaseră să sape mai în interiorul pădurii, dincolo de luminiș. Făceau as'ta ou o grabă care nu le dădea răgaz nici să răsufle. O dată însă, dîmd ntai ne^am oprit să-i ascultăm cum sapă, s-au oprit și ei și liniștea de noapte a pădurii a rămas netulburată, impietrită. M-am gândit că ne descoperiseră și am început 'din nou să tremur, căci eram singuri, prea aproape de ei. Boată trecuse la pușca mitralieră, iar Dumitradhe apucase automatul și scrutau amîndoi întunericul din luminiș. Am bijbiit și eu după pușcă și m^am lipit, fără să mai răsufle, de sergent.

—• Tot ți-e frică ? m-a întrebat el, în șoaptă.

—• Tot, am mărturisit eu.

— 'Lasă, că-ți trece ! m-a asigurat, înțelegător ca niciodată.

•Oînd nemții au început iarăși să sape, am reînceput și noi. Am terminat destul de repede și astfel am rămas în spatele celor doi copaci la pînidă. Numai că, doar unul dintre noi trebuia să stea treaz ou adevărat, ou mîna pe armă și ochii ațintiți în față, la nemți. Poate că tot de frică sau poate numai pentru că eram obișnuit de acum cu iritunericul și liniștea pădurii și cunoșteam mișcarea aceea tainică a nemților, dar am cerut să rămân eu mai întffli. Am trecut asitifel în locul lui Boată, la pușCa-mitralieră, cu capul apropiat de trunchiurile celor doi copaci care se ridicau în unghi din aceeași rădăcină.

—< Cum simți oeva, ne deștepți ! mi^a ordonat Dumitradhe.

Ei s-au lăsat ușor pe marginea gropii, într-o liniște care m-a uimit și m-a speriat și mai mult. M-am simțit astfel diritrolată, singur în pustiu acela de pădure, cu nemții numai la o sută de pași în față și cu înlunericul de dincolo de luminiș, parcă forfotind de umbre oare se destrămau întotdeauna mai înainte de a se închea îndeajuns...

•

Dumitradhe și Boată au adormit curând, prăbușiți pe arme, și-au început să răsufle ritmic și liniștit, în voie. Ascullitîndu-le răsufllările, parcă nu mai eram așa de singur, dar mă simțeam încă tehui, ca un rătăcit în pădure. Încordarea și năuCirea aceea de spaimă cu care îi

infruntaserăm pe nemți peste zi, mă istoviseră, îmi măeinaseră aproape complet puterea pe care o aveam. La ceasul acela de pîndă, doar gândul îmi rămăsese treaz, strunit mereu de-o fărîmă de voință care nu mi se stinsese încă; simțurile însă îmi slăbiseră și dormitau obosite, gata să cadă ia prima clipită, într-un somn de plumb. Așa s-a făcut că în locul umbrelor destrămate care-mi forfoteau la început în față, toată pădurea mi-a apărut înecată de un val de întuneric relos și orb. Dinboio de zidul lui înalt și negru, de nepătruns, nu mai desușieam nimic altceva, nici măcar trunchiurile dopaielor și coroanele lor umbroase și largi, cum le văzusem în amurg. Terminaseră poate și nemții de săpat, că nu se mai auzea nimic nici din partea lor, sau poate se prăbușiseră și ei în gropi, înjungenlichiați de istovire și somn.

Pădurea tresaltă totuși pe nesimțite, ascuns, înviorată*de-o boare răcoroasă și umedă care se înfiripa aproape de pământ. Boarea asta însă nu ajungea pînă sus, să lege noianul acela de frunze, așa încît dincolo de câțiva pași totul părea cuprins de-o liniște pietrificată, moartă. Stăteam de aceea cu ochii larg deschiși, beliți, deși nu mai vedeam nimica în întunericul aieella ca de piatră. Mi-aim dat repede seama că simțurile mele tocite nu mă mai ajutau, că ele nu mai prindeau zgomotele și mișcarea și m-am gândit să-fl. trezesc pe sergent și să-l întreb dacă și lui i se părea pădurea atât de liniștită. Fruntea mi-a atins însă oțelul neted și rece al puștii-mitraliere și am tresărit; am început să deslușesc din nou luminișul din față, cu întunericul mai subțire, străveziu, copacii și lăstărișurile de dincolo, stelele ce licăreau în înalt, prin frunziș. Am auzit și hîrșiiitul de lopată al nemților care săpau încă, neobosiți, gropi și adăposturi noi. Ațipisem fără să știu penltru o clipă, cu ochii larg deschiși, șinn amestecul acela de trezie și somn, mă cuprinseseră în întunericul acela de păcură și liniștea aceea de vis tulbure, înnegurat. Nu înani mai deșteptat pe Dumitraidhe, pentru că mi-am făcut socoteala că n-adoirmise de mult și că timpul meu de veghe albia începuse.

Am încercat să cercetez mai atent luminișul de pădure, ans de bombardament, cu trunchiurile colpateilbr carbonizate, negre, cu pământul răscolit de obuze și ou .mogîldețele morților risipite neregulat. La marginea lui, înspre nemți, copacii se îndeseau din nou, înnegurând și mai adânc pădurea, dispărând treptat în noaptea de sub ei. în stingă, luminișul se kmgea, la fel de îngust, așa încît nemții ar fi putut ajunge la noi dintr-un singur salt; dar și într-acolo erau avanposturile ceOorilalte plutoane, oare stăteau desigur, ca și noi, de veghe. în dreapta însă, dincolo de avanpostul nostru, nu mai era nimeni; toată siguranța ne * făcea uin .pluton din rezervă care apăra și spatele și flancul pozițiilor noastre din pădure. Cel de al 34ea Batalion de Vânători oare atacase odată cu noi, în zori, rămăsese undeva în urmă, afară din pădure. Mai mult, acolo în dreapta, luminișul se termina repede, înfundat de-o vatră de lăstăriș înalt și des, negru ca smoala. De locul acela aim prins dimtr-o dată frica, pentru că dacă nemții ar fi vrut să treacă sau să se infiltreze printre noi, pe acolo ar fi încertoat în. primul! rând. Am îndreptat într-acolo pușca-mitralieră, uitând de restul (fâșiei de pădure pe care o supravegheam, și .am încremenit cu ochii țintă la lăstăriș... „Nu, acuma deoseară nu vor trece, mă amăgeam eu, gînrîindu-imă la nemți... Poate mai încolo, după miezul nopții, dar atunci vor fi Dumitralche sau Boată de veghe și n-am de ce să mă tem !".

Alături, sergentul și trăgătorul dormeau încovoiați, numai cu foile de cort pe umeri, ou câte o mină värfä sulb obraz, pe pämiänt, iar ou cealaltä .înceleätatä pe armele dintre genunchi. Noaptea se luminase și mai mult, întunericul din luminiä se subätiase, deschis spre înalt, unde oerul se .aräta albastrii și rece, sticlos, cu stelele ca de ghiatä. Räcoarea din pädure crescuse, rece și înseninatä, moartä; sulb cupola joasä și largä a pädurii, miäscarea nemäților s^a auzit mai clar ca niciodatä. Ei säpau încä, nestinlgheriäți și färä de popas, înltr-o grabä înfriguratä și m'ormäind câteodată în Vorba lor repezitä și durä. într-un timp au bätut și niäte pari, izbllnldu-i cu ceva cane înäbuäsea lovitura; aerul însä tot zbärnäia și pädurea mugea stins, îndepärtat... „Se întäresc în apärare, mä bucuram eu... nu mai au de gänd să atace !”

Dupä %n timp s-au întrerupt, totuäși, și forfota și vänzoleala nem-ților. Noaptea s-a liniätit pe deplin, de la o margine la alta, seninä și räcoroasä. Boarea aceea subätire, abia simätitä .längä pämänt, începuse să legene ușor frunzele copacilor. Adierea asta însä pärea mai mult räsuflarea neostenitä a pädurii. Se liniätilserä și fronturile de dincolo de noi, de pe tolt întinsul lanäului de dealuri și sate de pe Niraj. Numai arareori, nemäții mai scäpau câte un proiectil de brand care ne fälfäia pe deasupra, tras din sat de la Gorunäca sau poate tocmai de la Tirgu-jMureäș sau de dincolo de apä. Proiectilele se spärgeau în spate, poate la Bollintineni și Päisäreni, la Troiäța, departe, cä nu le mai auzeam exploziile... „Ce draeu mai vor? .gändeam eu ân sinigurältiatea oeea despre nemäti... Adicä ce-și închipuie ei, c-o să-i läsäm?... daC'am ști c-o să roaldem pämäntul pe dedesubt, cu dinäii, și tot îi alungäm”.

Și tocmai în liniätea aslta, în oare eu vegheam cu teamä și ougetam despre înlcränloenarea nemäților, s-a trezit Duimitrache, sergentul. Poate chiar liniätea îl trezise, sau îi amortäise mâna pe care stätuse prävälit, cä a bäjbäit prin groapä pänä ce a dat de sacul de merinde. A scotocit în el, neräbdätor, dupä päine, și abia cänd m-a descoperit aläturi, m-a întrebät :

— N-a venit Gheorghe, cu masa ?

„Cl-a sculat foamea”, mi-am spus. De noaptea trecutä nu mai apu-caseräm, decät, să ronäțäim däte un pesmete sau o coajä de päine, în grabä, înltre atacuri. încordarea în oare stätusem de veghe nu-mi îngäduise să-mi mai amintesc de masä; întrebarea sergentului însä mi-a trezit o foame animalicä, de lup.

— Nna venit, don' sergent! i-aan räspuns, îmbufnat.

↪ Boatä, l-a scuturat el pe caporal... dunte dupä masä... și spune-i artelnteullui cä dacä ne mai uitä vreodätä, ies la raport și oer să ni4 dea nouä aicea, în avanpost...

Boatä s-ia ridicat în groapä, mormäind, freCändunse la ochi. Era nedumerit și speriat și, numai dupä oe a întrezärit Chipurile noastre și copacii din jur, și-a dat seama cä era cu noi, ia pändä. Dumitraohe i-a întins sacii de merinde și gamelele și Pa zorit, neräbdätor, arätinldu-i drumul.

— Sä nu te abaäți nici la dreapta, nici la stänga... ține-o drept!

Boatä a dispärut în urmä, tärimldu-se, ou sacii de merinde agäțați de umeri și gamelele stränse la piept, să nu zängäneascä și să ne dea de goii. Sergentul s-a întins apoi din nou în culcuäșul iui de frunze de pe fundul gropii, dar nna mai aäpit. A rämas cu foaia de cort pe piept și privirile în sus, la stelele oe se înitrevedeau prin frunäșul copacilor,

tăiQit, cu gândurile duse. Brân doar la un pas de nemți, dar lui nu-i păsa de asta ; se învățase cu războiul, niu'l mai înspăimânta. După atâția ani' de front, războiul devienise pentru el o obișnuință tulbure, amară dar reală, fără puțința ,de a scăpa de ea, ca un viciu pe care nu-fl. dorea, dar fără ide care viața, existența lui ar fi fost amenințată. iSe ducea la atac ca un gospodar chibzuit, care ppleoa de acasă la coasă sau la plug. Când trecea la pușca-mitralieră, trăgea pe îndelete, sigur de sine, stăpânit, de parc-ar fi tăiat lemne cu toporul. Se împăcase poate si cu ideea morții, căci nici bomlbandamentele și nici gloanțele nu-i mai speriau și nici nu se mai înfiora de sângele răniților și de trupurile sfîrteeaite afle morților. Războiul era totuși un chin și o durere pentru el, purtate pe ascuns, înăbușite... „Acuma, cel puțin știm pentru ce ne batem !” îmi spusese o dată, când rămăseserăm tot așa, singuri, la pîndă... Abia după aslta mi-am dat seama că nu obișnuința, ci ura lui de moarte față de nemți, lucidă, și rece, daSbulată și neindurătoare, rezultată poate din zbuciumul a mii de gânduri careul măeinaseră pînă ce ne^am ridicat împotriva lor, ura aceasta atât de crudă îl făcuse să sfe poarte astfel în război... Și Boată, oaporaM. îi ura pe nemți ; dar el îi ura cu patimă, orbește, ou gândurile încețoșate de-o furie pe oare nu și-o stăpânea și care-ll ațița ori de cîte ori îi vedea în față,

Am uitat de Dutaifcalche și mi-am întors iarăși gândurile la nemți, ascultând liniștea pădurii dinspre ei. Noaptea de septembrie se limpe-zise și mai mult, spre înalt, dar se și înăsprise, înfiorată de răcoare și frig. Boarea came trecea peste luminișul făcut de bombardament, venea cu miros de cenușă și sicrum, de -pămînt ars și de pulbere umezită, de trupuri sfărtecate și încinse. Jos, pe pămîntul pustiit, molgâilldețele mor-ților părășiți de nemți păreau îngrămădiri ihlglhețate de întuneric dens, rămase dihtro noapte -de se delstrămase. Sus, în copaci, frunzișul tresaltă uscat, într-o foșnire nefirească, aproape multă. Poate că deasupra noastră numai se năștea vântul care creștea spre marginile pădurii și mătura afară, înviorat, coastele Dealului Bitaa. Liniștea se adâncise și la nemți, dincolo de adăpostul nostru și de luminiș. Noaptea era astfel tocmai bună de veghe, cu în'tuneriloull subțire, tăcută, și cu adierea aceea răco-roasă și ușoară, pornită în spre noii, așa cum trebuia ca să neTaiducă forfota nemților la ureche. De aceea nici n-am simțit când s-a întors Boată și doar la câțiva pași de noi l-iam auzit, târândunse, pe coate. Am apucat salcia de merinde nerăbdători și am scos din ei caliulpurile de pâine neagră și tare, oa niște cărămizii cenușii, uscate, și niște bucăți de slănină tăvălite prin boia de aridei și sare. în gamele nnam găsit decât cîte un boț de mnlarmelliadă, apoasă, gelatinoasă.

— Ce e asta, Boată ? a mârâit sergentul.

— Au lovit nemții bucătăriile ! a explicat caporalul, îndatorat, de parcă lua apărarea artellniailor.

— ...tu-le dumnezeul lor ! a scrâșnit Dumitrache, fără să știi dacă îi înjura pe artelnici sau pe nemți. Apoi a luat, înfuriat marmelada și a dat cu ea într-un copac; marmelada a plescăit ca o palimă umedă dată pe obrazul! cuiva, aproape... Da' ce, nici cafea n-au putut să facă ?... E satul plin de cazane !

— O aduc mai ihcollo, spre ziuă, a lămurit caporlalluil...

Am despicat calupurile de pîine cu baionetele și am început să mușcăm cînd din pâine, cînd din slănină, lungiți pe burtă, cu Ochii la

nemți. Dumitnaehe a tenrinalt cel dintâi fișăa cea de slănină, cât o bucată de curea de mică. A terminat apoi și pâinea și l-a luat la rost pe caporal, de parcă el era vinovat că nu se săturase.

— Boată, mine foame !

— Mă mai duc o dată, don' sergent! sna arătat caporalul, îndatorat.

Am amuțit însă ou toții ; vatra de lăstăriș din dreapta începuse să foșnească ușor, să se legene, de parcă era mișcată de cineva. Duimitralche și-a încleștat mâinile în piepturile noastre și ne-a lipit repede de pământ. Mișcarea lăstărișului s-a întrerupt pentru o clipă, timp în care noi am rămas cu răsufările tăiate. Și damurile iarăși s-au plecat, într-o foșnire aspră, ca de hîrtie. Boată a apucat pe nesimțite pușea-cniitralieră, iar noi cite o gnenaldă din cele așezate ca niște ouă de oțel pe marginea gropii. **Coama** lăstărișului se legăna mai departe, de parcă era răscolită și mângaiată de cineva.

— Stați așa ! ne-a poruncit Dumitrache.

-Apoi a luat automatul și s-a lăsat ca o pisică spre dreapta, pînă în dreptul lăstărișului. Acolo s-a oprit și a rămas la pîndă, topit în umbrirea pământului, neagră și joalsă, întinsă. Mai făcuse o dată așa, într-o noapte de păcură, pe Tirnave, cînd fuseseră trimiși ca iscoade la nemți. Sergentul era copoi bătrîn, cu simțurile strunite și învățate, stăpânit, care nu se descoperea și nu se repezea înainte de timp ; își aștepta singur prada, -pînă la un pas, dolar să pună mîna pe ea. Așa făcuserăm atunci ; i-am lăsat pe nemți pînă oe-au intrat între noi, de iHaim apucat de picioare, și-abia apoi am tăbărât pe ei. Eram sigur că asta aștepta Dumitraidhe acum, Lăstărișul însă foșnea mal departe, :la fell de regulat, cînd pledându-se pînă la pământ, cînd încremenindu pentru o clipă. Dalcă a văzut că așteaptă degeaba, Dumitradhe a 'pornit să se târască și a intrat curând în umbrirea mișcătoare a lăstărișului... „E nebun!”, rnii-am spus și am strâns și mai mult grenada care mi se încălzise în pumn... A tresărit și Boată și și-a înșurubat și mai bine pușaa-miitrălieiră în umăr... Lăstărișul însă s-a liniștit și abia după o vreme a început să se frământe pe loc, într-un fel în care partea era desfrunzit de cineva, tras înspre pământ și apoi lăsat să se ridice și să se legene în voie...

— Or fi tăbărât nemția pe iDumitradhe ! am șoptit eu.

Boată însă mi-a astupat gura ou pallma și a rămas mlai departe, înlcorldat, la pușca mitralieră. Lăstărișul a tresăltat mai departe, tot așa, parcă ciupit de jos, pînă cînd s-a liniștit deodată, mărind înfrigurarea noastră. Acum nici Boaită nu s-a mai putut stăpâni și a țistuit de cîteva ori, cu degetul pe trăgaci :

↪ Pst-pst !... Pst-ipst!

— Pst-pst ! ne-a răspuns sergentul.

Și în curând a apărut din lăstăriș, puțin aplecat, ou automatul într-o mână și cu casca ân brațe, la piept. Apoi s-a așezat lângă noi, șoptind :

— N-a fost nimenea... vîntul făcea așa !... Ne-a arătat oaslca și ne-a îndemnat : Luați... e o vatră de aiuniș acolo...

Am întins mlîna în cască și am dat de alune. Erau mici și rotunde, tari, și sunau sec și uscat ca niște bile de lemn. Ne-aim umplut pumnii cu ele și aim început să spargem câte una, în dinți, să scuipăm cojile și să ronțăm miezul uleios și dulce. Și așa am tot mâncat la alune pînă spre miezul nopții, potolinlndu-ne foamea și ascultând liniștea pădurii.

— Mă duc să mai aduc, don' sergent... a mormăit Boată, când a dat curafinade fundul căştii.

Dumitrache însă l-a oprit; a zis c-ar fi mai bine să ne mutăm cu totul în lăstăriş, să pândim de acolo. Sigur că era mai bine; am fi fost şi mai feriţi de vederile nemţilor şi ne-aim fi găsit drept în mijlocul pdtopullui acela de alune. Ne-am mutat astfel, pe rând, şi tot aşa pe burfă, în aluniş. Aici era însă un întuneric adânc şi a trebuit să ieşim la margine, ca să putem vedea şi luminişul şi marginea pădurii dinspre nemţi. După ce ne-am pregătit în taină un alt culcuş, scormonind puţin pământul cu lopeţile, ne-am apucat din nou de alune. Boarea aceea răco-roasă mângâia iar coama aliunişului, aşa că nu se cunoştea când le rupeam. M-am trezit astfel mâncînd şi slînd în lăstăriş de veghe, fără să mă mai tem de nemţi. îmi pierise frica; eram, oricum, mult mai stăpîn pe gîndurile şi simţămintele mele.

După miezul nopţii, a răanas Beată Ion la pîndă; eu ou Dumitrache ne-am întins şi am aţipit deteltul de remade, înveliţi ou foile de cort. Nu ştiu cît aim dormit, dar parcă în aceeaşi clipă Boată nena şi trezit şi ne-a arătat pe muteşte nişte umbre care cutreierau tăcute luminişul acela de pădure arsă. Umbrele se furişau d'in!tr-un ioc întir-alfeu, apleidîndiuse şi apucând allte umbre de pe jos, pe oare le târau apoi în adâncurile pădurii. Am auzit ohiar şi nişte gemete stinse, prelungi, oare înfiorau oa de moarte pădurea.

— Nemţii, ne-a lămurit Boată... îşi adună morţii şi răniţii!

Dumitrache s-a târât pe lângă caporal şi a rămas şi el ou oldhii la nemţi. Pe mine însă m-a cuprins iarăşi fr'ioa; am început să tremur; inima îmi bubuia în piept şi sângele îmi zvâcnea cu puitere la tâmple şi la gât. Nu mai văzusem până atunci o mişcare a nemţilor atât de apropiată şi de tainică. Am rămas o vreme deSlcumipăniit, cu pieptul scăldat într-o sudoare oare-mi îngheţa dintr-o daită spatele. Umbrele nemţilor din luminiş erau puţine, ca 'la şapte-opt. în pădure însă, printre oopaCi, întunericul forfote de umbrele altora dare luau cadavrele şa le duceau mai afund. De unde stăteam, ne venea tocmai bine să tragem şi, ou cîteva rafale şi cinci-şase grenade, i-iam fi curăţat pe toţi.

•— Oe fac, 'don' sergent, a întreat Boată Ion în şoaptă, ou puşca-mitralieră înşurubată în umăr... trag?

— Nu, s-a opus Dumitradhe... l&şă-i în. pace... numai dacă trec de luminiş!

Dac-am fi tras, m-aş fi încins în luptă şi aş fi uitat din nou de frică. Aşa a trebuit să îndur înfiorarea aceea pustiitoare pînă ce nemţii, au terminat cu morţii şi răniţii tar. Mnam liniştit apoi, dar n-aim mai avut puterea să adorm. De altfel, nici n-iar mai fi fost cu putinţă; afară din pădure, la poalele Dealului Bilca, creştea un zgomot înăbuşit de motoare. Când zgomotul acesta se mai domolea, se auzeau şi nişte tropăituri îndesite şi stinse, de oameni oare se furişau. Am ieşit toiamai la marginea lăstărişului şi am întrezărit cohorte întregi de umbre care ieşeau din pădure şi se adunau sub deal... „Nu vor să se împace deloc cu ideea c-au pierdut Dealul BSftoa!” cni-atm spus, gîndinldu-mă la nemţi.

— Boată, a şoptit sergentul... du-te la companie şi raportează că nemţii aduc infanterie şi tancuri sub deal...

Pînă s-a întors însă Boaită, s-a stinis şi mişcarea nemţilor de sub deal. Umbrele lor au dispărut, înghiţite de întuneric şi de pămînit. Boialtă

Ion ne-a spus că la postul de comandă ajunseseră și alți agenți, de la avanposturile din marginea pădurii, dare-i simțiseră și mai bine pe nemți.

— Noi, ne-a comunicat Boată ordinul icomandaritului, trebuie să avem grijă ide pădure...

— Aici .le^a cam pierit podita ! a mormăit Dumitraidhe.

Dar n-ia trelcult deoit o fărîtmă de timp și am auzit și-in fața noastră, în mijlocul pădurii, glasuri înăbușite și tropăituri. înfiorarea aceea de spaimă mi-a încălzit iarăși pieptul și mi-a ridicat inima în gît. Am deslușit curttlhd zgomote apropiate de căruță, un nechezat de cal și o comandă nemțească, repezită, ădulsă de ecou pînă la noi. După alte cîteva Clipe, liniștea pădurii a fost răzbătută denun trăncănit de roți și-un trottotit de cai.

•— iE o coloană de căruțe, a șoptit Dumitradhe.

Știam că n-aveam 'de ce să mă tem, căci misiunea noastră era să dăm numai alarma și să ne retragem, repede pe poziție, la ai noștri. Și totuși, nu puteam ieși din starea aceea de spaimă care creștea o dată ou apropierea nemților di pădure. Cuirînd am auzit și niște șoapte învălmășite își coloana s-a oprit pe neașteptate la două, trei sute de pași de noi. Niște cai au strănutat, siouturîndu^se, zăngănindu-șii ștreangurile de lanț de oiștile căruțelor. Alții au început să se urineze, țîrînd zgomotos și lung, umplând pădurea de miros înțepător și alcru.

— A u adus arJuniție, a bănuir B'dată.

— Pst ! a făcut sergentul.

Parcă ni-am mai liniștit o lealcă, am îmoqput să-mi controlez mișcările și nu am iffirit pînă lîngă ei. Am irăms toți trei ou mîinile pe arme și auzul ațintit în pădure, „la nemți. A urmat o dlipă de liniște, 'după care au răzbătut cîteva șoapte și o forfotă de pașii ce se risipeau treptat printre copaci. Pădurea a tresărit apoi de hîrlșlîit de fierăstraie și de zgomote răsunătoare de topoare. Am auzit trunldhiurile copadiltor despicîndu-se și troznînd, prăvălîndu-se de^a valma, răbufnînd. O pudzerie de topoare care curățau crengile au început să cio'cânească, „grăbîte, și niște joagăre care iretezau' trunldhiurile, să șUere înăbulșit. Am deslușit și mișcarea ascunsă a oamenilor care gemeau și icneau, luptîndu-4se ou lemndle pe oare le cărau și le rostogoleau în căruțe. Uneori răzbătea pînă la moi și cfite-o coimiandă rostită în nemțește, cane mai domolea mișcarea și zgomotele celor din pădiure.

— Au venit după lemne, a zis Dumitraiche...

Boată s-a furișat din nou la ai noștri, să le spună că nemții veniseră cu căruțele și că tăiau pădurea aproape de noi. Eu cu Dumitradhe am rămas mai departe 'la pîndă, prevăzători, ascultând forfota ascunsă a tăietorilor. Caporalul s-a întors destul de repede, cu ordin să-i supra-veghem pe nemți și Isă aflăm dacă niuHși fac adăposturi întărite, chiar în fața noastră, cu lemnele tăiate.

— Cum să aflăm, a sărit Dumitrache... mergem atunci la ei !

— Nu, a zis Boată... da o să auzim dacă bat trunchiurile în pămînt...

Au rămas ei doi de veghe, aldullmiedînd pădurea, iar eu m-am întins, să dorm. Eram peste măsură de istovit, mi se lipeau pleoapele de somn, dar nu mă părăsiră încă gîndurile ațâțate de neliniște și teamă. Mi-era frică să nu dea nemții peste noi, să mă găsească adormit în groapă. Am

ațipit totuși, fără să-mi dau seama, într-o destrămare în care șuerul fierăstradellor și ibdcănitull topoarelor se amestecau și răsuna înăbușit, ca într-un vălătuc de vată neagră. Doar :la început, cînd simțurile nu mi se risipiseră încă, mai tresăream, infloirat, cînd se prăbușeau copacii. Apoi am căzut dintr-o dată în noianul acela de vată neagră și toate gândurile mi s-au învălmășit și s-au stins...

•

M-am deșteptat spre ziuă, trezit de Dumitrache. 'Căruțele zdrăngăneau împovărate, departiinldu-se greoi spre adâncurile pădurii. Noaptea ide deasupra luminișului se subțiasse și mai mult, iar stelele păleau, ca stinse. Cîteva șoapte stinghere și ndșfte tropăituri s-au risipit apoi printre copaci și totul s-a sculfundat într-o liniște difuză și rece. Era liniștea cea mai adîncă, dar și cea mai ușoară, străvezie, a ceasului dinspre ziuă, cînd somnul solidatilor e de plumb, santinelele dormitează, istovite, iar ornicile comandantilor grăbesc spre vremea atacului. Pămîntul însuși ddrmea, legănat ide-o pace înșelătoare pe oare nimeni nu îndrăznea s-o tulbure degeaba.

Sosise astfel timpul să ne mîtoanoem la ai noștri, să nu ne prindă lumina zilei în lăstăriș. Nemții ne-ar fi putut descoperi din clipă în clipă și s-ar fi putut năpusti să pună mîna pe noi sau să ne taie retragerea cu foc. Nenam adunat grenadele în sacii de merinde, am împrăștiat frunzișul și cojile de alune peste țărâna răscolită și am dat isă plecăm. Am auzit însă pădurea foșnind, destul de aproape, și ne-am lipit de pămînt, întunericul se mai idektrăimase și sulb copaci și am înlfnezărdit doi oameni goninld ca niște arătări spre noi. N-aveau nici arme, nici căști, și niai nu erau îmbrăcați ca soldații ; erau niște civili, cu cîte-o traistă la umăr și cu cîte-un topor în mînă. Cel din față era îmbrăcat cu un flanel de lână surie și cu căciulă de blană ; celălalt, cu o haină de dimie, ruginită ca frunza de pe jos și de asemenea, cu căciulă. Se vedea Că nu erau instruiți, pentru că nu se uitau nici înlături, nici înapoi, și nici nu se opreau, să mai aSiculte liniștea pădurii, ci cătau glonț înainte, spre pozițiile noastre. Daonau văzut vatra de alunis, s-au trântit pe burtă și au tăiat-o drept înspre noi, orbește, ca miște cărtițe ce căutau disperate un adăpost. Sergentul ne-a făcut semn ou degetul lla buze și am încrement, fără suflare, în așteptarea lor. Peste o Clipă numai, țărani au intrat 'în lăstăriș ca înfbr-o apă. iS-au oprit drept între noi, cu nasul in pămîlnit și răsulfilnld adînc, șuerător. Erau oomplet istoviți, poate mai mult de spaima prin oare trecuseră, dedilt de greutatea fugii. Dumitradhe i~a lăsat să mai răsufle 'un pic și apoi a întins doar mima, de-a apucat umărul celui din față.

— Pst! a făcut sergentul.

Cei doi au amuțit, cu ochii beliți la noi, cu fetele lipsite de sânge, allibe ca de var, fără de nici o tresărire și fără de milei un gând. Spaima i-a cuprins dintr-o dată îmgbețindu-lle privirile cu lucirii tăioase, ca de metal. Știau, desigur, că vor da de noi ; dar se treziseră pe neașteptate în mijlocul nostru și n-au mai ajuns așa de repede la înțelegerea aoelei clipe. Mai apoi fețele lor s-au destins, luminSnidu-se, și buzele celui din față au început să tremure, căutînd cuvântul de Snceput.

— Ce e ou voi ? i-.a luat Dumitrache ,la.rost.

— Arn fugit de la nemți, a îngăimat cel din față, pe roimâneșite.
— Hm ! a făcut Dumitrache, într-un fel care nu însemna de fapt nimica.

— Ne^or mânat după lemne, a îndrăznit atunci cel de al doilea, cu accentul țăranilor maghiari din Transilvania... Azi noapte ne-am furișat... și am așteptat să trecem...

— Lui i-au luat nemții doi feciori, s-a pus românul pe povestit... și mie, unul... și lui frate-meu, idoi... la toți earie-aim avut... I-au minat la Tîrgu-Mureș și i-au plumbuit în vagoane, să-i ducă și să-d bage în foic... să-i falcă cătane...

•— Pst ! i-a oprit iDumitrache, autoritar.

Peste pădure crescuse între timp lumina zorilor ; nu mai puteam întârzia nici o clipită în lăstăriș. Sergentul i^a făcut semn lui Boată s-o ia cu pușca mitralieră înainte, ina îndemnat pe țărani să-l urmeze, și abia după asta .am pornit și noi, cu ochii mai mult înapoi, la nemți, să nu ne curețe din spate. Când am ajuns, la ai noștri, Boată a rămas cu pușoa-imiitrallieră pe poziție iar eu cu Dumitrache am pleciat ou țăranii la postul de comandă, să raportăm.

Țăranii se mai liniștiseră și-au început să povestească cum adunaseră nemții toată floarea tinereții în vagoane, la gara mică, și cum o porneau ou trenurile spre Germania. Ne-au spus și pentru ce-i scosese ră nemții la pădure, la vremea aceea de noapte; le trebuiau lemne pentru cazematele și întăriturile la oare lucrau de câteva zile, dincolo de oraș, pe celălalt mal al Mureșului. Țăranii se îmbulzeau acum la vorbă, cău-tând să spună totul diht-r-o răsufulare, înlauricînd cuviințele și întrerulpin-du-se unul pe altul, ibleStemînldu-i pe nemți. Prea multe n-iam putut affla, căci comandantul companiei noastre ne-a trimis de grabă la bata-lion, ceva mai înapoi, la marginea păduri. Acolo, în bordeiul coman-dantului de batalion, am dat de mai mulți ofițeri, înghesuiți pe o hartă și pe o lunetă, cu brațele de foarfecă scoase afară, prin tavan, Printre ofițeri era și generalul, comandantul diviziei noastre de vînători de munlte. Dumitraidhe l-a recunoscut, de cum și-a întors capul spre noi, căci avea boneta-i largă de vînător brodată cu panglică de fir aurit. Generalul stătea aplecat deasupra hărții, cu receptorul telefonului în mină, îngândurat. Lingă dl, îndesat și bine legat, neliniștit din fire, era comandantul batalioniullui, cu telefonul în brațe. Generalul s-a uitat pe sub sprâncene la noi, nedumerit de prezența țăranilor, și iar s-a aplecat asupra hărții. 'Dumiltracche n-a mai așteptat; a zvâcnit în față, netemător, cu mîna la cască :

— Să trăiți, dom'le general !... Azi noapte am fost în avanpost și...

— O clipă ! l-a oprit generalul, ou mâna în care avea un creion... Apoi a vorbit în receptor, cu glasul sidhimbat și urmărind ou creionul liniile hărții : Trupele și tancurile sînt concentrate sub coastă, pe Dea-lurile Bîtica și Cere... Așa... așa...- exact !... Lulați-le înainte și bombar-dați-le pozițiile, puternic, o jumătate de ceas!... Da, puteți să-i dați drumul !... Generalul a așteptat apoi pînă ce pe deasupra noastră au vuit primele salve ale artileriei. Afară, văzduhul s^a dlătinat, mugind, și apoi s-a spart în niște explozii repetate care au zguduit pămîntul... Generalul s-a repezit la lunetă, s-a uitat o clipă, și iarăși s-a întors la aparat : Bine ! a strigat. în receptor... Pisați-i bine de tot... zdrobiți-le atacul !

Noi încremeniserăm, în poziție de drepți, **ou** ochii la el. **Eu** nu-l mai văzusem până atunci; era înalt și puternic, bine legat, cu fața osoasă și ochii **obosiți**, ou părul de pe 'lingă urechi încărunțit și bereta lăsată mult pe dreapta. Gîit vorbise la telefon, mi-am adus aminte de ordinul lui, care ne **fulse**Se citit pe poziție, în noaptea cînd ânlepusorâni bătălia de pe Niraj, pentru Tîrgu-Muireiș... „Tineri recruți, ne spusese el, voi aveți norocul pe care nu **dna** avut încă nici un contingent : vă instruiți de-a dreptul în război, odată cu asaltul în care ați intrat, pentru eliberarea întregului nostru Ardeal !"... „A avut dreptate !" am recunoscut eu, după noaptea aceea petrecută în avanpost. Am simțit că-l prețuiam, tocmai pentru curajul acesta, de **a** ne fi spus adevărul **de** la început...

— • Ei, cum i-ați prins ? s-a apropiat el de noi.

— Să trăiți, doim'generiall, **a** tresărit Dumitrache... singuri s-iau predat !... Au trecut să ne spună ce și *cum* despre nemți...

— A, bravo ! **a** făcut generalul, convins. Apoi **a** scos pachetul și **a** întins țărănoilor cîte **o** țigară groasă și albă, ou capătul aurit. Și-**a** ales și el una și, după ce **a** aprins-**o** de la bricheta comandantului de batalion, **a** tras cîteva fumuri, în liniște, tăout. Auzul îi era ațintit la bombardamentul de afară, oare se întetise și clătina și dealurile și pădurea. S-**a** așezat pe lavița din 'lemn rotuhld de lingă peretele de lut și **a** ridicat privirile-i obosite, dar atente, către țărani : Ei, ce **e** penacolo ?

Țăranii, care gustau numai țigarea, stingheriți, s-au **multat** de pe un picior pe altul și au rămas **o** dlipă ou oichii la general, prevăzători. Obosiseră în poziția .aceea chinuită de drepți, dar singuri **o** luaseră, de cum îl auziseră pe Dumitraahe 'de general. Cel oare vorbea ou accent unguresc se închisese parcă în sine, temător ; era subțire și înalt, slăbuț, cu fața trasă și puțin învinețită, poate de frig, poate de frică ; odhii albașfali-**Ceniușii** îi avea aproape **Uscați** de grijă și plînis, părăsiți pînă și de fiorul acela de nădejde ce-i încălzise cînd dăduseră de noi în aluniș. încremenise cu țigarea fumegmdu-i în mină, ușor, cu ochii pironiți în gol, dincolo de general și de peretele de lut din față. Fărlma de putere ce-**o** mai avea i se risipea, o desihădejde crudă, pustiitoare îl înloeroa... Celălalt țăran, mai trupeș și mai vinos, ou fața negricioasă și ochii de tăciune, se simțea mai în voie, și **se** mișca mai ou curaj. După oe **a** supt țigarea, ou **o**Chii la .general, el **a** început să voiribaasCă 'bolovănos și aspru, cu voce puțin plngăreață :

— **E** tot **o** jale și-un plâns, domnule general... Nemții parc-au turbat... omoară și schingiuiese, adună toată suflarea bună de muncă sau armată, **o** plumbuiese în vagoane și **o** trimit în GeirMamiia... Pe unul, al lui PISOJĂ de **ia** noi din sat, l-or prins fugind către pădure și-**alaollo** l-or împușcat... Pe Nagy Bella, vecin de peste drum cu mine, l-**or** spinizurat în pridvor, de grindă, că Zol'tan, fătul lui, **o** fugit, nimenea nu știe unde, numai să s**cape** de urgia lor... Lui Amica lui Biju i-oir găurit burta **c**-un glonț, **c**-**a** ținut ușa pînă oe Biju **a** fugit prin, șură... Pe mine **m**-or luat ou forța de**Ham** mâniat boii și vacile **din** comună pînă la gara mică...

— Dar de front... oe zic de front ? l-a întrerupt generalul.

— Nu zic nimica... da presimt că nu mai ține mult... că s-au apucat acum să falcă de grabă întăritori dincolo de Mureș și mână convoaiele tot ântr-o fugă, cînd înspre Reghin, când pe la Poideni, peste apă...

Țărănoii s-a ogarii, fflntfiorait de viuetul expiloziiilor de aifără. Deasupra noastră, bombardamentul se învălmășise, icresicînd dintr-o dată, cutremurând pădurea și pământul, începuseră și nemții să bombardeze. Băteau c-o furie turbată culmea Dealului Bîtoa, apărată de vânători, pozițiile noastre din pădure, precum și ale bateriilor românești din spate, de la Bolintiheni. Bordeiul se sCuituria cu noi ca o jucărie și în cap ne țirffia țărâna, căzută printre trunchiurile de copaci din tavan, Generalul a rămas o clipă gânditor, surprins și cu țigănea în gură, privind îndepărtat prin șuvița de fum ce-i învăluia obrazul și asjculțlînid desfășurarea bombardamentului nemțesc. Aitunlcî am auzit, duduind undeva aproape, parcă sub pământ, tancurile. Generalul a aruncat țigănea, a cercetat o clipă luneta și s-a întors la telefon, de-a vorbit cu comandantul vînătorilor de pe Bîtica.

— Vezi, c-oir să se ridice nemții la atac, a început el, cumpănit... vor să scape de bombardament și se grăbesc... Lasă-i să vină idt mai aproape... Să nu ieșiți din gropi... Astăzi nu facem decât să păstrăm Dealul Bîtca... atât !

Generalul s-ia întors pe lavița de lemn rotund, liniștit, pe deplin încredințat că nemții nu vor trece. A scos o nonă țigară, a aprinsno tot de la bricheta comandantului nostru de batalion și s-a răsucit apoi către țăranul maghiar.

— Cum e ? l^a întrebat.

Țăranul n-a mai avut putere să spună încă o dată, și generalului, povestea lui. A rămas cu ochii uscliați și șterși, pironiți în goi, cu privirile pierdute, ca de om bolnav, întoarse înlăuntrul lui. Apoi a suspinat de câteva ori, siculturîndu-se, și iarăși a înSdremenit. Plângea fără de lalorimi și fără de glials, desnăldăjduit, cu capul descoperit și căciula strânsă la piept. într-iun timp a dat să vorbească, dar iar l-a podidit plânsul aloela cutremurat și mut. A băjbăit atunci în buzunar și a scos un petec de Mintie, pe care l-a întins, supus, generalului. Era un manifest în ungu-rește, cît palma de mic, cu scrisul mare, înnegurat. Generalul l-a desfăcut pe genunchi și a așteptat ca țăranul să se liniștească. A început însă celălalt, românul, să depene povestea toviarășului său :

— El îi din Corunca, de dincolo ide pădure... acuma sînt nemți, acolo... Eu îs de dincoace, de la Murgеști... Nu-ș ce-o fi acuma la noi, da ieri, cînd m-Or luat nemții cu vitele, vânătorii erau între holde, lângă sat...

— Acuma sânt în sat, a zis generalul...

— Ajute-^vă dumnezeu ! a izbucnit țăranul, recunoscător... El, s-a întors apoi la povestea țăranului rnlaghiar, a pierdut tot ce-a avut... Trei copii i-or luat !... Gel mare, Șanldor, s-o prăpădit ast-vairă, pe ffront... Pe Gyulla l-^or plumbuit în vagoane, în Gaira Mică de la oraș... pe Istvan, prunc de numai treisprezece ani, i l-or luat ostatic, pentru că lor prins fugind către pădure, ânlcoa... Noi am săpat toată ziua la adăposturi, dincolo de Mureș, la SSnltioana și Sâhcrai... Noaptea ne-or mânat cu carele după lemne, ca să luăm trunlchiuri pentru adăposturi și pari pentru netele... Noi ne-am pitulat în pădure și-iaom așteptat dimineața, de ne-am furișat ânlcoa...

— Fie-vă milă, domnule general... a îndrăznit maghiarul, dar n-a mai avut putere și glasul i s-a stins.

Generalul a aruncat și țigarea asta și a cerut harta.

— Pe unde ați trecut Mureșul, cu carele ? i-a întrebat.

— Pe la Vadul Podeni... a(M trecere nu-i !
 — Și unde s parnenă luați de nemți ?
 — 'Asta, el știe mii bine...
 — In Gara Mică, la miangine, a prins 'maghiatnull să vorbească. is liniile pline de vagoane plumbuite, păzite de nemți... aștea|ptă doar Ibcotiivele de la Reghin, ca să le ducă...

Tăranul s-a întrerupt, încercat din nou de plânsul acela cutremurat și mut. Am simțit că nădejdea salvatolare, singura ce-i mai rămăsese și care-i dăduse puitere ca să treacă frontul, i se năruia. Tăcerea generalului i^o r-isipilse. încremenise iar, cu privirile-i uscate pironite în gol și ou căjciula strânsă, ca pe-o vietate, 'la piept. Generalul parcă uitase de țărani ; asculta ; de afară se auzeau mitralierele cilempăninid și grenadele, răbufnind. Pe coastele Dealului Biițoa începuse bătălia. Bl însă a rămas pe lavița aceea de lemn, cuprins deno îmlcordare tăcută și ușoară, pînă ce vuetul bătăliei s-a stins. Apoi a fălcut semn maiorului, să vorbească la telefon cu comandantul batalionului de pe Biițica, și a ascultat plin de sigura'nță spusele lui :

— I-au oprit la o suită de pași, domnule general... unul din tancuri a fost distrus... altul a rămas imobilizat pe coastă... celelalte patru s-au întors...

— Să-fl distrugă și pe cel de pe coastă ! a ordonat generalul, rece, autoritar.

Apoi a uitat tot așa de repede de începutul acela de bătălie și s-a ridicat, de-a desfăcut harta în fața maiorului și a oelorlați ofițeri.

— 'La noapte, s-a adresat el comandantului nostru de batalion, vei ataca pe direcția sătul Gorunica, marginea orașului, Gara Mică, Vadul Poldeni... în zori trebuie să ai în mînă Vadul Podeni... în trecere, lași o companie la Gara Mică, să-d libereze pe cei din vagoane... Vei avea ân spate Batalioanele 3 și 24... Dumneata doar deschizi drumul... Vor curății ele și pădurea, și satul, și orașul ide nemți...

— Am înțeles, domnule general ! a salutat comandantul nostru.

Generalul a cerut apoi legătura cu comandantul Corpului de Vânători de Munte și a început să explice celuilalt general, ceea ce vroia el să facă în noaptea următoare, aprins dintr-o dată, înfierbântat...

— Am însă nevoie de artileria Ooirpului, domnule general ! s-a rugat el... Trebuie să bată continuu Vadul Podeni și calea ferată spre Reghin... Nemții să nu mai poată nici trece Mureșul și nici fugi cu trenurile... A, a izbîdchit el, miuîltutait... trupele sovietice vor intericepta chiar azi calea ferată spre Reghin?!... Cu. atffit mai bine!... Vă mulțumesc, domnule general... Da, desigur, vă promit... mîine, 28 septembrie 1944, vom intra în Tîrgu-Mureș !...

Ioîteva clipe în adăpost a stăruit o liniște adîncă, timp în care generalul a rămas cu mîma pe receptor și privirile ațintite vuîtureșite spre hartă. Pe ea, el însemnase ou roșu, apăsă, Vadul Podenilor și Gara Mică. Be Biițica, se întrerujpsiese și bombardamentul nostru și atacul nemților, rămas ca de alte șapte-opt ori în ziua aceea fără rezultat. Pămîntul mu se mai clătina și tăcerea adîncurilor lui, adunată parcă în găocea adăpostului, se întindea acum afară, peste pădure și dealuri, în văzduh. Eu înlemndisem cu ochii la general, plin de admirație, uimit de siguranța și simplitatea cu care el se angajase că a doua zi vom intra în Tîrgu-Mureș. Fdlul cum luase hotărârea asta, cu degetul .pe hartă și mîna pe

telefon, mă enitiMasimiase. Aim văzut atunci o legătură directă, uluitoare, între misiunea noastră din avanpost și misiunea lui de comandant. N-aveam de unde să știu că hotărîrea asta fusese luată mai demult; ea fusese însă grăbită cu o zi, de către moi și de țărani, și de dorința lui de a salva viețile ostatioiloir adunați de nemți în vagoane... Dair și mai uluit era țăranul maghiar, căruia ochii aceia uscați și goi i s-au umezit dintr-o dată, iluminați *ăe-o* speranță tulburătoare, care-l copleșea. Se uita la general, pierdut și transfigurat, ca la un dumnezeu. Și năuc cum era, s-a repezit pe neașteptate de. i-a apucat mina, să-și lipească buzele de ea. Generalul însă a tresărit și i-a sitrîns umerii, aproape, bărbătește, înfiorat. Apoi i-a întins hârtia aoea cît palma de mică și i-a cerut să i-e citească în românește.

Țăranul și-a adunat puterile și a început să silabisească recunoscător, ou glasul moale, schimbat :

— „întreaga populație cu suflet și inimă maghiară să se refugieze din fața barbarilor valahi și a bolșevicilor, oare omoară și spânzură oamenii și incendiază totul în oale. Cine nu se refugiază este trădătorul națiunii maghiare și al alianței noastre sfinte ou nemții, care ne vor ajuta să ne refacem țara. Toți oei oare pot purta armele să se înarmeze și să vină ou nloi!"

— Hm ! a făcut generalul, supărat.

Țăranul maghiar se înnegurase și rămăsese cu privirile în pămînt, de parcă el era vinovat de hîrtia aceea.

— Au fost și unii care s-au dus ! a mormăit el, mai apoi.-.

Generalul, Care își aprinsese între timp o altă țigară, a gonit fumul cu mîna, într-un fel care putea să însemneze și un răspuns mut la cele ađugate de țăran. Apoi a făcut semn de plecare agențiilor lui, înghesuiți pe șanț și în ușa bordeiului, și a ieșit cu mina ridicată la bereta-i de vîntor de munte brodată cu fir.' L-am simțit împovărat dintr-o dată de gînduri, sau poate tocmai de hotărârea *ăe-o* luase pe loc dintr-o omenie rar întălnită de soldat. După asta noi am povestit mai pe îndelete, comianldantullui nostru de batalion, cum me-am petrecut noaptea în avanpost și cam pe unde credeam moi că ne-am fi putut strecura în noaptea următoare 'la nemți. Țăranii au cerut să rămână cu noi, ca să ne fie de călăuză, pe drumuri numai de ei știute. Așa s^a făcut că ne-atm înitors împreună în poziția noastră din pădure și tot împreună aim rămas, să ne odihnim într-o frântură de șanț. Țăranul maghiar prinsese de acum putere și curaj și și-a plains și celorlalți, ou demnitate, durerea și amarul. Soldații l-au îmbiat cu pîne și slănină, dar el nu sna atins de ele. A fuimait însă mult, țigară de la țigară, ghemuit pe șanț și cu privirile încălzite de fărâma aceea de speranță cu oare se amăgea, că va .apuca totuși să-și vadă copiii luați de nemți...

Seara, în spatele nostru, în pădure, au mai fost înghesuite alte două batalioane de vânători. Batalionul nostru, al 7-lea de Vânătorii de Munte, a rămas tot în față, să deschidă drum printre nemți pînă la Tirgu-Mureș. Peste zi cerul se înnorase, acoperit de-o negură ce coborâse în valuri destrămate dinspre munți. Spre seară începuse ploaia, mărunță și reoe, liniștită, lipăimld în frunzișul ruginit de toamnă și înmuinld pămffin-

tuli -de pădure, galben, clisos. Noaptea s-a așezai devreme, adâncă și neagră, de nepătruns, cu întunecimea de sub copalci clădită ca un zid. Noi, adică Dumitraidhe, Boată și ou mine, ne-aon tîrît din nou în avanpost, în vatra aceea de aluniș. De cum stăteam lungiți pe burtă, cu foile de cort pe umeri, nu vedeam decît marginea și mai neagră a luminișului de pădure, primii copaci, noduroși și înalți, fantomatici. Dincolo de ei începeau, desigur, pozițiile ascunse ale nemților. întunericul era și mai îndesit de ploaie și nu ne puteam bizui decît pe auz, așa că am fost nevoiți să 'rămînem toți trei de veghe. Atenția și încordarea cu oare ne-aim așezat să supraveghem pădurea au făcut să pierdem, murmurul neostenit al ploii și să deslușim doar zgomotele noi, streine de obișnuința noastră. Am auzit astfel, după un timp, un trosnet de vreascuri și-fuh tîrșiat de pași care s-au pierdut degrabă spre marginea pădurii. Tot în partea aceea au zăngănit apoi niște marmite și am auzit capacele gamellelor, țâcănind. A mai trecut o vreme și toate s-au liniștit, înecate în oceanul acela de întuneric, de tabere și de apă căzută din înalt. Nemții parcă intraseră în pământ, căci noaptea n-a mai fost tulburată decăt de înșinarea ploii și de-o fărîmă de vînt.

— Sînt istoviți și ei, a șoptit Dumitraidhe... înspăimîntați.

Poate că avea dreptate; de opt-zece ori se ridicaseră nemții la atac în ziua aceea, asupra Dealului Bîtca, și tot de a'tîtea ori mușcaseră desperați țărana și se întorsese înapoi, pe burtă. Apărătorii de pe Bîtea îndeplinseseră astfel andinul generalului, păstraseră ou orice preț creasta, dealului și ținuseră înclieșitate, strâns, acolo, forțele principale ale nemților. Măcinați de propriile lor atacuri, nemții se bucurau poate de noaptea aceea ploioasă, căci le dădea răgazul să doarmă, să mai răsufle. Noi însă știam că toată liniștea nopții nu e decît o amăgire, pentru că înainte de-a se face ziuă vom pomi atacul. Poate tocmai de asta, înfiorarea de spaimă care mă încercase noaptea trecută, tulbure și neslătîndă, o simțeam cum mă cuprindea acțiune, rece și clară, onescînd. Poate și pentru că Dumitrache și Boată încremeniseră ca niște pîndăi, cu auzul ațintit, și nu mai scoteau nici un cuvânt. De aceea m-am bucurat cînd, înspre miezul nopții au venit în aluniș și sulmoCotenietotul Nonea, cu doi agenți. El a cercetat pe tăcute alunișull, marginea luminișului dinspre nemți și a trimis apoi pe unul dintre agenți de a adus tot plutonul la noi. Ne-am trezit astfel, înghesuți în lăstăriș ca peștii într-un coș de nuiele, ciuciți pe vine, cu armele între genunchi și gurile puțin căscate, săltate după aer, în ploaie. între mine și Dumitradhe, lipit, de coasta mea, tremura ca varga țăranul maghiar, pe care numai dorința mistuitoare de a-și vedea iarăși fiii îl mai ținea în viață. Celălalt țăran, de la Murgești, călăuzea o altă companie, ieșită și ea la marginea luminișului din pădure, în spatele nostru, la adăpostul alunișului, se adunaseră celelalte plutoane ale companiei noastre. Și astfel, tăcerea și întunericul pădurii, ploaia care murmură, înghesuiala și încordarea ce ne măreau înfiorarea, prezența nesimțită — dar sigură și ascunsă a nemților, toate ne-au creat o stare de neliniște ce ne ațâța. Am avut norocul că chiar atunci am auzit în pădure zgomote de căruțe și tropotit de cai. Nemții veniseră din nou după lemne. De acum am avut ou toții ou urmări și încordarea aceea crescîndă s-a risipit pe nesimțite, treptat.

Coloana de căruțe s-a ppirit tot așa, la câteva sute de pași de noi. Tăietorii s-au împrăștiat printre copaci și pădurea a început să răsune

înăbușit de zgomotul topoarelor. Ourlinid am auzit copacii troizninid și prăbușindu-se, învălmășind ca un vârtej pădurea. într-o jumătate de ceas tăietorii au prins ou toții să 'lucreze, s-au înioimis, și toată pădurea hăuia de fierăstorlaiele și topoarele lor. Atunci a venit la noi, în aluniș, comlanldantull companiei, de l-a căutat pe Nenea și i-a șoptit :

— Acuma... ăsta e momentul!

iNenam strâns ou toții nifiiiile, semn că trebuia în clipa aceea să plecăm. Am ieșit din aluniș în pas de pisică, cu zgomotul înăbușit de frunze și de pământul ud, acoperit de ploaie și de trosnetul copacilor. In față mergea Nenea, cu Dumitrache și Boată, iar după ei, eu cu țăranul anaghiar oare ne arătase drumul. Umbrele celorlalți veneau înghesuite după noi, pe-o vfilceluță oare se pierdea spre tăietori. La capătul vilceluței am întrezărit de departe silueta întunecată a unui neamț oare păzea. Dumitrache a luat-o înainte și, numai după câțiva pași, s-a repezit Ca un câine și l-a Mmtit dinltr-oldată la pămînt.

— Oah ! a facut neamțul, înăbușit.

Tăietorii lnau auzit totuși gemliiud și s-lau oprit, ascultând o clipă tăcerea de mormânt a pădurii. Celelalte santinele nemțești însă au început să strige .la ei, infuriate că încetaseră lucrul. Noi n-așteptam decfflt s-auzim iarăși copacii trosnind, pentru ca să ne furișăm printre tăietori, în pădure, mai jos. Din dlipa aceea, mlie îmi pierise frica. Țăranul maghiar însă, speriat sau poate încurajat că ddborilserăm priima santinelă, a izbucnit într-iun strigăt nestăpănit:

— Pe nemți, fraților !... M-am întors cu vânătorii, măăă !

Nnam avut ce face, am început învălmășeala. Am tras mai înUSi în suiș, de sna cultremurait pădurea, șlinapoi ne-am, năpufeltit pe nemți. Tăietorii au părăsit fierăsltr&iele, strigând înfricoșați, risipinidu-se. Unii s-au repezit la caii care săreau în hamuri și nechezau de moarte, alții s-iau ascuns pe sub căruțe, ferindu-se ide pușeătura. Umbrele noastre însă umpluiseră înltr-C clipită toată pădurea.

— Mă, nu fiți proști, măăă ! țipa călăuza noastră după țăranii oare fugeau. Apoi s-a pornit pe 'Ungurește, să-i injure, cu disperare și năduf, de tot ce poate fi mai spurcat pe lumea asta...iBată-vă toți dracii peste buci, ou grebla cu care dumnezeu, drăguțul, adună în fiecare dimineață stelele de pe cer !... Am venit cu românii, măăă... tu-vă dumnezeul vost !... Să merem, să-ă sCoaitem p-ai noștri din vagoanele plumbuite de nemții !... Pișto-ibaci, Șandore, Lbți, Peter, a început să-i strige el, pe nume... Mă, ,dradiljbr... hai și!i-om mere cu toții la gară, mă !

Dacă au văzut dare-ii socoteala, cei mai mulți dintre țărani au apucalt topoarele și armele nemților doborâți și s-mi amestecat ou noi. Am terminiat repede învălmășeala de lângă căruțe și am ieșit, conduși de țăranul maghiar, la un drumeag din pădure. Ne-am înșiruit pe el într-o goană.nebună, trăgând ca niște turbați și trecând în iureș, ca un val, peste umbrele nemților care ne ieșeau în cale, nedesimeticite încă. Era iltuneric și liniște, pădurea dormita și nu se trezea decât când noi treceam, cuiromurind pămînitull. In urmă însă vuia de zgomotul bătăliei, căci celelalte batalioane intraseră prin spărtura făcută de noi și se luaseră de gîlt ou nemții.

Approape de marginea pădurii, am întâlnit niște mașini pe oare le-am răsturnat și le-iam aprins, iar pe nemți i-iam sipuliberat ou câteva rafale, că nu mai avea nimenea vreme de ei. După aista am simțit că nu

ne mai ajungea răsufletul și fuga ni s-a mai domolit. Eram istoviți și uzi, nădușiți, de parcă înotam în ploaie. Oînd am ieșit din pădure însă am văzut pata și mal negricioasă a satului Gorunlca și întunericul de noapte, scăpăriind. Nolațea s-a cutremurat, despiciată de niște detunături care au hălăduit apoi, prelung, peste pădure, rătăcierea nemților fusese de acum alarmată și trăgea de zor în iadul și învălmășeala ce cuprinseseră pozițiile lăsate în urmă. Am luat-o din nPu la fugă, de-a dreptul peste cîmpul desfundat, înspre bateri. Nici nu știu oînd am ajuns la sat; im-aim -trezit dintr-o dată urlînd și aruncînd grenade, înghesuindu-niă în față cu Dumitratethe și Boată. Aici au căzut și mulți dintre noi, căci nemții s-au apărut cu ură și disperare, pînă la cel din urmă tun. Cît a durat învălmășeala asta, țărani au trecut de noi și au rMicat tot satul în picioare, scbțindu-i în uliță, cu topoare și furie, pe cei care aveau părinții, frații sau copiii închiși în vagoane de nemți. Aici, țărani (maghiar, călăuza noastră, s-a pierdut de noi; s-a amestecat cu gloata celorlalți și au tăiat-o peste cîmp, către dreapta, oînd orașul pe la răsărit. Ne-am repezit după ei, buluc, căci ținta noastră rămăsese încă Gara Mică, unde erau oistatecii luați de nemți. Celelalte companii au ținut drumul drept, pe la marginea orașului, ca să iasă la Vadul Podenilor, înainte ca nemții să prindă cu adevărat de veste.

Drumul peste cîmp l-am făcut în pas întins, căci ajunseserăm, din nou la capătul puterilor noastre. Mergeam cu ochii după gloata fumurie a țărănilor care goneau neobosiți, răzbunători, în față. Noaptea se mai destrămase, gonită parcă de revărsarea noastră, dar eram înioă învăluți de ploaie ca de o ceață. Am trecut în silă prin niște lanuri de cartofi, apoi prin niște grădini de zarzavat, înfundîndu-ne pînă la glezne în noroi. Aproape de un spital, pe care patrulele noastre îl găsiseră pustiu și devastat, evacuat de nemți, ne-am grupat și mla strâns, pe plutoane.. Am lăsat în urmă niște căsuțe pitice și ne-am îndreptat spre șosea și călea ferată. La marginea șoselei care ieșea din oraș ne-am oprit; acolo se opriseră și țărani, înghesuți ca niște pui de cloșcă, cu privirile întoarse la noi. Le semnului Nonea, noi am trecut șoseaua pe burtă și tot așa am înaintat pînă lîngă șina de fier. Gara era mai în stînga, la trei-paltru sute de pași, perldeluită de ploaie și de lumina viinăt-întuneată a zorilor. încoace, aproape de noi, erau patru rînduri de vagoane, păzite de niște santinele nemțești care stăteau cu spatele în ploaie, spre noi :

— Sînt puțini, a șoptit Dumitrache... fii luăm ca din oală !

Două dintre trenuri aveau și cîte o locomotivă în față ; locomotivele pufăiau liniștit, de parcă răsulflau în somn. Pe coșurile vagoanelor de după ele, scoase prin acoperiș, ieșela iun (fum gros de cărbune pe care vîntul îl amesteca cu ploaia. Plutonul nostru trebuia să pună mîna mai înii pe locomotive și apoi să ia trenurile din față, vagon cu vagon. Alt pluton s-a furișat iprintre (șosea și calea ferată, pînă ce a ajuns în dreptul trenurilor, ca să tragă dintr-o parte. Dar și acum țărani și-au pierdut răbdarea înainte de timp ; dacă ne-au văzut pe hod pregătiți de asalt, s-iau rM'icai în picioare, urlînd și nemții ne^au descoperit. Așa s-a făcut c-au început ei să tragă mai întai, ascunși după teratement.. în clipa aceea însă, din vagoanele cu sobe au început să sară, alarmați, nemți înarmați. Jos, pe terasament, se risipeau ca furnicile, departe de vagoane, se adăposteau și trăgeau inversunat spre noi. N-am mai

putut aştepta ; ne-**aim** ridicat flia asalt, înainte ca toţi nemţii de pază să sară din Vagoane. Au tras mai întâi puştile mitraliere, ide i-au ţinut pe cei din afară cu naistul în pământ, iar noi **am** aruncat grenadele. Am aşteptat explozia şi apoi am năvălit, trăgînd în secerare, lung, în siluetele netaţilor ce vienmuliau pe lingă vagoane. Am lajunls la prima locomotivă din cîteva saluri ; eu eu Boată ne-am suit pe tender şi am început să tragem printre 'trenuri, ca să-d oibligăon pe nemţi să rămână în vagoane. Alţii au sărit pe cealaltă loicOmlotivă, sau pe vagoanele din faţă. Mecanicii fugiseră poate de la primul schiimlb de focuri. Dumitrache se înfierbintase şi a luat-o cu restul grupei pe lingă primul şir de vagoane, aruncînd grenade şi trăgînd din mers. Nonea s-a lipit de locomotiva noastră şi a îndreptat restul vînătorilor la celeilalte trenuri. Bătălia cea mai cumplită s-a dat pe primele vagoane, în care îşi aveau culcuşurile nemţii din Convoi. în jurul lor s^a produs o învălmăşeală de moarte, înnegurată de explozii şi fum, că nu mai ştiai care-s vînătorii. Aici, la primul vagon a fost lovit Dxiimitrachie ; dar nu sna lăsat : a sărit în uşa delsdhisă şi a tmas Cu automatul lipit ide piept pînă la ultimul cartuş. După el a mai căzut un vânător, care de asemenea s-a ridicat în uşă. Dar nici rnăciar un singur neamţ n-a mai scăpat din vagonul acela. Cei care apucaseră însă să sară afară s-au grupat pe lângă vagoanele din urmă, ajutaţi ide alţii dare alergaseră dinspre gară. Dupta a început să se 'desfăşoare astfel .aşezat, în jurul fiecărui vagon. Au sărit în învălmăşeală şi plutoanele asdumlse după terasament, care trăseseră pînă atunci dintr-o latură. Erau semne că încet, încet o să-i dovedim, totuşi pe nemţi. Dar tocmai atunci au izbucnit cei închişi în vagoane, urlând înfricoşaţi, cădi nu ştiau ce se petrecea. afară şi se temeau poate de măcel. Ţăranii şi-^au pierdut din nou răbdarea şd au 'zvâcnit de pe lingă locomotive, unde se opriseră, de s-au năpustit cu topoarele pe vagoane, învălmăşeala a crestaut înlrnatfita că nu-li mai puteam, alege cu focul (pe hiltleri^ti. Am luat-o atunci cu Boată pe acoperişul vagoanelor şd am început să tragem de sus, în viermuirea vînăt-oenuşlie a nemţilor. Dacă s-au văzut cbpleşiţi, nemţii s-au grupat din nou şi au dat înapoi, dar tot aşa, pas cu pas, apărându-se c-io îndârjire înică neîngenunldhia'tă. Pe la mijlocul trenurilor însă, nemţii se împutinaseră şd se clătinau. Ţăranii au reuşit atunci să deschidă vagoanele din faţă şd gloata celor plumbuiţi în ele s-a revărsat pe terasament, urlând. în dliipa aceea, nemţii şd-au dat seama că pierduseră bătălia şi au ânoeput, ca nişte besimietlici şi nele-giuîţi, să deschidă vagoanele din urmă şi să tragă ciîneşlte în prinşii înghesuiţi în ele. Unii nici măcar uşile nu le mai deschideau, ci se ridicau pe roţile vagoanelor, variau ţevile automatelor printre gratiile ferestrelor şi trăgeau în plin, orbeşte, pînă la ultimul cartuş. Aşa s-a făcut că n-am mai putut ţine seama de nimic şi ne-am năpustit cu toată puterea pe nemţi, I-ama curăţat pe toţi, pînă la unul ; chiar şl pe cei oare, cînd au văzut că nu mai aveau nici o scăpare, au ridicat mâinile pe dată, îngroziţi. Ei singuri îşi 'aleseseră moartea asta...

Acum, în învălmăşeala ide la urmă, a căzut şi Boată Ion, cu puşca mitralieră în mână. M-**am** aplecat de l-am luat în braţe şi l-am tras dintre hoiturile nemţilor mai la o parte, pe terasament. Apoi m-am întors ou sublodoltenentul Nonea, — după dare se tot ţinea un sanitar să-d lege mâna însângerată —, la primul vagon, unde căzuse Dumitrache. Sergentul trăia încă, sprijinit de cineva cu spatele ide roata vagonului.

Avea fața vînat-înnegurată, ochii mijiiți, cu privirea înghețată, buzele strânse, iar pumnii încleștați în burtă. Alături de el se scursese un lac de sînge, în oare ploaia aceea de toamnă lipăia mărunț și rece. Pe burtă, apă mustea în postavul hainei și pata de sînge aprins se întindea și cuprindea treptat, ca o flămiură purpurie. Nonea a înigenunehiat lângă el, iar eu mi-ani sprijinit fruntea de vagonul spălat de ploaie și am început, în voie, să plîng...

— Ce faci, Dumitrache ? a îngăimat Nonea.

Sergentul-a ridicat umerii, încerloat de-b fărămă de zîmbet stins, amar.

— A căzut și Boată Ion, a murmurat sublocotenentul...

— Atunci, a șoptit sergentul, sfîrșit, să ia comanda grupei Gheorghe Marin...

După asta a închis ochii pentru totdeauna și a rămas cu capul în piept, sprijinit de roată, lingă noi s-^au adunat apoi și ceilalți soldați din grupa noastră, atîți cîți mai rămăseseră, și am lăcrimat împreună, cu căștile în imfînă, biciuiți de ploaie...

Atunlci S-a oprit în fața noastră țăranul maghiar, oare trecuse la noi și ne fusese de călăuză. Pe undi dintre fii ii avea alături, înalt și deșirat, ia fel de slăbănog oa el ; pe celălalt, de numai treisprezece ani, îl avea în brațe, neînsuflețit. Am rămas **cu** toții fără de euvînt. Ochii țăranului erau acum și mai uscați, arși pînă în fundul lor oel mai adânc, de-o durere careni secase orice fior de viață, orice fior de gând. Am dat să-i spun totuși ceva, dar n-am avut ce și nici putere nu mai aveam. Peste Cîteva clipe, însă, el a tresărit, și-a scos căciula de **ne-a** salutat și a luat-o **cu** moirtull în brațe, dar **cu** celălalt fecior ,pe-alături, de-a dreptul peste dîtmp. Se întorcea afcasă pe drumul pe care **ne** adusese pe noi, la asalt. L- a m urmărit înmărmurit, pînă ce a dispărut **Sn** perdeluirea aceea de ploaie, **ca** într-**iun** val de ceață și fum...

Virgil Gheorghiu

Diadema lui Ares

*Am văzut în pletele zgurii
Prinsă-n pletele urii,
Diadema lui Ares.*

*Spre deltele gurii,
Gene de lungi traiectorii
Rimeluri de foc prelingeau.*

*Ca brazdele navei în larguri,
Se închideau biize
Pe ultime flori...*

Se-nchidea evantai de havuzuri.

*Sub grădini eoborîră etajele
Cu oameni în lifturi de racle.
In frunte, mergea
Fantoma păpușii din poduri...*

*Orașele ridicau albe de spaimă,
Creștetul de lespezi al peroanelor
Cu șine-nodate ca viperele,
Cu semafoarele oarbe.*

*Sărutul mobilizării zguduia tunicile,
Pe cînd trenul murise de mult în linia-ntîia...*

*Străbăteau prin ferești cu pervaz de iacint
Veștile negre tîrîte pe bont;
Pe scîndura rece, scrisoarea de front,
De lacrimi e ștearsă-n șuviți de argint.*

*Săruturi bătrîne, a morții ghirlandă,
Roind la plecare în iz de lavandă, ,
Vă simt tremurarea în vocea de gheață :
— Revino băiete, revino în viață !*

*Clocotitoare,
îmbrîncesc popoarele,
Azvîrl în adîncuri
Vechile blesteme.*

*Cocytul,
Pocitul,
Cheme, recheme
în para Gheenii,
Surori, frați, rudenii,
Ai crimei gimnastici
Clocitori de zvastici!*

*împietrească-n veci
Gorgoneie reci, >
Sărut de pumnale,
Colț de răzbunări,
Și strînsoarea lașă-a
Marilor trădări.*

*Cu monezi cusute-n
Lina de mindir,
Cînd pătrund în carne
Sigilii de bir...*

*Miniile noastre,
Miniile noastre,
Smulg diadema lui Ares.
Clatină tronul proptit
Pe focos de carlingi.*

*Loc facem zborului de fluturi pe transparente ceruri •
Visam sărutarea mulțimilor ;
Planînd pe orbite stelare
Cu semeni eroi,
Hulubii rachetelor albe,
Lansați în hiperbola zborului cosmic.*

*Feri-vom de taifunuri ovalul porturilor noastre
Vom ocroti atolii întregului pămînt,
Și albatroși pe arcuirea spumei
Și ostoirea setei de ciută la izvoare.*

*Apăra-vom trecerea de pasăre măiastră
A-mbrățișării mamei,
Pe pașiștile somnului de prunci.*

*în scuturări de aur, recoltele la vreme '
Brățările de soare suna-vor a belșug ;
N-o mai cunoaște viața cernite diademe
Și-o tăietură alta, decît de strung și plug !*

•
•
•

*Minați mai zdravăn visul! E limpedele ceas
Cînd -troica de cuvinte zbor nou își liber sună !
Nu-mi ostenesc privirea pe bulgărul rămas,
Ascult doar în turbine cum apele detună.*

*Nori tîrîtori de piclă sînt urmele cohortei
Cu-apăsătoare scuturi pe-obrazul scump al vieții.
Spre grote-n marșul ultim, falangele cloportei'
Ard pînă la cenușă în clarul dimineții!*

*Prisăcile ni-s pline, iar paza de albină
La ceasul greu înfige în fur un ac subțire ;
Cum se topește-n baltă a cînepii tulpină,
Se mistuie amarul sub strai de fericire.*

*Ca patriei să-i crească lumini de sărbătoare,
In inimă schimb fumuri și răscolesc în jar ;
Jertfesc întregul munte să sparg o trecătoare,
Cinstind cu noii prieteni, hotar după hotar.*

Enescu

*S-adună-n copil, Livenii din sunete :
Cositul, trișca-n piuire,
Buhaiuri, vîntoase și tunete.
Torențiala gamă de ape în șesuri,
Tipsia solară bătută-n poeni,
Găsiră o matcă în scripcă, pe-ntinsele sfori pe strujeni.*

*Amurgul în cercuri de uliu rotea coborînd peste sat
Lăsîndu-și străvechiul lui bocet venind din cobuz zgreptănat.
Voia să întrebe cu teamă de unde-i mocița plînsoare,
Să afle izvorul de taină cînd isonul serilor doare.*

*Prindea-n lațul semnelor triluri,
Strîngînd în cinci linii răsufletul verii.
Cazna lui mare-i. De la pupitru nu te mai miști.
Tare-ar mai zbughi-o peste porumbiști
Pînă-n duminica cealaltă,
Nu lîngă Ța și do re,
Cum se hurducă tinda hanului s-audă,
Sub colbăite hore...*

*O horbotă de cîntec, voi, muzicali părinți,
Urzirăți peste clipe de zbențuiri cumiști;
Ca și-n finaluri aspre, mai stăruie dantela
Precum în amintire blajinul Candela.*

*Pe desfundatul drum de care,
Porni-n cel Dorohoi,
Din sfertul de vioară o faimă ne-ntilnită,
Să-i chipuie slomnirea,
Vin domni cu niște semne de mirare,
Prin toamna cu armură de noroi.*

*Minune bucălată, la colțuri de fereastră.
Tot fredonezi pe o felie cu povirlă,
Și pe speteaza birjelor citești
O partitură lungă-a satelor,
Contrapunctată-n stele de mocirlă...*

rgana

*Cînd zorii cheamă steaua și mi-o închide-n strungă,
Mă-nfășură sargase de dor, cuprins de friguri
Și, stăruind mirajii de traversare lungă,
îmi urcă așteptarea ca Pontus peste diguri...*

*Trecuse pe la geamuri, prin spații de obloane
Nălucă boreală cu filigram de lună;
Că tu pe-aeolo umbli, nu-i noapte să nu-mi spună,
într-un rădvan de aur, cu friuri năzdrăvane.*

*Iar astăzi, cînd a avea condurul lași to scară
Și nu întreb oglinda ce boare-i la pervaz,
Împunge-n cercevele tot oiștea polară,
Mai cred că-i tot caleașca în foșnet de atlas...*

Ștefan-August. Doinaș

Decalog poetic

Cîntă cu pasărea : simplu și sincer,

*Schimbă-ți tiparele ; dar ai grijă
să nu mingii iubirea cea nouă
cu gesturi care exală miresme' străvechi.*

*Lasă ritmul să șchiopăteze ;
tîrîie-l prin colb, ca pe-un lanț rupt
din care-ai făcut o brățară modestă.*

*Ridică-te — cel puțin pînă la nivelul
realității. Apoi, dacă poți, zboară...*

*Cui îi oferi această garoafă ? Dar
sabiă ? Și una, și alta pot să apropie
sau să despartă. Tu dă fiecăruia
ceea ce cere.*

*Astupă cu cîlți gura de trîmbiță
a rimei: să tacă. În urma cuvintelor,
sensul să umple străzile, nu ecoul.*

*În fiecare vers, să vorbești tu,
numai tu, dar tu însuși, nu umbra.*

*Nu urmări Frumusețea. Iar dacă
vine ea singură, las-o s-aștepte
în antecameră, alături de alte
vechi cunoștințe gătite și guralive.*

*Ridică-ite de pe scaun cînd intră
cel ce mu bate la uși, Adevărul.*

*Chiar dacă ipui o nouă monedă
în circulație (fapt neîndoielnic !),
să nu bați jin aur imaginea ta;
înscrie doar anul, valoarea și stema.*

Balada statuii

*în jilț de piatră stă. Solemn. Tăcut.
E moartă dalta care l-a născut.
Furtunile și plesnetul de ploaie
izbesc granitul, fără să-l înmoaie.
E stinsă pentru veci, cu-atît mai mult,
eroica lui zare în tumult
sub care s-au bătut urlînd noroaie.
Pleoapa sură, arșița i-o roade.
Dar pașii singuratici care trec
nu-l tulbură ; nici anotimpul sec,
nici astrele păgîne la solstiții,
nici — înotînd prin vis — îndrăgostiții.
Un zvon răsună-n el, al unui veac
de tunete. în juru-i toate tac.
Ce tîlc mai poate marea să cuprindă
Cînd a orbit adîncea ei oglindă ?
Și totuși... Ca un val care s-a rupt
de straturile moarte dedesubt
și, depășindu-și secolul, așteaptă
privind destinul de pe-o altă treaptă,
în zori, cînd muncitorii trec în rină
cu frunțile-asudate, fulgerînd, —
statuia-și mișcă faldurile goale,
parc-ar cerca, din piatră, să se scoale.*

Cel ce refuza liniștea

*Refuz oglinda asta de somn și putregai
în care-avîntul faptei mi se desfigurează.
Tu, gong de-azururi, care sălbatic spumegai, —
cuprinde-mă-n bătaia ta ritmică și trează !*

*Adînc detună marea luptîndu-se-ntre stînci,
vrăjită de abisuri, cu propria-i cădere.
Ca ea, scafandru-al vremii, eu scot din scoici adinei
mărgăritarul clipei, plimbîndu-l prin artere.*

*Prizonier în sine, iubească-se Narcis...
Eu însă-mi caut forma și fapta viitoare
ca marea, care plină de fluxuri și de vis
mereu, mereu rămîne furtunilor datoare.*

Poetul și marea

*In zori de zi, cînd cade peste brume
funinginea frunzișului stelar,
eu urc de-asupra mării, beat de har,
și chem adîncul apelor pe nume.*

*Și dintr-odată undele tresar
și-un tunet ce-a umblat întreaga lume
se-ntoarce-n vînt cu coama grea de spume
ca un rotat, neptunic armăsar.*

*Galopul lui siîrnește-arhipelaguri,
ostroave albe, călătoare praguri
ce vin vuind și spumegă-ntre stînci.*

*Ah ! ce mai poate glasul să cuteze
cînd bubuie, ritmată sub faleze,
această orgă cu pedale-adînci... ?*

Petru Popescu

De profundis

*Geografii și istorii treceți legiuni
Pe lingă geamul ereerului meu electronic
treceți oameni nărăvași, treceți, frumuseți
I reci, farmec inexplorabil al surisului
Insuportabilă iubire adolescentă.*

*Ce sînt eu oare pe drum
Decît un semn al infinitului
Șt vă sprijiniți de lemnul meu susținător
Pe scurtul drum între infinitul nașterii și al morții
Sînt corydor între două goluri, între două neînțelegeri
De ce zimbiți cînd pasul vă duce ?
Doar eu rămîn aici pentru că am înțeles.*

Bătaie la geam

*Noaptea cu pași și trompetă
Lumina încă aprinsă în noi
Stinge și culcă-te mamă
Sufletul nu pot să-L sting*

*Cărțile în jur ca o forță
Planetele ca un îndemn
Privirea răspîndită în oameni
Și pămîntul cu toate zburînd*

*Cine bate în zid să mă culc
Cine bate în geam să nu mai cînt
Am să ies pe fereastră ca o flacără
Eu cel mai omenesc pe pămînt*

*Strada pustie de soare
Fintîna din piață, copac de argint
Rînduri de ramuri de șerpi azvîrlind
Cu lumini la picioarele mele*

*Să-mi așez sufletul pe marginea ei
Noapte cu oameni și pomi, o țigare
Porțile dorm și ușile care
Au bătut ea niște inimi de zi*

*Cine bate în geam să nu mai fiu
O nimeni, pîinea e bună
Toate sînt bune cu oamenii buni
O oamenii oamenii oamenii*

*Orașul iubit de lumini și de oameni
în vorbe cum să-l ascult
Bag mina sub haină să văd
Inima ieri cu cît a crescut*

Soare

*Soare, ridică-te iar,
Ridică-te-n legile tale,
împușcă lumea din nou
Pînă-n adîncuri.*

*Tu care nu ai trecut
Tu nu știi ce-nseamnă trecutul,
Același tricou îmbrăcat în zori
De două iubite mi-aduce aminte.*

*Dar dacă te scoli iarna la 6
Ori beat și palid te-ntorci, și eu pe străzile mele
Sînt un univers grăbit de frig
încruntat de probleme.*

*Să fie pumnul tău galben mai mare
Decît al meu, cînd distanța m-ajută ?
Uite, pumnul meu a căzut din nou
Pe masa știută, ca un soare.*

Istorie

*Prin noaptea universului organizat
Ca un tren străbate pămîntul.
Verzi și roșii aștrii sclipesc ca semnalele de cale ferată,
Pămîntul aleargă, aleargă.*

*Sînt multe probleme vitale pe pămînt,
Și tragedii, impasuri și crize.
Sub legea lor, în milioane de case,
Oamenii mereu le discută.*

*Lunecă pămîntul prin noaptea de aștri,
Sfîrtecă universul, pierdut.
E foarte mic pămîntul, totuși pe el au încăput
Milioane de ani și o Revoluție.*

Perpessicius

Critici și istoriografie literară

de **D. Cesereanu**

În sâmbutul editorial al criticului Perpessicius se înscrie pe orbita anului 1925. Atunci îi apărea la Arad, în Editura librăriei diecezane, un volum în format mic (încalca Biblioteca Semănătorul) intitulat *Repertoriu critic* și cuprinzând o parte din recenziile pe care autorul le publicase în revista bibliografică *Buletinul Cărții* pe 1924. În cele *Cîteva cuvinte* intraduse, Perpessicius își numea recenziile „*sugestii critice*”, dar le recunoștea de îndată „*caracterul fragmentar*”, deoarece menirea lor nu era alta decât aceea de a atrage atenția cititorilor asupra aparițiilor literare din acel timp — proză, poezie, teatru, critică,

Considerate în perspectiva evoluției critice a lui Perpessicius, ele amintesc, totuși, de pasiunea viitorului foiletonist, care, de altfel, în chiar această „*prefață*” își mărturisea intenția de a reveni asupra temei cu scopul de a le prezenta cititorilor într-un volum de cronici „*dezvoltate*”: „...*consemnăm că bună parte din autorii și operele înregistrate aici, se vor întâlni în cronicile dezvoltate din volumul în preparație: MENȚIUNI ȘI MEDALII CRITICE*”. Volumul respectiv se tipărea, într-adevăr, peste trei ani, sub titlul *Mențiuni*

critice, fiind primul din seria celor opt volume care vor aduna, și de astă dată nu numai în parte, bogata activitate foiletonistică a lui Perpessicius — principala sa operă critică.

Pînă la apariția primei serii din *Mențiuni*, Perpessicius prezenta cititorilor primul său volum de versuri: *Scut și targa* (1926). Acestea, de fapt, un jurnal liric al impresiilor culese de pe front (1916) și apoi din spital, compilate cu un ciclu de *Poeme din ajun* (1915—1916) și cu unele *Traduceri* din Verhaeren, Raul Fort, Baudelaire, Jules Laforgue, Remy de Gourmont, Francis Jammes. Amalgamarea aceasta, în același volum, nu era înfăptuită. Prezența poetilor tălmăciți, explica, într-un fel, însuși climatul simbolist în care se mișcase sensibilitatea, poetului din paginile jurnalului original. Perpessicius atrăgea atenția asupra unei priveliști sumbre și prevestitoare de moarte pe câmpul de luptă. Sentimentul dominant era acela al predestinării: „*Plouă peste foile de cort / Și din ele picură-n tranșee, / Într-o tristă melopee / Pentru sufletul ce azi e mort. // Peste toată zărea s-a întins / Un zăbrănc nesfîrșit de doliu ; / Cine oare-a pregătit / Și anume pentru care*

ins ?" (Septembrie). Apoi, atmosfera din spital tirana prin o serie de detalii : mirosul pătrunzător de cloroform, năvala doamnelor patriotarde în preajma răniților, cărora le examinau cu lorgniata urmele „rănilor de baionetă” și, printre acestea, micul bust al lui Bonaparte, așezat lângă o fereastră de unde împăratul își trăia singur „drama ninsorii moscovite” (V. *Mater Dolorosa*). Toate amănuntele însă amplificau semitimenitul de pustietate și însingurare deplină pe oare îl trăia poetul : „Ninge-afară, ninge și în mine, I De la brazii verzi din curte, vine, j Ce melancolie! j I Tu te duci prin neaua ninsă pe cărare, I La fereastră, bate, lin, cu ritmuri rare / Inima-mi pustie. I j Ciorile, prin neaua albă, negre ! însoțesc cu cîntece alege / Astă agonie” etc. (Ninge afară, ninge și în mine...)i) Cu *Iținerar sentimental* <il1982>, al doilea volum de versuri originale al lui Perpessieus, completat și acesta cu *Albumuri, amoruri, traduceri*, poetul își încheie cariera lirică nu fără să fi lăsat anume letourii lui sensibilitatea cititorilor ivramii.

Mențiunile critice *) indică, odată cu prima lor serie, adevărata vocație a

>) înainte de apariția acestei plachete ide versuri (*Scut și targa*), Perpessieus semna, împreună cu prietenul său Ion Pillat, alcătuirea primului volum din *Antologia poezilor de azi* (1925) urmat, mai târziu, de un al doilea volum (1929).

*) *Mențiunile critice*, cuprinzând foiletoanele, articolele și studiile scrise de Perpessieus între anii pe care îi trece printre paranteze au apărut în mai multe Serii, după cum urmează : *Seria I-a* (1923—1927), Editura literară a Casei Scoalelor, București, 1928. *Seria a II-a* (1927—1929), Fundația pentru Literatură și Artă, București, 1934.

Seria a III-a (1929—1931), idem, 1936.

Seria a IV-a (1931—1932), idem, 1938.

Seria a V-a (1932—1933), idem, 1946.

Mențiuni de istoriografie literară și folclor (1948—1956), E.SSiP.L.A., București, 1957.

Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor (1957—1960), E.P.L., București, 1961.

lui Perpessieus : aceea de foiletonist și istoriograf literar. Ele adună în paginile lor o mumcă de zi cu zi, pe care autorul o începuse în 1923, amicul debutului său de cnonioar literar, și pe care o continuă în condiții mai mult siau mai puțin avantajoase, fie la săptăminalului *Cuvîntul* (unde, înfa^adevăr, și-a susținut foiletonul timp de peste șase ani), fie după aceea, prin nutme-roase „comunicări radiofonice” sau în subsolurile ziarelor efemere ale vremii, vădind o conștiinciozitate oare ră-mîne elocventă și în zilele noastre.

Ce sînt, deci, *Mențiunile critice* ?

Autorul însuși simțea nevoia să dea unele explicații, odată cu apariția fiecărei serii. Făcând însă uz de o modestie exagerată, refuza, de la început, să le considere produsul unui „critic”. „Pentru că, — argumenta el — temperament prin excelență subiectiv, autorul (...) vrea să vadă în culegerea aceasta de cronici literare, în primul rînd o serie de mărturii ale unui cititor, mai mult sau mai puțin în curent cu producția literară contemporană din România. El se ferește cu stăruință să se considere critic — și neu-

Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor (II), 1968—1962, idem., 1964. Ultimele trei volume, apărute după Eliberare, întrerup cursul primelor cinci Serii, dar continuă tradiția lor de alcătuire, astfel încît (păstrîndr și în parte și titlul) pot fi considerate ca atare. Oe altfel, folosind același criteriu de apreciere, alte două volume ale lui Perpessieus își revendică titlul de *Mențiuni critice* și anume : *Dictando divers 1925—1933* (Fundația pentru Literatură și Artă, București, 1940) și *Jurnal de lector completat cu eminesciana*, (Casa Scoalelor, București 1944) chiar dacă adună materiale critice și publicistice de un caracter mai eterogen. Adăugând la toate-acestea volumul *De la Chateaubriand la Mallarme* (Fundația pentru Literatură și Artă, București, 193B) — o culegere substanțială din critica franceză datorată autorilor foiletoniști și unde autorul Mențiunilor își face simțită prezența prin notele și comentariile introductive — avem în față întregul tablou al activității criticului.

tralizarea celor doi termeni ai titlului, nu e de loc întâmplătoare — pentru că nu-și recunoaște nici însușiri didactice, nici un anume dogmatism, fără de care, pare-se, criticul nu se intrupează." (v. *O lămurire*, Mențiuni critice¹, Seria I-a). în schimb, după cum vedem, le atribuia caracterul de „mărturie ale unui cetitor" sau, altădată, de însemnări ale unui „jurnal de critic, sau, dacă voți, de lector". (Prefață la Seria a H-a). Sint caracterizări asupra cărora Perpessicius revine și cu alte prilejuri (v. *Jurnal de critic postum*, M. c, Seria a V-a, p. 396) dalele nu pot fi atribuite decât parțial operei lui critice. în oritae caz autorul credea spuselor lui și începând cu Seria a II-a nu-și mai grupa foiletoanele după genuri literare sau în alt mod riguros, ci le imiriudea talie quale, păstrându-le succesiunea originară din revistele unde apăruseră. A wa și o explicație în acest sens : „O selecție sau un florilegiu (...) ar fi cerut o reșezare sau chiar o retopire a materialului, de pe urma cărora sigiliul foiletonistic s-ar fi șters". (Prefață la Seria a II-a). Nuimai că, alcătuite astfel, Mențiunile sie întâlneau, în cele din urmă, cu modelul sainte-beuve-ian al cunoscutelor *Causeries du lundi*, fără a fi vorba, totuși, mai mult decât o asemănare formală.

Prieoizările făcute de Perpessicius, oricum" de circumstanță, învederează un anume spirit de independență față de ariitlca didactică și dogmatică (în primul rând universitară) iar *Mențiunile* atestă, contrar modestiei autorului lor, un simț orităe pătruinizătoir, ale cărui manifestări concrete împrumută în istoria criticii noastre aspetite dintre cele mai originale. De aciaea credem că adevărata profesie de credință a lu Perpessicius o aflâm nu în prefețele seriilor de *Mențiuni*, ei în articolul în tinda unei registraturi (intihis la înce-

¹) Abreviem astfel : *Mențiuni critice* = (M.c).

putui Seriei I-a). Proiectate sincere ale tînărului cronicar literar Sint, într-adevăr edificatoare pentru ceea ce reprezintă mai valoros opera lui. Iată ce scria el : „Voi plivi însă orice prejudecată sectară și mă voi sili să comentez orice operă, din orice zonă ar veni. (...) Voi alunga cit mai hotărît, ca pe-o Satană, ipocrizia și vorbind de o scriere, voi căuta să transmit cit mai lămurit ecourile-abia-distincte, voi vorbi, cu alte cuvinte cu pasiune, disprețuind sau lăudînd după împrejurări. (...) Dacă blamul va fi de multe ori surizător, în loc să fulgere a spaimă ca-n Apocalipsă, entuziasmul meu însă nu-i voi pune frîu ci slobod îl voi lăsa să măsoare zările. Alții mai vîrstnici au vorbit de foamea spirituală a atenției publice, iar Sainte-Beuve a transcris de undeva că <a lăuda cu moderație este semnul celei mai mari mediocrități. Deci voi căuta întotdeauna să adaptez entuziasmului meu o cutie de rezonanță în oare să vibreze emoția pe care o dă opera de artă și numai grație căreia, după spusa lui Gourmont, opera aceea există. în acest sens primesc cu bucurie să mi se amintească de „parțialitatea plină de dragoste" pe care alții, din altă pulpă, mai nobilă, au practicat-o. Un astfel de protectorat prețuiește cit o independență." Programul lui Pienpessicius milita îndeosebi pentru o critică fără prejudecăți, independentă prin matura aprecierilor ei, lăsînd frîu liber entuziasmului aît de justificat. Dezideratul aici exprimat, înitîmpinînd mișcarea sinuoasă șd extrem de contradictorie a fenomenului litanar din perioada oator două războaie mondiale, ca-raaterizadu-se, între altele, primtr-o inflație a cărților mediocre, suferea modificări imprevizibile; în primul nind de ordinul confciesiilor. Astăzi materialul imens al *Mențiunilor*, cernut și hotărît de trecerea anilor, încheagă imaginea unui ansamblu de o valoare inegală. Dacă putem aprecia favorabil

faptul că nimic din ceea ce era literar nu i-a fost străin critilcului (după cum mărturisea -el însuși) într-o atitudine de lungă perioadă a activității Sale, vom observa, cu multă ușurință, că nu tot ce a „înregistrat” el aici eina „literar”. Și, în acest caz, concluzia asupra caducității multor foiletoane, o dată nu a înregistrarea făcută fără alegere, oare ar fi puitut să rămână o formulă bibliografică utilă, ci înregistrarea lipsită de disprețul cuvenit. Genul proximal pentru Perpessicius, — foiletonul — s-a exercitat adesea pe un teren gol : autori și cărți reprezentând posibilități mediocre sau submedicre au atras asupra lor privirea unui critic binevoitor, deși, mai totdeauna, comentariul lui venea cu un surplus de informație, făcând dovada unei mari pasiuni literare. *Mențiunile* grupelază astfel unele foiletoane perisabile, din care luăm cunoștință de ceea ce am putea numi, cu cuvinte împrumutate, „cimitirul literar” al vremii.

Dar, vltaldarea *Mențiunilor* este una interpretativă și în acest sens criticul autentic își afirmă vocația prin comentarii revelatoare asupra scrierilor literare cu adevărat izbutite, li distingem aici simțul critic sigur, călăuzindu-l spre judecăți fine și esențiale ; bogata informație cărturărească concretizându-se în stabilirea diverselor filiații literare, de la precizarea locului pe care îl ocupă o scriere în creația unui autor, până la un întreg sistem de referințe pe marginea literaturii naționale sau universale ; în fine, gustul și percepția estetică personală, în clare rezidă unla din trăsăturile particulare ale foiletonului lui Perpessicius. Și, dacă vom reține că toate aceste calități erau legate de interesul priim al promovării operelor literare valoroase, la a căror apariție foiletonistul avusesse rolul unui adevărat scutier, vom înțelege și vom aprecia cuim se cuvine influența favorabilă și imediată a scriitorului Perpessicius de-a lungul unei întregi perioade din istoria literaturii

noastre. Adaptând entuziasmului său „o cutie de rezonanță”, cuim zicea, criticul a călbat să amplifice din prima clipă impresiile pe care i le^au lăsat aceste opere literare, susținându-le „cu o parțialitate plină de dragoste”. Avea și un motiv să o facă deoarece principiile esteticii puteau fi aplicate în acest caz pe un teren absolut fertil. Foiletoanele acestea grupează un material considerabil, căci nu puține au fost operele de primă valoare, sau cel puțin interesante, care 'au apărut între cele două războaie și după aceea. E, cum se știe, perioada în care se consolidează temeliile literaturii române moderne și contemporane prin contribuțiile unor Scriitori mai mult sau mai puțin proeminenți precum Mihail Sadorveanu, Liviu Babneanu, Cărnii Petrescu, George Călinescu, Hortensia Papiadat Beogescu, Gala Galaction, Cezar Petrescu, Gib. I. Mihăeseu, Ion Agîrbilceanu, Ion Brătescu Voinescu, Ionel Teodoreanu, Ion Marin Sadoveianu, George Mihail Zamfirescu, I. Peltz, Anton Holban, Damian Stănoiu, Urimumuz, C. Ardeleanu, D. D. Pătrășcianu, Ion Călugăru, Mihail Sebastian, Al. O. Tiedoraanu, N. D. Coda, Jean Bart, Victor Ion Popia, Zaharia Stancu, Geo Bogza, Eugen Blarbu, Amiel Mitofte, Titos Poplorvici și mulți alții în proză ; Tudor Arghezi, Ion Barbu, Lucian Blaga, George Biacovia, Ion Piliat, Ion Minulescu, V. Voiculescu, B. Fundoianu, Iliarie Voronoa, Ion Vinea, Aidrian Maniu, Victor Eftimiu, Mihai Beniuc, Eugen Jebelleanu și alții în poezie ; Eugen Lovinescu, G. Ibrăileanu, Nicolae Iorga, Mihail Dragomirescu, George Călinescu, Ilarite Ghendi, Pampiliu Constantinescu, Tuidor Vianu și alții în critică și istoriografie literară ; Mihail Sorbul, Camil Petrescu, G. M. Zamfirescu etc., în dramaturgie. Sint scriitori pe care am ținut să-i amintim pentru a sugera importanța „vastului repertoriu bibliografic și in-

terpre'tativ") all *Mențiunilor*, și totodată penitru a spune că Perpessieius a revenit die mai multe ari aproape asupra fiecărui (prin foiletoane prilejuite de apariția scrierilor lor) așa cum și astăzi revine metodic asupra creațiilor noi aparținând sorMtonilor contemporani.

Să exempdicăm.^ O pasiune constantă leagă mumele lui Perpessieius de cel lai lui Sadoveanu, prozator a cărui acitivitaite se apropie de apogeu între cele două războaie, și ale cărui scrieri, sporindu-și numărul die la un an la altul, i-au înlesnit criticului o urmărire atentă șd, dacă se poate spune, neîntreruptă. Interesant e, însă, faptul că laturile componente 'ale universului operei sladoveniene — evocarea, poezia naturii, melancolia destinelor înfrânte de vdiată — i se relevă, în adevrata lor semnificație artistică, numai odată ou apariția romlanului *Venea o moară pe Șiret*. Nu era însă prea tîrziu pentru a le recunoaște și în seria operelor anterioare, începând icu „romanul fraților Potcoavă” și celelalte oare au urmat. Ba mai mult, cu ajutorul lor, Perpesisicius recoimpnje ideea asupra căreia voia să insiste îndeosebi (definim astfel și unul dintre procedeele cele mai caracteristice ale investigației sale critice) trecând, după aceea, la esențializarea observației fundiamentale: „El (Sadoveanu — n. n.) știe că între plaiurile și malurile apelor ce cunoaște se scurg existențe și că ele se îndreaptă cu aceeași irezistibilă chemare 'spre același liman al dispariției — fie că le-am reține mai mult sub lentila noastră, fie că le-am privi pe deasupra. De aceea temperamentul lui Sadoveanu e mai aproape de al unui trubadur care cîntă în accente mișcătoare „oameni și locuri”, cum însuși intitulează una din lucrările lui. Și din trecerea aceasta o

*) Tudor Vianu: *Literatură universală și literatură națională*, E.S.P.L.A., București, 1956, v. *Perpessieius*, p. 244 ș. u.

vieților, din irosirea atîtor visuri, (...) se degajează acea melancolie proprie scrisului său, acel ritm, acea cadență interioară care trădează sufletul unui mare poet. Evocarea — iată propriul creațiilor lor”. (M. c., *Seria I-a*, p. 240). Ideea întregului foileton este reluată cu și mai multă putere de pătrundere la apariția voluimului *Hanu-Ancuței*, prilejuindu-d lui Perpessieius o suită de judecăți, prin care el are intuiția exlactă a capodoperei sadoveniene. Nu iminld-o „o carte desăvîrșită” slau „o carte perfectă” întrulcît atmosfera specific siadoveniană trăiește aici prin „rezonanța grarvă” a semnificațiilor ei și 'totodată printr-o anmonioiasă uniltate de stil șâ ton artistic, criticul spunea: „într-adevăr, *Hanu-Ancuței* evocă vremuri apuse și melancolia inevitabilă se desprinde nu numai din scrisul cu tonuri de pluș al povestitorului — și este, vă asigur, față de scrisul îndeajuns de poetic al lui Mihail Sadoveanu, un progres — dar și din perindarea atîtor întâmplări, într-un arhaic ton de cronică. (Niciodată, de altfel, înrudirea scrisului d-lui Sadoveanu cu stilul cronicarilor moldoveni către care a năzuit, n-a fost mai izbitoare și nu i-a izbutit mai mult ca în *Hanu-Ancuței*). Cu fiecare nouă ispravă, cu fiecare nou basm (...) — din toate întâmplările înfățișate, în verbul înflorit cu alesături de flori de cimp undînd într-o vilcea și aromat cu mireasmă arhaică, din cronici, se desprinde un sens adine ca o lege implacabilă, (...) rotirea de aripi de cenușă a timpului ce trece, a. vieții ce se călătorește, a morții care ia pe nesimțite”. (M. c., *Seria a II-a*, p. 147—148). Și în încheiere: „Rareori însușirea de căpetenie a d-lui Mihail Sadoveanu, acel dar de evocare epică cu care e înzestrat rap-sodul, s-a realizat mai desăvîrșit și cu mai multă artă ca în *Hanu-Ancuței*”. (Op. ciit. p. 149). Din editatele alăturate putem sesiza, totodată, și stilul criticului, așa cum îl vom întilni de^a lungul atîtor pagini din *Mențiuni*.

Deosebit de receptiv a fost Perpessicius față de poezie. Pe Arghezi l-a văzut, de la înnăscut, ca pe un mare liric al literaturii române și în acest sens, în chiar paragraful inițial al foiletonului său la volumul de versuri *Flori de mucigai*, afirma următoarele : „...cam din 1910, Tudor Arghezi a stat neîntrerupt, în inima și pulsul poeziei românești, căreia i-a strecurat cel mai viu și mai bogat sânge liric”. (M.c. seria a IV-a, p. 73). Esențiale rămân în acest foileton unele observații prin care Perpessicius surprinde, pare-se, întâiu, câteva coordonate esențiale ale liricii argheziene. El ne vorbește aici despre „estetica uratului”, familiară marelui poet („...întilnim, întâi, în *Hori de mucigai* acele reflexe de iad, proprii scriitorului necruțător, pentru care nici o oroadă nu este inutilă din punct de vedere artistic”), despre „coarda gravă și coarda serafică” pe care le îmbină frecvent poezia lui Arghezi, asemenea unei picturi murale unde „peste genunea de flăcări a iadului se boltește pologul de azur al paradisului”, și, în fine, despre latura spiritual-foicloirică a volumului examinat, în care „bate ceva din duhul lui Anton Pann, ridicat la puterea de artă proprie d-lui Tudor Arghezi” (Op. cit.). Prețuind formele novatoare ale poeziei ori de câte ori implicau un conținut autentic, Perpessicius își exprima, totodată, îndoiala cu privire la experiențele moderniste mai mult sau mai puțin violente, în care imaginea sau asociațiile de imagini trebuiau să aibă o strălucire autonomă, poezii făcând apel la „miragiile necantrolate ale visului sau subconștientului nestăvil”. (M.c. Seria II-a, p. 162). Un astfel de poet era Ilarie Voronca, autor al unor versuri apreciate de critic pentru reala lor sensibilitate, dar clare făcuse tocmai pasul convertirii spre modernism. Experiențele artistice ale poetului nostru, observa Perpessicius, coincideau „cu mișcarea suprarealistă, acea deza-

gregare a lirismului, începută mai dinainte, pe vremea dadaismului, și căreia, dacă n-a dus până astăzi la o desăvârșită creație specifică, nu i se poate tăgădui o răscolire de brazde lirice, de pe urma căreia literatura totdeauna profită. Să profite... — adăuga el — dar cu moderație. Noi însă am regretat întotdeauna convertirile acestea la modernism, ale poezilor care au debutat sub stele mai calme”. (Op. cit. p. 162).

Comentând manifestul suprarealist al lui Andre Breton în partea privitoare la strălucirea autonomă a imaginilor sau caracterul lor fragmentar și pe care teoreticianul francez le asemuia (exemplificând) cu o „noapte a fulgerelor”, Perpessicius adăuga : „N-ai apucat să distingi bine paradisurile pe care le despică paloșul de aur al unui fulger și oblonul de catran s-a și prăvălit peste dînsul. Ești mulțumit cu intervenția acestor splendori paradisiace ? nimic de zis.” (M. C. Seria II-a, p. 382). Rapudlindu-i lui Ilarie Voronca tendința de a se integra manifestului suprarealist, Perpessicius încheia prevăzător : „Nu e timpul să insistăm asupra acestor noi estetici. De vreme ce se aplică și repurtează victorii, ea are dreptul la viață. Cită viață — rămîne de văzut. Istoria, timpul mai bine zis, nu va nesocoti să verifice”. (Op. cit.). Și totuși, încheia criticul, un poet ca Ilarie Voronca devenea un liric veritabil atunci când trecea la poemul organizat pe o idee comunicabilă, negînduși adică „poetica pointilistă”.

Fără să stăruim mai mult pe această cale, ne vom grăbi să spunem că Perpessicius nu a fost ceea ce se cheamă un polemist. Într-un fel, situația îngrată de cronicar literar nu i-a dat răgazul de a se angaja în focul disputelor literare, dar se pare că o asemenea îndeletnicire era și improprie temperamentului său. Totuși, într-un singur caz, condeiul lui Perpessicius se precipită printre rîndurile a numeroase foiletoane, trădând o anume ostilitate

critică față de sistemul estetic al lui Mihail Dragomirescu și „școala” sa „universitară”. Îmbrățișând o concepție critică mult mai largă, Perpessieus nu putea împărtăși nici ideea de „*autonomie a artei*”, nici teoria „*capodoperei*” prin care profesorul și învățăceii săi transformaseră studiul literaturii într-o „știință” dogmatică și doctrinară, operând cu formule pe cât de rigide, pe atât de perisabile. Din orice unghi favorabil, Perpessieus nu pierdea prilejul să trimită săgețile împotriva acestei școli și, mulțimea lor, deși prea puțin vătămătoare, explică îndeajuns caducitatea sistemului estetic dragomirescian. (Mai bine poate decât ar fi făcut-o recurând la un singur foileton de atitudine). Să urmărim câteva din țintele acestor săgeți : „*Există — oricât institutul de măsuri și greutăți al lui Mihail Dragomirescu s-ar opune — un relativism critic, grație căruia verdictele se dau cu drept de apel, mai mult chiar, se întâmplă ca o jurisprudență de lași să n-aibă putere de lege la București*”. (M.c, Seria 1-a, p. 200). în altă parte, pe marginea unui roman, Perpessieus notează : „*Căci este un roman, oricât i-ar contesta acest titlu, anumite ateliere critice patronate de universitate*.” (Op. cit. p. 322). Se fac apoi referiri la „gustul critic” al lui M. D. : „*M. D. este cel mai mare maestru al tradiționalei oiști. Gustul d-sale s-a exercitat cu o nedesmințită tiranie în operele tuturor care l-au apropiat și cărora „atelierul său de reparații literare” — cam așa de plastic îl numește Lovinescu — ținea să le aplice marca peticului său. Cât despre siguranța acestui gust, ea a fost mai cu osebire vioaie și sigură de sine în analiza capodoperelor omenirii pentru cari verdictele au fost date înainte de apariția d-lui M. D.*” (Op. cit. p. 368). „Știința” formală a esteticii lui M. Dragomirescu era privită, apoi, cu nu mai puțină suspiciune : „*A fi despicat nu în patru dar în patruzeci și patru o situație dram,atică sau încheieturile unui*

poem epic, a fost totdeauna o operație dintre cele mai reușite ale acestui haruspice al literelor românești”. (M. c. Seria a II-a, p. 263). în legătură cu „autonomia esteitică a operei” cităm : „...d-l. profesor Mihail Dragomirescu, pentru care singură opera interesează și dacă realizează acea genialitate integrală, fără de care nu se poate pretinde să ia loc în empireul entităților estetice, sempiternă.” (M. c, Seria o IV-a p. 104). Adeseori torpila predilectiile criticii universitare „*pentru poema de subiect și compoziție*”, dovădindu-se în schimb, impenetrabilă față de poezia de atmosferă, precum „*în aplicațiile critice ale d-lui Mihail Dragomirescu, spirit dogmatic și intolerant*.” (Op. cit. p. 192). Se arată intrigat și pentru faptul că împotriva „*poeziei noi*” socotită de „*universitate*” drept „*un soi de nebună a Parnasului*” „*și azmuța zăvozii de câte ori socotea de cuviință, gardianul esteticii românești*.” (Op. cit. p. 458). Condamna cu orice prilej școala critică dragomiresciană „*unde canoanele unei estetici rigide și timorate sînt literă de lege*” (Op. cit. p. 465) sau dogmatismul acesteia în care mentorul ei „*a pus o pasiune pitagoriciană*” (M. c, Seria a II-a.p. §51). Pot fi infinite și caracterizări ca acestea : „*Mihail Dragomirescu, temutul cerber al infernului nostru literar...*” (M. c, Seria a V-a, p. 11) sau „*generalissimul cunoscutului nostru sistem de fortificații estetice*” (Jurnal de lector, p. 39). În seriile mențiunilor de după Eliberare, rindurile despre activitatea lui M. Dragomirescu sînt mai estompate și, în general, pleacă de la premisa unor disociații necesare. Perpessieus vorbește și acum despre „*originalitățile tricotomice*” ale profesorului de literatură (*Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor*, p. 40), despre fanaticul „*estetismului integral*”, săvârșind greșeli „*care toate pornesc din aceeași abstractă și inumană idolatrie a dogmatismului*” (Op. cit.), despre „*marele haruspice expert în descifra-*

rea măruntaelor victimei..." (Alte mențiuni de istorie literară și folclor, II, p. 250), dar totodată, sfârșește prin a recunoaște meritele pe care totuși profesorul Institutului de literatură le-a avut.

Am socotit necesar să stăruim asupra acestei polemici vătuite, susținută mai mult printre rinduri, pentru că ea pune în valoare poziția critică preconizată de Perpessicius în perceperea fenomenului literar. Ea se definește prin confluența celor mai felurite mijloace de investigație critică (le-am putea numi ecletice), la baza cărora se află însă bunul gust sau plăcerea de a percepe opera de artă, fără prejudecăți. Venind dintr-un asemenea loc, critica lui Perpessicius se constituie, de la sine, ca o operă antidogmatică, antidoctrinară și, dacă autorul ei nu era un polemist, ea vădește fără îndoială un sens polemic îndreptat spre respingerea sistematică a spiritului dogmatic și intolerant din anumite sisteme estetice și critice, cum era și acela al lui Mihail Dragomirescu. Unii, însă, n-au sesizat aspectul acesta structural al activității lui Perpessicius și ar fi voit să vadă în foiletoanele lui niște atitudini-rnanifest³⁾.

Mențiunile adună între filele lor și activitatea unui harnic istoriograf literar. Nu trebuie să vedem în aceasta o simplă îndeletnicire de bibliograf, ci, înainte de toate, o pasiune de cărturar îndrăgostit de literatura înaintașilor, cărora le-a acordat întreaga sa atenție, de timpuriu. într-o evocare semnificativă, Tudor Vianu își amintește să-l fi văzut prima dată pe Perpessicius (Dumitru Panaiteseu) într-o sală de lectură a Academiei, aplecat asupra tomurilor, cu o stăruință care nu putea să treacă neobservată. *În vechea sală de lectură a Bibliotecii*

³⁾ Ovidiu Papadima : *Creatorii și lumea lor, Schițe de critică literară*, Fundația pentru literatură și Artă, București, 1043, v. *Despre foiletonul critic, în legătură cu dl. Perpessicius*, pp. 128—143.

*Academiei, printre maeștrii bibliografiei române, alături de Sadi Ionescu, zărisem uneori pe tinărul cu părul abundent, ridicindu-și la răstimpuri ochii din groasele tomuri care îl rețineau..."*⁴⁾ Perpessicius a lipsit un timp de la masa sa de lucru, dar, odată cu sfârșitul războiului s-a întors în aceeași sală, vădind o pasiune și mai statornică, deși ar fi avut suficiente motive să se considere un înfrânt. Materializată în numeroase contribuții, activitatea istoriografului literar se pătrunde de o vibrație lirică originală. Istoricul literar e din categoria destul de rară a acelor cercetători literari care, întocmind studii obiective și minuțioase, le [catalizează prin mărturisirea discretă a unui sentiment de mândrie patriotică. E aceasta, de pildă, atitudinea din studiul asupra logofătului Dinicu Golescu, întiul cărturar român care „sub veșminte orientale ducea cu sine o autentică inimă modernă” și în a cărui scriere însemnare a călătoriei mele..., criticul vedea o carte de „nemiloasă critică socială” (M. C, Seria I-a, p. 55). Nu mai puțin interesante sînt studiile despre Nicolae Filintan, Nicolae Bălcescu, Vasile Alecsandri și mai ales cel despre Mihail Kogălniceanu (ultimul apărut în *Jurnal de lector*) și care favorizează o opinie asupra democratismului consecvent al cercetătorului. De altfel, cu această atitudine fundamentală, Perpessicius avea să se apropie de Eminescu — marele nedreptățit al unei societăți strâmb întocmite — și al cărui „mit” începuse să fie vehiculat cu o anumită ostentație ipocrită de reprezentării lumii burgheze. „Cultul morților — scria indignat criticul — e fără îndoială una din cele mai emoționante religii; de cîte ori însă la adăpostul acestui fast funebru nu se lăfăiesc cele mai sălbătice ipocrizii” (*Protectionism cultural*, M. C. Seria I-a), pentru a arăta, în altă parte, că de fapt, statul burghez nu a făcut ni-

⁴⁾ v. Tudor Vianu, Op. cit.

mic pentru a cinsti cum se cuvine memoria poetului : „...n-avem o monografie a poetului, n-avem o ediție critică, necum una de mare artă și ilustrată și sîntem și mai departe de perspectiva unui monument. Avem în schimb un minister al Artelor și ridicăm în chip de statui, pe unde apucăm și pentru cine se, nimerește, blocuri de granit și suluri de bronz cu mult mai pieritoare decît strofele de hîrtie ale Floarei Albastre.” <(v. Scriitorul ă umbra lui, M. c. Seria I-a p. 10). Generos și utopic, criticul spera zădărnice într-o îndreptare a lucrurilor de îndăită ce ar fi luat ființă un Directorat al Literelor prin care scriitorii să-și poată apăra drepturile profesionale în viață fiind („In loc să continuăm a practica sistemul de pînă acum al glorificării postume — veritabil trafic de istorie literară — vom avea scriitorii asistați în viață, transformați din elemente de decor și umilință, în factori de utilitate socială ! După ce se va fi asigurat confortul, ajuns legendă pentru contemporani, al scriitorului în viață și după ce se va fi venit în ajutorul urmașilor scriitorului decedat, atunci abia ne putem îngriji de statuile și țintirimurile lor.” — v. *Protectionism cultural*) și totodată să poată dirija din acest for al lor destinele culturii naționale („Mai ales la noi — argumenta Perpessieus — unde stăpa înțelenită a analfabetismului cere o muncă de generații și o strădanie colectivă. Școala, în actuala zodie a învățămîntului, are nevoie mai mult ca oricînd de colaborarea scriitoricească. Planul de luptă al acestei glorioase campanii trebuiește întocmit de sovietul scriitorilor. Ei trebuie să ceară înființarea unui Directorat al Literelor, și să-l înzestreze cu personal, din sinul lor, apt pentru marea misiune. Biblioteci de popularizare, foi pentru popor, reviste-magazin, ediții critice din clasici, monografii, totul e de făcut. Scriitorul ridicat la rangul unei funcții sociale, va deveni ceva mai mult decît

cetățeanul de onoare al Statului” — Op. cit. p. 11). Opiniile criticului pot fi suspectate, în parte, de un anume nooaratism, însă ele nu au un caracter ideologic ci decurg din ideea valabilă a promovării valorilor literare și în general a factorilor de progres cultural. Mai mult utopică decît practică (în condițiile societății burgheze), ideea aceasta continuă să fie susținută de Perpessieus cu o singulară generozitate, devenind realitate concretă abia în societatea socialistă, o dată cu desfășurarea revoluției culturale. Iată de ce, în anii de după Eliberare, Perpessieus a găsit climatul social potrivit aspirațiilor lui. Perfeționindu-și metoda de cercetare prin asimilarea ideologiei revoluționare a clasei muncitoare, el își valorifică bogata informație căturărească în studii ce fundamentează terenul istoriografiei literare contemporane. Volumul *Mențiuni de istoriografie literară și folclor (1948—1956)* reprezintă o asemenea contribuție. Istoricul literar scrie acum, cu o emoție profundă, despre membrii postmortem ai Academiei R.P.R. — Eminescu, Caragiale, Vlahuță, Gherea ș.a., aclamînd modul în care, poporul liber, recuperîndu-și valorile ce l-au reprezentat, săvârșește actul juiștiar de „recunoaștere postumă”, restituindu-le acestor scriitori „laurii” „frustrați” de către vechea Academie (v. *Academicieni de dincolo de mormînt*). Semnalăm în acest volum studiile despre Eminescu, vădind o minuțioasă informație semnificativă (v. *Eminescu și contemporanii, Proza literară a lui Eminescu*, alături de care va trebui să adăugăm *Eminescu și teatrul, Creație și divertisment folcloric la Eminescu* din volumul următor, *Alte mențiuni de istoriografie literară și folclor*) sau studiile despre Caragiale și altele al căror obiect ni-l indică titlurile : *Instantanee din literatura anului 1848, Însemnarea călătoriei lui Dinicu Golescu* (reluare a unui studiu mai vechi), *George Barozzi și poezia politică, Iordache Go-*

lescu, lexicolog, folclorist, scriitor, *Locul lui Dimitrie Cantemir în literatura română, La centenarul lui Anton Pann, Samuil Micu Clain, Bogdan Petriceicu Hașdeu*, ș.a. prin care istoricul literar încearcă o vastă acțiune de revalorificare critică a tezaurului moștenirii noastre literare și culturale. În celelalte două volume de *Alte mențiuni...* contribuțiile istoriografului literar se restrâng (notabile rămân *Studiul Folclorul și poezii noștri* sau unele articole prin care el își revizuieste și consolidează opiniile asupra câtorva scriitori formați între cele două războaie) pentru a repune în drepturile ei vechi activitatea foiletonistului. Urmărind acum dezvoltarea literaturii actuale, — realizările mai importante din ultimii douăzeci de ani, dar și prin manifestările ei de zi cu zi — Perpessicius militează pentru cauza literaturii noi.

Nu vom putea defini însă personalitatea istoricului literar fără a-i examina, fie și sumar, o altă ramificație a activității lui: cercetarea manuscriselor. Aceasta se conjugă atât de mult cu aceea de comentator și estet al operelor de artă, încât, îi conferă lui Perpessicius, cu distincție, un loc aparte printre istoricii noștri literari. Preocuparea e timpurie („din primul an al studenției mele...”) dar roadele ei încep să se arate în critica unor ediții de texte clasice apărute între cele două războaie. Comentând de pildă *Trei viteji*, poema eroi-comică a lui Budai Deleanu, tipărită după manuscrisul original de unul dintre editori (Gh. Carțaș), el ridică cu o deosebită seriozitate problema versiunilor *Țiganiadei* în dorința restabilirii textului valoric superior, punând la contribuție, vaste cunoștințe în materie. (M.C, Seria a II-a, p. 132). Cu o intenție similară revenea asupra colecției „Biblioteca clasicilor romani, precomzind ediții ortodoxe, științifice alcătuite, deoarece, argu-

menta el, „*Lecții vii de inițiere literară, edițiile din clasici trebuie să stea la baza culturii noastre.*” (Op. cit., p. 268) iar altădată se întrecea pe sine lăudând un editor care tipărind *Ciocoii vechi și noi* avusese buna inițiativă de a fi confruntat textul romanului lui N. Filimon cu versiunea din „*Revista Română*” unde a apărut prima dată (M. C, Seria a IV-a, p. 103 ș.u.). Pe firul acestor exigențe îndreptățite și apoi trecând la urmărirea atentă a edițiilor poeziilor lui Eminescu tipărite de diverși editori, s-a născut și a crescut treptat ideea acelei monumentale ediții critice a *Opereleor* marelui poet, pe care avea să o alcătuiască Perpessicius. Desigur, și numeroși alți factori au contribuit la realizarea ei, și cunoașterea amănunțită a celor cincisprezece mii de pagini ale manuscriselor lui Eminescu este cel dintâi. Am amintit (faptul nu trebuie scăpat din vedere) că Perpessicius, cu mult timp în urmă, având în față exemplul numeroaselor ediții critice străine, deplângea soarta editorială a poeziilor lui Eminescu, și normal, năzuia să le vadă cuprinse într-o ediție critică, unică prin posibilitățile ei de valorificare. Dezideratul, sau irnai degrabă visul acesta, îl nutreau, în fapt, și alți cărturari ai vremii, începând cu anul 1902, când Titu Maiorescu cedase Academiei Române manuscrisele poetului, acel miraculos „*corpus eminescianum*”, tezaur inedit de care mulți editori s-au apropiat cu cele mai nobile intenții dar n-au reușit să-l valorifice. E drept însă că nimeni până la Perpessicius nu s-a gândit să elaboreze acea ediție monumentală „*integrală și critică*” de care avea nevoie, pe drept cuvânt, cinstirea numelui lui Eminescu, răspunzând totodată acelei „*năzuințe an de an amânate*”. Ou toate acestea chiar Perpessicius o visase neputincios, așteptând înfrigurat printre filele manuscriselor, până oînd într-o zi a fost favorizat de o întâmplare: „*Marile cariere* — își amintește el, sfidând ano-

) v. *Farmecul manuscriselor, Mențiuni de istoriografie literară și folclor.*

maliile veacului burghez — sînt nu odată, opera hazardului, și cariera mea de editor (presupunind că era una) se născuse sub o zodie surîzătoare. Trăia prin anii aceea, în Bucureștii tuturor aventurilor, un editor neastîmpărat, expert în lansarea romanelor de tiraj, și căruia îi căzuse la inimă să se îmbogățească din editarea, într-un singur volum, a întregii opere eminesciene, pe care trebuia să-l aibă gata cel mai tîrziu la semicentenarul morții poetului, în 1939".

începută sub o astfel de „zodie”, ediția critică a *Operele* lui Eminescu răspundea numai parțial intențiilor editorului, căoi Perpessicius era hotărît să o alcătuiască, urmărind restituirea integrală a celui „corpus eminescianum” rîvnit de atitea generații, angajîndu-se la o muncă uriașă pentru care avea nevoie de răbdare și timp. „Căci, orice s-ar zice — scria Perpessicius —, cu Eminescu ne aflăm în tărîmul miracolelor, unde mijloacele de explorare curentă nu ajung și unde singură răbdarea ca aliatul ei de nădejde, timpul, răzlesc și biruie toate dificultățile”. Ajungînd în zilele noastre la al șaselea volum tipărit, monumentală ediție a valorificat și sistematizat plină acum cea mai însemnată parte a textelor eminesciene, începând prin critica edițiilor anterioare și introducerea unui bogat aparat critic cuprinzând organizarea variantelor, note și anexe la poeziile publicate de poet în timpul vieții, continuând apoi cu aducerea la lumină a *Postumelor* și a *Literaturii populare*, însoțite și acestea de întregul lor aparat critic. Labo-riosa ediție reintegrează textele lui Eminescu în forma lor originară, și stabilește geneza, filiațiile subtile, mo-

8) *M. Eminescu, Opere, I. Poezii* tipărite în timpul vieții. Introducere. Note și variante. Anexe. Ediție îngrijită de Perpessicus. Fundația pentru literatură și Artă, București, 1939. v. *Lămuriri pentru ediția de față*, XXXIV.

tivele, constituirea lor, încît, cititorul care dorește să aibă nu numai imaginea tăiată în bronz a marelui creator o poate găsi și pe aceea a atelierului său de creație, de o impresio-nantă bogăție și vastitate. Meritelp esențiale ale ediției au pus astfel la contribuție priceperea și pasiunea unui erudit filolog, bibliograf și estetician al creației eminesciene. Promisiunea următoarelor volume din ediția *Operele* lui Eminescu e sigură. Nu numai că tiparul le așteaptă astăzi în mod organizat, dar Perpessicius continuă să străbată labirintul manuscriselor poetului, descoperind și depozitând străluciri inedite, concretizîndu-și bucuriile secrete ale unei munci anevoioase. „Un drum prin Dealul manuscriselor eminesciene, e o călătorie din cele mai aventuroase. — mărturisește criticul — *Insă la capătul ei te așteaptă, ca-n cel mai somptuos basm oriental, comorile norocosului Aladin. Nu-ți trebuie vreo lampă fermecată. Din fiecare pagină o flacără jucăușe îți arată și drumul și tezaurul. Albi numai încredere. Apropie-te cu smerenie și sufletul poetului, prezent în fiecare silabă și-n fiecare stih oricît de tainic, îți va vorbi și va pune capăt îndoielilor tale. Nimic din ce-a căzut pe paginile acestea soare n-a fost zvirlit la întîmplare. Aici și piatra e fertilă. Orice sămînță germinează. Apleacă-te și vei culege rodul.*” (v. *Farmecul manuscriselor* — postfață — *Mențiuni de istoriografie literară și folclor*). Iată mărturisite aici, o pasiune și un devotament care vor continua să aducă ia lumină frumusețile operei lui Eminescu.

Cuprinzând aspecte dintre cele mai particulare (cum am încercat a ie sem-nala), activitatea lui Perpessicius este opera unui critic și istoriograf literar fecund. Judecînd-o însă după ceea ce-i definește ponderea calitativă — și aceasta ne interesează — opera lui are un rol important în dezvoltarea culturii noastre.

CRONICA LITERARĂ

li

M
KM

† ii

Romantic și modern

Eugen Simion: „Proza lui Eminescu”

de Paul Georgescu

i

Am impresia că, înaintea acestei icronilci sânt necesare câteva precizări în legătură cu (modalitățile criticii și iau obiectivele ei. Ouim ise știe, fenomenul literar conține trei domenii precise: epoca (în care is-a format scriitorul, cu luptele ei sociale și ideologice, specificul vremii, raporturi între indivizi, formații literare etc.; scriitorul însuși, leu viața isa nerejetabilă în unicitatea ei, eu raporturile proprii — în familie, în școală, în societate, cu părerile politice, artistice, filozofice (și istoria formării lor); fa sfârșit opera, reflex îmbinat al celor două realități precedente. Bineînțeles, toate acestea se știu, nu e mai puțin adevărat că în raportul E-S-Q, accentul pus pe istoria literară cade de-așabitu. Există, desigur, mari minți, ea a irinaiscentiștului G. Călinescu, tinzând spre unicitate, spre explicația totală, exhaustivă; tendința, finisă, a istoriei literare pe plan mondial este — ca a oricărei discipline — (de a se specializa, adică de a se delimita într-un domeniu anume, căutând și o tehnică adecvată. Trebuie să fac această afirmație de vreme ce, recenzii uneori debili ai cărților de is-

torie literară nu par, în majoritatea lor, a mai cunoaște altă unitate de măsură decât monografia absolută. Există însă și o altă tendință, nu numai de autonomizare a particularului secundar, dar și de răsturnare a raporturilor (firești; altfel spus, este elementar că o interpretare trebuie să țină seama de totalitatea datelor (cognoscibile, să pornească de la o ediție definitivă, științifică, de unde necesitatea unor asemenea discipline ajutătoare (descoperire de documente, precizare de date, stabilire de texte), care cer pricepere și devotament]. G. Călinescu se plângea undeva că istoricul literar e forțat la noi, prin lipsa unor specialiști, nu numai să stabilească planul de lucru ci să și adune materialul de construcție. Că există deci critici buni care se preocupă de descoperirea documentelor sau de stabilirea textelor, e adevărat, dar nu e firesc — și stadiul acesta va fi depășit. Oricum, trebuie subliniat cu putere că esențialul în critică este interpretarea operei, că toate celelalte elemente (documente, texte definitive, biografii, etc.) sînt utile doar în măsura în care reușesc să lumineze înțelegerea operei. Disciplinele ajutătoare merită

iii

ă
k

fi

r
K i
:ii ,

toată stime, dar a numi strângerea de documente sau stabilirea de texte științate, la considera științate alcătuirea de liste cu verbele folosite de scriitor și a idisiprețui interpretarea operei („publicistică”), înseamnă a merge cu capul în jos, ceea ce e Stupid și ridicol.

Există în critică (fiindcă istoria literară este, „critică literară”) două tendințe opuse, deci complementare: una dintre ele (Taine, democrații revoluționari rușii, Gherea, Ibrăileanu, Ralea) ipornește Ide la operă, căutând să descopere într-ânsa argumente sociologice, filozofice, adică refac invers drumul scriitorului. O altă tendință (Sainte-Beuve, Maiorescu, Lovinescu, Thibaudet, Călinescu), folosește toate elementele culturii, disciplinele ajutoare susnumite, spre a asedia Opera (majoră). Ambele curente sînt utile fiindcă întretin (viața literaturii și „creșnid puncte de vedere” (Ralea), icritica descoperă valori latente (inieluse în operă), sau chiar sporește valoarea. ilimpresia unora că valoarea (Judecata dej.) ar fi un dat ne varietur, e o naivitate ee ignoră iblind întreaga istorie a culturii. Aceștia vād istoria literaturii ica pe un țintirilm cu mormintele aliniate într-o ierarhie dată o dată pentru totdeauna, întreaga noastră justificare fiind ca, la date (fixe, să plivim și să udăm iarba ide pre miorrnfflnturi. Realitatea este că există o viață postumă a cărților, uneori foarte agitată, leu fatale conuri de umbră (uneori definitive), redescoperiri etc. Cărțile pe care le admirăm, fiecare generație își călește alte motive să o facă, sînt aceleia, tocmai, ce pot satisface generație după generație. Aici marele Lovinescu greșea crezând că toți clasicii stat epuizați șd atracția modernilor pentru ei aste snobism pios. Eu sînt convins ică, dimpotrivă, funcția istoricului literar e de a descoperi ce e modern în clasici, adică de a releva (daică e cazul) valorile .actuale, la care generația respectivă e sensibilă.

Evident (mai e nevoie să o reamintim.?) opera trebuie înțeleasă în con-

textul care a generat-o, ea e un produs isocial-istoric. Din această .perspectivă (necesară !), o bună monografie e suficientă **in actenuum**, dar conceptul de lector nu poate fi aperceput metafizic, el e determinat de epocă și clasa socială, de naționalitate, de sensibilitatea artistică a momentului, de experiența istorică a unei generații, ica să nu imai amintesc factorii formativi individuali. Or, dacă literatura e scrisă pentru a .avea un ecou în cititor, de nu se (Schimbă cartea, se ischimbă receptorul, cititorul, astfel că (raportul se modifică. Un mare Scriitor reușește să comunice fiecărei epoci iceea ce interesează vital pe lectorul fiecărei epoci. (Omid într-un moment dat al evoluției sale o operă clasică încetează, noilor cititori, de a le mai comunica esențe, clasicul încetează de a rnai fi clasic și poate spune, ou Dante: „**e caddi come compo inotito cadde**”. Problema, deci, care ne interesează aici, nu este de a privi istoric proza lui Eminescu — a făcut-o bine Eugen Simian — ci de a căuta cum criticul i-a detectat valența ai icontempoiipană (nouă), eventuala-i fertilitate.

Lucrarea lui Eugen Simion îmbină cercetarea istorică a textelor analizate ou privirea icontempor.ană asupra lor și din interferența celor două perspective rezultă, cred, solida originalitate a studiului. Tânărul critic, ce făcuse progrese repezi în critica foiletonică, în analiza fenomenului contemporan, a încercat să atace tema oaa mai dificilă (dificilă fiindcă aici existau cercetări ilustre) a istoriei noastre literare, așa că, prin reușita ea, ide pe acum, se situează printre criticii Ide frunte. Proza lui Eminescu reprezenta, în mod deosebit, o temă temerară fiindcă, recepționată tardiv și rău (ldin motive asupra cărora vom reveni), era acceptată cu îngăduința datorată genialului poet.

Firește, G. Călinescu a făouit și aici lumină, atenția lui s-a extins însă asupra întregii opere. Eugen Simion are o minte clară, fără rigiditate, e (metodic, cu simțul nuanței, pornește la asalt după un tir susținut de artilerie.

George Munteanu, în cronică publicată în „Gazeta literară”, expune exact calitățile studiului. Se remarcă, mai întâi, temelia documentară solidă, „modul cu totul remarcabil în care tînărul exeget se alhdită de „prozaica” ’Chestiune a documentării”. Criticul pornește de la surse, ide la manuscrisele antume și postume, faoe referințe biografice bogate, discută imaterialul factologic și iconografic, se raportează frecvent la proza marilor romantici, în sfârșit, utilizează cercetări fundamentale despre romantismul european. Or, firește, temelia interesează doar în măsura în care se înalță, pe ea, o clădire : Eugen Sirnibn are un „punct de vedere propriu, sintetic, în stare de a-l face să-și domine datele și să le introducă într-o structură care-i aparține, funcțională, depășind foctolggia și ’compilația, aceste zone de subsol sau lăaturalnice ale istoriei literare, ridicând o construcție interpretativă care ni se impune își-l definește pe autor”. Tot George Munteanu subliniază „intuiția fundamentală” a criticului care constă în faptul că se acceptă proza romantică ca ipostază a frumosului intrinsec, specific, suficient sie-și, dovedind astfel receptivitate și suplete. -Asemenea atitudine presupune însă și polemica împotriva opacităților la romantism, deci Eugen Simion atacă trei prejudecăți curente : confuzia valorii epice cu normele realismului critic, neoportunitatea publicării postumelor, comparativismul săcăitor ce reduce valoarea unui scriitor la influențe !(aș zice : comparațiștii înrăiți privesc istoria literaturii ca pe o grădină cu papagai). Criticul va fi preocupat să determine valoarea specifică a prozei poematice și, mai mult chiar, să redefiniească fecund, nuanțat, din perspectiva contemporană, con-

ceptul de romantism. De asemenea, George Munteanu -apreciază la tînărul cercetător capacitatea de a detecta densitatea problematică și proiecția pe planuri simbolice, „tehnic de dezmarginire a condiției umane.” (George Munteanu, în „Gazeta literară”, 23/65). Să amănunțim.

Primul capitol se intitulează „Universul prozei eminesciene”. Chiar de la început, criticul ia poziție polemică față de afirmația lui Ovid Densușianu după oare un scriitor nu poate fi excelent în mai multe direcții, apoi de aceea a lui Eugen iLovineSeu, după care proza lui Emineseu ar avea o valoare scăzută, judecată fiind la cântarul balzacian, pentru a ironiza apoi încadrarea aceleiași proze în producția realismului critic. Cum se vede, cartea începe viu, polemic, prin delimitarea ,unei poziții proprii și schițarea repede a câtorva idei directive. Rețin observația după oare ân literatura noastră ar fi existat trei valuri romantice : prepașoptist, **„stăpânit încă de modele”**, pașoptist, **„romantism mesianic, înflăcărat patriotic”** (pag. 14) și eminescian, cu inadaptabili superiori, idealism protestatar, visul ca terapeutică morală. Observația e judicioasă, mă-ntreb numai dacă romantismul a-ncetat prin 1870. Un alt val (romantismul minor) ar putea fi detelctat la Viahuță, Brătescu-Voinești, scrierile de tinerețe ale lui Sadoveanu, deci, pînă la primul război mondial. Nu cred a greși atribuind romantismului revolta simbolistă, ce a culminat cu Bacovia, revoluția poetică argheziană, analiza exasperată a lui Oamill Petrescu și Holban, sau noul val, revoluționar, de după Eliberare.

Sigur că o asemenea discuție nu se-neadra în sfera preocupărilor lui Eugen Simion dar, de vreme ce discutăm aici romantismul, putem folosi prilejul. Afirmația că ar exista valuri romantice succesive derivă din ideea călinesciană a dialogului permanent dintre clasicism și romantism. Aduag

că există epoci în care predomină una sau alta dintre atitudini, că se produc modificări importante de la un val la altul, dar se poate vorbi totuși de o continuitate romantică, așa cum există și una clasică. Ipoteza aceasta are, între altele, darul de a stinge controversa dacă Eminescu era sau nu un romantic întârziat, șd cum se explică apariția lui într-o vreme în care curentul pe icare-l reprezenta, dispăruse. Iată o problemă falsă, de vreme ce romantismul n-a dispărut până azi. în orice mare curent literar există anume procedee, motive comune ce atrag atenția în mod deosebit cititorilor și cercetătorilor, astfel încât atenția se fixează asupra fenomenului cel mai vizibil dar, la o lectură mai atentă, se poate observa că repetiția sesizată constituie oarecum o aparență, că realitatea curentului respectiv se află în zone mai profunde și această substanță tinde spre dăinuire, spre regenerare. Nu voi intra aici în discuții secundare, dacă romantismul e un curent, un stil, o atitudine, problema principală este dacă substanța lui este destul de viguroasă și plastică spre a putea trece pragul epocilor și a-șă depăși propriile sale autamatisme.

Se înțelege deci pentru ce Eugen Simian e preocupat nu numai de descrierea datării temporale, a legăturilor literare pe care orice epocă le implică dar și — spuneam de la început — de înțelegerea permanenței pe oare proza lui Eminescu o exprimă. Din acest punct de vedere, criticul are toată dreptatea de a privi proza eminesciană nu doar ca un monument literar ci drept o revoluție reală, cu consecințe târzii dar încă fecunde. Celelalte capitole ale lucrării consideră prozele în individualitatea lor distinctă dar cu tendința clară de a se ridica la problemele esențiale. Așa, capitolul în care se analizează „Geniu pustiu” se preocupă de naturile catilinare sau plenitudinea și contradicțiile omului romantic, despre demonism și titanism.

Celălalt capitol consideră „Umbra mea”, „Sărmanul Dionis” și „Arohaeus” în raportul dintre proza fantastică și cea filozofică. Capitolul despre fantasticul erudit discută „Avatariile faraonului Tlâ”, cel despre „Fabulosul popular în ipostaze romantice” analizează „Făt-Frumos din lacrimă”. În sfârșit, în „Fiziologii realiste din perspectivă romantică” ni se vorbește despre „Aur, mărrire și amor”, „Părintele Enmolaechie Ohisăliță”, „Moș Josif” ș.a. E suficient spre a observa că Eugen Simion discută în perspectiva unor probleme permanente ale literaturii, singurul mod real și eficient de a face critică literară.

„Geniu pustiu” e prezentat ca jurnal și eseu, tehnici, firește, romantice, dar și moderne prin capacitatea lor analitică și prin posibilitățile de elevare intelectuală. Lucrarea de tinerețe a genialului poet este, deci, scoasă din muzeul de curiozități al literaturii române și așezată la locul ce i se cuvine, valoarea ei este autonomă de a poeziei, nu strălucește ca luna de lumină împrumutată; altfel Picând, Eminescu fundamentează proza analitică și romanul filozofic. Că din cauze pe care Eugen Simion le explicitează pe larg — rodul strălucitei premise se va vădi Ide abia mult mai târziu cu „Patul lui Procust” și „Bietul Ioanide”, nu infirmă deloc excelența ipotezei eminesciene și mai ales vitalitatea ei viitoare. Romanul mai are, firește, și alta aspecte. Prin naturi catilinare, Eminescu înțelege o categorie tipologică: **„JE vorba — scrie E. Simian — de spiritele insurgente, problematice, faustiene, ale urnei generații incontorniiste, revoltate și desamăgite totodată, înflăcărată de idealurile naționale și «ținută de plumbul greu al solitudinii»** (pag. 25). Ca și în „Epigonii”, se exprimă: **„...ideea degradării valorilor și a imposibilității de a înfrânge inerțiile societății”** (22) iar eroul, Toma Nour, este **jun refractar, un inadptabil din rațiuni superioare**” (40). Problematika a trecut ca atare, integral, în romanele

lui Camil Petrescu, în care descoperim zbaterea tragică a inadaptabilului superior, trăirea narativă s-a modificat iar translația temporală — prin magic și onirism — a fost înlocuită printr-« pluri-ipostaziere a eroului (aflat în fiecine roman sau piesă, într-o altă situație existențială). La G. Călinescu se poate observa încercarea extrem de originală de a depăși contradicția romantică, astfel că „Sărmanul Dionis” devenit „Bietul Ioanide” se manifestă ca **adaptabil** superior, centrat pe creație, mișcându-se firesc în planul ideilor. Caracteristica sa clasicistă — voința de echilibru — îl situează în altă familie decât a marilor neliniștiți, dar eminesciană răhăine intensitatea intelectuală ca o calitate aperceptivă.

Studiind raportul dintre vis și realitate, Eugen Simion afirmă: „Prozatorul romantic, văzînd panoramic și hiperbolic, asociînd gesturilor eroului mișcarea astrală, comentînd totul CM avîntat lirism, e dublat în „Geniu Pustiu” de uri observator fin al realității” (47). Afirmăția e îndreptățită dar., cred, și mai îndreptățit e faptul că tînărul critic caută valoarea în ceea ce e specific eminescian și nu în implicațiile realist critice, inevitabile în epocă, dar nu dominante: „Eminescu e un mare poet al oniricului și narațiunile sale sînt înțesate de stări de reverie, de evaziuni în vis, prilej de a evoca lumi imaginare, spații de dincolo de raza oibservației noastre” (48). Și: „Geniu Pustiu” afirmă o latură extrem de însemnată a creației eminesciene, aceea legată de lirismul oniric. Romanticii considerau visul o poezie involuntară, în zona căreia artistul poate afla stările pure ypierduite, poate trăi plenar, armonios, așa cum realitatea nu-i îngăduie.” (79). Numindu-l pe Eminescu un liric al visului, criticul situează problema valorii pe planul adevărat al specificului romantic. El subliniază însă caracterul bipolar, dramatic, al eroului: „Toma Nour, Ioan reprezintă cu variații de caracter un tip ce oscilează

între atitudini demonice, faustiene și elanuri titanice între visătorul abstras de realitate, căzut în stare de atonie și eroul byronian, ce caută să pună capăt deprimării morale și tristeții filozofice prin fapte eroice. Suflul demonului apostat se mîntuie prin iubire, iar scepticismul funciar se risipește în marile acțiuni populare, însă nu definitiv, căci o dată exodul sfîrșit eroul cade în starea de dinainte..” (58). Tragismul acestui dramatism constă în eternitatea lui, starea sisifică e o permanență a omului romantic. Desperarea nu are sens în afara speranței, durerea e de ineenepuț fără plăcere, de aceea ataraxia romantică e fie tendință, fie epuizare nervoasă, momentană, ceea ce înseamnă că ataraxia nu poate fi romantică, ea e clasicistă, umanistă. Funcția visului e de hiperbolizare efectivă, de tonic al Sistemului nervos, întreținînd eterna zbatere.

Eugen Simion vorbește des în această carte despre evaziunea prin vis. George Munteanu, în cronică amintită, protestează împotriva termenului, cât privește creația lui Eminescu. Problema e controyersabilă. Pe de o parte visul e o transcendere a realului și a fosit folosit în literatură ca și mașina de parcurs timpul a lui Welles', pentru efectuarea unor călătorii temporale sau spațiale. Pe de altă parte, visul reprezintă o expresie anumită a realului. Freud, în „Știința viselor”, demonstrează că visul exprimă satisfacerea unor dorințe reprimite de realitate, pe planul mental. Oricum, structura oniricului nu este ne-naturală sau supra-naturală ci o reprezentare modificată a realului, în sensul dorințelor. Oamenii au visat că zboară Cu mult înainte de a realiza tehnic levitația. „A avea cunoașterea unei limite, — scrie Hegel — este o dovadă a faptului că ne aflăm dincolo de această limită, dovada liniMabilității noastre. Lucrurile naturale sînt finite prin aceea @hiar că limita lor nu există pentru ele ci numai pentru noi, care le comparăm între

•ele." Visul ar reprezenta prima cunoaștere a limitării noastre, deci prima depășire a lor.

După Sartre, imaginarul ar avea două praguri de expresie : cel de veghe, care nu e altceva decât atitudinea umană fundamentală de revoltă contra condamnării : **„Imaginația este conștiința întreagă în măsura în care realizează libertatea”**. Celălalt prag este al visului, care e — tot după Sartre — expresia realității fundamentale, de anticipare, pentru că îi acceptă fatalitatea. **„Astfel, contrar celor crezute, lumea imaginară (a visului) se dă ca o lume fără libertate: ea nu e determinată, este cealaltă față a libertății, este fatală”**. Condamnarea visului ca acceptare a fatalității se face în numele imaginației revoltate și cele două forme ale sale ar reprezenta cele două fumații. Cred că diferențierea se impune, deci : nu orice transpunere imaginativă este o evadare, există un conținut al oniricului ce trebuie examinat înainte de a pronunța o condamnare ce nu poate fi de principiu, fiindcă visul romantic e un dinamism. De altfel, Sartre însuși implica valența modernă a romantismului în definiția omului : **„Omni e de realizat: el este ceea ce lipsește omului, ceea ce e sub semnul întrebării pentru fiecare din noi în fiecare moment ; ceea ce fără a fi fost vire-o dată, riscă de a fi pierdut, continuu.”**

Așadar, dacă prin clasicism înțelegem ceea ce este, iar prin romantism ceea ce ar putea fi, cei doi termeni constituie un dialog permanent al condiției umane care nu e un dat ci o neconținută devenire. De unde accentul puls fie pe caracterele constituite, pe permanență, pe Ildurn, (clasicism), fie pe devenire;, mutație, sau pe nocturn. Sartre refuză — azi — (ca Valery sau G. Călinescu, ieri), orice

„trans” (uman, real etc.) drept un refuz al conflictului, deși romanticul caută, în alt fel, o depășire a conflictului (social, etic). Câtă vreme nu considerăm însă omul ca o încremenire ci drept o devenire (și Sartre insistă asupra dinamismului uman), romantismul are dreptul de a re-veni, de a reinvia. Numai morții au Destin, fiindcă el presupune o desfășurare inversă, de la punctul terminus spre copilărie, pentru cei viii, omul rămîne de elaborat, ceea ce miâne va fi Destin azi e o existență, o tendință. Se cunoaște parabola lui Pascal despre condiția umană : mai mulți indivizi, toți condamnați la moarte, asistă în fiecare zi oam unul sau altul dintre ei e sugrumat, în fața lor, și fiecare-șd așteaptă rîndul. În aceeași atmosferă spirituală, Camus scria : **„sîntem cu toții condamnați la moarte”**; dar, adăoga: **„omul este (..) singura ființă care nu acceptă condiția sa miuuitoare”**. Poate că aici, în tendința de autodepășire — a sa, a societății, a condiției umane — se află cauza generatoare a romantismului, capacitatea sa de regenerare. Poate că aici se află garanția revalorificării moderne a poeziei eminesciene: **„Spiri-tual, — scrie Eugen Simion în „Concluzii” — eroul tai Eminescu manifestă iarăși o neliniște programatică. Această trăsătură vine de la structura, personalității romantice : contradictorie, faustiaaă, agitată în tot momentul de un demon al insatisfacției”**. Și: **„Din această discrepanță se naște un conflict ireconciliabil, ce fixează destinul omului romantic într-o zonă tragică”**. (276). Orînduirea cea crudă și nedreaptă s-a prăbușit, omul a prins a zbura spre stele, dar e tragismul și mărăția omului de a se visa mereu dincolo de limitele condiției sale. De **aici și** eternitatea lui Eminescu.

Originalitatea liricii noastre noi

de Șerban Cioculescu

 În două decenii și mai bine în urmă, ajutorul istoric de la 23 August deschidea o nouă eră socială, ale cărei contururi, de la început ferme, se desenează cu deplină limpiditate în zilele noastre; peste acestea crește certitudinea liniștită a greutăților învinse, a culesului apropiat, a acelei dezvoltări continue, cu salturi uriașe, dar atât de firești, pe care ne-au confirmat-o cu largi exemplificări, Directivele Congresului al IX-lea al Partidului.

De la înzestrare la acumulare și apoi la stratificările necesare epocilor de înflorire, — iată un drum pe care istoria nemănuită îl pariounege sinuos, cu istovitoare ocoluri, pierderi, retrageri și restriști. Parcurs progresiv, drumul acesta valorifică și unește generațiile, înlătură risipa caracteristică naturii nestrunită, îngăduie, mai cu seamă, pe ibaze materiale întărite prestigios, o admirabilă înflorire spirituală, râvnită și meritată prin alegerea unui destin de muncă și libertate. Fără îndoială, cotidianul, rezervoriul faptic este uriaș și complex, ca și concertul individualităților: el explică apariția de opere mari în toate epocile, așa cum dialectica își absoarbe unitatea din con-

tradiției, iar existența ritmului implică un nod nemișcător. În acest sens, apariția unui element volitiv social, capabil să se alcătuiască diriguitor, reprezintă oîștigul de astăzi al unor lungi răstimpuri istorice. Originalitatea artei, a literaturii, a poeziei noastre actuale, constă, astfel, întâi de toate, în existența unei tematici vaste, rod al gândirii unor mari mase ce intră conștient în arena istoriei, cu o foarte netă cunoaștere a țelurilor și dorințelor prin care se caracterizează. Nimeni nu comite eroarea de a considera aceste mase ca rezultat spiritual al unui factor spontan. Poporul român și-a făcut, prin secole, o cultură impunătoare, de care este conștient. Chiar literatura sa „modernă” (adică nu mai veche de un secol!) înfățișează produse remarcabile, unele de valoare universală. Cel puțin poezia dintre cele două războaie ne-a înzestrat cu foarte mari poeți: Arghezi, Biaga, Barbu, și cu stele de întâia mărime: Al. Philippide, Ion Rillat, Demostene Botez, V. Voiculescu, Adrian Maniu... Suficiente nume, suficiente personalități ca să asigure, unei limbi de circulație, notorietatea. Și, desigur, pe măsură ce țara noastră își câștigă galoanele pe marile piețe ale lumii, interesul pentru limba română

crește, iar numele pe care le-am însiruit vor fi tot mai cunoscute. Această scurtă și extraordinară înflorire de individualități artistice dintre cele două războaie vădea tocmai vitalitatea necurmată a poporului nostru: de la Eminescu la Arghezi s-a anunțat, astfel, capacitatea românească de a birui la cea mai nobilă întrecere: cea spirituală. De aceea nu a putut fi vorba unei secări de magme, după ce admirabila generație poetică și-a spus cuvântul.

În fapt, ștăfeta a fost trecută de marii poeți încă în viață. Cel mai prolific și mai vital dintre ei, Tudor Argheai, și-a ascuțit o pană nouă și scrie și astăzi încă, simbol al continuității spirituale, al înnoirii, al ijuventei perpetue. Cu puțin ani în urmă, Lucian Blaga rostea ointarea „mirabilei semințe” iar Ion Barbu, izvor de permanente bucurii limpezi, mai găsea o dată sonuri pentru a-l evoca pe Bălcescu. Prin legătura aceasta ou generațiile înaintașe, poezia ultimelor două decenii și-a adâncit rădăcinile, cele pe care numai tradiția le hrănește. Lipsa de hiatus este așadar prima caracteristică a noii noastre lirici, prima ei marcă de originalitate; din rădăcinile puternice ale aceluiași arbore s-a înălțat un trdnchi nou. În lirica noastră nouă lipsesc însă epigonii și imitatorii. Continuatorii și-au acordat instrumente proprii, fără nostalgii.

În fapt, primul eșalon de poeți de după 23 August proveneau din rândurile unor scriitori în bună măsură formați: Mihai Beniue, Eugen Jebeleanu, Radu Boureanu, Maria Banuș, Cicerone Theodoreseu, Marcel Breslașu. Lor li se alăturaseră cei foarte tineri pe atunci: Miihu Dragomir, Nina Cassian, Dan Deșliu, Veronica Porumbacu, Victor Tulbure.

În toila luptelor publicistice, diferența de vîrstă dintre cele două serii s-a șters. De aceea, cînd un scriitor foarte tînăr în 1945 reapare în volum cu mulți ani mai tîrziu, — mă refer

la Geo Dumitrescu, la colocviile sale lirice, care înscriu o dată în lirica actuală — o anumită lipsă de vîrstă, amesteca în surpriză confuzie; nu altfel s-au petrecut lucrurile și ou Șt. Aug. Doinaș, bard meritoriu. Ca unul ce respirase aerul a două lumi, acest prim eșalon a avut de respins tentații formale, cărora de altfel unii din oomiparșii săi le sucombaseră. Metoda artistică pe care au âmbrățișat-o ei nu a fast întotdeauna cea mai vibrantă, după oum intenția de a-și lungi nedefinit aripile nu a priit fiecăruia. De curînd, s-a reproșat unui poet, incontestabil talentat, prea marea revărsare, munca poetică înțeleasă ca un apel cantitativ, delirul egotist. Zilei de astăzi îi revine să adune, antologic, ceea ce rămâne valoros din lirica primilor ani. Actualmente, liricaManifest, mereu prezentă, se îndreaptă către o problematică mai adîneă, mai puțin axată pe certitudini lineare. Global, efortul liric al acestui prim eșalon a fost remarcabil, dedicat unei tematici originale, care slăvea munca și triumful păcii, condamnând explotarea și războiul hidos de agresiune, vestigiile veohiului în morală și în comportament, S-a cîntat ou patos stăpînirea naturii de către om, transformarea morală a acestuia, construcțiile, bucuriile omului nou și eroismul său, optimismul unei societăți care se înzestra rapid și temeinic. O asemenea tematică nu fusese cunoscută anterior. Noutatea ei a necesitat timp creațiilor definitive. Primul eșalon a pregătit astfel drumul, l-a curățat, nu fără a fi lăsat opere care trebuie onest amintite. De altfel, mereu în coloanele presei literare, poeții cu tîmplele cărunte prezintă prezențe dragi, nu numai prin amintirea pionieratului lor, pe care îl prețuim.

Pe atunci, simțindu-se răspunzător de fericirea lumii, M. Beniue numea norocos miile de cai putere ai erei noi, amintea de Horia și de Gelu, dar și de omul care aștepta răsăritul, ritma

acel „1 Mai 1945”, scria balada anului 1933, își cdrcumseria arta poetică și mărturisea lucid: „Fericirea n-o cunosce prea bine, / Vatra ei acuma se clădește, / O să cânte imai dumnezește / Cei ce o să vie după mine”. Titlurile de poezii chiar, „Să nu dai libertatea pe nimic”, de poeme „în frunte comuniștii”, arătau pe poetul luptător, care părăsea truda stilului pentru vigoarea mesajului. De la „Zbor alb”, Radu Boureanu trecea la „Sângele popoarelor”, iar apoi își strunea lira „Sub stema Republicii”. Înclinat către compozițiile simfonice, (Eugen Jebdeleanu scria poamele: „în satul lui Sahda”, „BălceScu”, iar mai apoi neuitatul „Surăs al Hiroșimei”, după cum Dan Deșliu crea poemul despre „Lazăr de la Rusca” sau „Minerii din Maramureș”, iar Mihai Draigomir „Tudor din Vladimiri”. Dacă în poeziile lui Victor Tulbure domină universul rustic, cresc mai mult țaranii, alți autori se adresează muncitorului industrial, care apare în poezie. Peisajul industrial, el însuși nou, se încetățenește masiv în lirică, o dată cu apariția poetului proletar („Zece mii de meșteri mari” — Ion Bănuță).

Pe cînd condeiful lui Tudor Arghezi își îngăduia un răgaz, răscumpărat din plin ulterior, poetul „Florilor pământului”, cântărețul omului, decan de autoritate al primului eșalon, soumpul prieten, și sfătuitor Demostene Botez, puneă întrebarea esențială: „Tu ee-ai făcut?” Conicomitent, se structura lirica feminină, al cărei prim contingent — Nina Cassian, Maria Banuș, Veronica Porumbalcu — trecea de la „eîntecul mic” la „chemări” și „fluxuri”. Nina Cassian se încumetă să etate Partidul, în rime alerte și perioade nobile („Puternicul strat arzător l-am găsit: / Am dat peste DRAGOSTE, dragoste mare, — statornică, -naltă și fără sfârșit!”). Tot ea inaugurează poezia nouă pentru cei mici, pe același plan de timp cu Cicerone Theodoresiou, căruia avea să-i urmeze, cu succes, mai tîrziu, Ion Brad.

Orientarea hotărîtă către tematica progresistă și militantă a constituit elementul original al primei decade de poezie, al anilor anteriori manifestării meteorice a lui Nicolae Labiș. Caracteristica formală a acestei perioade o constituie prezența corală a poeților, fecunditatea, verbul frust, o creștere în lărgime, tendința către surprinderea unor mari zăcăminte aflate aproape de suprafață, însă pînă atunci neprospectate. Munca îndelungată pe vers a devenit la unii poeți o povară; deseori metrul popular, folosit ca atare, a sedus pînă ia despersonalizare. Atracția pentru poemul de dimensiuni, pentru declarațiile în vers, utilizarea expresiei libere, nu întotdeauna organic elaborată, semne ale descătușării, oarecare supraproducție și similitudine formală au fost semnele care vesteau apropiata manifestare a unui alt eșalon, mai tînr, în întregime crescut de Revoluție. Darea de seamă a recentei conferințe a scriitorilor s-a referit imai cu seamă la „grupul” acesta, din care citez alfabetic: Al. Andrițoiu, A. E. Baconsky, Ion Brad, I. Horea, Aurel Rău, Tiberiu Utan.

Dimpreună cu Geo Dumitrescu, care nu este un fantasta stingher, cu Nicolae Stoian, Petre Stoica, Florin Murgur, Gh. Tomozei, acestea ar fi, lirele „mature”, poeții sub sau în jur de 40 de ani, de la care se așteaptă dacă nu o învoire a mijloacelor, în orice caz operele definitive. Personal, sufăr de o veche aversiune față de scările de valori întocmite după modelul acestora de zugrăvi. Despărțirea eșaloanelor prin grile metalice mi se pare, de asemenea, ineficientă, ca și citania, tot mai cuprinzătoare, dar și tot mai relaxată de nume, cronica transformată în catalog sau, și mai malefic, în carte de telefon. Ca poet, m-aș fi strecurat, bucuros, afară din liste, conștient, — dacă ar fi fost cazul, — că reprezintă un caz particular. Căci a fi poet înseamnă, fără îndoială, a fi un caz singular, iar ușurința cu care este definit

un scriitor vădește și o oarecare scleroză a presupuselor sale virtualități.

În realitate, poezia în anii aceștia, s-a dovedit mai fecundă în prezențe decât proza, iar ispita de a numi mulți sau prea mulți poeți, într-o încercare critică dedicată originalității liricii noastre noi, nu dezvăluie decât multitudinea fenomenului. Desigur, existența unui singur poet foarte mare ar fi dempsalidat implicit lista, care rămâne deschisă, invitând pe cei mai tineri să-și spună cuvântul la șanse egale.

Scriind sub semnul, activ de astădată, al lui Tudor Arghezi și cu amintirea proaspătă a lui Lucian Blaga și Ion Barbu, poezii cei mai activi din zilele noastre, indiferent de clasificare, au acum avantajul de a trăi într-o lume care și-a și pus jaloanele, depășind mai multe etape. Este foarte greu și inutil să compari versul lui Horea cu cel al lui Baconsky, să te constitui în suporter literar. Mult mai convenabil este să aștepti de la fiecare volum nou al acestora, dar și al altora, un spor de revelație. Însăși diversitatea de univers și de stil, într-o lume căreia-d aparținem, constituie un factor de originalitate care recomandă cu prisosință anii aceștia.

Adevărul este că aproape simultan ou poezii „adultă” (adică toți cei de pînă acum, dar și mulți alții) s-au manifestat năvalnic condeierii cei mai tineri, o pepinieră extraordinară, dotată, al cărei fiecare nume nou deșteaptă legitim o speranță caldă. Putem spune că ne aflăm aici în zona afirmării celei mai clare a unei lirici plenitudinare; ea a moștenit elementele originale ale scriitorilor îndrăgiți ai celor două decenii, nu a disprețuit lirica mondială, și creează pe planuri extrem de variate, valorificând domeniul celor maturi, aș zice ou un spor de ingenuitate, dar și de imaginație, sinceritate și forță. Meritul celor tineri este, mai cu seamă o nouă largire a artei lirice, prin înglobarea sau re-

captarea unor teme esențiale, de la care apropiații înaintași pe alocuri se îndepărtaseră, într-o accepție mai rigidă a versului militant. Dornici să consemneze la zi evenimentul, nu puțin poeți, din anii trecuți, astăzi maturi, s-au înfășurat atît de strîns în steaguri, încît nu s-au mai putut deslădi; a existat un anume clișeu al copilăriei chinute, al mizeriei războiului, al feminității „durute”, pe care se înstăpâniseră penițe mai puțin dotate. Poezia industrială a produs și deșeuri, după cum cea țărănească n-a fost scutită de locuri comune. Chipul muncitorului a fost redat câteodată grafic, prin salopetă și pumn gros, cei al țaranului prin dulcețuri sămănătoriste. Vina pentru cantitatea acestor vestigii revine unei concepții redacționale greșite, după care puMieistica literală nu poate, oricum, înfățișa numai capodopere; mai precis, critica literară a manifestat șovăieli omologate în fața unor reputații colegiale și vindicative,

într-o anumită măsură și lirica cea mai tînără manifestă tendințe spre atari slăbiciuni generatoare de clișeu. Am notat, astfel, la unii poeți imberbi, o certă aplecare către afișarea tinereții, ca o valoare în sine. Cîte o foarte tînără autoare se mîndrește că este îndrăgostită și ia act, cu delicii, că are trup, uitând că numai atîta nu înlocuiește filtrarea artistică. Afișarea vîrs'tei și a sentimentelor, cu vizibilă ostentație, reportajul versificat prin locurile unde se lucrează, nu pot avea, singure, urmări bune. O grămadă de cerbi, de păduri, numeroase coloane fără sfârșit și porți ale sărutului indică o oarecare tratare-afiș și este, desigur, un semn de asimilare grăbită și de neautenticitate.

Compensația o afflu într-o admirabilă poezie pe care mi-aș permite s-o citez, integral: „O voi ficțiuni, / dulce lemn de tei. / ...Deseori răsfoiam cartea neliniștit / Să văd dacă se termină bine, /” Teiul rn-a iubit și pe mine. // Pe vița

timplei port / Umbra frunzei lui. / Treceam așa, vindedind uscăciuni / Cu ierburile câmpului. // Bucuros de minuni / Suridaam pentru doi, pentru trei, / pentru toți semenii mei. / O, voi ficțiuni, / dulce lemn de tei" (*Ficțiunile adolescenței*). Autorul „Dreptului lla timp” este astăzi un poet „adult”, farmecul său îl întârzie însă printre cei mai tineri, dane și-l revendică. Prin Nichita Stănescu, arta poetică a tinerilor își recâștigă uin meșteșug admirabil, potențat de vigoarea talentului, de o înăscută finețe. Nichita Stănescu Conjugă experimentul temerar cu terenul ferm, levițiația ou sunetul, elementul părelnic cu durata. El este un modern în sensul cel mai pur (adică mai restrâns) idar și un apolinic, fără ca spirala sa să constituie un impediment în descifrare. Patriotismul său (vezi poezia „Quadrigia”, dedicată iui Mihail Elminescu), aontampioraneita[^]tea, merg mână în mină cu evocarea Euridideei și a Galataei, într-o rivnă de viziune umanistică oe inu trebuie descurajată.

Aparent tot ca un „caz”, Marin Soresou a fost detectat de G. Călinescu pentru o „capacitate excepțională de a surprinde fantastioul lucrurilor umile și latura imensă a temelor comune”, în adevăr, Soresou are oroare de automatismul gestului și al gândirii, de vestmântul baroc al platitudinii, cărora le opune un discurs nud, nu și crud, și o luciditate necruțătoare. I se datorează reintroducerea în circuitul literar a unor teme fundamentale (moartea, singurătatea, înrtâimplareia). Virilitatea sa critică, decisă să respingă o feminitate convențională, este mai convingătoare decît masculinitatea exhibită a celor ce se decilară, ou neutră insistență, îndrăgostiți. Optimismul său este real, căci nu se -alcătuiește pe scheme leneșe, pe excluderea unor scadențe, pe fixități. în acest sens, lapidară, concentrată, poezia „Șah” („Eu mut o zi -albă, / El mută o zi neagră. / Eu înainte cu un vis, / El mi-l ia la război. / El îmi atacă

plămâni, / Eu mă gîndesc un an la spital, / Pac o combinație strălucită / Și-d cișităg o zi neagră...”) constituie o piesă de antologie, un document liric excepțional. Apocalipsul transformării în hitlbie, parabola iubirii meschine de viață („Fiiuarul”), acel impetuos și simplu scriu pe cutremure, recomandă poemele sale ca pe un eveniment literar major. Nu îi imput o anumită înrudire ou Emil Biotta (poet de seamă dare ar trebui reeditat) nici vagi asemănări de univers ou Constant Tonegaru[^]). Cred însă că evocarea trecutului nostru istoric în versurile sale, unanim apreciate, - poate, la repetiția cu aceleași imii'loace ,de emoție eseistică, să-l pună în situația die a lua conducerea unui „Șir” de emuli, de care el personal, — și nici noi — să nu mai fim atît de mulțumiți. Pe aceeași linie, și versurile sale despre Shakespeare mi s-au părut a conține elementele unei parodii a propriilor mijloace.

Mai puțin seducător, prin forma labordaită, cătuși de puțin dispus să glumească, de o sensibilitate pe care, poate nici cunoscuții nu i'o bănuiesc, profund dramatic și structural grav, secret gingaș, Ion Gheorghe nu și-a menajat forțele și nu s-a răsfiătat. Decis să surprindă epopeea contemporană în faptul cotidian, hotărât să fie cântărețul eroismului comuniștilor, al celui eroism oare nu-și află răsplata decît în propria mulțumire, fiindcă reprezintă o atitudine continuă și un efort în timp, ce călește personalitatea, înicadrind-o mai bine în colectiv, Ion Gheorghe a scris lungi poame al căror filon gîligiitor obligă la descifrarea unei suite lungi de simboluri, citeo-

[^]) De care nici Nichita Stănescu nu e cu totul străin, însă în alte tonalități. De fapt, opera lui Constant Tonegaru, nu numai pe alocuri senzațională, își așteaptă o atentă cercetare. Curmat pe neașteptate, în momentul cînd realitățile noastre cele mai pozitive se dezvăluiau treptat, C. Tonegaru reprezintă exemplul cel mai tipic al unui mare poet necunoscut, tocmai datorită unei rupturi dureroase cu momentul nemijlocit. La ultima Conferință a scriitorilor, unde a vorbit de poezii care ar trebui reeditate, E. Jebeleanu s-a sfiit să-l amintească. Probabil însă că nu-i cunoaștea opera postumă.

dată obscure. Despre „Cariatida” s-a scris puțin și cam cu teamă, cu teama că poetul n-ar putea scrie concis și ^versificat”. Experimentul său foarte variat ca ton mi se pare, dimpotrivă, Convingător, așa cum o dovedesc și grupajele sale mai recente. Activitatea poetului trebuie urmărită neapărat, ca și aceea a celorlalți Ioni : Alexandru și M. Dumitru. Poate că nimănui decît lui Ion Alexandru nu i se potrivește mai bine adolescența și nu i se cer mai grabnic producțiile de maturitate.

Aceeași spontaneitate, încă mai potențată, ba chiar funcționînd fantastic, ritmată voluntar, dar clocotind peste intențiile poetului, se dezvoltă în „Ultrasentimentele” lui Adrian Păunescu, poet temperamental deosebit de Marin Sorescu și Ion Gheorghiu, de care îl apropie numai calitatea imaginii. Mare biciuitor de imagini, încîntat de emoțiile sale, invocând febra și agitația, Adrian Păunescu a dibuit, cu siguranță, legile pe care „curge” poezia. Nu știi ce să-i acorzi întîi : capacitatea de exprimare, ochiul care provoacă viziunea sau, în fine, prospețimea și măsura artistului, care nu este ceea ce peiorativ se numește un inocent. Iată un exemplu de asemenea avîntată măsură : „Departee strălucește un acoperiș. / Vîntul pe țiglele lui a pus sare. / Peștii înoată cu ochii deschiși. / în oraș a pătruns pe furiș / Cităva mare”. Metaforele memorabile sînt la el o obișnuință („Oaid-șd-ngroapă lenea șd pasul în pas”), dar nici versurile facile nu lipsesc („Miliției noastre populare iertare! / Tovarăși de la circulație, nu fiți neliniștiți, / Eu am mutat (toate săgețile indicatoare”). Receptivitatea sa neobișnuită nu se selectează întotdeauna cu asprimea necesară, pare că poetul se autoadmîră necondiționat, ceea ce nu e tot una cu încrederea în propriile forțe. Cum însă acest cusur evident se remarcă mai mult „pe versuri”, decît „în Conținut”, „Ultrasentimentele” lui A-

drian Păunescu proclamă un debut cu totul neobișnuit; așteptăm de la autorul admirabilului „Armăsar troian” un spor de note grave.

Cu volumele „Să ne facem daruri” și „Frumusețe continuă”, două poete apreciate, Nina Cassian și Violeta Zamfirescu, și-au afirmat încă o dată tinerețea perenă, peste care nu putem trece, cînd răspîndim pe masă o chintă de volume (din colecția „Luceafărul”), aparținînd celor mai tinere poete : Ana Blajdiana, Gabriela Melinescu, Florența Aibu, Constanța Buzea și Victoria Ana Tăușan. Fie că se apleacă cu duioasă gravitate asupra universului feminin, fie că-și manifestă voința de luptătoare și constructoare, vocile acestea se desprind autonom, ou autenticitate. Poate că „Ceremonie de iarnă”, -ou toată aria sa mai restrînsă, să cuprîndă și emoția cea mai naturală, mai genuină. în versurile Constanței Buzea, mai cumpănite, bucuria pare mai matură, mai condiționată ; o claviatură mai variată la Ana Blajdiana, un ritm mai expansiv, ascund și unele scheme. „Băiețismul” fetelor este al vârstei și nu indică altceva decît o feminitate de adîncă și ferventă rezonanță. Tovarășele de poezie și de viață ale tinerilor la primul volum, împărțîndu-4e „pasiunea electrică” sau „spăiîndu-le și apretîndu-le cămașa eroică” aduc aportul original al unor talente cărora li se deschid zări largi și pașnice. Sănătatea sufletească a acestui tineret alungă ideea imitației, împiedică aprecierea după criteriile atît de plastic vestejite de Tudor Arghezi, cînd vorbea de linii cînd curbe cinci netede, cînd în zig-zag.

Originalitatea liricii noastre de astăzi, asigurată de concertul impozant al generațiilor, hrănită din frumusețea tEaptului cotidian, din patosul colectiv și diversitatea individualităților și aspectelor de viață, împletită pe izvoare 'curate de cristal foșnitor, făgăduiește, prin multe condee, operele cruciale la care poporul nostru are dreptul.

Critica prozei și a poeziei

de Al. Tudorieă

Bonsiderăm, ca și ceilalți comentatori ai volumelor, binevenite, după o absență destul de îndelungată din atenția editurilor, culegerile de critică apărute recent. Importante pentru definirea profilului respectivilor autori, ele ar trebui să constituie totodată o încercare de a reface, dintr-o perspectivă mai largă, un tablou de ansamblu al literaturii noastre noi. Așa cum s-a remarcat însă, criteriul valoric și al varietății tematice în ceea ce privește operele investigate nu a funcționat întotdeauna cu necesitate în selecția făcută pentru sumarul unora dintre culegeri. Ne propunem acum urmărirea mai îndeaproape a moldului cum este cuprins și înțeles fenomenul literar actual în două dintre volumele de critică apărute, specializate în analiza de proză și respectiv poezie, aparținând celor doi critici clujeni Ion Lungu și Ion Oarcăsu.

Este net vizibilă predilecția lui Ion Lungu pentru generalitățile teoretice. Criticul lasă impresia că se simte în elementul său pe terenul conceptelor sociologice și estetice. De altfel, prima parte a volumului reconstituie pas cu pas un sistem de noțiuni pe larg dezvoltate, la care se revine cu insistență în fiecare articol de principii, dar și în analiza practică a cărților. Predilecția pentru discuția teoretică se dove-

dește uneori adresată, cum este cazul cu secțiunea volumului consacrat problemelor reportajului, care îi prilejuiește criticului aprecieri binevenite și necesare în stadiul de încă necristalizat fundament teoretic al acestei formule literare.

Cel mai adesea însă, criticul pare că se adresează unui auditoriu destul de incompetent în problemele estetice. La începutul fiecărui studiu I. Lungu își orîrtduiește meticulos, ca pe niște instrumente, principalele idei sociologice și estetice cu care va opera în cuprins. Acestea, netfiind numeroase, sînt în chip fatal continuu reluate: arta are și ea o valoare gnoseologică, cunoașterea artistică operează cu imagini, care exprimă generalul prin individual, trebuie deci să fie neapărat tipice și veridice, de aici necesitatea unei cît mai mari apropieri a operei de artă de realitate, a cunoașterii vieții de către creatori, etc. Desigur, se va spune, acestea nu sînt lucruri noi și, în plus, nimeni nu le^a pus vreodată la îndoială.. I. Lungu le redemonstrează totuși cu pasiune. Aserțiunile sale evidențiază în primul rînd un sociolog și apoi un critic literar: „Dar faptul că în țara noastră nu mai există contradicții soteiale antagoniste nu înseamnă implicit și dispariția luptei „contrariilor”. Materialismul dialectic și istoric ne învață că orice contradicție înseam-

mă „luptă”, chiar dacă aceasta nu mai îmbracă forme violente. Și contradicția neantagonistă dintre nou și vechi este incompatibilă cu împăierea sau oompromisul; unul din poliți contradicției va fi, inevitabil, înfrânt, iar celălalt va învinge. În mod corespunzător, se pune, credem, problema și pe plan artistic. Bineînțeles problema cîndirii contradicțiilor sociale în literatură se cere abordată în complexitatea ei dialectică. Operă literară nu poate fi confundată cu studiul sociologic; ea reflectă generalul prin intermediul individualului, ca imagine concret-senzorială”.

Raportul artă-realitate ocupă, evident, ca criteriu de bază în cercetarea valorii unei opere, locul esențial în sistemul estetic al criticului. Conducându-se după acest principiu, noțiunile de „obiectivitate”, „tipicitate” și „veridicitate” revin frecvent în considerațiile făcute; totul, în literatură, trebuie să se desfășoare în acord cu veridicitatea și cu tipicitatea celei mai depline. „Conflictul literar autentic se întemeiază pe procese de viață — tipice. Conflictul care nu ține seama de această împrejurare esențială nu reușește să dea o explicație veridică faptelor înfățișate”.

Operând distincții logice nuanțate, criticul obține în această direcție bune rezultate în analiza producțiilor epice. Mai cu seamă gradul de credibilitate a personajelor, motivarea lor strictă, istorică sau morală, determină aprecieri amănunțite și interesante în discuția pe marginea „Scrinului negru”, a „Risipitorilor”, a „Cordovanilor”; „Groapa” lui E. Barbu, pe linia adovării limbajului și mișcărilor personajelor la trăsăturile lor caracterologice, este apărută de acuzația de naturalism.

În definirea noțiunii de conflict, criticul face loc și unei accepții mai dezvoltate, în sensul înțelegerii acestuia nu numai ca o înfruntare dramatică, antitetă violentă, ci și ca un mobil

intern al unui proces mai larg în care este închisă ideea de devenire: „Există manifestări concrete ale oamenilor (o simplă bucurie autentică sau o înținare sinceră) care să fie foarte relevante pentru evoluția unui caracter”.

Există însă impresia, așa cum spunem la început, că adeseori criticul forțează uși deschise. Insistența excesivă asupra determinării sociale a operei de artă nu este echitabilă față de una asemănătoare acordată celui de-al doilea factor important, care stă în centrul atenției criticii noastre actuale și care este caracterul specific și esențial artistic al literaturii. Este adevărat că se aduc amendamente programatice acestei păreri („Cum însă criticul nu face sociologie, el trebuie să-și dea seama și de modul de manifestare a tipului obiectiv în diversitatea individuală a categoriei sociale respective”); ele însă se manifestă timid în practica analizei literare. Se ajunge astfel la o critică mai mult sau mai puțin judecătorească, ce nu se apleacă asupra producției artistice, socotind-o o totalitate și cerfocînd-o în alcătuirea ei intimă. Aletul critic se transformă de fapt într-o suprapunere de planuri, cel artistic peste cel social-etalon, iar obiectiile vin să reteze sau să adauge (ceea ce prisosește sau lipsește față de tiparul inițial). Cele două sectoare — social și artistic — au, evident, legi comune, pe care criticul le reliefează adecvat în analiza concretă; dar și legi proprii, care nu pot fi simplificate. Criticul suspectează indirect capacitatea imagistică a scriitorului: „D. R. Popescu este, totodată, un imaginativ, reușind să se transpună veridic în cele mai neașteptate și originale situații, cerute de cursul firesc al acțiunii epice. El scrie, de pildă, și despre fapte și întîmplări la care nu a putut participa nemijlocit și care nu au asemănări substanțiale cu cele observate de el. Este adevărat, imaginea artistică îi reușește numai atunci cînd forța imaginativă se întemeiază pe ob-

senvaiți realiste profunde, când este sprijinită pe o cunoaștere profundă, directă sau mijlocită, a faptelor zugrăvite". Idealul ar fi ca scriitorul să povestească lucruri trăite, aprofundate, pentru ca întâmplările să fie „redate” cot mai fidel: „Heminigway scria, în cartea menționată, despre evenimente din războiul civil spaniol, la care participase în mod nemijlocit. Și, pe cât se vede, acest fapt i-a priit de minune marelui prozator realist”.

Pe linia preocupărilor sale în legătură cu problema tipicului, I. Lungu întreprinde în articolul „Tip și prototip în creația literară” o cercetare mai amănunțită, urmărind între altele, modul cum s-a constituit ideea de tip de-a lungul secolelor de literatură. Căutând antecedente accepției actuale a noțiunii, criticul găsește că avarul („Harpagon”) sau ipocritul („Tartuffe”) marelui dramaturg francez nu reprezintă simple imitații ale unor modele livești, ci reflectări ale unor modele reale din viață, ale unor prototipuri obiective. Prin urmare, în pofida prejudecăților literare, clasicii admit (fără a formula însă acest lucru din punct de vedere teoretic) existența tipurilor sociale obiective ca prototipuri ale tipurilor artistice. Faptele sînt, evident, adevărate, dar explicația acestei abateri de la imuabilitatea canoanelor clasice trebuie căutată mult mai aprJoape, iar nu în aceea că „zugrăvind viciele secolului său, marele dramaturg francez era destul de fidel adevărului, ca să nu se oprească la prejudecățile morale ale clasei dominante”. Este vorba, în primul rând, de faptul că avem de-a face cu niște producții de comedie, al cărei specific — spre deosebire de tragedia epocii — impune cu necesitate ca spectatorii să poată recunoaște în personajele incriminate pe scenă oameni și vicii din jurul lor, condiție sine qua non a actului comic. Am putea vorbi, într-un astfel de sens, de exemplu, de niște tipuri în comediile antice. De fapt, noțiunea de tipic,

în accepția pe care i-au dat-o întemeietorii materialismului dialectic și istoric apare abia odată cu realismul critic și e mai bine să nu amestecăm termenii.

Nevoia de tipicitate depășește la Ion Lungu granițele imaginii artistice, extinzându-se asupra întregii realități și i-imitînd în chip fatal scriitorilor subiectele posibile. Poate fi tipic, eroul romanului lui A. Mihaie, — acțiunea cărții în sine (care nu impietează asupra realizării personajului, recunoscută ea izbutită) este necoriciulentă, pentru că netipică, pentru critic. „Romanul «Fuga»- pierde, cu veridicitate și viziune istorică, tocmai datorită reducerii narațiunii la fuga propriu-zisă, care nu reprezintă decît un episod din desfășurarea evenimentelor la care au participat în **realitate** (s. n.) personajele, — de aceea credem că, într-o viitoare ediție a cărții, prozatorul va urmări întâmplările lui Dragomir Jiga și în adevăratul său război, acela din vest, în **conformitate** cu **adevărul** istoric (s.n.) și pe măsura incontestabilelor sale calități ideologico-artistice”.

Nu se poate spune că I. Lungu nu este, de-a lungul volumului său, credincios cu consecvență sistemului expres în amănunțime chiar de la primele pagini. Capitalul „Convenții și veridicitate” prilejuiește o demonstrație concludentă în acest sens. În numele reflectării veridice și complexe a realității, criticul se ridică cu arma în mână împotriva a ceea ce el numește „tezismul iluminist”, a cărui recrudescență o remarcă în operele unor dramaturgi contemporani (T. Mazilu, P. Everac, Al. Mirodan, D. R. Popescu): „Anumiți dramaturgi, unii nu lipsiți de talent, au exagerat accentul pus pe dezbateră de idei, revenind sub o formă aparent extrem de nouă la exagerările iluministe. (...) Deliberat sau nu, scriitorii în cauză subapreciază istoricitatea și caracterul reflectoriu al Operei dramatice (...) absolutizează posibilitatea abstractizării imaginii artis-

tice pînă la simple construcții conceptuale. Potrivit acestei modalități, dramaturgul, sesizând esența unor fenomene și procese sociale, poate și trebuie să recurgă la orice fel de artificii. Principalul este doar mesajul pe care vrea să-l realizeze (...) Se cunoaște în acest sens, importanța decisivă a reflectării prin imaginea concret-senzorială". „Artificiile" despre care este vorba, de fapt anumite procedee artistice, criticul le precizează câteva pagini mai încolo, condamnînd o literatură oare mizează „aproape exclusiv pe virtuțile convenției și ale simbolului".

De fapt, sub paravanul realismului, este vorba aici de o neînțelegere mai largă de principiu. încă de la Gineria, s-a perpetuat în critica noastră, această dicotomie între teză și tendință, prima fiind cu indignare repudiată de cîte ori s-a ivit prilejul, a doua recunoscută ca inerentă oricărei producții literare valoroase. De fapt, întâia noțiune, sinonimă adesea cu defectul capital, a fost compromisă mai cu seamă printr-o extensie și inversare de sens. Astfel, în loc să se spună: sînt proaste unele opere literare care țin să afișeze expres intențiile autorului, s-a spus: toate operele care își anunță deliberat o morală, care vor să demonstreze ceva și nu se stfiesc s-o arate de la început sînt teziste, adică proaste. (Nu e vorba de reabilitarea cuvîntului „teză" — lucru neimportant — ci de esența fenomenului). Ce se va întîmpla însă atunci cu literatura moralizatoare, veche de cînd lumea, sau, mai aproape de nod, odată cu evoluția procedeelelor, cu literatura parabolică sau cu teatrul absurdului, în care simbolul trece pe primul plan (uneori opera întreagă e un simbol — vezi „Ciumă" lui Camus) și în care autorul își afirmă intențiile la modul cel mai direct? Evident, se poate răspunde: aceasta nu e o literatură adevărată, deoarece nu surprinde complexitatea vieții ș.a.mjd. Asemenea obiecții pornesc de

fapt de la niște principii descoperite odată cu realismul critic (și datorită specificității cărora a și fost posibilă disocierea teză-tendință de oare vorbim), care postulează, în principiu, minima intervenție din partea autorului în desfășurarea epică, rolul unui adevărat creator — comparat cu demiurgul — constînd în compunerea unui anumit subiect, în mișcarea adecvată, în cadrul lui, a unor personaje complexe etc. Aceasta este, desigur, o modalitate esențială de reflectare artistică a lumii și în cea mai mare măsură experiența ei rămîne hotărătoare pentru întreaga literatură modernă. Prin ea nu trebuie însă înlăturate alte mijloace sau procedee posibile, cu virtuți proprii, unele ou potente superioare vechilor modalități, și care se supun de fapt unei esențe identice. Convenția, recunoscută ca inerentă în construcția comediei (prin gruparea personajelor în principiu în cele două tabere fundamentale, de la care își împrumută atributele de bază) își descoperă avantaje, într-un fel, în chiar deficiențele sale. Pe aceeași linie a potențării mesajului, demonstrației, a unui sondaj mai în adîncime se înscrie și folosirea tot mai frecventă a simbolului. Literatura contemporană cunoaște o migrare masivă a simbolului din poezie, lăcașul de veacuri, către proză sau teatru, fapt datorat concretețed, plasticității, puterii de convingere, rezonanțelor largi afective pe care le aduce. Nu e vorba de o ierarhizare a diferitelor modalități literare posibile, nici de o încercare de a minimaliza cumva virtuțile atît de încercatei imagini „concret^senzoriale", ci de evidențierea drepturilor unor procedee de altfel deja cu succes verificate.

O interesantă înțelegere a simbolului dovedește Ion Oarcăsu în volumul „Opinii despre poezie". Cu oțeva articole programatice, cartea inserează, la capitolul „Luminile și umbrele simbolului", — oțeya păreri ale criticului ce ne^ar putea permite o mai bună des-

Înșire a analizelor sale de poezde. în acest articol, I. Oareăsu încearcă ceva deoseito.it: să redescopere valoarea și utilitatea simbolului pentru poezie. După ce i se caută acestuia justificări cu exemple din lirica universală, simbolul este recomandat tinerilor poeți, dar cu destulă precauție, din teama ca nu cumva aceștia să abuzeze de el. I se pare, totuși, criticului, că distinge în creația tinerilor o înclinație către alcest procedeu. „Acești tineri depășesc (uneori (sl. n.) simpla relatare, comunicarea directă a unei idei poetice, recurgând la simbol”, Ilustrarea se face prin exemple din Horațiu, Arghezi, Eminescu.

Ce este „Luceafărul” dacă nu un simbol expresiv al condiției omului superior într-o societate care nu recunoaște, din miopie sau din interes meschin, de clasă, „valorile adevărate?” Simbolul are, însă, și „umbrele lui; folosirea sa nu trebuie exagerată. Alături de el, poezie se poate face și cu alte mijloace”. Criticul notează, în treacăt, că, de exemplu, Leonida Neamțu „utilizează de regulă alte procedee (decît simbolul n.n.), că el se simte mai bine adresîndu-se direct contemporanilor, confesiunea lirică, descripția animată -de peisaj sau poezia-nianifest (formând, în prezent, ptrinoipalele lui forme de exprimare”. Cu alte cuvinte, între procedee, alături de simbol, mai (cunoaștem confesiunea lirică, descripția animată și poezia-nianifest. Dacă, totuși, L. Neamțu a făcut concesii și a recurs la simbol, la aceasta l-a îndemnat „desigur, importanța ideii, valoarea ei gnoseologică deosebită”, deoarece frecvența simbolului dovedește și un anumit grad al maturității lor politice (a tinerilor poeți n. n.). Avînd de comunicat înalte sentimente cetățenești, renunțînd în majoritatea cazurilor la descrierea obositoare și pînă la urmă limitată a unui eu, poeți fără legături cu lumea din jur, unii tineri recurg la simbol și dintr-o nevoie or-

ganică de a-și expune, lapidar și pregnant, idealurile oare-i animă”.

Dar iată, în legătură cu aceasta, și o recomandare: „Ca o trăsătură generală, se poate spune că ori de cîte ori poeții tineri folosesc simbolul pornind de la o idee clară și actuală, reușita le este asigurată, imaginea subliniază importanța mesajului, potențarea metaforei sporește forța de sugestie, asociațiile reliefează, din mai multe unghiuri, valoarea politică a ideii”.

Distincția pe care am văzut că o face criticul între diferitele modalități poetice nu rămîne izolată numai în contextul afirmațiilor sale teoretice. Ea are repercusiuni largi în sistemul de analiză. Aurel Rău, scrie, astfel, „o poezie ce exprimă limpede, dar totodată și sugerează”. Criteriul artă-realitate, prezent în dezvoltate aprecieri teoretice la I. Lungu, se traduce la Oareăsu prin preferințele pentru un anumit tip de poezde. Criticul clujan pledează pentru lirismul obiectiv, pe care îl explică astfel: „Capacitatea de a te transpune în variatele stări sufletești ale contemporanilor, fără a renunța, desigur, la propriul temperament, la ideile și sentimentele ce-ți sînt mai apropiate, este un prilej nimerit de confruntare între tine și lumea din jur, indiciul sigur că „oglin-da” poeziei cuprinde ceva mai mult decît propria ta prezență în lume”. Practic, majoritatea cronicilor volumului cuprind analizele unor poeme de întinidere mai largă (M. Banuș, D. Deșliu, G. Naum) sau a altor tipuri de poezie la oare criticul poate desluși un anume simfoure epic, ce se lasă explicita!: Florența Albu („Fără popas”) ./descrie recoltele bogate ale colectivelor, pe tinerii tractoriști și agronomi, sau efortul activistului de partid, în versuri calde și cuceritoare prin orientarea fățiș actuală a mesajului”. Valorii voit superioare a poemului amplu i se caută și justificări teoretice, în primul volum al lui Geo Dumitrescu („Libertatea de a trage cu puș-

ca") „scepticismul dizolvant ducea, logic (?), la o poezie-instantaneu, de scurtă respirație. Relația didactică dintre conținut și formă, ca și viziunea specifică a poetului, care a trecut de la negația ostentativă la afirmarea patetică a unor adevăruri înaintate, își găsește astăzi expresia potrivită în formula poemului amplu".

Pe linia aceasta a dezvoltării unei anecdote a poeziilor, a urmării mesajului social, antirăzboinic, a valorii actuale a creațiilor poetice, I. Oarcăsu reușește să aducă în unele cronici păreri pertinente. Se remarcă astfel analiza volumelor lui M. Beniuc, M. Banuș, N. Cassian, ca și foarte izbutita interpretare comparativă, din perspectiva actuală, a primului volum al lui Geo Dumitresiou.

La fel ca la I. Lungu, în sistemul de referințe al lui I. Oarcăsu își găsește locul și tipicitatea, dar într-un fel aparte, concretizat în anumite recomandări pe care criticul le face în legătură cu alegerea subiectelor posibile. De exemplu, la un citat dintr-o poezie de M. Dragomir („Rășcoli-voi totul mâine prin genuni / ca într-o hruță adâncă, mucedă, orbită, / și-am s-adun cu grijă fulgi de stele, bruni, / așchii de lufeferi, scame de orbită") se comentează : „Plecarea în cosmos este apoi necesară și grandioasă din alte motive decât cele invocate cu lux gratuit de amănunte".

Criticul accentuează asupra conținutului : „Ne miră mai întâi faptul că poemul amintit (al lui M. Scorobete n.n.) nu este inclus în volum decât printr-o singură „secvență", din fericire ilustrativă („Biriul de aur"). În al doilea rând, „poem despre construcții", chiar inegal cum este (s.n.), aduce în prim-plan suflul actualității mult mai puternic decât unele bucăți ale volumului". Ierarhizarea valorică a poeziilor se face mai ales după actualitatea subiectului : „Dacă dintre poeziile lui din prima parte a culegerii (...) foarte

puține porneau nemijlocit (a. n.) de la un fapt de viață, majoritatea fiind arte poetice, versuri de dragoste ori elegii, cam idilice și superficiale, aduse muncii manuale, aici majoritatea are o tematică actuală precisă, poetul (Ilie Constantin n.n.) ținând să ne comunice idei și impresii revelatoare despre oamenii și locurile pe care le-a cunoscut".

Obieqțiile sale disting cel mai adesea, izolate sau împreună, cele două direcții fundamentale — ermetismul și descriptivismul, definite prin opoziția inversă față de Scara valorilor autentice, presupusă neutră. Un exemplu din analiza poeziei Maniei Banuș : „Slăbiciunea acestor cicluri, ca și a întregului volum („Magnet" n.n.) stă în altceva. De la primele versuri simți o tendință de abstractizare voită a imaginii, de concentrare a ei în dauna clarității. (...) Maria Banuș recurge uneori și la o poezie „explicativă", cu multe elemente concrete, căzând însă în descriptivism".

Din păcate, limbajului folosit îi scapă uneori finețele necesare unei analize de poezie, dovedindu-se atunci rău conducător al emoției poetice, iar comentariul nu reconstituie fiorul liric, uneori înțesat de termeni rigizi și nepotriviiți, într-o expunere seacă (v. analiza volumului „De dragoste" de Cicerone Theodoresou).

Mai unitar în privința criteriilor, „Itinerarul critic" al lui I. Lungu este mai îngust în înțelegerea fenomenului specific.

La I. Lungu, ideile preconceptionale nu reușesc să redea decât schematic și în genul „umbrelor" platoniciene o lume oare, de fapt, este vie, dinamică, și prin caracteristici, oricând în stare să-i sugereze... criticului imagini și reprezentări autentice.

Am reprodus, schimbând un cuvânt, un final de cronică din „Opinii despre poezie".

Viitorii zece ani de energetică românească în lumina realizărilor mondiale în tehnica energiei

de acad. Remus Răduleț

Directivele Congresului al IX-lea al P.C.R. cu privire la dezvoltarea economiei naționale în perioada 1966—1970 și pentru valorificarea surselor energetice și electrificarea țării în perioada 1966—1975, reprezintă documente de importanță excepțională pentru întregul popor, oare înfățișează programul unei noi etape în construcția socialismului în patria noastră.

Mijloacele și căile preconizate de Directive pentru cucerirea cu succes a noii trepte în ridicarea României la nivelul țărilor înaintate din punctul de vedere energetic, ca și ritmul acestei ridicări, pot fi puse în adevărata lumină numai prin prisma evoluției noastre energetice din trecut, raportată la realizările mondiale în domeniul economiei energiei. Abia această raportare permite să se aprecieze importanța succeselor noastre de până acum și a înfăptuirilor prevăzute de Directive în sporirea volumului și îmbunătățirea calității producției, în asigurarea unui cât mai înalt nivel tehnic al activității din producție și mărirea producției/vității muncii, singura cale sigură de ridicare a venitului național pe locuitor și an — și deci a standardului de viață al celor ce muncesc.

I. *Problemele energiei pe plan mondial*

Începuturile industrializării au pus tehnica în fața problemei de a cunoaște condițiile optime *ki* care se produce și dispare *căldura* de care era nevoie pentru anumite procese tehnologice, sau în care se efectuează *lucrul mecanic* necesar pentru antrenarea mașinilor de lucru. În frământarea cu aceste probleme, inginerul Sădi Oarnot a descoperit atât principiul *entropiei*, cât și că, pentru producerea și consumul de lucru mecanic și de căldură este esențială mărirea numită *energie*. Oare satisface un principiu de conservare, aducînd astfel o contribuție majoră la fundamentarea științifică mai temeinică a tehnicii.

Odată cu descoperirea conservativității energiei, în care *Cannot* a fost urmat — independent — de medicul Robert Mayer, s-a recunoscut și nevoia amenajării și gospodăririi *purtătorilor* sau a *surselor* de energie. Amenajarea și gospodărirea sînt nevoi imperioase, fiindcă, în lipsa energiei primare și deci și a celei utilizabile, toate mașinile stau. Lipsa de energie este deci prohibitivă pentru dezvoltarea tuturor celorlalte ramuri industriale. În

sute de ani dintre 1860 și 1960, de exemplu, sporirea de vreo șapte ori a producției industriale anuale a avut nevoie de o sporire de circa nouă ori a consumului anual de energie primară al omenirii.

În fond, problema gospodăririi surselor de energie se pusese de când consumul anual depășise cadența de reproducere naturală a lemnului, principalul purtător care fusese folosit în trecut mai depărtat pentru acoperirea nevoilor de energie, alături de vînt și căderile de apă amenajabile cu mijloacele rudimentare ale tehnicii acelor timpuri. Vîntul și căderile de apă constituiau un purtător de energie inepuizabil, însă fără a putea amenaja-lă a lor să fi acoperit în trecut sau să fie amenajabilă acum să poată acoperi astăzi nevoile anuale ale omenirii, în căutarea de noi surse, tehnica a descoperit marea, radiația solară și energia geotermică, dar nici partea amenajabilă a acestor purtători de energie inepuizabilă nu poate acoperi nevoile. Astfel în paralel, tehnica a recunoscut și a dezvoltat resursele *epuizabile* de energie. Purtătorii clasici epuizabili sînt: combustibilii solizi, cei lichizi și gazoși. Ei sînt reprezentați de cărbuni, țitei și gazele naturale și constituie principalele surse care acopăr astăzi consumul de energie al omenirii. În secolul nostru li s'au adăugat izotopii fisionabili ai uraniului și toriului, ca și izotopii fuzionabili ai hidrogenului, o sursă de energie nucleară liberabilă prin fisiunea, respectiv prin fuziunea nucleelor atomilor acestor purtători. Pînă în prezent a reușit controlul energiei nucleare liberabile prin fisiune sau despărțire, în reactoarele nucleare, fără ca tehnica acestora să fi atins faza unei răspîndiri semnificative mai largi, — dar nu a reușit controlul tehnic al energiei proceselor de fuziune sau termonucleare, care e liberabilă numai sub forma explozivă din bombele cu hidrogen.

Amenajarea surselor de energie prezintă o importanță economică și socială deosebită și fiindcă *sporirea* substanțială a productivității muncii — și deci a venitului național pe locuitor și an — nu e posibilă fără o sporire corespunzătoare a dotării energetice, cu putere utilă, a muncitorului din industrie, din transporturi sau din agricultură. De exemplu, am arătat că, în suta de ani dintre 1860 și 1960, în care populația globului s-a dublat, consumul anual de energie a sporit de vreo nouă ori, adică înzestrarea energetică a populației a crescut de aproape 4,5 ori. Evaluările arată că aceasta a determinat și o sporire de mai multe ori a venitului mediu pe locuitor și an. Consumul de energie pe locuitor și an este deci un indicator important al nivelului de trai al unui popor.

Statisticile internaționale arată că, în epoca noastră, pentru a spori cu 10% productivitatea muncii cu păstrarea condițiilor de viață ale celui care muncește, trebuie să se mărească în medie cu pînă la 13% consumul său anual de energie utilă — și cel puțin în aceeași măsură consumul său de energie electrică. De aceea nivelul de trai poate fi ridicat numai dacă dezvoltarea energiei se face cu un pas înaintea dezvoltării celorlalte ramuri industriale. De exemplu, ridicarea nivelului de trai din suta de ani dintre 1860 și 1960, bazată pe o sporire de vreo șapte ori a producției industriale, a implicat o sporire mai mare — de cea nouă ori — a consumului de energie.

Se apreciază că necesarul de energie primară al omenirii se va dubla în perioada 1960—1980, pentru a mai crește cu 80% în perioada 1960—2000.

Din această prezentare sumară rezultă și că, de unde în trecut mai depărtat posibilitățile ridicării economice a țărilor pînă la un anumit nivel depindeau în principal de capacitatea lor de a-și produce sau procura alimente și îmbrăcăminte, în epoca re-

voluției industriale posibilitățile unei ridicări economice *în continuare* depind esențial și de existența și de amenajarea surselor dor de energie brută, alături de a surselor lor minerale, fiindcă acestea permit dezvoltarea industrială și echiparea energetică mai masivă — și dacă și ridicarea substanțială, în continuare, a productivității muncii. De aceea popoare care în trecut ieriau considerate bogate și puternice se pot găsi astăzi în situație de inferioritate față de altele, fiindcă nu-și pot procura sau nu dispun de sursele noi, energetice și minerale, necesare pentru ridicarea în continuare a standardului lor de viață. În societatea sclavagistă din antichitate, de exemplu, Grecia a fost o țară puternică și înfloritoare, iar relativ micul popor alien a adus la patrimoniul culturii o contribuție care a rămas unică în istorie. Astăzi, din cauza lipsei unor surse de energie și minerale îndestulătoare, — navigația singură nefiind satisfăcătoare — poporul grec a rămas însă în urmă. Rezervele de energie prezintă deci un interes imens pentru progresul civilizației.

Stă apreciat acum câțiva timp că din rezervele clasice de energie primară ale planetei noastre, aproximativ 10% se găsesc în energie hidroelectrică (apreciind că aceasta ne-ar sta la dispoziție pentru o mie de ani), 13% în gaze naturale, 27% în țiței și 50% în cărbun de lemn, — dacă nu se ține seamă de sursele de energie solară, eoliană, a marelor și geotermice.

Dotarea diferitelor popoare cu rezerve energetice este foarte inegală: Uniunea Sovietică și Statele Unite, care au împreună numai aproximativ 13% din populația planetei noastre, dispun de aproximativ jumătate din rezervele ei clasice de energie. Gele mai multe dintre celelalte țări — printre care și patria noastră — au o dotare mai mică decât media mondială. Ele sînt nevoite ca în aceste condiții să ducă

o politică energetică foarte strînsă — să-și pună rezervele exclusiv în folosul propriilor oameni ai muncii.

Combustibilii inferiori, cu mică putere calorifică, — de exemplu ligniții și turba, care conțin mult steril și apă, — nu pot fi transportați economic la mare distanță, în opoziție cu combustibilii superiori, ca gazele naturale, țițeiul sau cărbunii superiori. Dar aceștia se folosesc în măsură tot mai mare în industria chimică și procese tehnologice, unde valoarea produselor obținute e mult mai mare decât a energiei ce ar putea fi extrasă din ei. De aceea este economic ca energia zăcămintelor de combustibili inferiori, folosiți în scopuri energetice să fie transformată pe loc, — ca și energia hidroelectrică, — în energie electrică și să fie transmisă sub această formă, cu cea mai mare viteză, prin rețele electrice de transport, în regiunile de consum, spre a fi distribuită aici consumatorilor, prin rețele electrice de distribuție. Calitățile energiei electrice de a putea fi transferată economic la mare distanță, de a fi extrem de divizibilă și convertibilă fără restricții în orice altă formă, după nevoile consumatorului, îi asigură un rol special printre diferitele forme de energie. Existența unui *sistem energetic național*, format dintr-un sistem unic de rețele, la care sînt racordate centralele electrice, asigură deci continuitatea serviciului și a furnizării energiei în condițiile tehnice cerute de consumatorii de pretutindeni, permînd ridicarea economică și a regiunilor sărace în rezerve energetice. Singura scădere a energiei electrice este că nu poate fi stocată economic și că, deci, trebuie produsă în centrale chiar pe măsura variabilă a cererii ei de către consumatorii racordați la sistem.

Divizibilitatea și convertibilitatea energiei electrice în oricare altă formă, îmbinate cu dezvoltarea unor motoare electrice robuste și de caracteristici dintre cele mai variate, a permis omului și să se libereze de muncile fizice

•grele și să-și sporească totodată productivitatea muncii pa-in *mecanizarea simplă* a principalelor procese consumatoare de energie și prin *mecanizarea complexă*, care cuprinde și procesele auxiliare. TranspOrtabilitaitea rapidă a energiei ellectrice a permis să se realizeze sporirea productivității unor profcese" tehnologice. Prin aceasta omul a fost eliberat ide munci intelectuale obositoare și monotone; cum sânt conducerile nemijlocite ale proceselor 'de producție după programe prestabilite, sau coaducerea dintr-iun mediu neigienic, eventual insuportabil sau nociv, sau de munci intelectuale care nici nu pot fi îndeplinite cu precizia mereu cresioănidă, necesară pentru ridicarea calității produselor, și nici cu rapiditatea intrinsecă sau impusă a unor procese. Automatizarea simplă, a trecut deci sarcina conducerii și controlului asupra dispozitivelor automate, pentru da acestea să efectueze conducerea fără intervenția omului, controlând procesele pe parcurs, prin sesizarea succesiunii și naturii operațiilor din clare sânt fanmlate. Ea a fost imbinată aptoi cu folosirea daleulatoaraloir electronice, pentru a spori productivitatea muncii și prin realizarea *automatizării complexe*. ACEaslta a permis să se cuprindă nu numai procese tehnologice izolate, ci și conducerea automată a întregi sisteme de astfel de procese, cum sânt cele din grupurile de agregate, din secțiile de întreprinderi sau chiar din uzine întregi.

Elaotrificarea a devenit în aceste condiții una din cele mai importante acțiuni economice ale epocii noastre.

2. *Rezervele noastre de energie*

Dinfale *combustibili fosili* ai țării, cărbunii superiori sânt concentrați în principal în interiorul arcului carpatic, în special în Valea Jiului, iar ligniții, — care sînt combustibili inferiori, cu multă cenușă și umiditate — și cu o putere calorică relativ mică, — se

găsesc în zona de la sud de Carpați, Oltenia deținând locul întâi în această privință. Țiteiul e concentrat în zona de la suld de Carpați și la est de ei, iar gazele naturale în bazinul Tiransii-vianiei la sud de Oarplați. Dintre rezervele noastre de comlbusitibili Clasici, 10% sînt reprezentate de țitei, 28% de gazele naturale, cîtevia procente de gazele de sondă și 80% de cărbuni, dintre care paste două treimi le reprezintă însă ligniții.

Rezervele noastre amienajabile de *energie hidroalică* sînt concentrate pe cursul Dunării și în bazinele unor riuri interioare sau de frontieră, cum sînt Bistrița, Șiretul, Oltul, Mureșul, Someșul, Grisul Repede, Prutul, Jiul, Timișul, Lotrul, Argeșul și altele. Potențialul teoretic al rîurilor noastre, adică energia naturală pe care o irosesc aceste cursuri de apă, este dte •aproximativ 70 miliarde kWh pe an, din care circa 26% reprezintă potențialul Dunării. Potențialul hidroenergiatic tehnic amenajlabil al cursurilor noastre de apă este de peste 36 miliarde kWh/an, adică de 52% din potențialul teoretic.

3. *Energetica României capitaliste*

Cu toate posibilitățile existente, țara noastră avea, lla sfârșitul celui de-al doilea război mondial, o economie energetică înapoiată. Peste o cincime din consumul de combustibil o acope-reau lemnele și 60% din producția noastră forestieră era folosită drept combustibil, numai 40% fiind industrializate. Deși primele exploatări Oarboniere din țară datează încă din secolul al 18-lea, producția brută de cărbuni a atins doar **3,2** milioane tone în 1927 și a scăzut apoi la 1,5 milioane tone în 1933, ajungând la 2,9 milioane tone în 1943. Deși țara dispunea de rezerve imporltlanitie de ligniți, aceștia erau exploatați numai în măsură neînsemnată : 0,3 milioane tone în 1938, — consumul de cărbuni pen-

itnu transporturi și producerea de energie electrică fiind acoperit din cărbunii superiori: huiă și cărbuni cocsificabili; sustrasa astfel cocsificării pentru industria siderurgică. Extracția anuală de țitei, după ce atinsese în anul 1936 valoarea de 8,7 milioane tone, era în scădere, pentru a coborî în anul 1944 la 3,5 milioane de tone. Gazele naturale, din care dispunem de rezerve mai mari, - dețineau un rol secundar în acoperirea nevoilor de energie alie țării: în anul 1938 consumul s-a ridicat doar la circa 0,3 miliarde metri cubi de gaz metan. Producția gazelor de sondă era relativ mare, însă neeconomică. Energia apelor era slab folosită: în 1938, energia produsă hidroelectric nu se ridica nici la 150 milioane kWh/ian. -

Situația era foarte înapoiată și în întregul domeniu al producerii și distribuției energiei electrice. Deși primele noastre centrale electrice datează aproximativ din aceeași perioadă ca și în cele mai dezvoltate țări din Europa, puterea instalată a crescut foarte lent. Creșterea anuală medie a consumului anual de energie electrică era de vreo 7%. În anul 1944, puterea instalată în cele peste 600 de mici centrale electrice publice și industriale, de care dispuneam, nu depășea 720 000 kW. Ea avea un foarte mic grad de folosință anuală, din cauza lipsei rețelelor de transport — și deci producția de energie nu atingea nici 1,2 miliarde kilowatt/ore pe an. Grupurile electro-generatoare ale centralelor erau mici și deci cu randamente slabe, investițiile specifice și consumurile lor specifice de combustibil fiind deci foarte mari. Micile cazane din centrale produceau abur la presiuni și temperaturi prea joase și deci în mod deosebit pentru motoarele cu abur. Țara avea o singură uzină hidroelectrică mai importantă, la Dobrești, cu o putere instalată de 16 000 kW. Centralele electrice alimentare în special centrele urbane și industriale pe lângă care erau construite;

la sfârșitul anului 1944 existau numai 127 km de linie de 110 kV și vreo 3 200 km linii de 6—30 kV. În aceste condiții, consumul de energie electrică în anul 1944 nu depășea 80 kWh pe locuitor și an, iar țara noastră se situa din acest punct de vedere pe unul din ultimele locuri în statisticile energetice internaționale.

4. Energetica Republicii Populare Române

În perioada dintre proclamarea Republicii și punerea în aplicare a primului plan decenal de electrificare a țării încă nu se puteau produce în țară și nici importa noi grupuri electrogene. Ba s'a caracterizat deci prin pregătirea unora din condițiile necesare electrificării, prin sporirea indicilor de utilizare a capacităților de producție, de transport și distribuție existente sau refăcute, — în special după naționalizarea din 1948 a principalelor mijloace de producție. Într-o rodnică muncă organizatorică s'au obținut rezultate importante în producția sectorului energetic. De unde în anul 1938 producția noastră de energie primară fusese de numai peste 16 milioane tone combustibil convențional (t.c.c.) și lua în bună parte drumul exportului, așa încât consumul ei era mult sub 10 milioane t.c.c. și se redusese considerabil până în anul 1945 din cauza distrugerilor războiului, această producție a putut fi ridicată din nou la 15,1 mîl. tec. în anul 1950. De asemenea, producția de energie electrică a crescut considerabil în perioada 1945—1950: producția ei a ajuns la 2,11 miliarde kWh/ian, adică a crescut cu 60% față de 1944, deși puterea instalată, corespunzătoare, putuse să fie sporită cu numai 20 kW față de anul 1944. Această sporire a producției de energie, — mai ales din cauza nivelului ei tehnic înapoiat, moștenit, și a bazei sale înguste, — nu era însă în mă-

sură să sprijine dezvoltarea necesară
oinei industriei moderne.

Inițierea acestei mari opere a constituit sarcina unei faze dare a reprezentat cea mai mare cotitură în dezvoltarea energiei noastre și a consistat în realizarea planului decenal de electrificare" a țării, în perioada 1950—1960. Hainul a fost adoptat în plenara din 26 octombrie 1950 a C.C. al PiantidU'ui. El a fixat liniile directoare ale utilizării raționale a tuturor surselor noastre de energie: concentrarea producerii energiei electrice în unități mari, moderne, cu randamente 'mani și investiții specifice mici; folosirea combustibililor inferiori; inventarierea și amenajarea complexă a surselor hidroenergetice; introducerea termifiaării; crearea sistemului energetic național unic; crearea unei industriei producătoare de echipament energetic; leleotrificarea rurală; pregătirea de cadre; ridicarea considerabilă a puterii Instalate și a producției anuale de energie electrică.

În această perioadă, producția de energie primară a fost ridicată de la 15,1 milioane tec. în 1950 la 34,9 mii. tec. în 1960, iar ronsurnul de la 11,5 la 28,8 mii. tec. Puterea instalată în centralele electrice a fost sporită cu aproape 1000 000 kW, adică în medie cu aproape 100 000 kW/ian, iar producția de energie electrică a fost ridicată de ia 2,11 milioane MWh/an în 1950 la 7,65 milioane MWh/ian în 1960, depășind astfel cu circa 10% producția prevederilor planului. Aceste realizări s-au putut obține ou sprijinul străin și al unei industriei electrotehnice indigene, care fusese ridicată în perioada decenalului. S-au pus în funcțiune centralele mari de la Doicești, Sângeorgiu, Paroșeni, Borzești și parțial Brazi. S-au pus în funcțiune barajul •Gozna și centrala hidroelectrică Crai- nicei, pe Bîrzava; hidrocentrala Mo- iroieni, prin amenajarea unei căderi de peste 250 m; centrala hidroelectrică

Sadu V și apoi barajul acestei amenajări, Negovianu. S-fau construit și pus în funcțiune barajul pentru lacul de lacumulare de pe *Bistrița* și marea hidrocentrală de la *Bicaz*, cu o pulbere instalată de 210 000 kW, cu o producție medie de energie de aproape 1/2 miliard kWh/ian. Ea a creat posibilitatea construirii în aval a unui lanț de hidrocentrale, ou o putere instalată totală de 450 MW și o producție de energie mult mai mare decât a înșei centralei de la *Bicaz*.

Rețelele de înaltă tensiune s-iau dezvoltat considerabil, permițând să se realizeze sistemul energetic național unic, cu un grad de interconectare a puterii de 83%. Nnmărul de sate electrificate a crescut de la 800 în 1950 la 3 410 în 1960.

După ce planul decenal a fost realizat și depășit lia indicatorii săi principali, documentele privitoare la șesenal ale Congresului din 1960 al Partidului au accentuat importanța dezvoltării în cmUnuare a energiei: extracția și utilizarea energetică a lignitului a fost programată să crească mult; s-ia prevăzut o creștere lentă a producției de țitei și, în același timp, continuarea explorărilor sistematice în vederea asigurării pe termen lung a rezervelor; gazele nialalalte unrraau să fie utilizate în proporție, crescândă în industria cWimică, drept materie primă, înlocuind în același timp combustibilii lichizi și solizi mai puțin eficienți.

În cursul șesenalu'lui,, producția de gaze naturale a crescut cu mai mult de 100%, producția de energie electrică de aproape 2,7 ori, iar puterea instalată cu aproape 2 000 000 kW. O parte sensibilă din puterea nouă a fost instalată în centrale hidroelectrice, iar sistemul electromagnetic național a fast extins, ajiungîndu-Se la un grad de peste 90% de interconexiune a puterii la sistem.

În aadirul șesenaMiui, construcția de centrale tenmo- și Wdroetefcfrilce a continuat ou și mai mane amployare. Față

de 100 000 kW instalați anual în perioada 1950—1960, în șesenal s-au instalat în medie cite peste 300 000 kW pe an. S-au realizat noi mari obiective, dintre care amintim centrala *Luduș* cu 300 000 kW, în curs de extindere cu o putere de încă 300 000 kW și pentru un profil fanai de 800 000 kW : centrala *Paroșeni*, cu puterea inițială de 150 000 kW, extinsă la puterea de 300 000 kW, prin instalarea unui grup de 150 000 kW, care are astăzi cea mai mare putere unitară din țară; centrala *Brazi*, de 200 000 kW, una din marile noastre centrale de termifidare industrială, asigurând cu energie electrică și căldură complexul petrochimic de la Brazi, cum și unitățile industriale și cartierele de locuit din zona Bloăești-Sud; centrala *Craiova*, cu termifidare industrială, cu o putere totală de 300 MW, arzând lignit din Oltenia; centrala București-Sud, cu termifidare urbană, având într-o primă etapă o putere instalată de 100 000 kW, deservind ou căldură o mare parte a Capitalei și devenind cu timpul cea mai mare centrală de termifidare urbană dan țară.

În anul 1963 a început construcția centralei hidroelectrice „Gh. Gheorghiu-Dej” de pe Argeș, prima noastră centrală subterană, cu o putere instalată de 220 000 kW și o producție de energie de vârf de 0,4 miliarde kWh/an. Ba dă posibilitatea de a mări suprafețele irigabile în bazinul râului Argeș cu circa 100 000 ha, de a acoperi necesitățile de apă potabilă și industrială ale Capitalei pînă în anul 1975 și de a reda în circuitul agricol o suprafață de circa 10 000 ha.

În anii șeseniului s-a continuat dezvoltarea sistemului energetic național prin realizarea de noi legături funcționând la tensiuni de 110 kV și peste 110 kV. S-a realizat linia de 220 kV Luduș-Hunedoara, împreună cu legătura de 220 kV Bicaz-Sîngeorgiu-Luduș. Este în curs de construcție linia de 220 kV cu dubiu circuit Craiova-

Slatîna, destinată alimentării Combinatului de aluminiu de la Slatina. Este în curs de construcție linia de 400 kV Luduș-Siibiu-eeutrala Argeș-Slatina, obținîndu-se astfel o legătură mai puternică între zonele din nord și cele din sud, o alimentare de rezervă pentru Combinatul de aluminiu și o posibilitate de evacuare în sistem a puterii centralei de pe Argeș. Pentru a se întări alimentarea zonei de sud-est a țării servește linia de 220 kV Borzești-Galați, care va prelua creșterile de consum din zonă și în special cele datorite apariției Combinatului siderurgic Galați. Prin linia de 400 kV Luduș-Lameșand, sistemul nostru a fost interconectat la MunkaCefVO cu sistemul țărilor socialiste din nord și nord-vest. Prin Banat, o linie de 110 kV ne-a legat cu sistemul iugoslav — iar în Cadrul extinderii legăturilor de interconexiune se construiește linia Craiova-R.P. Bulgaria.

S'a deschis șantierul mării centralei hidroelectrice de la Porțile de Pier, cu o putere instalată de peste 2 000 000 kW și o producție anuală de circa 10 miliarde kWh/an, jumătate pentru țara noastră și jumătate pentru R.S.F. Iugoslavia.

Producția noastră de energie primară a trecut în cursul șesenalului de la 33,5 mii. t.c.C. în 1959 la circa 46 mii. t.c.c. în 1965, iar consumul de la 25,4 la circa 30 mîl. t.c.c. Șesenalul reprezintă deci etapa în care — pentru prima oară în istoria economiei țării — am atins și depășit consumul mediu mondial de energie *primară* pe locuitor și an. Totodată, am trecut de la grupurile electrogene de maximum 20 000* kW, instalate după 1950, la grupuri de 150 000 kW, iar în prezent se lucrează la instalarea de grupuri de 200 000 și 300 000 kW, la centralele Luduș și Craiova, oare au mari randamente și mici consumuri specifice de combustibil, ca și foarte mici investiții specifice.

Am întâmpinat deci ceil mai ide searnă eveniment polaltic al anului, Congresul Partidului Comunist Român, eu o economie energetică și o industrie electrotehnică înfloritoare și dare constituie o bază largă pentru acoperirea în continuare, cu combustibil și energie, a necesităților ecomolmiad naționale.

5. *Perspectivete energeticii în deceniul 7966-7975 de republică socialista*

Directivele cu privire la valorificarea surselor energetice și electrificarea — în continuare — a țării în perioada 1966—1975 prevede ca consumul anului de energie primară să ajungă în 1970 lia vreo 57 mii. t.c.c, iar în 1975 la vire-o 70—75 mii. tec. El mai prevede ca în primii cinci ani să se instaleze vreo 4 000 000 kW în centrale electrice și deci în medie cite 800 000 kW pe an, adică ou 140% mai mult decît în fiecare din anii șesena-Oului, iar în ultimii ei cinci ani vreo 6 000 000 kW și dleei în medie cite 1200 000 kW pe an, adică cu 250% mai mult decît în fiecare din anii șesena-ului. Cu aceste puteri urmează oa producția de energie electrică să atingă în anul 1970 valoarea de 32...34 miliarde kWh^an, ilar în 1975 valoarea de 55...60 miliarde kWh/en. Prin aceasta, producția 'Specifică va trece de la 925 kWh pe lecuita- și a, în 1965 la 1 700 kWh pe locuitor și an în 1970 și ia aproximativ 2 850 kWh pe locuitor și an în 1975. Dacă actualul șesieniai a însemnat depășirea nivelului mediu mondial în producția de energie *primară* pe locuitor și an, cincinalul 1966—1970 constituie fazia în care vom depăși — pentru prima oară în istoria țării — nivelul mediu mondial și în producția de energie *electrică* pe locuitor și an, adică reprezintă etapa așezării noastre mai temeince printre țările industriale.

Sporirea considerabilă a producției și consumului de energie primară, prevăzută în Directive, urmează să fie obținută cu menajarea rezervelor noastre de țiței și prin ridicarea cu numlai apaT>ape 50% a producției de gaz metan. Da se va baza deci în principal pe sporirea masivă a producției de cărbuni, care urmează să crească în viitorii 10 ani de la 13,7 la 35...40 milioane tone, și pe mărirea substanțială a ponderii energiei hidraulice în bilanțul nostru energetic, de la sub 1 miliard anul acesta, la aproximativ 10 miliarde kWh/ian în 1975, cum și pe intervenția energiei nucleare, cu aproxilmiaitiv 2 milioane >tiac)/an. Urmează ca, totodată, combustibilii fluizi să fie folosiți în măsură tot mai mare ca materie primă în industria chimică, unde valoarea produselor obținute depășește substanțial valoarea energiei ce poate fi extrasă din ei. Astfel, din puterea nouă, oare se va instala în viitorii zece ani în centralele noastre electrice, aproape o treime via trebui să fie alimentată de cărbuni, aproape un sfert de resurse hidraulice și o zecilme pe cale nucleară, numai iestul fiind acoperit de alți purtători de energie.

Cei vreo 2 500 000 kW ai noilor centrale hidroslecebni.ee se vor găsi pe Dunăre, pe Argeș, Lotru, Sebeș, Someș, Șiret, Olt, Gris. Aproape trei sferturi din puterea nouă ce se va instala în viitorii zete ani în centralele noastre electrice, vor fi alimentate csu combustibili solizi și fluizi. Dintre unitățile respective, câte o centrală de 1 000 000 kW, în Oltenia și Transilvania, vor folosi ligniți de Rovinari și huilă de Valea Jiului, iar extensiunea eu •600 000 kW a centralei Craiovia va folosi ligniți din bazinul Motrului. O singură centrală termoelectrică nouă și numai extensiunile câtorva centrale existente vor folosi păcura. Nium'ai extinderea centralei Luduș și a câtorva din celelalte centrale se vor baza pe gazul metan. Unitățile electrogene ce vor

echipa aceste noi centrale și extensiuni vor fi mari și foarte mari, ajungând — cuim am arătat — până la 200 000 și 300 000 kW. Capacitățile lor vor avea debitele mari, corespunzătoare, cu parametri înalți ai aburului.

Centralele hidroelectrice prevăzute în Directive privind dezvoltarea energiei se pot împărți, din punctul de vedere al caracteristicilor lor constructive funcționale, în centralele fluviale de mare cădere și cu mari lacuri de acumulare, pe râurile de munte Argeș, Lotru, Sebeș, Someșul mic, Grisul Repede-Drăgan, — și centralele de joasă cădere, pe cursul mediu sau inferior al râurilor interioare, cum sînt casele de pe Bistrița în aval de Biaaz, cele de pe Argeș în aval de centrala „Oh. Gheorghiu-Dej”, ca și cele de pe Olt și Șiret.

Centralele fluviale de pe Dunăre sînt caracterizate prin realizarea unor puteri mari, instalate în 12...14 agregate cu turbine Kaplan de dimensiuni și performanțe ridicate, datorite în special debitelor de apă foarte mari ale Dunării, căderea amenajată fiind cuprinsă între 10 și 30 m, în funcție de condițiile naturale.

Sistemul hidroenergetic și de navigație *Porțile de Fier*, ale cărui lucrări-tochete sînt amplasate în dreptul localității Gurla Văii, va realiza utilizarea potențialului hidroenergetic al zonei cataractelor Dunării o dată cu îmbunătățirea radicală a condițiilor locale de navigație. Centrala lui hidroelectrică, formată din două clădiri așezate în dreptul malurilor român și iugoslav, fiecare cu cîte 6 agregate hidroenergetice de cîte cea 180 000 kW, va avea o putere instalată de peste 2 milioane kW și o producție medie anuală de 10 miliarde kWh energie electrică. Pentru nodul hidrotehnic sînt prevăzute două ecluze de mare capacitate, prin care va fi posibilă navigația pînă la un tarif anual de 45 milioane tone capacitate, față de cea

12 milioane tone la cit e limitat în prezent tariful, datorită condițiilor naturale grele. Din volumul important de lucrări de terasamente, betoane, montaj, etc., necesar pentru construcția sistemului de la Porțile de Fier, cea mai mare parte se va efectua în incinte protejate prin batardouri și puse la uscat, aflate în însăși albia Dunării.

Hydrocentrala care se proiectează pentru zona *Islaz*, în apropierea vărsării Oltului în Dunăre, va utiliza potențialul sectorului amonte respectiv al Dunării, realizînd o producție medie anuală de energie electrică de ordinul a 3—5 miliarde kWh. În afara lucrărilor necesare pentru nodul propriu-zis, care vor cuprinde centrala, ecluzele, barajul deversai și un baraj de pământ, se va efectua un mare volum de lucrări de apărare de inundare a terenurilor, localităților și altor obiecte din lunca și de pe terasa Dunării.

Centralele de mare cădere amplasate pe cursurile superioare ale unor râuri cu potențial hidroenergetic ridicat, ca Lotrul, Sebeșul, Someșul Mic, Orașul Repede, ș.a., vor implica baraje înalte din beton sau materiale locale și un însemnat volum de lucrări subterane pentru galeriile de derivație, pentru centralele subterane, galeriile de acces etc. La toate acestea, ca și la centrala „Gh. Gheorghiu-Dej” de pe Argeș, se aplică cu o eficacitate economică deosebită principiile moderne de concentrare a căderilor și debitelor (prin vărsarea mai multor râuri într-un același lac de acumulare) într-un număr mic de centrale hidroelectrice de mare putere, cu producții de energie considerabile.

Astfel, pe *Lotru*, se va ridica o centrală cu o putere instalată de 500 000 kW, concentrându-se aici și debitele a numeroase alte cursuri de apă învecinate. Căderea amenajată va fi de peste 800 m, față de 146 m la Bicaz și 324 m la Cheile Argeșului. Lacul de acumulare, amplasat la Vidra, în inima munților Lotrului, va fi creat printr-un

baraj de 115 m înălțime, construit în cea mai mare pante din materiale locale (balast aluvionar, argilă, anrocamente), pentru a se reduce simțitor costul lucrărilor și volumul transporturilor de ciment, de metal și lemn pe șantier.

Pe riul *Sebeș*, studiile de teren și proiectele au arătat posibilitatea creării în condițiuni tehnico-economice avantajoase a două mari centrale hidroelectrice având împreună o putere de cea 350 000 kW, prevăzându-se crearea unor lacuri de acumulare pentru regularizarea debitului.

Alături de Lotru și Sebeș, amenajarea hidroenergetică a *Someșului Mic*, în amonte de Gilău, s-a dovedit a fi din punctul de vedere tehnico-economic una din cele mai avantajoase posibilități de care dispune țara noastră. Aici se poate instala o putere de peste 250 000 kW, amenajându-se o cădere de aproximativ 600 m.

Pe cursul superior al *Crișului Repede*, în zona râurilor Iad și Drăgan, se poate crea de asemenea o amenajare hidroelectrică importantă, cu indici tehnico-economici favorabili.

Centralele menționate, prin regularizarea debitelor (adică prin potrivirea lor după cererea de energie electrică) cu ajutorul lacurilor de acumulare, vor contribui și la satisfacerea unor consumuri de apă industrială și potabilă, a irigațiilor etc. Astfel, acumulările de pe *Someșul Mic* și *Gris* vor asigura creșterea prospectată a consumurilor de apă ale orașelor Cluj și Oradea, iar acumulările de pe *Sebeș* vor avea un rol important în sporirea debitelor disponibile pe Mureș, pentru irigații.

Hidrocentralele de joasă cădere, cum sînt cele de pe cursul mediu și inferior al *Argeșului*, *Oltului* și *Șiretului*, vor avea un rol important în acoperirea bilanțului de energie al țării și la economisirea combustibililor Clasici. Ca și centralele în exploatare sau în curs de construcție pe cursul inferior al *Bistriței*, aceste amenajări vor

folosi căderile disponibile, în trepte de cădere în general de nu mai puțin 15—20 m, folosind bariere joase, canale de aducere și de fugă și centrale de tip aerian, echipate cu turbine Kaplan.

Fără a dispune de lacuri de acumulare importante în cadrul schemei proprii, cascadele de amenajări de joasă cădere prevăzute a fi amplasate în viitorii ani vor dispune în mare parte de debitele regularizate de centralele din amonte; astfel, centralele de pe *Argeș-aval* vor utiliza debitele regularizate de lacul *Vidraru*, cele de pe *Șiret*, ca și cele de pe *Bistrița*, vor avea debitele regularizate de lacul *Izvorul Muntelui*, iar cele de pe *Olt* vor beneficia de aportul acumulărilor de pe *Lotru*.

Proiectarea și execuția centralelor de joasă cădere vor permite folosirea largă a tipizării construcțiilor și echipamentului de fabricare care a fost asimilată de industria noastră constructoare de mașini.

Lanțul de hidrocentrale prevăzut a se construi pe cursul mediu al *Argeșului* are un prim sector, între *Oiești* și *Curtea de Argeș*, pe care se amenajează 4 centrale hidroelectrice de câte 15 000 kW, a căror execuție se va termina în etapa 1966—1970.

Pe cursul *Olt*, curs de apă care, după *Dunăre*, are cele mai importante resurse hidroenergetice potențiale din țară, se poate amenaja într-o etapă finală o putere instalată de circa 1 000 000 kW, în câteva zeci de centrale.

Sectoarele *Oltului* cu energia specifică cea mai ridicată sînt cele ale defileului său și ale zonei cursului inferior, de la *Căminăncști* la *Drăgășani*, pe fiecare din aceste sectoare putîndu-se amenaja o putere de 300 000...400 000 kW.

Sectorul în aval de confluența cu râului *Bistrița* al *Șiretului* are de asemenea posibilități dintre cele mai favorabile de amenajare hidroelectrică. Printr-o salbă de 8...9 centrale hidro-

electrice, se poate realiza aici o putere instalată de ordinul a 300 000 kW.

Amenajările de pe Oltul și Șiretul inferior vor fi strâns legate de satisfacerea necesităților complexe de apă și în primul rând de dezvoltarea irigațiilor în aceste zone.

Directivele prevăd centrale termoelectrice ou grupuri electrogene cu condensatie și cu turbină. Centralele electrice cu turbină produc combinat alți energie electrică, cât și căldură folosită industrial sau pentru încălzitul locuințelor, — în loc ca ea să fie evacuată și pierdută, — și deci prezintă mari avantaje economice.

Grupurile ou condensatie prevăzute pentru a fi instalate în perioada 1966-1970 totalizează o putere de 2 400 000 kW. Repartizată pe grupuri, puterea nouă instalată cu condensatie, se compune din două grupuri de 100 000 kW. Acestea vor fi amplasate fie în extinderi de centrale existente în 1965, fie în centrale noi.

În centrala *Luduș* se instalează un grup de 200 000 kW și două grupuri de câte 100 000 kW, adică alți 200 000 kW, utilizând drept combustibil gazele naturale.

În centrala *Borzești* se prevede să se instaleze două grupuri de câte 200 000 kW, oia extindere față de puterea actuală de 225 000 kW, combustibilii luați în considerare fiind păcura și gazele naturale.

În centrala *Craiova* se prevede să se instaleze două agregate de câte 300 000 kW, ca extindere față de puterea de 400 MW, combustibilii luați în considerare fiind huila, lignitul și gazele naturale.

În centrala *Sîngeorgiu* se prevede să se instaleze un grup de vîrf, de 100 000 kW, ca extindere față de puterea actuală de 150 000 kW, combustibilul luat în considerare fiind gazele naturale.

Se prevede ca într-o centrală nouă pe huilă să se instaleze pînă în 1970 trei grupuri de câte 200 000 kW, combustibilul luat în considerare fiind huila din Valea Jiului, completată cu

alte sorturi de combustibil și gaze naturale.

Se prevede ca într-o centrală nouă, pe lignit, să se instaleze pînă în 1970 un grup de 200 000 kW, combustibilul luat în considerare fiind lignitul de Oltenia.

Pentru acoperirea diferenței de putere de vîrf, rămasă față de programul de construire de centrale hidroelectrice de vîrf, se prevede punerea în funcțiune a trei agregate de turbine cu gaze, cu o putere totală de 108 000 kW, amplasate în incinta centralei termoelectrice *Buourești-Sud*.

Puterea nouă, prevăzută a fi instalată în centralele de termificare în perioada 1966-1970, este de 1 165 000 kW.

Principalele grupuri de termoficare din această perioadă apar fie în extinderi de centrale existente în 1965, fie în centrale noi.

Centrala *Iași*, pe gaze naturale, se va extinde cu un al doilea agregat de 25 000 kW și apoi cu un agregat de 50 000 kW, ajungînd astfel la o putere instalată de 100 000 kW, pentru satisfacerea necesităților de căldură industriale și urbane ale orașului Iași.

Centrala *București-Sud*, pe gaze, care va ajunge la o putere de 300 000 kW prin extinderea cu un agregat de 50 000 kW și apoi cu două agregate de câte 100 000 kW, va asigura realizarea termoficării industriale și urbane a orașului București.

Centrala *Oradea* urmează a fi extinsă pînă la puterea de 100 000 kW peste puterea actuală de 25 000 kW — și anume cu un grup de 25 000 kW și unul de 50 000 kW, în concordanță cu dezvoltarea disponibilităților de lignit din regiunea Crișana și cu dezvoltarea consumului de căldură.

Centrala *Craiova* se va extinde, în scopul satisfacerii necesităților de căldură industrială și urbană, cu două grupuri de termificare de câte 50 000 kW, primul cu conapresiune, iar al doilea grup cu condensatie și priză,

aimhele folosind drept combustibil lignitul din Oltenia, completat cu alte sorturi' de cărbune și cu gaze. Am menționat că ia această centrală urmează să fie puse în funcțiune și doua agregate fără termificare, de condensatie, de câte 300 000 kW.

Centrala *Borzești* se va extinde, peste cei 175 000 kW existenți, cu un grup de termisfitaare de 50 000 kW, pe gaze naturale.

Dintre noile centrale cu termificare, centrala *Galați* va avea instalate, în afară de turbinele pentru antrenarea suflantelor de aer, două grupuri turbogeneratoare: unul de 50 000 kW, cu condensatie și prize, și unui de 100 000 kW, cu condensatie și prize reglabile, pentru termificarea urbană, centrala fiind destinată alimentării cu căldură a combinatului siderurgic și a orașului Galați, ca și valorificării disponibilităților de gaze de furnal, care se vor adăuga la gazele naturale.

Centrala *Palas-Constanța* urmează a alimenta cu căldură consumatorii industriali și urbani, existenți sau prevăzuți în viitor, în zona orașului Constanța și va fi echipată cu două grupuri de condensatie și prize, de câte 50 000 kW.

Intr-o amplasare pentru dare se are în vedere Aradul și Timișoara, sau numai unul din aceste orașe, se vor utiliza două grupuri de câte 50 000 kW, cu condensatie și prize, în scopul realizării termificării industriale și urbane.

Centralele electronuoleane — care sînt centrale termoelectrice folosind fisiunea nucleară drept sursă de căldură — au trecut sub ochii noștri din faza experimentală în faza industrială — și se prevede ca în anii 1968...1970 energia nucleară să devină competitivă cu energia electrică produsă în centrale clasice. Posibilitățile ei tehnice și economice, scontate pentru viitorul apropiat, au făcut ca aproape toate țările, cu sau fără surse de combustibil clasic, să pregătească etapa viitoare — în care centra-

lele electronuoleane vor avea o pondere însemnată în bilanțul lor energetic, — și să prevadă în programele lor instalarea de puteri de la câteva sute de mii de kilowați (Iugoslavia 200 000 kW pînă în 1975, Spania 150 000 kW pînă în 1970, Japonia 300 000 kW pînă în 1970, etc.) pînă la câteva milioane de kilowați (Anglia 5 000 000 kW pînă în 1968, Franța 4 500 000 kW pînă în 1975, etc.). Se preconizează ca pînă în 1970 puterea totală instalată în centrale electronuoleane să fie de 20 000 000 kW, pînă în 1980 de aproximativ 100 000 000 kW, apăsîndu-se că în anul 2000 aproximativ jumătate din energia electrică să fie produsă în lume prin fisiune nucleară.

Reactoarele de fisiune nucleară se caracterizează prin substanța fisibilă sau „combustibil nuclear” (de ex. uraniul natural sau îmbogățit în isotopul său fisibil), prin mediul de răcire folosit (de ex. apa sau apa grea) și prin mediul care moderează reacția de fisiune, pentru a realiza controlul tehnic (de ex. grafitul sau apa grea).

Dintre „filierile” de reactoare se pot fi luate în considerație pentru echiparea centralelor nucleare, două au luat un avans deosebit prin aplicațiile lor industriale de pînă acum și sînt consildate deci da experimentate, puțînd fi aplicate industrial pentru producerea de energie electrică. Dintre ele, filiera uraniu natural-gaz-grafit care se consfăcuiește în special în Franța și în Anglia are un ciclu simplu de combustibil și posibilități mai mari de asigurare cu acest material, dar prezintă dezavantajul unor mari cheltuieli de exploatare și costuri de investiții ridicate: oca 300 dolari/kW pentru o centrală de 500 000 kW; filiera uraniu îmbogățit — apă naturală-apă naturală sub presiune sau în fierbere, oare se construiește în special în Statele Unite și în Uniunea Sovietică, și prezintă avantajul unor cheltuieli de exploatare și investiții mai mici: 150—180 dolari/kW

pentru o centrală de 500 000 kW, dar are un cMu de CMmlbusitdibil complicat și dă dificultăți în aprovizionarea cu combustibil nuclear îmbogățit, de care are nevoie. Începe să saimpună și o a [treia filieră, oare se găsește în prezent în stadiu semiindustrial : filiera uraniu natural — apă grea — apă grea, care prezintă anumite avantaje tehnice și economice ; ea prezintă avantaaje în privința' economiei de combustibil, fiindcă permite grade mari de ardere, cel mai simplu ciclu de combustibil și investiții mai milei decit reactoarele cu gaz: 250 dctari/kiW pentru o centrală de 500 000 kW, dar prezintă astăzi dezavantajul unei experiențe liimitate la cîteva instalații semiindustriale.

Directivele prevăd să construim o centrală nucleară de 1 000 000 kW pentru etapa de după anul 1970, cînd — după părerea unanimă a specialiștilor — producerea energiei nuclfeare va deveni economică.

Partea Directivelor care privește extensiunea instalațiilor de transport și distribuție a energiei electrice prevede construcția a cea 2 800 km linii electrice noi de transport, de ,220 și 400 kV — șiacea 25 00 km linii de 110 și 20 kV. Din acestea vreo 6 200 km vor fi linii de 110 kV și care, împreună cu cele mai vechi și de aceeași ^tensiune, vor deveni linii de distribuție regională. Prin aceste construcții se va realiza un inel de transport de energie electrică, de foarte înaltă tensiune, între centralele LUduș - Bicz - Galați - București - Slatina - Craiova - Paroșeni - Hunedoara-Ludiuș, care va prezenta o puternică legătură în coardă Luduș - Argeș - Slatina și va primi puterea centralei de la Porțile de Fier printr-o linie de 400 kV. Paralel, se vor dezvoltă rețelele de distribuție, orășenești, iar peste 7..8 ani, practic, se va încheia opera de electrificare rurală.

Traducerea în viață a prevederilor conținute în Directive cu privire la

valorificarea surselor energetice și electrificarea țării în perioada 19,66—1975, care constituie o sarcină de onoare pentru toți cei oe muncesc în ramurile industriale corespunzătoare, ridică probleme importante pentru producție, studii, proiectare și explorări, ca și pentru cercetarea științifică în generai.

Va trebui ca producția să deschidă noi mine și incinte miniere și să le echipeze cu utilaj modern, pentru a realiza sporirea spectaculoasă — de trei ori — necesară pentru producția noastră de cărbuni. Aceasta va fi, desigur, una din sarcinile complexe cărora, va trebui să le facă față oamenii muncii. Construcția unor centrale electrice noi, mari și numeroase, ca și amenajările complexe, prevăzute, impun o organizare de înalt nivel a marilor șantiere, necesare în 'acest scop — și pe care lucrează de pe acum zeci de mii de oameni, — ca și dotarea lor cu utilajul de construcțiiHmonlaj corespunzător. Realizarea, pe măsura posibilităților, a unităților electrogene, a cazanelor și a utilajului electrotehnic, necesare pentru centrale și sistem, pune ample probleme tehnologice și de volum și calitate a produselor, atît industriei constructoare de mașini, cit și celei producătoare de materiale și Utilaje electrotehnice și — mai general — energetice. Va trebui ca geologii noștri să-și intensifice cercetările în vederea descoperirii de noi rezerve energetice și minerale, spre a permite să se acopere nevoile noi, ce se vor ivi ca urmare a punerii în aplicare a prevederilor conținute în Directive.. De asemenea, va trebui ca specialiștii noștri în studii tehnico-economice și proiectări să elaboreze la timp proiecte optime din punctul de vedere tehnic și eficiente din punctul de vedere 'economic.

Traducerea în viață a tuturor acestor sarcini mai presupune atît o dezvoltare neîntrepută a cercetării în domeniile economiei energetice, a electroenerge-

•teicii, termoelectricii, hidroenergeticii și energeticii nucleare, care să dea un sprijin realizărilor prevăzute pentru deceniul 1966-1975, cit și o ridicare în continuare a nivelului acestei cercetări.

înfăptuirea prevederilor Directivelor va determina o transformare în continuare a societății noastre. Va trebui ca, pentru acest proces, oamenii muncii să se înarmeze cu anumite mobilități - oricare ar fi repartiția teritorială a noilor capacități de producție, ea nu va meetini fluxul populației din sate spre orașe și nici schimbul între orașe • ridicarea anumitor profesioni, restrângerea sau declinul altora, vor impune celor ce muncesc și reorientări profesionale. Toate acestea ridică probleme care pot constitui un izvor nesecat pentru o artă orientată spre realismul socialist.

în acest context de idei nu putem să uităm că, o dată cu creșterea activităților de cercetare, știința . dat la

iveală și valori culturale proprii, - unsă și estetice — conducând la acea lărgire a câmpului culturii, care a ridicat umanismul nou, socialist, deasupra celui vechi, medieval : rărnii impresionat în fața sistemelor axiomatice ale științelor ajunse la maturitatea oare le face apte pentru matematizare ; oamenilor muncii prinși în cercetare nu le scapă frumusețea operelor create ca rod al activității orientate a colectivelor lor de muncă; cercuri tot mai largi cunosc noile realizări în estetica tehnică. Accesul specialiștilor la astfel de valori, care le fac munca nu numai utilă, ci și interesantă și plăcută, va fi urmat de accesul la ele al unor mase tot mai largi, pe măsură ce se va desăvârși însăși revoluția culturală la care asistăm. Aceasta va consolida atitudinea nouă, socialistă,, a omului față de muncă, drept rod al operei prin oare Partidul continuă să promoveze cercetarea în noul decenal •al energeticii, să nMtoe nivelul ei, spre binele celor ce muncesc.

După Festivalul filmului românesc de la Mamaia

de D. I. Suchianu

 peotaeolul pe care îi oferă desfășurarea de eforturi ale cinematografiei române este îmbucurător și emoționant. De la un an la altul am asistat la un adevărat salt, între producția anului trecut și cea din 1964—1965 fiind o mare distanță. La primul festival bilanțul lung-,metraj.elor fusese sărac. „Tudor” aparținea pe jumătate documentarului, iar „Streinul”, film lucrat serios, cu fragmente excelente, nu avea totuși o adevărată valoare internațională. Și în cinematografie numai valorile internaționale sînt adevărate valori. Cele „de uz intern” nu trebuie să ne mulțumească.

În schimb, producția anului următor a fost cu totul altfel. Acea valoare internațională de care vorbeam apare de nu mai puțin decît de patru ori. Ea apare chiar pentru filme nepremilate, ba chiar și pentru filme care n-au figurat în Festival. Mediocritatea multor lungi-imetnaje fabricate în aceeași perioadă nu are importanță. Ea ține de racile neimportante, de vreme ce pot să dispară lesne *). În tot cazul, aceste slabe produidțiuni nu întunecă ou nimic cele patru izbânzi de care vorbeam.

I. *Ciulei*

Una — este, bine înțeles, „Pădurea spânzuraților”. încă înainte de a fi fost premiat la Cannes, m-am ocupat de mai multe ori de acest film. Acum, după Cannes, voi spune de ce el a impresionat internaționalul juriu.

a) Deși nu este o creație senzațională, adică o operă care să fi inovat revoluționar în tematică, în regie său în procedee tehnice, a fost însă un film desăvârșit.

b) Faptul că o asemenea stăpânire a artei ecranului vine de ia o țară considerată, pe bună dreptate, drept începătoare în domeniul cinematografiei — a impresionat. Străinii nu știu ce puțin ne trebuie ca să ajungem în frunte pe plan internațional. De aceea a fost o surpriză să vadă ieșind din studiourile românești o operă așa de serioasă.

*) Despre ele voi vorbi pe larg în cronica viitoare.

c) in fine, calitatea care a pledat cel mai tare pentru noi a fost nu atât originalitatea, olt *actualitatea* temei. A spune că un film de război, azi, după 20 de ani de la terminarea ultimului război ; că un film care vorbește de alt război, încă și mai vechi, petrecut acum 50 de ani ; că un film care vorbește de un aspect al aceluia război legat de existența unei împărății de mult îngropată și care chiar cind era în viață constituia un anacronism ; a spune că o asemenea poveste este „actuală” pare destul de bizar. Totuși, spectatorii simt așa, pentru că războiul, ideea războiului, oroarea războiului se leagă astăzi de un sentiment care le poiarizează pe toate celelalte, punct facial al unei constelații de nădejde și frici, de încredere și îndoieli, de socoteli care se amestecă în toate faptele vieții noastre prezente. E suficient dacă un film, sau un roman, atinge o față *cit de cit inedită* a fenomenului, un aspect pînă acum netratat, indiferent dacă el se petrece în 1965, în 1945, în 1915 sau în 1814 ; este suficient ca povestea de război să aducă *ceva nou*, pentru ca deodată cetățeanul să simtă *din nou* actualitatea permanentă a acestui teribil subiect. Ciulei a făcut asta. Și reacția emoțională a publicului, a criticii, a juriului, s-a produs.

•

2. Gopo

Să trecem acum la lucrările pe oare le-aș numi senzaționale, fiindcă inovează revoluționar sau fiindleă se angajează pe căi dificile și rar umblate sau, în fine, pentru că dovedesc o fantezie puțin comună. Să începem cu „*Harap Alb*”. Am scris Odinioară zece pagini entuziaste despre „*Scurtă istorie*”. In alte zece pagini imitam exprimat supărarea că *usa* artist afit de talentat a proiduis o operă oa „*Bomba*”. Am tăcut ou convenita elocvență cind au sosit „*Pașii spre lună*”. Iar acum îmi scot pălăria pînă la pămînt în fața încînitătoirului „*Harap Alb*”. El merge pe un drum pe oare puțini îndrăznesc să-l calce, ba chiar pe mai multe astfel de dificile drumuri. La început a fost „*Vrăjitorul din Oz*”. Vă aduceți aminte cum v-ați dus de cinci ori să-i vedeți ? Era prima oară că se încerca introducerea de elemente humoristice în basmul cinematografic. A doua încercare, mulți ani mai tîrziu, a fost „*Bufonul Regelui*”. (Căci filme ca „*Albă ca zăpada*” nu pot fi trecute în această categorie, nu pentru că sînt desene animate, ci pentru că coeficientul lor de umor și satiră este cvazi-nul). In „*Bufonul Regelui*” toate personajele basmelor, toate procedeele hasmelor, sînt caricaturizate. Dar nu grotesc, ci grațios, surizător, cu simpatie, cu o înduioșată adeziune. Al treilea moment în acest — da, se potrivește a zice : curent cinematografic internațional — este filmul lui Gopo: „*Harap Alb*”. Strămoșul său, „*Bufonul Regelui*”, glumea zeflemisind procedeele basmului. La Gopo, gluma devine enormă.

în „*Bufonul Regelui*”, povestitorul rîdea de personaje făcîndu-le să-șă impli-nească conștiincios și chiar ou exces de zel datoriile de eroi de poveste. In „*Harap Allb*” nu povestitorul, ci eroul însuși veghează conștient și grav ca legile basmului să fie respectate. Bia chiar, la un moment dat, el spune : „Ce să ne mai pierdem vremea ? Ați uitat pe semne că ne aflăm în basm ! Și basmul zice că o să ni se întâmple așa, apoi așa, pe urmă așa. Ce să mai discutăm ?”

Este aci o reeditare a socotelilor pe care le facem atunci oînd ne aflăm în comica situație de om oare visează, știe că visează, și Care deci își spune : avîind în vedere că visez, trebuie să-mi modific, realist, conduita, adaptînd-o la această specială situație...

La asta se mai adaugă încă o sursă de noutate. Gopo manipulează aci o sculă artistică extrem de rară, de grea, de periculoasă: *anacronismul umoristic*. Foarte puțin dacă călcăm alături, ne îmfundăm într-un prost-gust dezastruos.

În sfârșit, *last but not least*, mai e și un al treilea drum rar umblat pe care Gopo s-a angajat*. Bate anta de a jongla cu două planuri de realitate: realitatea veghei și aceea a visului, realitatea lumii externe și cea interioară a gândurilor, a închipuirii; țara lui ce *este* și țara lui ce *ar putea*, am *dori* sau ne-am *teme* să fie. În această nostimă și filosofică artă, unul din măștri e Bene Clair (*Frumoasele nopții, S-a întâmplat mâine, Frumusețea diavolului, Nevastă-mea vrăjitoarea, Fantome de vânzare*, etc.) Gopo merge pe aceste ilustre urme. Ne povestește ce ar face Harap Alb dacă... ar fi Harap Alb. Eroul procedează exact ca orice cetățean atunci când visează. Pleacă de la niște întâmplări adevărate petrecute în starea de veghe, pe oare le prelucrează simbolic, hiperbolic și... părtinitor. Cu această ocazie, Gopo introduce o enormitate pentru oare Rene Clair, maestrul său, l-ar felicita călduros. Care credeți că este cea realitate împrumutată din viața de veghe pentru a fi aranjată apoi după legile visului? Veghea, realitatea, materialul petrecut adevărat este... un basm! O poveste ticluită de un moldovean, numit Creangă...

Înțelegeți ce cantități de nostimă se pot scoate din aceste împletiri de categorii umoristice și de niveluri mentale. Și-apoi Gopo adaugă, amplifică, precizează faptele din basm, exact așa cum face visul. De pildă, Spinul nu se mulțumește a fi eroul negativ, „le saljaud de l'histoire”. El este corectat după acea lege semnalată de Bergson, potrivit căreia în vis răsar fapte pe nedrept nebagate de noi în seamă Cînd eram treji. Răsar și se umplu de importanță. Gopo a lucrat serios în această direcție. A puricat de zeci de ori basmul lui Creangă (veghea lui de bază). A notat unele cuvinte ca *fiu, păcat strămoșesc, împărăție, răzbuțător, pui de viperă* și, din acestea, a compus un Spin oare nu e un sadic maniac, ci un serios și supărat executant de vendetă. De aceea nu l-a făcut hid, ci de o tulburătoare frumusețe. Iar (tot în sensul acestei idei de blestem ancestral), Gopo introduce splendida metaforă a lacrimii Spinului încuiată în colțul ochiului, lacrimă care mu se va sparge decît o dată în viață, mai exact: odată cu viața, în clipa morții.

Bine-nțeles, un subiect de o atît de complexă subtilitate cerea o distribuție actoricească strălucită, pe care Gopo a obținut-o. Mai întii, Harap Alb și Spinul, două frumuseți diametral contrarii. Spinul are linie și mișcări de o eleganță virilă și vibrantă, cu mers de pisică și grație de balet; celălalt este o făptură monumentală, gigantică, totodată uriaș și tras ca prin inel, cu dimensiuni de statuie, cu dimensiuni de zeu, un demiurg copilăros, aproape prostuț (zeii de altfel sînt, în genere, cam reduși, cum e și natural pentru niște ființe cărora puteri supranaturale le oferă toate pe tavă, dispensîndu-i de orice efort de inteligență). În tot cazul Piersic a purtat pe umerii lui cu iscusință, cu subtilitate și haz, rolul acesta complex și neobișnuit. De altfel toți interpreții au avut creații reușite, de la Dameti-u (Craiul) la Emil Bolta (Vrăjitorul), de la Miroea Bogdan la Fiorin Yasiliu; apoi mereu admirabila Liliana Tomescu, în sfârșit Eugenia Popovici într-un rol cu totul nou pentru ea, rolul de mamă oare povestește copiilor basmul. Cu această ocazie mă gîndesc iar la Rene Clair. Vă amintiți cum profesorașul de muzică din *Belles de Nuit*, căzînd, își rupsesse pantalonii la genunchi și cum, apoi în vis, devenit colonel, apoi jacobin, își conserva cu sfințenie ruptura de la genunchi, în toate istoricele sale metamorfoze? Cînd Crăiasa povestește copiilor că Harap Alb și prietenii lui au fost puși în lanțuri și au riscat să fie arși de vii, copiii sînt așa de mișcați încît... îi vedem legați Cobză și plini de funingine pe nas... Aici discipolul a găsit ceva și mai „ieno.nm” decît găsește maestrul...

Am auzit cinești declarând că nu le-a plăcut filmul. Asta m-a bucurat. Este pecetea sigură că opera e de o mare originalitate. Așa se întâmplă. Așa s-a întâmplat și cu cea de a doua creație senzațională a anului cinematografie 1964—1965 : filmul lui Jefan Georgescu.

3. „Mofturi”

Am explicai, și aici, și în „Gazeta literară”, cum acest regizor, după „Noaptea furtunoasă” oare fusese o excelentă ecranizare a unei piese, dar numai atât, și nicidecum un „film-Caragiale”, a încercat și o a doua formulă, ecranizând schițe scurte. Nu m-am sfiit a spune că acele fillime au fost slabe. Aveau foarte puțin Caragiale întrînsele. Dar artistul nostru nu s-a lăsat. A continuat și a sfârșit prin a birui. Mai înțitii a înțeles că fenomenul Caragiale comportă o singură formulă de film : filmul cu skeciuri. Fără să știe, Jean Georgescu a pus în practică o idee a lui Ibrăileanu (poate cel mai mare „înțelegător” al lui Caragiale), care spunea că baza fenomenului Caragiale, esența lui, se găsește în „momente” și „schițe”. Aceste multe instantanee, adunate împreună și articulate într-un ansamblu, fac un roman, primul adevărat roman din literatura română, avînd drept erou pe *Mitică*, sau mai exact: diverși mitici, „amici”. Unui din acești eroi, afîndu-se într-un oraș unde nu mai fusese niciodată, spunea : „*Intru în cafenea. Acolo... ce hă vă spun ? Numai amici .*” Da. Amici. Și Cafenea. Gafeneaua aste ideea-ciment care leagă skeciurile din care se compunea o anume faună a epocii lui Caragiale. Mic-burghezul jovial, de pe atunci flecar și bugetivor, se năștea, trăia, prospera și munea la... cafenea. Acolo, sub formă de șuetă la o bare, „amicii” retrăiau evenimentele care se bucuraseră de un început de trăire în viața reală... Faptele, pînă nu se prefăceau în palavre și trîncăneli, nu erau decît niște jumătăți de fapte. Jean Georgescu a înțeles, intuitiv, instinctiv, asta, după ce de mai multe ori dăduse greș. O persoană care *l-fa* cunoscut bine pe Caragiale și care avea o bună idee despre taliantul acelu om, o persoană de o vastă cultură literară și de un rar bun gust, s-a înnebunit ca și mine după filmul lui Jean Georgescu. Această persoană se numește Tușehi Garagiiale și este fiica autorului nostru.

Spuneam aici că Jean Georgescu, ou această ocazie, reconstituie cinematografic procesul mental al lecturii, operația psihologică a cititului, a cititorului lui Caragiale. Și încă ceva : el a campus un film unde nu cuvintele comentează imaginile, ci vioe-viensa. Inovație senzațională în istoria ecranului. De aceea problema *se* pune acum așa :

Nu are nici o importanță faptul că această capodoperă a fost sau n-a fost inclusă în programul festivalului, O asemenea lucrare este, ca și lucrarea lui Gopo, de nivel Cannes. Tragedia însă e alta. Cum fenomenul Caragiale e foarte tipic și topic românesc, trebuie să ne căznim a găsi un procedau cinematografic pentru a face accesibilă în toată plenitudinea ei această lucrare spectatorului străin, în ciuda faptului că farmecul caragealese este direct legat de limba noastră. Dar românul e ingenios. Să apărăm că, pînă la viitorul festival de la Cannes, procedeul se via găsi. Deocamdată trebuie să considerăm acest film oa premiat *ex aequo* cu *Harap Alb*. Nu pe deasupina, ci *separat* de *Pădurea Spînzuraților*, care de fapt nu a fost un adevărat „participant” la concurs, căci prima condiție a înscrierii la o competiție este să riști deopotrivă, să reușești și să cazi, această ultimă ipoteză fiind imposibilă în cazul unui film deja premiat cu marele premiu la Cannes. A nu-1 premia și noi ar fi echivaliat cu un blam la adresa juriului internațional din Franța.

-doilea cusur de oare vorbeam. Căci impulsivul e un om capabil la fiecare zece secunde să facă lucrul exact opus celui precedent și diametral deosebit de cel următor. La ei sentimentale, ideile, hotărârile, preferințele, nu au nici o semnificație de vreme ce pot fi, paste zece secunde, înlocuite cu altă idee, alt sentiment, altă hotărâre. Psihologia impulsivului se definește: *psihologia unui om care nu poate avea nici o psihologie*. Vedem deci ce greu este ca dintr-o asemenea neinteresantă făptură să faci personajul, și încă principal, al unei drame.

Afcesto schimbări de scenariu au avut drept efect nimicirea „suspense”-ului, care în piesă era intens. De asemenea, a adus o completă schimbare a poveștii însăși. În plasă, Nastasia, înebunită de durere că Vulpașin i-ta omorât iubitul, se liotărăște să se răzbune. O vedem, ca și în piesă, că în loc să-d acuze pe criminal, consimte să se căsătorească ou ei. Dar în ziua nunții, dacă se sinucide nu o face spînzurîndu-se, ci înjunghiindu-se cu cuțitul (probabil, ai lui Vulpașin). Spectatorul nu poate crede decit că ea a făcut asta pentru ca vina de omor să cadă pe Vulpașin. Oa dovadă că el, văzîndo moartă și scăldată în sînge, începe să strige (cu mîinite mînjite de sînge): „Nu! Nu eu am ucis-o!” Inutil, bineînțeles. Căci totul indică crima flagrantă. De altfel Francisc Munteanu ni-l arată pe Vulpașin, treizeci de ani mai tîrziu, ieșit de la ocnă și venind „la locul crimei”, unde copilașii între 5 și 10 ani, grație unei memorii supranaturale, își aduc amînte de odioasa crimă, recunosc după 30 de ani pe odiosul asasin și-l bombardează cu pietre...

Valoarea lui AL Gîrneată

Alexandru Gîrneată a fost un om de mare valoare. El a trăit așa cum trăiesc valorile, adică a dat mult semenilor săi... Ziarist din vocație, cum pupni sint, Al. Gîrneată a intrat în gazetărie, în vremurile grele și primejdioase de după război, sordind la „Națanica”, singur, cite-o pagină de ziar pe zi sau pe noapte, dela articolul de politică externă la, dacă era nevoie, staturi gospodărești. Condei destinat pamfletului, a publicat mai de miult o carte acidă consacrată monarhiei, cea dintîi pe această temă și singura încă, citată în orice lucrare de specialitate. Tînăr prin struiotură, a imuncit apoi ani de rîndul în presa de tineret, învățîndu-i pe mulți iartă reportajului la zi și generozitatea. Lovit de-o maladie grea, și ridicat, și asemeni alergătorului rănit, care nu vrea să abandoneze cu nici un chip, el a icontinuat să alerge chinuit, condecînd, cu mină de meșter, pagina externă a „Gazetei Liiteraire”, luomind, neștiut de mulți, pentru mai buna cunoaștere a culturii românești în lume, oferind, oferind pînă la «apăt, ci ml, snitr-o noapte la ceasurile patru, imixna lui istovită de piiea multă omenie, a mai zvîcnit o dată și s-a stins.

Al. Gîrneată (prieteni, citi va. îi ziceau altfel, mai simplu, pe măsura adevărului său) a lăsat o urmă adSnică pe acest ipămînt, nu numai prin foile sorise ci și prin existența sa nescrisă. Opera cea mai de seamă a lui Al. Gîrneată a fost prietenia. Și, dacă acceptăm ideea că pâinea și caisa oferite în clipe ide cumpănă, sfatul, încurajarea și sufletul veșnic disponibil sint valori, dacă acceptăm ideea că a difuza omenie așa cum artistul dăruiește muzică, înseamnă a crea o valoare, dacă acceptăm ideea că a izgoni, prin faptul unic ia! existenței talie, «mia, otrăvurile, ferocitaitea, înseamnă a săvârși fapte de valoare, atunci Alexandru Gîrneată a fost un om de-o mare, de-o neasemuită valoare. Prietenul nostru a făcut parte din acea rasă de oameni care justifică existența speței. Pășind pe lingă moiranîntul său, să vă descoperiți ca în fața eroului necunoscut.

AL. MIUODIX

COMENTARIU LA „BIBLIOGRAFIA LITERATURII ROMÂNE 1948—1960”

In multitudinea de stadii și lucrări de specialitate apărute-ii ultimul deceniu și jumătate, istoricii literari de la noi au omis un instrument ajutător, esențial pentru lucrătorii din sectorul literar cit și pentru tați Cei care au direct contingențe *u acest domeniu, cercetători și studenți, iubitori ai culturii noastre: e vorba de bibliografia lucrărilor apărute, adică de evidența a tot ce rodește pe tărâmul atât de bogat și ide variat al științei și culturii românești. Această lucrare face parte dioato-un întreg ansamblu de operații bibliografice inițiate de colectivele de cercetători ale bibliotecii Academiei.

Numai cei ce au consultat cele 3 opuri din bibliografia tai Gh. Adameseu, înghesuit culeasă, pe o hir-tie mizerabilă, friabilă, pot măsura astfel progresul obținut. Iți poți efectiv desfăta ochii, urmărind litera frumoasă, spațiul acordat fiecărui scriitor, dispunerea aerată in pagină a textului. Iată de ce, între altele, salutăm cu bucurie și satisfacție apariția acestui op intitulai „Bibliografia literaturii române 1948—1960”. Printre cei care au întocmit această bibliografie deosebim pe harnicul cercetător literar N. Liu, alături de S. Alexandrescu, Nadia Lovinescu, L. Onu, Liliana Tapa și Ai. Duțu. Cu-nidreptățire prefațatorul volumului, regretatul Tudor Vianu, afirma că „Bibliografia literaturii române urmărește o deveni nu numai un adjuvant indispensabil al cercetării istorice, dar și o oglindă credfoeiosă a progreselor noastre, din imaginile căreia se poate nădăjdui că se vor hrăni venerația pentru înaintași și însuflețirea-n mimica de cultură a gene-* rației actuale”,.

Propunându-și să oglindească dezvoltarea literaturii române im anii puterii populare, volumul acesta cuprinde 3 mari capitole: 1. Folclor: texte și studii, 2. Scriitori : texte, referințe, iconografie, 3. Bibliografie și documentare.

Imensul aparat de date bibliografice, referințe și trimiteri, învederează munca sistematică, excelent organizată, ce stă la baza acestei uriașe întreprinderi. Am fi profund nedrepti de n-am recunoaște incontestabilele merite pentru acest început făcut și n-am sublinia rezultatele evident vizibile după o atare străduință a unui colectiv chemat să edifice o lucrare de asemenea proporții. De pe acum „Bibliografia literaturii române” constituie un instrument util în mina celor ce o așteptau die atâta vreme. Avem impresia că, deși celelalte opuri anunțate în prefață erau gata de tipar sau poate și tipărite, s-a dat prioritate tomului acestuia, ce nu pare a fi primul, aceasta din icauză că nu există date bibliografice asupra perioadei 1948—1960 și ele erau ide imediată necesitate. Chiar așa fiind și expri-

mîradu-me sincera apreciere pentru ce s-a realizat, obiectiv vorbind trebuie să constatăm că lucrarea e un instrument tie lucru incomplet și, într-o oarecare măsură, defectuos. De ce ? Pentru că s-a pornit de la criteriul, eronat după părerea noastră, al limitării în timp. Oare profitați noii li(era)uri s-a format cu preciziuare în 1948 ? De ce, de pildă, mu din 1947 sau 1949 ? Acest punct die vedere eronat, prilejuiește omiterea volumului lui Eugen Jebeleanu : „Ceea |ce nu se uită" în care excepționalul evocator al lui „Bălcesou" ia pentru prima dată o atitudine socială în poezie. Aceasta înseamnă a omite poemele (din ciclul „Oîntece ide galeră" de Cicerone Theodoreseu, scoase în 1946 de Fundați) pentru literatură, mărturie poetică angajantă din partea acestui fecior al Griviței roșii, înfierând, cu sarcasm, hitlerismul. E drept, volumul „Cântece de galeră" ie citat, dar nu ediția princeps, ci aceea scoasă în 1948 de editura Socec. Această concepție prilejuiește omisiunea volumului „Un om așteaptă răsăritul" die Al. Beniuc, ignorarea unor poeme ide reală valoare de Demostene Botez și M. R. Paraischivescu, publicate în perioada 1945—1948, ignorarea ciclului „Cântec sub tlanicuri" de Maria Banuș. Acest criteriu injust face să nu fie menționat un volum de valoarea „Jurnalului de Lector și Eminesciana" de Perpessicius. Tot din aceleași motive citarea referințelor despre o serie de scriitori, începînd cu Eugen Frunză și sfârșind cu Tulbure, este incompletă, iar despre Tudor Teodorescu-Braniște să nu aflăm nici un fel die referințe. Și lista ar mai putea continua. De asemenea, un scriitor și un aortist cunoscut ca Ion Vlasiu, autor al volumiilor „Poveste cu năluci", „Am plejeat din sat" și „Drum spre oameni", e trecut cu vederea ; ori, într-un index biWiognafic trebuia să figureze un autor ce a primit premiul Academiei. Aceste lipsuri vor fi desigur îndreptate pentru că nimeni nu poate hotărî de pildă că Ion Vlasiu nu are notorietate, în timp ce alții, figurând în acest index, au. Ou acest prilej ne exprimăm părerea că, pînă la editarea altui volum din bibliografia literaturii române, este necesar un ibuletin strict bibliografic (altfel întocmit decît cel scos die „Centrala editarilor și difuzării cărții" sub titlul „Cărți noi" care, prin formatul său, e greu de păstrat și are un caracter de buletin de publicitate). Socot că ar trebui editat un buletin lunar de format in quarto care să insereze cărțile și revistele ce apar în decursul unei luni. Spre deosebire de Bibliografia literaturii române, care e o lucrare de sinteză, aci să se menționeze fiecă publicație, însoțind-o de o notă rezumativă a conținutului și mareînd cu operativitate apariția scrierilor.

CAMIL BALTAZAR

A DOUA CONFERINȚA PE ȚARA A UNIUNII ARHITECȚILOR BIN R.S.R.

Au trecut doisprezece |ani de la prima pînă ıla a doua Conferință jpe țară a Uniunii arhitecților din R.S.R., ținută vama aceasta ia București. Lungul răstimp coincide cu o perioadă de strălucire în istoria urbanismului și arhitecturii românești moderne. Mărturie stau noile ipartiere de locuit ridicate «n ultimul deceniu în Capitală și provincie, numeroasele jedifecii industriale își atîtea social-culturale. Numele multora din iorașele țării (răsună ca tot atîtea victorii într-o campanie de construcții fără precedent.

In aportul lor la îmbunătățirea cadanelui fizic al existenței Ș* la dezvoltarea economiei și culturii socialiste, — spre deosebire de ceilalți tehnicieni jcu care conlucrează — arhitecții depun o muncă de creație în care știința și tehnica se împletesc cu arta. Uniunii arhitecților, ca asociație profesională, îi revine rolul de îndrumare teoretică și ideologică, sarcina de)a mobiliza, de a stimula spiritul creator, umanist, la elaborarea jproiectelor de construcții.

În raportul de activitate prezentat de (președintele) prof. arh. Pompiliu Maeovei au (ieșit în evidență) diferitele (acțiuni) întreprinse de Uniunea Spre a se ridica nivelul calitativ (al proiectării, jaccentuându-se esența (arhitecturii) (ca (manifestare de artă și fenomen cultural. Printre altele, Uniunea ta lorganizat schimburi de păreri și experiențe, .conferințe, (expoziții, [discuții de creație la (sediul central și în filialele își (cercurile din provincie, a subvenționat călătoriile de studii în țară și străinătate. De asemenea, a (acordat premii pentru cele ^nai bune proiecte întocmite în cele 28 de Institute de stat își ja (lansat, împreună icu alte (autorități, concursuri publice de arhitectură își sistematizare. Atît în raport icît și în discuțiile (e piu urmat au fost semnalate și unele lacune în lămurirea problemelor principiale, de concepție, lipsa de analiză critică a realizărilor arhitectonice precum și Slaba activitate de popularizare a (aeestora.

În perspectivele de dezvoltare a arhitecturii aromânești contemporane prezintă mare interes, acordîndu-i-se la Conferință atenția icuvenită, problema unei viziuni proprii, mai caracteristice. Organele (de partid și de stat iau atras în cîteva rînduri luarea aminte a arhitecților asupra necesității unei mai mari varietăți de aspect la ansamblurile ide locuit, iîn noile (cartiere, o oarecare monotonie vizuală rezultă din servitutile industrializării oonstrucțiiloir, din folosirea nerațională de proieete-tip și elemente prefabricate. În unele locuri, uniformitatea a (fost evitată printr-o amplasare mai inventivă, alternîndu-se loiteva tipuri de construcții de țvolume diferite cu dotări comerciale își școli, (adecvat încadrate în ambianța maturată sau vecinătatea clădită.

Printre remediile în vederea lobținerii unor trăsături stilistice Specifice, a unei fizionomii distincte se preconizează și recurgerea la tradițiile vechii (arhitecturi românești. Stabilirea de raporturi între tradițional și nou, temă pusă își în alte domenii artistice, este un lucru delicat și icere discernămînt, avîndu-se în vedere tematica, funcțional.sinul ca și sistemele structurale cu schelete metalice. Firește, nu poate fi vorba de a se prelua iiii rect motive (decorative din trecut.

Uniformitatea de înfățișare a clădirilor contemporane nu se va înlătura doar printr-un efort de imaginație din partea arhitecților sau prin goana după originalitate cu orice preț a unora dintre ei. O treime din arhitecți -lucrează la proiecte de uzine, unde sînt Ide exclus elementele (tradiționale. (Astfel de motive apar inaplicabile și la blocurile ide locuit sau la Clădirile destinate instituțiilor, tot mai voluminoase și fmai înalte. Monotonia înregistrată s-ar putea icampensa folosindu-se resursele tradiției mai degrabă la clădiri joase cu acoperișuri mult ieșite în afară și, în general, la edificii cu caracter fle /unicat, ireprezentative, monumentale, (precum și Sa localuri de consum și, eventual, la unele construcții din mediul rural.

O notă expresivă caracteristică ipoate lua naștere în arhitectură (din materiale de execuție locală, din înglobarea unor valoroase elemente istorice sau peisagiste în compozițiile urbanistice, conturîndu-se astfel specificul localităților, creîndu-se o atmosferă legată ide particularitățile culturale, deosebite de cele ale altor regiuni.

În cadrul marelui program de investiții în construcții, prevăzut Sn directivele Congresului al IX-lea al P.C.R., arhitecții români se vor strădui să tacă un pas înainte ipe o oale proprie mai tipică, spre o arhitectură de expresie națională oa o contribuție autentică la cultura și arta universală contemporană.

Arh. JEAN MQNDA

In primăvară s-a împlinit un isfert de secol de la moartea unuia dintre cei mai importanți artiști plastici din perioada cuprinsă între cele două războaie. El a fost, așa cum scria Tudor Arghezi — un om „mare în toate componentele lui excepțional orchestrate”: pictor, grafician, scenograf, ziarist, critic de artă, om de litere, pictor monumentalist, profesor, etc.

Biografia lui Tonitza nu are nimic senzațional. Fără a fi un copil minune, a început ide timpuriu să deseneze; și, fiindcă probabil nu avea prea multă hirtie „la îndemână”, folosea pânza cearceafurilor, a fețelor de masă, sau talbul pereților locuinței bătrânești din Birlad. Dacă asemenea practici nu puteau fi în asentimentul părinților, în schimb pasiunea lui pentru desen a fost răsplătită cu nota „10” de către dascălul care preda această dexteritate la „Gimnaziul real Manolake Epureami”; se va bucura totdeauna de sprijinul unui unchi croitor și al unui alt unchi bogasier, care — începând prin a-i cumpăra creioane, pensule și vopsele — îi vor asigura ulterior existența pe tot timpul anilor de ucenicie, prelungiți până prin 1911.

La 16 ani, în 1902, Tonitza părăsește Birladul, (plecând la Iași cu intenția de a se înscrie la Școala Națională de Belle Arte; în urma trecerii examenului de admitere, cere să urmeze în același timp secția de pictură și sculptura, disciplină pe care de altfel, după șase luni, o abandonează... La Școala de Sculptură la nvt profesor pe Dimitrie Tronescu, iar la pictură pe Gheorghe Popovici, care, în semn de prețuire, îl va lua ca ajutor la zugrăvirea paraculusului Mitropoliei din Iași (primul dintre cele 15 lăcașe bisericesti pe care avea să le împodobească în cursul vieții).

Anii de studenție nu au fost jalonați de prea multe întâmplări — totuși miele merită să fie menționate deoarece pun în lumină anumite trăsături de caracter ale artistului de mai târziu.

În 1906 de pildă, cu ocazia incidentelor din piața Teatrului Național din București — stârnite de acțiunea profesorului J.V. Iorga pentru interzicerea limbii franceze pe scena primului nostru teatru — tânărul student s-a ridicat cu vehemență împotriva protipendadei franțuzite, calificând pe reprezentanții acesteia drept „ciocoi fără lege” care trăiesc „din sudoarea martirului țăran”, bătându-și joc de „munca, de cuminența și, în cazul de față, de limba lui”.

Un an mai târziu, mîniat de gestul directorului Școlii de Belle Arte din Iași (care eliminase doi studenți numai pentru motivul că erau membri ai grupării „România Muncitoare” și autori ai unor manifestări de imatură politică) Tonitza se solidarizează cu excomunicații și — în ciuda faptului că obținuse medalii și mențiuni onorabile la aproape toate materiile și se afla în preajma luării diplomei — ostentativ, nu vrea să se mai prezinte la examenul final, plecând în Germania...

După aproape trei ani de studii la Academia Regală de pictură din München, nemulțumit de atmosfera excesiv de rigidă și conformistă care domnea în această „Atena a Nordului”, își întrerupe pentru a doua oară studiile, pornind să cutreere Italia, ajungînd în cele din urmă, în 1909, la Paris, unde, după o scurtă escală (care-l dezamăgește) în atelierele pictorilor Pierre Laprade și Edmond Aman-Jean, începe să colinde muzeele, cabinetele de stampe și toate expozițiile ce se perindau prin capitala Franței.

Neconstrîns decît doar de orariile de deschidere ale acestor galerii, va zăbovi cu isfială și evlavie în fața operelor marilor maeștri pe care-i va studia

îndelung. Își va însuși astfel experimentele multora dintre înaintași, mlădiindu-și mâna, formîndu-și și educîndu-și ochiul și spiritul și realizînd \la rindul lui pînă de o vibrație, de factură specific impresionistă.

Ciudat este \faptul că, deși Tonitza a dovedit în lucrările din această perioadă că a înțeles și a asimilat experiența \lui Delacroix, Daumier, Forain, Toulouse-Lautrec, Cezanne, \Matisse și ta multor altora, atunci cînd s-a înapoiat în țară, în 1911, paleta lui \a redevenit totuși tributară învățăturilor de la Miinchen, sau ale Academiei din Iași, care, în japt, nu fera decît o searbădă 'și modestă sucursală a Miinchenului. Ca să-și agonisească plinea, în afara îndeletnicirii de bază, Tonitza va deveni profesor de desen tehnic la Liceul Militar, zugrav de biserică de țară, \profesor particular de desen, dar, mai ales, gazetar și secretar de redacție al ziarului local : Iașul.

Prima conflagrație mondială îl va zvîrli între sârmele ghimpate ale unui mizer lagăr bulgăresc de prizonieri. Șocul frontului, chinurile îndurate, felul **Ide** viață în acești ani de captivitate, experiența dureroasă, i-au dat o altă 'viziune asupra lumii; un timp, pictura lui va reflecta o tematică socială răscolitor de tristă, exprimată printr-o paletă ternă și posomorită.

Cel care înainte de război frecventase 'selece cenacluri post-junimiste, care figura chiar în registrele membrilor clubului conservator din Iași — deși era în fond un suflet de o Unaltă omenie, animat de cele mai sincere sentimente progresiste — va deveni efectiv <un socialist combatant, care va milita cu feroare (mai ales între 1919—1922) în periodicele de stingă ce apăreau la București (Socialismul, Cuvântul Liber, Proletarul etc.). Se întîmpla cîteodată să publice în aceeași zi cîte două (sau chiar trei) desene executate fîntr-o singură noapte, în ajun! De o mare actualitate și virulență politică și socială, desenele lui nu erau de multe ori decît parafrazele manifestelor difuzate de partidul socialist; astăzi, ele alcătuiesc cronica temerară a unei epoci revoluate.

Schițînd noapte de noapte desenele \ce urmau să apară a doua zi, part scriind cronicile sale plastice în care întrona bunul gust și promova talente pe atunci abia cunoscute — cu Ciucurencu, Henri H. Catargi, Ștefan Constantinescu, Ion Irimescu, Catul Bogdan, Titina Călugăru, Arnold, Nuți Acontz, etc. — Tonitza continua să picteze ziua, în fața șevaletului, năzuind neconținut să-și poată închina forțele exclusiv picturii.

Mai mult decît toți maestrii pe care îi întîlnise în peregrinările de peste hotare, Tonitza a avut privilegiul ca, (în afara pînzelor pe care putea să le vadă în galeriile Muzeului Simu), să poată cunoaște rafinata colecție a lui Alexandru Bogdan-Pitești, care 'cuprindea un număr de peste 60 de lucrări din opera lui Luchian, numai.

De atunci paleta lui începe isă se limpezească, să se icatifeleze, culorile să cîștige în intensitate, în coldură și frăgezime. Am putea spune că toate florile făurite de Tonitza sînt doar o ofrandă adusă amintirii marelui zugrav.

Florile și copiii au fost, se știe, subiectele lui predilecte ; el asemuia de altfel obrazul pruncilor ou petalele, fiindcă „și capetele copiilor sînt tot flori". La această metaforă, mai mult poetică \decît picturală, Tonitza a ajuns după o serie de studii foarte antente; el s-a aplecat cu tandrețe lasupra propriilor lui 'odrasle și, /îndrăgostit fiind de frumusețea lor firavă, le-a desenat zi de zi în diverse atitudini, le-a urmărit grația mișcărilor, joaca, sburdălnicia sau tristețea, somnul, visele, căutînd să pătrundă în taina sufletului lor. Un sentiment de reală emoție

estetică și de duioșie paternă stă la baza acestor portrete lipsite de orice ostentație, de dulceață sau literaturizare.

Pictorul a reușit să sintetizeze numeroasele sale notații și observații, creînd acel tip de copil, unic în arta plastică (românească, amestec de sfîciune și gravitate, care conferă acestor imagini o aură poetică foarte personală și, Un același timp, un caracter de generalitate. Tușele sînt de o raie delicatețe, în nuanțe de alb, roz și gri deschis; conturul este de abia sugerat, iar punctul de gravitate, însăși privirea copilului : acei ochi mari, rotunzi, febrili, \cu iradiere stelare în care parcă s-a adunat frumusețea nopților, ochi ce cutropesc întreg obrazul, aninând o lumină suavă celorlalte trăsături.

Uneori aceste portrete evocă frescele cu domnițe și coconi, cu ochi mirați și sfioși, pe care meșterii lui Brîncoveanu îi zugrăviseră alături de ctitori, la Hurezi ori la Filipeștii-de-Pădure. Este poate singura fiWație pe icare ne-o < sugerează portretele de copii ale iui Tonitza.,

Dar Tonitza nu rămne în istoria artelor noastre plastice numai ca ipoetul unic al lumii copilului; el este și excepționalul pictor care a excelat în redarea carnației de o dulce moliciune a femeii, folosind în nudurile sale tonuri de nuanța trandafirului palid, a ivoriului sau a sîmburelui de migdală, și concentrînd asupra modelului un subtil joc de lumină, pornit parcă de la un policandru cu 'nenumărate luminări de ceară, ale căror blinde transparente se tresfrîng în ^subtile semitonuri de nuanța mierei, a chihlimbarului sîngeriu și a portocaliului. Umbrele sau contrastele provenind din juxtapunerea tonurilor lipsesc și aci aproape cu desăvîrșire. Conturul irizat se pierde imperceptibil, pe fundalul de culoarea smeurii sau în falduri cu sclipiri de smarald, cu unduiri de vechi și 'severe catifele cenușii.

Rememorînd admirabilele nuduri pictate cîndva de Grigorescu, Andreescu, Luchian, Pallady, Ressu sau Iosif Iser, credem că Tonitza și-a precizat nota personală prin subtila și paradoxala îmbinare de senzualitate și de puritate pe oare a conferit-o trupului femeiesc.

Originalitatea \lui Tonitza 'se reflectă de asemenea în felul cum a pictat unele peisaje dobrogene secetoase, scăldate în incandescența feerică a mării și a soarelui ce se revarsă fabulos asupra colinelor scunde, cu hogoacuri albe, clădite din piatră calcinată, roase de vînturi, cu acoperișurile învelite cu olane, ca niște cochilii trandafirii ← totul proiectat pe fundalul mat, pastelat, al zării de cobalt, și al unei vegetații pipernicite. Această suită de priveliști de un cromatism sobru și prețios, amintește uneori finețea mnor stampe persane.

De o mare exigență cu sine însuși, cunosndu-și calitățile dar și limitele, juăcîndu-se singur cu o acuitate și asprime excesivă, Tonitza se înverșuna uneori împotriva propriilor lui pînze, și, pentru că le considera „lucruri deșarte sau hidoase”, lua cușitul și le rășluia : „Mă zbat de dimineața pînă seara și nu pot «a realizez nimic. \Tot ce fac azi, rad miine”, scria el în 1923 pictorului Marius Bunescu. „Nu sînt mulțămit de ceea ce fac și sînt mai pușin mulțămit de faptul că trebuie să fac expoziții, oa să pot trăi”; •— spunea el Profirii Sadoveanu — amintindu-i cum de două ori în viață, în preajma expozițiilor, a strîns cîteva zeci de pînze, (le-a „făcut grămadă în mijlocul ogrăzii și le-a 'dat fac cu gaz" (1936).

La vîrsta de 40 de ani, (privind în urmă, lui Tonitza i se părea că nu realizase încă nimica bun, că totul era doar un „teren vulcanic, frămîntat și sterp... Nu-mi cunosc îndeajuns meseria... ceea ce înseamnă că va trebui să o iau de la capăt". Pînă la sfîrșitul vieții, nu a avut însă nici măcar un atelier în care să poată realiza lucrările de mari dimensiuni sau panourile decorative pe care năzuise într-una să le facă și din care au rămas {doar studii fragmentare.

Din păcate, anii cei mai buni se irosiseră în acest amar zbucium. „Teama cumplită de înțepenire”, cum zicea Tonitza — boala care îl mină, luase proporții. „Paleta mea zace aliniată în cui. N-am așternut încă nicio pensușică pentru mine” — scria el prietenului Șirato. Abdicînd, artistul începe să împartă elevilor favoriți uneltele și însemnările sale, ce cuprindeau și tainele meseriei pe icare o stăpînise atît de bine. Din pricina anxietății pe care i-o dădea războiul și coșmarul dictaturii, moralul îi va scădea încă mai mult. Iată un crîmpei dintr-o scrisoare adresată, în acele vremuri unui evreu :

„Oare ne întoarcem spre omul din peșteră ? sau spre epoca inchiziției ? Aș fi fericit să intru în liniștea milostivului nostru pămînt, deopotrivă de primitiv-pentru toți. Decît să ajung să trăiesc pe scoarța unei planete cuprinsă de convulsii infernale...” Tonitza termina îndemîndu-l să nu abjure, să nu dezerteze de la idealurile pentru care luptase pînă în pragul bătrîneții și să încerce să mai, trăiască măcar un sfert de secol, ca să apuce vremea împlinirii năzuințelor. „Atunci, te vei convinge alături de mine că n-am fost un profet mincinos... Unde este' credință, nu există nici îndoieli, nici descurajare. Crede cu putere și d-ta”.

Și, efectiv, Tonitza nu a fost un profet mincinos. Idealurile pentru care a militat și spre care a tins toată viața, s-au realizat înainte chiar de sorocul sfertului de veac, aproape de trista aniversare a morții celui care a fost un vizionar, un deschizător de drumuri și un om de o înaltă conștiință artistică.

BARBU BREZIAN.U

INTERVIU CU JOHN ROSS — PICTORUL AMERICAN JNSMRAT DE REALITĂȚILE ÎROMÂNEȘTI

Contactul cu cele mad modeme aspecte industriale și cu frumusețile-naturii de la noi se dovedește inspirator nu numai pentru artiștii noștri, ci și pentru cei de peste hotare. După o ședere mai îndelungată în țana noastră — prilejuită de prezența sa la expoziția „Artele Grafice în S.U.A.” — pictorul și graficianul John Ross a deschis, în cursul lunii aprilie 1965, o mare expoziție la New York, în Galeriile Asociației Artiștilor Americani.

Expoziția sa a cuprins gravuri și «olografii inspirate de vizitarea fabricilor și rafineriilor de la Borziesți și Ploiești, de pitoresțile aspecte citadine ale Constanței și altor centre, de cîmpiile Transilvaniei. într-o viziune sintetică, cu îmbinări de elemente arhitecturale și industriale sau cu vaste cuprinderi panoramice ale cîmpidior și dramurilor, John Ross a redat aspecte din tehnologia socialistă, din pitorescul vechi și nou al peisajului nostru. Folosind fine linii și construind în planuri văzute mai mult bidimensional — deci alăturate sau suprapuse, sensibilizate de lumini și umbre — artistul a surprins multe din caracteristicile și poezia familiare lumii noastre.

Cele șase reproduceri din catalogul expoziției new yorkeze au fost astfel alese ca să proiecteze — am zice feeric — spiritul locurilor pe unde a fost și s-a inspirat artistul. Alături de un *Interior al Combinatului „de la Borziesți*, apare tot de acolo și în prim plan, ca o ființă uriașă, *Cilindrul cel mare*. Poezia mașinilor, logica funcțională a lor reiese din aceste două imagini, ca și din cea cu *Rafinerie din Ploiești*. Oasele ou aspect geometrie, aproape cubic, ale unor cartiere din Constanța sînt redată panoramic, căpătînd aer de basm mai ales datorită, modului în care le învăluie lumina. Pitorescul nostru citadin este evocat și în gravura *Fațade din Ploiești*, unde — oa mîtr-un decor de teatru — se alătură case-

mai vechi, cu balcon și stâlpi brini, de altele mai simple, cu gangul party, de unde se ivesc copaci cu frunziș dantelat. Îmbinarea de variate sti arhitecturale și în genere a arhitecturii cu vegetația farmecă aici prin poezk decanaltivitalbe. Oasele au cîte trei caturi, sînt prezentate în prim plan, alături iar jocul de suprafețe luminoase și altele întunecate dă deosebit caracter vizuiu în catalog apar asemenea tifcri de lucrări: *Turn, Combină, Peisaj româm Cîmpiile Transilvaniei, Istria, Portul Constanța, Lugoj, Zidurile acestea bătri*

Pictor al orașului, al mașinilor și al rodniciei naturii, John Ross este ur dintre cei mai originali artiști americani, interpretînd prin poezia liniilor și o remarcabilă forță consitructivă tocmai aspectele contemporane. În timpul sade sale la noi, și-a continuat activitatea artistică. De asemenea, în atelierul de gravur instalat în cuprinsul Expoziției de grafică americană din sălile Dallas, el lua în văzui vizitatorilor, imprilminid diferite igirarvuri și ctoitoginafii.

Aim stat de mai multe ori de vorbă ou John Ross, am vizitat împreună unei muzee și expoziții. S-la străduit să vadă cît mai mult din creația noastră contam portană. Unele dintre părerile ce ni le-a coimuniaciai despre anta din muzee și die atelierele artiștilor noștri și pe care le-am consemnat în interviul ce urmează, Ross le-ia împărtășit și peste ocean cu prilejul recente sale expoziții. Începem ou AntfonmlatiBe asupra propriei sale activități.

FORMAȚIA UNUI PICTOR ȘI GRAFICIAN AMERICAN

— *Mai toți graficienii sînt și pictori la noi, ca și la dvs., ca și în alte părți ale lumii. Cunoștințele de pictor sînt de mare ajutor graficianului. Este de dorit ca graficienii să fie și pictori, deoarece pictura îi învață simțămîntul nuanțelor, al tonurilor și însăși arta de a compune. Pictorii pot gîndi și proceda mai repede, se pot exprima mai lesne prin pictura în ulei, pe cînd gravorii înîrnpînă rezistența plăcii de metal ori a blocului de lemn. Gravorilor li se cer mai multe operații, procedee mai încete. Lovitura de penel este mai lesnicioasă și mai spontană decît inciziile \gravorului.*

Eu însumi practic atît pictura m ulei cît și gravura în lemn sau în metal, precum și alte tehnici ale graficii.

Mă întrebați în privința formației mele. Am început prin a studia pictura,, în 1939, la vîrstă de șaptesprezece ani. Am urmat cursurile colegiului pentru arte și științe „Cooper Union” din New York. La acest colegiu, învățămîntul este gratuit. Am avut ca profesori pe pictorii Will Barnet, Morris Kantor și Nicholas Marsicano. Cursurile le-am terminat după război. Timp de trei ani — 1943—1946 — am servit ca militar. În 1945, am fbst cu forțele aeriene în Italia. Acolo am făcut și o serie de desene. După terminarea studiilor la „Cooper Union”, mi-am cîștigat existența făcînd afișe, coperte, diferite reclame. Desenam mai mult de nevoie? făcînd grafică ipublicitară. Doream să mă consacru picturii și gravurii.

Abia mai tîrziu mi-am putut împlini această -dorință. în 1949, am fost împreună cu soția mea — graficiană Clare Romano Ross — în Italia și în Franța. Acolo am pictat mult, mai ales peisaje la Fontainebleau și lie de France. Mă însurasesm la douăzeci și unu de ani și colaborasem la unele lucrări de grafică publicitară cu soția mea. Abia în 1950, amîndoi ne-am putut dedica mai temeinic graficii de artă. în acel an, am făcut primele mele gravuri în lemn, iar Clare Romano litografii colorate. Mai tîrziu, și soția mea s-a consacrat gravurii în lemn. Am început să fim premiați, să cîștigăm mai mulțumitor, prin 1954, cînd ne-am înjghebat studioul din New Jersey.

în 1957, am avut o expoziție de gravuri, iar în 1960 o expoziție de pictură. Am participat împreună cu Clare Romano la expozițiile Societății graficienilor americani — the Society of American Graphic Artists — asociație care desfășoară o susținută activitate pentru răspîndirea gravurii. Sînt președintele acestei asociații.

Am avut satisfacția de a primi mai multe recompense, printre care bursa Tiffany și premiul expoziției internaționale Grenchen din Elveția, cu prilejul expoziției de gravuri colorate.

Sîntem o familie de graficieni. Copiii noștri, Christopher și Timothy, practică și ei desenul și gravura. În numărul dedicat „familiilor de gravori” al revistei „Artists Proof” avem cu toții reproduceri. Este o revistă ne-comercială, scoasă de Institutul Pratt din New York tocmai pentru răspîndirea în largile mase a gravurii de artă. Unele numere ale revistei au avut ca teme „gravuri de seamă din marile colecții”, „grafica veche americană”, popularizînd gravura veche și contemporană.

Am ilustrat cu gravuri în lemn numeroase cărți, printre care „Antologia orașelului Spoon River” de Edgar Lee Masters (1963) și „Fire de iarbă” de Walt Whitman (1964). La acestea am colaborat cu Clare Romano.

EVOLUȚIA GRAFICII AMERICANE

Deși artiștii plastici americani s-au consacrat de multă vreme și graficii, o dezvoltare mai notabilă a ei s-a petrecut după cel de al doilea război mondial. Acum avem graficieni, mai ales gravori, care concep mai riguroși și totodată mai larg arta pe care o practică. S-a depășit stadiul de schițe în grafică. Acum, grafica este concepută ca o artă majoră, ca o artă care cere o compoziție elaborată și de dimensiuni mari. Depășirea graficii de mici dimensiuni s-a făcut în ultimii cincisprezece ani.

Printre promotorii gravurii actuale sînt Louis Schanker, Lynd Ward, un admirator al lui Massereel, Adolph Dehm, pictor și litograf, Yanno Kuniyoshi și Reginald Marsh, pictor și gravor în metal. Toți aceștia nu practică grafica comercială, ci doar cea artistică. Acum zece ani încă se picta și desena regional, acum artiștii plastici americani caută să se manifeste pe plan național, să promoveze un umanism cu valori universale.

Avem în mai multe centre și state asemenea graficieni care nu se mai mulțumesc cu o activitate locală, ci se stimulează pe plan național. Un însuflețitor al noii arte este Louis Schanker, care a înnoit procedeele gravurii colorate. Lozanski, originar din America de sud, a fondat o școală de gravură în Iowa și are numeroși studenți. Face gravuri de dimensiuni mari, cum ați văzut la expoziția „Artele grafice în S.U.A.”. La Universitatea din Yale, predă în Facultatea de arte plastice, graficianul Gabor Peterdi. La Universitatea din Wisconsin predă Dean Meeker. Mai ales în universități, în facultățile lor de artă, se promovează o artă mai exigentă și diferite procedee tehnice, care au îmbogățit posibilitățile de expresie.

CURENTE ȘI TENDINȚE ÎN ARTA AMERICANĂ

— Mo întrebați despre curențele și tendințele actuale din arta americană. Curentul „precesionist” este acum mai puțin puternic decît înainte de război. Adepții acestui curent, folosind un vocabular constructivist, în forme sintetice și cu puritate de sentiment, au descris viața orașelor americane, aspectul străzilor

și . arhitectura caracteristic americană. Expresionismul abstract a avut influență în toate artele, iar în pictură este reprezentat mai ales de Jackson Pollok și Willem De. Konning. De curînd a apărut pop-artul. Curentul acesta poate fi explicat ca o satiră împotriva comercialismului și spiritului practic din . vremea noastră. Oamenii rid cînd se cer prețuri mari pentru ambalajul unei supe ori al unui săpun. Cei mai mulți dintre adepții noii „arte” caută diferite trucuri sau formule. Chiar dacă arta lor poate fi apreciată uneori ca opusul comercialismului, după un timp ea devine cinică și plictisitoare. Nouăzeci și cinci la sută dintre artiștii americani detestă pop-artul.

Prevăd reîntoarcerea la umanism, la valorile umane în pictură și în celelalte arte și totala respingere a pop-artului. Cred că în contrast cu dadaismul, cubismul, expresionismul abstract — expresia va fi din nou liberă și autentică, iar pictura va cunoaște noi progrese.

INTERESUL PENTRU MATERIALELE NOI

— Mai în fiecare artă se manifestă în prezent interesul față de noile materiale. Dacă pictura nu a fost afectată de interesul pentru asemenea materiale, în schimb sculptura actuală constă dintr-o îmbinare de materiale noi sau vechi, în Statele Unite, aproape nici un sculptor nu mai cioplește forme, ci mai curînd adaugă sau îmbină bucăți de materiale. În locul formei substructive, avem forme adăugate. Sculptura americană adaugă felurite sîrme, tuburi, face sudură, contrar artei lui Brâncuși care reducea și concentra forma, alungînd adăogirile și excrescențele. La fel și sculptura lui Henry Moore constă din tăieturi și ciopliri, care elimină superfluul.

Și în grafică se folosesc materiale noi, mai ales colaje. Colografia încheie sau lipește diferite materiale. Serigrafia folosește site de mătase.

APRECIERI DESPRE ARTA ROMÂNEASCĂ

— Am vizitat cu viu interes muzeele dvs. Socot că Nicolae Grigorescu este un pictor de prima mîna și mi se pare ciudat că nu este mai bine cunoscut în străinătate. Grigorescu este un artist desăvîrșit și creația lui îmi apare ca o flacără ce nu se poate stinge. Apreciez și pe Luchian și Andreescu, dar socot că Grigorescu a atins un nivel și mai înalt în pictură. Îmi plac lucrările lui Petrașcu. Picta solid. Tablourile sale au o structură admirabilă. Ciucurencu posedă *un autentic simțămînt al culorii. Țuculescu este remarcabil mai ales în armoniile mai închise, mai sumbre. Dintre pictorii mai tineri, apreciez pe Ion Pacea și Ion Gheorghiu, puternici colorişti. Am văzut și lucrările a doi tineri sculptori: G. Apostu și Victor Roman. Îi apreciez mai ales pentru că cioplesc piatra și lemnul, ajungînd la forme concentrate. Ei scot din material, nu adaugă și aceasta este mai în spiritul sculpturii.

Dintre lucrările graficienilor români, am apreciat desenele venețiene ale lui Perahim și gravurile lui Marcel Chirnaagă. Am apreciat frumoasa calitate a liniei pictorului C Piliuță, care are splendide desene.

Am vizitat și atelierul unor artiști din provincie. La Cluj, am apreciat picturile armonios colorate ale lui Aurel Gupe, iar la Iași picturile lui Petru Hirtopeanu. În întreaga țară, aveți artiști remarcabili. Am apreciat ca graficieni

murit apoi din cauza remuşcărilor* (deşi există destul de multe prezumpţii care te-ar putea face să dai credinţă unei asemenea ipoteze : Theo, care încredinţează un bolnav mintal unui medic de ţară şi care, pe deasupra, după însuşi spusele lui Vincent, era puţin „trăznit”), dar nu-i mai puţin adevărat că moartea lui Van Gogh, ca şi multe alte aspecte ale vieţii lui rămân încă şi azi învăluite de mister. Căci, în „biografia exactă”, alcătuită de fosta soţie a lui Theo Van Gogh, ea a mutilat şi a înlăturat, cu hună ştiinţă, unele scrisori, pentru a asocia pe Theo gloriei lui Vincent, creând legenda fraţilor Vincent şi Theo Van Gogh.

Din cauzele pe care le-am arătat mai sus, biografia veridică a lui Van Gogh n-a fost încă scrisă până acum şi nici nu va putea fi scrisă vreodată, dîtă vreme nu se va publica toată documentaţia.

Desigur, nimeni nu poate pretinde familiilor să dea luminii tiparului toate ciornele, notiţele, discursurile marilor lor dispăruţi, uitate prin sertare sau mape, dacă ele nu prezintă nici un interes istorico-literar sau nu aruncă o nouă lumină asupra vieţii lor.

Dar, în orice caz, atitudinea acestor familii care triază textele inedite ce le-au rămas moştenire, le cenzurează, le trunchiază, hotărînd chiar şi publicarea sau nepublicarea lor, nu poate fi decît de condamnat. Căci opera acestor creatori nu aparţine decît prin lege familiilor lor. De fapt, ea aparţine marelui patrimoniu al omenirii, care are dreptul s-o cunoască şi să-i icumbasească şi pe autorii acestor opere, aşa cum au fost, cum au trăit, cum au iubit, cum au visat şi cum au creat.

PAUL B. MARIAN

PREA MULTA POEZIE STRICĂ

Pe lângă adevăraţii poeţi, scriu versuri mulţi nechemaţi. Dintre aceştia, cei de ale căror compuneri se bucură numai familia sau un cerc intim rămân inofensivi. Nu acelaşi lucru se poate spune despre mulţi alţii, care, lipsiţi de har poetic, bat la porţile gloriei ajungînd să-şi publice lucrările.

În unele ţări supra-producţia de așa-zisă poezie depășește orice măsură. Revista italiană de informații și discuții, editată la Roma, „TEMPO PRESENTE”, ia atitudine împotriva acestui fenomen supărător într-un articol cu titlul „Un popor de poeți”, apărut în unul din ultimele numere. Autorul articolului semnalează că în Italia se tipăresc vreo două sute de periodice literare; dintre ele nici măcar un sfert nu-și merită numele. Cît despre celelalte, lipsa de seriozitate reiese chiar din titlurile arborate: „Ecolul Parnasului”, „Orizonturi de glorie”, „Bătălia literară”, „Către al 24ea mileniu”, „Ridicăm pânzele”, „Talentul” etc. E de observat că sudul țării deține recordul periodicelor specializate în exploatarea aspiranților scriitori, pufolicîndu-le poeme sau lucrări narative, în frunte cu fotografia autorului și manșete publicitare. Firește, contra plată sub forma unor contribuții diverse, taxe de lectură, abonamente și alte trucuri spre a se stoarce banii celor dornici de a iși din anonim.

Astfel de „reviste”, unele avîndu-și sediul în orașele mici și obscure, oferă consultații literare în condiții avantajoase. Una dintre ele anunță : „Seriozitate, discreție, taxe modeste. înainte de a da la tipar lucrările voastre în versuri sau

* Antonin Arthaud, Van Gogh, le suicide de la societe (Van Gogh, sinucigașul societății), Paris, 1947.

proză, înadnte de a lua parte la concursuri literare, trimite d-ne cu încredere operele pe cate le-ați compus".

În articolul menționat se citează cu ironie o serie de fragmente apărute, adevărate perle de inconștiență.

Pe marginea eflorescenței de publicații profitabile editorilor nescrupuloși a luat naștere, printre alte inițiative abile, o pletoară de premii literare. S-au recenzat de curând în Italia 350 de premii, dotate de altfel cu sume minime, mai mult simbolice, destinate să-i atragă pe amatorii de notorietate literară. La proliferarea pseudo-scriitorilor mai contribuie un număr de „cluburi”, „cenacluri” și „academii”, în schimbul unor cotizații destul de ridicate, conducerea acestor asociații „sui generis” promite membrilor publicarea lucrărilor și șanse speciale la concursurile literare.

Fenomenul denunțat de revista **Tempo** Presente se întâlnește și în alte țări. Din păcate nu s-au găsit încă mijloace spre a se curma astfel de manifestări dăunătoare culturii și artei.

J. M.

CELALALT FLAUBERT, NEȘTIUTUL

Descoperirea, în zilele noastre, a unui vast portofoliu flaubertian de planuri, fișe și proiecte de lucrări Schițate, poate chiar pregătite să capete conturul redactării, va modifica opinia evasi-generală că scriitorul gîndea și scria cu încetineală. Se știe că maniera sa de lucru, extrem de exigentă, complica șansele de realizare ale multora din obiectivele șantierului său literar. Ceea ce nu înseamnă că Flaubert, absorbit de sarcinile cele mai directe ale momentului, se dovedea opac pentru alte idei de creație, mai îndepărtate ca stadiu de gestație. A ajunge însă la o atare impresie echivalează aproape cu o revoluție în ce privește imaginea pe care ne-am făurit-o despre artist. Nu e o noutate dacă reamintim pe Maxime du Camp vom spune că acesta, ca și frații Goncourt și Citau pe Flaubert ca un caz fără precedent. Pustnicului de la Croisset i-au fost mereu reproșate scăzuta productivitate, ritmul lent de finisare a frazei, epuizanta cizelare a episoadelor, dificultatea cu care definitiva arhitectura întregului epic

Și iată că omul, care avea nevoie de șase ani pentru o carte și de o săptămână pentru o pagină, ni se dezvăluie acum, prin laborioasele investigații de arhivă ale lui Marie-Jeanne Durry') într-o cu totul altă lumină. Nu numai ca un febril căutător de teme inedite, dar și ca un gînditor al unei ample cronici despre sistemul capitalist și despre multiplele aspecte ale degradării moralei în lumea banului,

Scriitorul însuși spusese eîndva : „Eu care scriu atît de încet, mă simt mistuit de tot ce n-apuc să scriu”. Este o mențiune clară despre abundența proiectelor literare ale lui Gustave Flaubert, frămîntat în paralel de idei felurite și de teme de inspirație dintre cele mai interesante.

Nu e vorba de vise, de ambiții frumoase ci de intenții care merg departe., concentrează resurse latente și angajează elaborări, lungi dezbateri lăuntrice, creațiuni meticuloase, adesea chiar exerciții mai avansate, în care episodul încheiat și succesiunea de scene iau locul preliminarilor descriptive. De altfel, existența continuă, a două direcții de precizări la Flaubert, una legată de opera în curs, alta

Marie-Jeanne Durry : Flaubert et ses projets inedits, Paris, Librairie Nizet.

•de cea aflată în stare de proiect, se desemnează încă din tinerețe. Prin **1850—1851**, încă înainte de apariția **Doamnei Bovaary**, scriitorul reflectează la o piesă de teatru despre ipocrizia socială a Americii capitaliste. Citez din scurta caracterizare introductivă: „Oamenii de acolo își întemeiază teoria sclavajului pe Biblie”. Lui Feydeau îi vestește, în **1855**, dispoziția de a lucra la o biografie fantezistă, un fel de epopee burlescă autobiografică. În „Nota autorului” se laudă că e un personaj vrednic de admirație întrucât a salvat de la incendiu **48** de persoane, a omorât în duel **30** de pușcași și a îndeplinit sute de alte acțiuni la fel de cutezătoare. Înșiruirea amuzantă a isprăvilor e, undeva, totuși, marcată de precizarea gravă a inutilității oricărei detalieri biografice reale, abita timp cit viața unui creator pălește în fața operei pe care el o lasă și în oare se exprimă pe sine.

O dată depășită voioasa înclinare pentru feerii, balet, pantomime și vodeviluri, Flaubert schițează planuri ce îi confirmă maturizarea. Unul dintre indicii ni-l oferă schița nuvelei „Milieu Chaussee d'Antin” care trebuie să devină o radiografie a adulterului în lumea burgheză. În plină epocă de elaborare a **Educației sentimentale** (prin anii **1867—1868**), Flaubert se adresează lui Jules Duplan, care călătorește în Orientul Apropiat, pentru a-i reaminti mai vechea rugămintă de a strânge date pentru cronica lui Harel-Bey, fabulos personaj al lumii arabe. Va fi un roman comic despre Orientul modern și tradițiile lui. Lui Turgheniev, în **1874**, îi vorbește despre o piesă care să facă din Bazaine, mareșalul capitular din **1870**, personajul central. Iar la repetițiile „Candidatului”, în noiembrie **1874**, Flaubert îi pomenea lui Zola cinci sau șase subiecte care îl preocupau și pe care promitea să le aducă „la lumina rampei”.

În unele cazuri, planul unor cărți se interferează cu planurile altora și chiar dacă ideea inițială pare abandonată, în realitate nu este vorba decât de migrațiuni de teme și subiecte. Așa, bunăoară, în timpul călătoriei întreprinse în Orient, pe când se găsea în insula Rhodos, Flaubert concepe proiectul a trei romane: O noapte a lui **Don Juan, Anubis**, istoria unei femei care vrea să fie adorată de Dumnezeu și o poveste flamandă cu pronunțat substrat mistic și critic totodată. Acest triplu proiect e împărțit într-o scrisoare adresată la **4 octombrie 1850** lui Bouilhet. S-ar părea că Flaubert a omis ulterior să mai acorde acestor intenții vreo importanță. Aceasta numai aparent. Ceva din Don Juanul flaubertian a trecut în caracterizarea lui Rodolphe, primul amant al Emmei Bovary, Anubis, femeia neîntinată de păcate și-a transferat din virtuțile ei doamnei Arnoux din **Educația sentimentală**, dar mai ales le-a trecut asupra lui Salammfo ou care se înrudește temperamental. Numai programul celui de-al treilea roman s-a pierdut fără urmă.

Anulările sau revenirile subliniază **dificultatea alegerii**, foarte reală pentru un prozator atât de scrupulos ca Flaubert. Ele relevă prin neconținutul lor oscilările căutării dramatice, tentative de nuanțare, un efort prob de surprindere a fenomenelor vieții. Acest joc al semnificațiilor îl identificăm mai pregnant în **Educația sentimentală**. După cum atestă fondul de manuscrise examinat de M. J. Durry, cea de-a doua **Educație sentimentală (1864—1869)** avea titlul prim: **Moravuri pariziene**, modificat apoi în câteva rînduri, precum: **Fructe seci, O mină de noroi**, etc. Ca subtitlu, Flaubert intenționa să pună: „Histoires grivoises”. Ceea ce probează că Flaubert dorea să discute vehement deficitul de moralitate al câtorva personaje culese din cercurile burgheze pariziene. Dragostea lui Moreau pentru doamna Arnoux constituie doar una din eooildonatele cărții, cealaltă motivează irosirea sentimentelor și a impulsurilor de afirmare ale câtorva dintre protagoniști. Și astfel se întâmplă un lucru paradoxal: romanul celui mai frenetic și obstinat adulter, **Educația sentimentală**, devine melancolica poveste a celei mal devorante •castități. Pictură a placidității burgheze, cartea în serie în diagrama realismului

critic una dintre cele mai vitriolante manifestări ale egoismului. Tehnica ce slujește acestor scopuri artistice e admirabilă, ea întrepătrunde romanul de dragoste cu acela, mai vast, romanul social.

Romanul social, ca amplă investigare a tendințelor epocii, a relațiilor complexe dintre indivizi și instituții rămîne aspirația cea mai înaltă a scriitorului, încă din martie 1871 Flaubert face cunoscut proiectul unui mare roman, care îl frământa. Acest plan, descoperit de M. J. Durry, s-ar fi intitulat **Sub Napoleon al HI-lea** și făgăduia să devină o foarte -ascuțită cronică politică a regimului de pînă la 1870.

Oricum, este cel mai detaliat plan pe care Flaubert l-a făcut pentru vreo carte dintre cele pe care nu a avut vreme să le mai scrie. Și, în tot cazul cel mai "concludent pentru adâncirea spiritului antiburghez din gîndirea sa.

Romanul mereu anunțat, din 1871, apoi 1874, e încă în lucru în 1878. Din schemele și adnotările romancierului rezultă că urma să trateze, între altele, și istoria unui proces penal intentat unui înalt funcționar de stat, venal ca și societatea pe care o servește. Procesul dezvăluie, mai exact denunță, dubla culpabilitate : a acuzatului și a acuzatorilor lui, toleranți nu din generozitate ci sub presiunea propriei lor vinovății. Demascarea funcționarului Implică o întregă ambianță antipatică. Depravarea lui Perrot e comună și industriașului Pouger iar necinstea acestuia în afaceri e vecină cu demagogia rentabilă a ducelui de Albufera. Nici presa nu e cruțată. Directorul ziarului **Figaro** e întruchipat printr-un ignobil intrigant în timp ce redactorul șef se înfățișează în culorile grotești ale unui tip ce inspiră repulsie. O variantă găsită în carnetele de la Antibes, se referă la angajarea oitorva eroine în inițiative de alcov cu urmări politice. Viziunea aspră a prozatorului tindea să pună sub acuzare nu numai latura publică a vieții sociale ci și pe cea intimă, sentimentală a protagoniștilor.

La un moment dat Flaubert, simțind că n-are suficiente resurse pentru acest roman, vrea să valorifice, din ce a adunat, unele elemente și să topească totul într-o carte ou titlul cam pretențios pentru o operă de imaginație : **Burghezul în secolul al XIX-lea**. Fila 22 din carnetul XX cuprinde rezumatul intrigii. Acțiunea ar fi evoluat de la vremea Consulatului, trecând prin reîntoarcerea Bourfoonilor, pînă la sfârșitul anului 1875, incluzînd Comuna și instaurarea instituțiilor republicane.

Revenind la fresca „**Sub Napoleon al HI-lea**”, merită insistat asupra faptului că romanul se afla într-un stadiu relativ înaintat de încheiere. Materialul brut fusese clasat iar preparativele anterioare redactării puse la punct. Axul l-ar fi constituit „drumul parcurs de un ambițios pentru a se căpătui”. Schițele de caracter își află prototipurile în viața reală. Analiza atentă a marginalelor, risipite pe foile carnetelor XX și XXI duc spre concluzia că romanul urma să reflecte legăturile ce există în realitate între biserică și cercurile de afaceri, între politicieni și marea finanța. Din păcate nesiguranța materială în care s-a' desfășurat ultima parte a existenței scriitorului i-a minat puterea de creație. Deprimarea e mărturisită în scrisori ce punctează de-a lungul anilor 1878—1879 jena artistului „rămas fără lețcaie”. Poate că și insuficienta perspectivă asupra epocii, imediata vecinătate a faptelor descrise și a fizionomiilor cunoscute l-au împiedecat să meargă mai departe. Dincolo de crepusculul fizic și moral al marelui creator, certă rămîne străduința lui de a se depăși, de a spune totul despre o lume detestabilă.

H. ZALIS

„Urmuz”

—fișă de istorie literară—

Geo Bogza și-a făcut intrarea în literatură aditind la Cimpina, în 1928, revista *Urmuz*, între lunile ianuarie—iulie ieșind la iveală cinci numere. Publicația se subintitula: „revistă de avant-gardă, Cimpina, director Geo Bogza”, iar de la numărul trei își schimbă subtitlul în „vitriină de artă nouă, îngrijită de George Bogza”. Colaborator asiduu i-a fost ctapineanui Al. Tudor-Miu (1901—1961), autorul plachetelor: *Standard* și *Epode*.

înprumuttad revistei sale numele lui **Unmuz**, Geo Bogza își manifesta admirația pentru fantazistul român, pe urmele lui T. Arghezi ce publicase textele acestuia în *Cugetul românesc*. în **Urmuz**, Bogza vedea, ca și Arghezi de altfel, pionierul oare a încercat descătușarea limbii „anchilozate și peltice”. E și sensul general al panegiricului artăcol-program: „...*Urmuz trăiește încă. Prezența lui printre noi, sfîrc care biciuie conștiințele. în. bezna sufletului urmărim aplecați adine urmele pe care pașii lui i-a (sic!) lăsat zgîriind violent pămîntul, trivializat prin clișeism. (.) Urmuz a contribuit și el la operația voronofiană făcută limbii anchilozate și peltice*”. Evocând nebuloș sinuciderea lud Urmuz în fraze metaforice, sub care pulsa virulența la adresa celor „cu pielea sufletului groasă”, Bogza se făcea exponentul unei literaturi ce ar fi trebuit să ofere cititorului noi viziuni asupra raporturilor umane într-o expresie artistică adecvată: „*La răspîntia veacului Urmuz spînzurat: semafor semnalînd dezechilibrul tuturor celor aplecați atent la zgomotele venind din abisuri sufletești. Lucrînd în colțul obscur, pe cînd noi ne încălzeam încă la lumina unui soare fals. El a deschis robinetele frigului care acum cuprinde pe toți. Soarele de pînă azi, gol în toată inutili-*

tatea lui. Frigul crește insinuant, muștrător superfluităpii noastre. Cei cu pielea sufletului groasă, insesizabili acestui eveniment, continuă a se închina vechiului astru. (...) Să le fie de bine. Lor și tovalului sufletesc care îi menține fără nici un pericol în frigul banalității și al locului comun. Noi însă avem nevoie de mișcare, cit mai multă și mai variată”.

Pagina ultimă a revistei apărea sub titlul *Haut-parleur*. Aici se dădeau informații despre mișcarea avangardistă română, se popularizau celelalte publicații (*Contimporanul*, *Punct*, *Integral*), se semnalau, binevoitor, poemele lui Ion Barbu, poeziile argheziene, iar sub rubrica *gonococi* erau stigmatizate antiavangardistii. Se dădeau informații literare oa acestea: „*A murit un păianjen: Universul literar*” (*Urmuz*, nr. 1); „*Corupție, în librărie s-a pus al treilea volum din pelteaua amoroasă «La Medeleni»*” (*Urmuz*, nr. 2) etc. Celelalte pagini nu aveau un profil stabilit. Aici se publicau versuri, proză, ori recenzii. Rețin atenția colaborările primelor două numere. Paul Eluard semna poezia *Nul*, Marinetti, *Poeme precis* (*Urmuz*, nr. 1), ambele în limba franceză. *Iha* aceeași limbă erau tipărite versurile lui Tristan Taara: *Danse* și ale lui Pierre Reverdy: *Regard* (*Urmuz*, nr. 2). Ilarie Voronca era prezentat cu un fragment din *Colombo* și *Antract*; mai colaborau Stephan Roll și, bineînțeles, Geo Bogza și Al. Tudor-Miu.

în numărul unu, G. Bogza își exprima intenția de a iniția o nouă etapă în dezvoltarea lirismului: „*URMUZ premerge — în Cimpina și univers — apariția unei reviste care în haosul veacului va încerca stabilirea unui echilibru vîsînd spre o poezie ultra pură: penetrantistă*”. „*Penetrantismul*” va rămâne un termen gol și poeziile semnate de G. Bogza se vor menține sub nivelul artistic. Nici versurile lui Al. Tudor-Miu: *Transformator de 10.000 de*

volți, Deal petrolifer și celelalte nu depășesc nivelul amintit, lipsindu-le în plus și nervul lui Bo/gza. Anunțînd, cu numărul trei, că pe viitor *Urmuz* va fi scos în întregime de .G. Bogza și Al. Tudor-Miu, revista găzduiește în ultimele numere nu numai producția acestora. (Îmferwun „scenariu de cinema” semnat de Bogza, logica acțiunii este părăsită, în text sînt intercalate cu litere mari cuvinte diferite, firme încadrate în chenar, tipărite oblic, cu aldine etc. Imitîndu-l pe Apolilioaire, Al. T. Miu tipărește versuri așezate sub forma unor siluete omenești ș.a.) Redacția renunță la orice colaborare externă. Chiar desenele lui Brauner sînt refuzate, ilustrarea făcînd-o Bogza care-și desenează și un autoportret (*Urmuz*, nr. 5). Revista își atrage ironia incisivă a lui Cami! Petresciu (*Rampa*, martie, 1928), la oare redacția cîmpînea-nă reacționează Sarcastic.

La baza mișcării de avangardă din Oîmpina se afla totuși un factor conștient, de o luciditate mult mai mare decît s-ar crede. Sînt revelatorii notele lui Bogza (*Urmuz*, nr. 3) pe mlanginea volumului lui I. Voronica, *Ulysse*. Notînd evoluția poetului, Bogza schița evoluția mișcării de avangardă ou o înțelegere surprinzătoare: „*Dl. I. Voronca a fost în primele rînduri ale avantgardei românești luptînd la înlăturarea unor stări false cari se încuibărise într-un suflet prăfuit. «în secolul automobilului și al avionului poate oricine călători cu carul cu boi; noi vom stăruî însă să utilizăm avionul» — a zgîriat d-sa în Constatările din PUNCT, multe suflete asemănătoare între ele și în ansamblu eu cele de acum 7—8 decenii. Paralel cu PUNCT, CONTIMPORANUL și INTEGRAL apăreau avînd scop precis și dorința de a curați radical sufletul contimporanilor. Rînd pe rînd s-au scos din el paturile imense, opaițul cu untdelemn, instalîndu-se*

în loc mobila modernă, lumina electrică, iar afară la scară, automobilul. (...) De către tineri, trecutul era distrus cu frenezia devastării unui oraș invadat de dușmani. Cine printr-o inovație dădea o nouă lovitură spiritului burghez ki artă, era aplaudat policromatic. Stop! Stop! Stop!” Punînd un triplu „stop” în fața avalanșei avangardiste, G. Bogza preconiza sfîrșitul ei, observînd că avangardismul nu a fost decît o etapă în evoluția literaturii: „Cei core au crezut că aceasta va dăinui la infinit s-au înșelat. Hrăniți trei-patru ani cu elemente găsite în devastări, acum după ce orașul tradiționalismului este distrus, cînd au fost comise toate nebuniile — a comite nebunii a fost cîndva un mare merit — modernității care nu vor să moară de foamea stereotipității, cată a se cumînți și energia îndreptată pînă azi la distrugerea clișeului tradițional, să o întrebuițeze creirvd în atmosfera curățată de orice miazmă, versuri într-adevăr noi”.

Formulând un asemenea deziderat și anunțînd în același număr: „*URMUZ nu primește manuscripte. Nu face a bonamente. Nu recenzează revistele primite*”, Bogza anunța implicit și autodesființarea revistei sale. Anatogib ou afirmațiile mai vechi ale lui Tristan Tzarta este mai mult decît evidentă. Fraza des citată a acestuia: „*Primul care își dă demisia din mișcarea Dada sînt eu*”, nu e o simplă figură de stil. Este foarte posibil ca cei doi să fi intuit ceea ce mulți contemporani, și nu numai ei, nu înțeteseră: negând violent tradiționalismul, mișcarea de avangardă se autonega la rîndul ei, nu fără urmări pe planul niijlbaceior artistice, spre a permite literaturii, pe treapta superioară, a negării negației, cucerirea unor zone inedite ale sensibilității.

ION BALU

AL. OPREA: „PANAIT ISTRATI”*)

I B»n ^ . . . Şi istoria li-
ii wrÁ ' Panait t Istrati a con-
stituit multă vreme un mi-
racol şi o dilemă. Un miracol, pentru
că în momentul afirmării lui ca po-
vestitor de mare talent, autorul KiWei-
KitnalMea era un biet fotograf ambulant,
care nu absolvise decât şcoala perman-
entului vagabondaj, şi o dilemă, pen-
tru că scriindu-şi cărţile în limba fran-
ceză a lăsat impresia că e scriitor
francez, deşi realităţile din care se in-
spira, ca şi filiaţiile lui artistice erau
profund româneşti. Datorită acestei îm-
prejurări, Panait Istrati a avut un des-
tin vitreg, istoria literaturii franceze
expediindu-l în diverse addende şi a-
nexe, iar istoriile literare de la noi,
cînd nu-l ignorau, amintindu-l cu titlu
informativ ca pe un autor străin.

Cu toate că au existat critici care
au pledat pentru specificul naţional
romănesc al scrierilor lui Panait Is-
trati, şi trebuie să-i numim în primul
rînd pe G. Ibrăileanu şi Perpessicius,
cu toate că în anii de după eliberare
s-au publicat cîteva ediţii şi studii de
revalorificare, dintre care îl remarcăm
pe acela semnat de Al. Piru, o cerce-
tare exhaustivă asupra vieţii şi operei
povestitorului brăilean încă nu se în-
cercase. Este meritul deosebit al criti-
cului Al. Oprea de a fi întreprins
această primă lucrare de minuţioasă
reconstituire biografică şi de apreciere
a activităţii literare şi publicistice a

*) E. P. L., 1964.

lui Panait Istrati într-o amplă mono-
grafie. Fără să aibă o formaţie specială
de istoric literar, fapt care se observă
şi în stilul aproape oral şi gazetăresc
al cărţii, autorul şi-a alcătuit un la-
borator adecvat şi a folosit o metodă
analitic-descriptivă care în genere dă
bune rezultate. Spre a elucida proble-
mele şi aspectele profund contradicto-
rii ale operei lui Panait Istrati, Al.
Oprea a efectuat multiple incursiuni
documentare în periodicele vremii, ro-
mâne şi străine, în vasta corespondenţă
a scriitorului, în actele oficiale de ar-
hivă. Cartea se constituie ca un volu-
minos „dosar”, iar eroul ei apare ca
un „caz” ce urmează a fi explicat şi
scos din pănjenişul interpretărilor ten-
denţioase şi eronate. Întrucît o bună
parte din povestirile lui Panait Istrati
sînt autobiografice, criticul nu tratează
separat viaţa de operă, ci concomitent
şi în înlănţuirea lor organică. Portre-
tul scriitorului se încheagă treptat, nu
foarte colorat, însă foarte exact şi clar
în părţile lui componente. O biografie
aşa de pitorească şi de aventuroasă,
ca aceea a lui Panait Istrati, ispiteşte
condeiul evocator, pe care-l poate îm-
pinge lesne în romanţare facilă, în li-
teraturizare. Cu riscul de a fi mai pu-
ţin atractiv, Al. Oprea a respins de-
la început o asemenea cale, preferînd
studiul la obiect, descrierea şi analiza
lucidă. El întreprinde investigaţii şi
anchete, compară izvoare şi corobo-
rează date, tocmai spre a restabili ade-

vărul. Conștiința publică reținuse în genere spectaculosul și senzaționalul vieții lui Panait Istrati, vagabondările și tentativa de sinucidere de la Nisa, scrisoarea lui Romain Rolland, zgomotosul debut european cu Kirfa-Kiralima. Autorul recentei monografii încearcă o demitizare a „miraculosului” scriitor, avînd în viziune - integrală și dialectică a evenimentelor biografice, ca procese istorice. Copilăriei din mahalalele portului dunărean, unde a trăit Adrian Zograffi, îi urmează o adolescență zburcișă și activă, cu un lung stagiul în mișcarea sindicală și presa muncitorească. Al. Oprea insistă asupra acestei perioade dintre 1907—1914, rămasă ca și necunoscută, cînd se produce debutul scriitorului cu cîteva povestiri în Riomânia muncitoare și cînd începe să se contureze în publicistica lui, alături de ideile democratice, și anarhismul său dizolvant. Vrmărindu-l în peregrinările pe Mediterana, în Elveția și în Franța, pînă în momentul capital, cînd e descoperit și apreciat de Romain Rolland, autorul monografiei își strînge importante elemente pentru definirea eroului său ca un răzvrătit și un neîmpăcat, ca un temperament sentimental și boem, de un admirabil pitoresc, dar lipsit de voință și de profunzime ideologică. Este văzut apoi în epoca marilor creații, căroro Al. Oprea le consacră, așa cum vom arăta, cele mai substanțiale capitole de analiză. Întoarcerea în țară, vizita în Uniunea Sovietică și anii de regretabilă degringoladă ideologică și politică de la sfîrșitul vieții constituie episoade revelatorii pentru biografia scriitorului, ca și pentru laborioasa metodă de lucru și pentru judecata critică a monografistului. Folosind numeroase documente inedite, Al. Oprea restabilește adevărul în privința atitudinii lui Panait Istrati în ancheta de la Minele Lupeni din 1929, dezleagă enigma trilogiei Vers l'autre fîtomime, scrisă de autorul lui Moș Anghel în colaborare cu doi troțkiști, în sfîrșit, înfățișează acele împr-

jurări care au făcut ca destinul povestitorului să se încheie sub semnul confuziei și al tragismului. Unor trăsături negative inițiale, ca anarhismul și lipsa de adîncime și consecvență a convingerilor, li se adaugă acum scepticismul și deruta „omului care nu aderă la nimic”. Angoasa „dezdăcinatei” se dizolvă în compromis politic și moral, care ajunge pînă la negarea ideilor generoase ale tinereții și pînă la discreditarea vechilor prieteni. Portretul este al unui inadaptat și al unui învins, așa cum sînt mulți dintre eroii lui Panait Istrati, al unui temperament anarhic, nemulțumit de lumea burgheză, dar incapabil de a-i opune altceva decît zgomotosul gest sentimental și o atitudine fluctuantă, alternînd violența cu resemnarea, curajul cu lășitatea, superbia demnității cu servitutea morală.

În analiza operei ce se efectuează într-o strînsă corelație cu expunerea biografiei, Al. Oprea a adoptat, cum spuneam, metoda descriptiv-analitică, dezavantajoasă poate în privința viziunii de sinteză, dar deosebit de utilă în cazul de față, cînd se discută scrieri mai puțin familiare sau de-a dreptul necunoscute cititorului. Prezentarea povestirilor lui Panait Istrati se face cronologic și cu o bună cumpănire a valorii lor inegale. Criticul se oprește îndelung asupra unor piese de rezistență ca Kiila-Kialalina, Moș Anghel, Godin, înarcînd, și într-o însemnată măsură izbutînd să le demonstreze cu entuziasm originalitatea, dar în același timp, manifestă rezerve îndreptățite față de povestiri ca Domnița de Sna-gov și Mihail, față de romane ca Biroul de plasare ori Familia Perfimurter. În examinarea operelor majore ale lui Panait Istrati, Oprea are în vedere în primul rînd personajele, care i se par a-l defini cel mai bine pe autor. Dominant este tipul inadaptabilului, al anarhistului individualist și absolut. Moș Anghel, Codin, Adrian însuși se subsumează uneori asemenea categorii de

mare tradiție în literatură. Tocmai de aceea aș fi simțit nevoia unor investigații și referințe mai largi, a unui studiu cit de cit comparat, spre a se delimita mai exact diferența specifică a eroilor lui Panait Istrati. Noțiunea de inadaptabilitate este foarte elastică, chiar în cuprinsul unei singure literaturi cum este a noastră, și o raportare la câțiva predecesori ar fi sprijinit o dată mai mult intenția lui Oprea de a-l situa pe scriitor în vremea și în țara lui. Să nu uităm că inadaptabilii — so le zicem clasici — sînt în genere intelectuali, uneori de geniu, ca Luceafărul eminescian, pe cînd aceia creați de Panait Istrati aparțin unei alte zone sociale, a dezmoșteniților, care impune anumite precizări și diferențieri. Fenomenul inadaptării la autorul Kdreii-Kiralina nu e un proces lent, rezultat al ciocnirii treptate cu rutina și mecanismul apăsător al vieții burgheze, ca la Sadoveanu sau iBrătescu-Voinești, ci unul violent și radical, conținînd un înflăcărat patos al negației, ca la Cărnii Petreșeu. Pe de altă parte, inadaptabilii lui Panait Istrati nu trăiesc drama complicată a intelectualului, ci a lumpenului, a haiducului, a declasatului, proiectată într-un fantastic fabulos, fapt pe care, deși nu reface întregă istorie a temei, Al. Oprea îl observă cu pătrundere. El sesizează ineditul, profunda individualitate a unui tip impresionant ca Moș Anghel, de pildă, în structura căruia distinge trăsături deosebit de importante: tragismul, anarhismul și caracterul modern, provenind din interferarea a două planuri istorice care se resping: așezarea țărănească patriarhală și orașul capitalist. Analiza tipurilor îl obligă pe Al. Oprea să reia vechea dezbateră cu privire la raportul dintre clasicism și romantism în opera lui Panait Istrati. Ținînd seama de reprezentările simbolice, de fabulos și folcloric și de puternica viziune subiectivă a autorului, adesea confesivă, criticul înclină spre o confirmare a romantismului, dar

fără a-i acorda drepturi exclusive. Formula artistică i se pare mai completă și cred că e bine caracterizată în următoarele rînduri: „Aici se concentrează întregul specific al artei lui Panait Istrati: eroii săi golesc deopotrivă cupa cu ambrozie și cea cu otravă; povestirile sale cultivă poezia cea mai suavă și realismul cel mai brutal, pînă la hotarul de unde începe naturalismul; subiectele creațiilor sale cuprind elemente de baladă populară, dar, în același timp, sînt impregnate, indiscutabil, de spiritul caracteristic nuvelei moderne” (p. 133).

Ideea exprimată acum este ilustrată prin analiza unor povestiri ca Kirsa-Kiinalinia, Moș Angliei, Coidin, Ciulinii Bărăganulkti, Nieranțula. Poate că uneori criticul face abuz de rezumare a conținutului și comentariul artistic e anemic (v. Ciulinii Bărăganului), dar în genere, el izbutește să releve specificul românesc al creației lui Panait Istrati. Pornind de la o observație a lui G. Ibrăileanu, Al. Oprea constată că, deși redactată în limba franceză, opera scriitorului reprezintă o imagine inedită a spațiului nostru național, fiind impregnată de viața și spiritul oamenilor de pe meleagurile dunărene. Temperament vulcanic, Panait Istrati nu e un artist, un om al atelierului, de tip flaubertian, și nu are invenție. Opera lui, cum notează judicios autorul monografiei, „izbucnește elementară, cu vigoare și prospețimi, dar e și stufoasă, cu laturi rudimentare” (p. 358). Caracterul natural, tragismul specific, inadaptabilitatea într-o ipostază nouă, împletirea de fabulos și modern, culoarea și atmosfera peisajului românesc, oralitatea pitorească a stilului sînt tot atîtea elemente care-l recomandă pe Panait Istrati ca pe unul dintre cei mai originali scriitori români. Al. Oprea le-a adus cu pasiune în discuție, și, mai ales în ultimul capitol, a reușit să-și demonstreze convingător opinia.

Ne găsim, prin urmare, în fața unei monografii solid construite, bazată pe

o documentare foarte întinsă și pe o interpretare critică pertinentă și nuanțată. Cu toate acestea, la sfârșitul lecturii am avut impresia de fărîmîtare a operei (viciu al metodei descriptive l) și de insuficientă ancorare a ei în peisajul literaturii române și universale. Referințele lui Oprea la contemporanii lui Istrati și la rubedeniile lui artistice sînt sumare și nu ajung să indice tipologia căreia îi aparține scriitorul brăilean. L-aș afilia pe autorul **Neranțului Lei**, potrivit unei excelente clasificări a lui G. Călinescu, „tagmei balcanice”, alături de Anton Pann și Caragiale, de T. Arghezi și Ion Barbu, de care se apropie și prin spațiul uman evocat (amestecul satului cu orașul), și prin pitoresc, și prin acel fabulos fantastic.

În ceea ce privește receptarea lui Panait Istrati în România, cred că autorul monografiei, cel puțin în primul capitol, este cam nedrept cu o seamă de critici notorii (Ibrăileanu, Lovinescu, Dragomirescu, Perpessieus, Ralea, Pompiliu Constantinescu) pe care de altfel mai tirziu îi va cita. Chiar dacă n-au revendicat cu toții opera lui Istrati ca românească, unii dintre ei au trasat cele dintîi jaloane ale acestei acțiuni.

Aș mai obiecta asupra unei chestiuni de tehnica citării surselor. întemeiat pe o informație bogată, autorul ne trimite adesea la periodice românești și franceze, pe care desigur le-a cercetat în original (Rotaânla muncitoare, Adevărul, L'Huimlanite, Les Nouvelles Littéraires etc.). Cînd însă citează în subsol ziare grecești (Hetftaro Valma, 12 ian. 1928, Ri'zospajbis, 12 ian. 1928, p. 252) sau poloneze (Illastrowiany Kjuryer Cofdzieny, Cracovia, 5 martie 1935, p. 344) nu mai credem că le-a consultat direct, și am fi preferat să ni se indice sursa intermediară prin care a luat cunoștință de ele.

În sfîrșit, o ultimă observație în legătură cu stilul monografiei Panait Istrati. Cum spuneam la început, Al.

Oprea nu are o formație de istoric literar, fapt care imprimă modului său de exprimare o degajare, o plăcută vervă publicistică, opusă formulelor seci, academice. Însă am impresia că el exagerează această vervă, ajungînd să cadă prea adesea în oralitate, folosind un stil în care expresia uzată se întîlnește cu improprietatea. Să spicuiem cîteva exemple: Ni se vorbește de „fapte verificate și răsiverfioate” (p. 8), de „maxime arhiibanale” (p. 112) și despre „grandomanie infantilă” (p. 250). Scriitorul „are morbul setei de a crea” (p. 88) și e „întăriit de moliciunea oportunistă a unora” (p. 50); felul său de a simula „nu este nefcullcîlan” (p. 41). Un erou „se saltă la o astfel de condiție socială” (p. 106), „Ciulinii Bărăganului” au fost considerați „o cînte primejdioasă” (p. 246); Al. Cazaban se năpustește asupra bucății „Pescuitorul de bureți” (p. 165); un „patron „îl miroase” a fi sindicalist”... (p. 29).

Autorul face o adevărată risipă de ghilimete, scriînd: „despuierea” ziarelor și a revistelor; „sedimentarea” unor aspecte. Ne întrebăm de ce, cînd aceste cuvinte fac parte din terminologia de specialitate. Alteori, ghilimelele sînt folosite intenționat spre a indica sensul metaforic al unui euvînt. Ideia nu e greșită, însă contextul duce la rezultate nedorite: „Creatorul sosește la fața locului și găsește pe ciobanul său dormind, iar pe celălalt cîntînd ca un turbat din fluier. El îl ceartă, la care «oaiei rătăcite»- îi sare țandăra” (p. 146).

Constat cu părere de rău ca o carte așa de temeinică în rădăcinile ei documentare și analitice n-a solicitat o mai mare atenție autorului și sub aspect stilistic. Cu toate aceste impurități și lacune semnalate, monografia lui Al. Oprea se înscrie ca o cercetare serioasă, oferindu-ne prima biografie amplă și consistentă a lui Panait Istrati și pledînd cu argumente convingătoare pentru integrarea în literatura noastră a unui însemnat scriitor român,

care ne-a făcut încă de mult cunoscuți peste hotare. Cu cartea lui Al. Oprea *destinul literar al lui Panait Istrati*, cunoaște un punct de răscruce : opera se întoarce la matca ei, fiind redată pe de-a-ntregul patriei care a inspirat-o.

AL. SĂNDULESCU

ȘTEFAN POPESCU : „POEME”*)

Cu un instinct de abordare anticipată a acelei tematici îmbrățișate abia mai târziu de către mulți colegi ai săi de literă și generație ; cu un registru divers și intuitiv, Care a premers oarecum poeziei militante oa atare ; autor a numeroase plachete și volume nu numai de versuri, ci și de critică ori teatru, Ștefan Popescu vorbește totuși noilor generații aproape ca un necunoscut.

(Dacă Luoa Ion Caragiale, fratele și azi insuficient cunoscut al lui Matei, sau dacă Ion Vineanu ar fi ajuns în vitrine și la îndemâna publicului ou patru decenii în urmă, cite din paginile istoriilor literare scrise de atunci pînă azi n-ar fi trebuit să-și reconsidere elogiile față de numeroși buni imitatori ai acestora, pe care cititorii însă i-au răsfoit sub coperte de cărți înaintea celor pe care respectivii zeloși adoratori și-i aleseseră de model...).

În cei peste treizeci de ani de la debut pînă acum, critica — blândă sau aspră — s-a ocupat de Ștefan Popescu prea puțin. Pe de altă parte o asiduă frecventare a redacțiilor nici ea nu i se poate reproșa, după cum dialogul său cu editurile a fost de asemenea sporadic, discret și neinsistent. Și-a imprimat majoritatea cărților pe cont propriu, singur, în exemplare puține, cu o rară pasiune dînsă pentru migala și ademenirile îndemnării tipografice.

*) E. P. L., 1965.

Suferind la selecția fiecărui caracter de literă, emotiv cu orice așezare în pagină, primenind văzduhul poemului prin intervenții competente, de o sărbătorească intimitate, dezmiertînd întotdeauna zațul, aspirînd ca pe-un ozon mirosul caracteristic al cernelii și intervenind în miezurile îndeletnicirii după codul unei obsesii echivalente ea însăși cu o stare de poem și-al unor iubiri vrednice de amintirea caligrafilor de odinioară, el și-a dăruit volumele prietenilor, pasionaților, cîtorva muncitori, unei iubite, tovarășilor de crez.

Culegere retrospectivă într-o măsură și de îmbogățiri mai recente — în rest, POEME-le lui Ștefan Popescu se impun printr-o tonică integrare la coordonatele lumii care devenea și printr-o statornică apoteozare a idealurilor generoase, umaniste, apte de mirifice dezghețuri între toate semînțele pămîntului (...scriu cu voluptatea cu care j bivolițele se cufundă în mii). Direct, temperamental, autentic ori de câte ori nuni tentează antifteiul, mai aproape de poezie decât de artă, mai departe de abstracție decît die zgrunțurid adevărului, obișnuit să se găsească fără întreruperi iniîntrul unui plural în oare s-a cristalizat rațiunea de a exista a omenirii întregi (*Singur ce-aș fi putut fi ?*), Ștefan Popescu a avut intuiția poeziei căreia astăzi i se spune socialiste : *mă sprijin pe peniță ca într-o cazma*, căci Poezia... *nu o mai scrii pe masă, ci pe genunchi, lingă furnale*. Altundeva, în postură -medievală, își consideră condeiul *suliță* a sa și ou toate că (înțelegerea cere o întoarcere în istorie) *Stăruie lingă om i teama de umbre*, iar sub carâmbii dicitaturii antonescdiene *dorul de libertate moare cu pumnul în gură*, totuși liniștea de deasupra surăde ânșelătoare, căci *Revolta e-n muștuce, și-așteaptă să sune*. Sântem ân anii războiului, în forfota diezasitrelDr, crima terceduia protestul, minciuna intrase în panică, dezgustul de măcel invadea conștiințele și

le orgamza pentru lepădarea de niște „alianțe” sarnavolnice. în ochii poetului mobilizat, soldații seamănă ou niște „cărțițe mătăhăloase” și stejarii, prin frunza căroră plouă, sint... păduchioși ! Singura dragoste mai rămîne pentru elemente și pentru candori : *încerc bucuria arborilor j care nu citesc și nu se plimbă; I a apei j care nu vorbește și nu procrează; / a pietrei / care știe numai să fie și să stea, etc.* Sau : *Te iubesc, fluture... fiindcă n-ai nimic de ocolit și de uitat.* Apropierea de iubită dezmiardă lumina cu inocențe muzicale și dă culoare unei alte psihologii : *Cind ți-am luat mina, s-au înălțat păsări.* Notăm cîteva dintre poemele, după credința noastră, reprezentative : „Bilet”, „Cioban”, „Note pentru primăvara de acum”, „Sașa”, „Te am adus lîngă obraz” și „Sărut pnaigul”.

Conștiința puternică de azi, că *Omul cu oamenii pot face lumina*, își avea pregătite izvoarele în acea veche confesiune, intersectată de presimțiri optimiste (nu se ajunsese încă nici în 1940 !), care nu a fost mai puțin o artă poetică și un angajament : *Religia mea e viața I Mă închin celor ce se vor întîmpla mîine j cu mine și în jurul meu.*

S. D.

„STUDII EMINESCIENE”*)

Volumul este o oglindă a stadiului actual al cercetărilor de eniineseologie, reflectînd diversele direcții ale acestor cercetări, deschizînd perspectiva unor moi și fructuoase debateri.

Analiza operei rămîne încă problema fundamentală. Solidele monografii ale lui G. Călinescu și T. Vianu conțin intuiții esențiale, ridică probleme fundamentale, dar sînt încă departe de a spune totul. Complexitatea materialu-

*) E. P. L., 1965.

lui poetic cere modalități variate de abordare, în stare să întregescă imaginea unei opere infinit nuanțate. În-suși Tudor Vianu, al cărui articol a apărut ou modestul -titlu „Analize”, s-a dovedit conștient de necesitatea aprofundării studiilor eminesciene pe direcții specializate (în cazul dat stilistice) Consemnăm, apoi, interesantele marginalii ale lui Șerban Cioculescu la „Scri-soarea MI”, urmărirea motivului cosmic în poezia lui Eminescu, efectuată de Al. Dima, și subtila analiză a lui Vladimir Streinu la „Floare albastră”. Acesta din urmă aduce un surprinzător punct de vedere asupra mult discutatei poezii, stabilind că ea conține, pentru prima dată, caracteristicile esențiale ale lirismului eminesciian din perioada maturității talentului său. Recunoscînd ca întemeiate considerațiile lui Maio-rescu, Xenopol sau Ibrăileanu. asupra unora dintre primele poezii eminesciene, ca fiind o expresie neconvîngătoare încă a talentului, Vladimir Streinu vede în poezia „Floare albastră” un salt calitativ, germenle viitoarelor mari poeme lirice. Sînt necesare astăzi cit mai -multe analize de acest fel.

Volumul conține o interesantă dezbateră asupra filozofiei poetului. Contribuțiilor mai vechi ale lui G. Călinescu și T. Vianu li se adaugă studii competente, care ne apropie mult de posibilitatea de a emite o judecată generală în această problemă. Reluând și explicînd o serie de afirmații anterioare, articolul lui George Călinescu „Contradicțiile erei burgheze oglindite în ideologia lui M. Eminescu” cuprinde propoziții esențiale pentru înțelegerea problemei. Deosebit de curajoasă este intervenția lui M. Ciurdariu, «are distinge trei faze în gîndirea filozofică a poetului : 1) pînă la 1870, cînd în opera lui Eminescu apar idei ale revoluționarilor de la 1848, ale romantîcilor europeni și ale socialiștilor utopici ; 2) între 1870—1880, cînd poetul „se află sub influența hotărâtă a filo-

zofiei tai Kant și Schopenhauer și a curentului naturalist-științific din secolul trecut"; 3) după 1880, oînd poetul „tinde să dea vederilor sale o unitate sistematică originală iu spiritul unui idealism matematic cu elemente didactice". Argumentația pe care se bazează această periodizare și mai ales afirmația o caracterizează cea de-a treia perioadă sînt demne de cea mai mare atenție, puțînd (constitui punctul de plecare al unor discuții viitoare.

Numeroase probleme ridică articolul lui Liviu Rusu „Eminescu și Schopenhauer". Reluând teza lui Ghetrea asupra fondului prim optimist al lui Eminescu, autorul încearcă să demonstreze că influența filozofiei tai Schopenhauer, pesimismul acestuia, este de natură exterioară poetului. Din articol rezultă că „poetul are două linii de manifestare: una oare vine din straturile adinei ale eului său, din nucleul central al personalității sale creatoare, (...) cealaltă, oare se suprapune ca un patrimoniu de idei aiceptate prin erudiție și frămîntate în mod teoretic, pe (plan abstract". Prima linie ar fi, deci, conformă naturii intime a poetului, ica de-a doua, pesimistă, și abstractă, rămîne ia exteriorul sufletului său. Liviu Rusu aduce un bogat material analitic în sprijinul ideii enunțate mai sus, material comentat nu o dată cu multă finețe. Din păcate, analiza se oprește aproape exclusiv ia poezii și proze apartînd primilor ani de creație. Lipsese total analiza capodoperelor din anii 1880—1883. Generalizările care înlocuiesc aceste analize sînt inacceptabile. Autorul afirmă că „poeziile eonțnînd o iubire fericită sînt mai numeroase și au un accent atît de autentic și se prezintă într-o astfel de realizare artistică, încît ne obțin adeziunea într-o măsură "cu mult mai mare decît cele cu tonalitate deprimantă", sau că poeziile cu accente pesimiste „sînt în inferioritate și ca număr, și, în cele mai multe cazuri, și «a realizare artistică". Oare „Luceafărul",

„Glossa", „Odă (to metru antic)", „Mai am un singur dor" intră în această categorie? Credem că afirmațiile lui Liviu Rusu rămîn valabile numai pentru o primă perioadă a creației eminesciene. Există aici, într-adevăr, o neconcordanță între sensibilitatea și vitalitatea poetului și abstracțiile filozofice cu care a luat contact, se poate într-adevăr constata o evoluție aproape paralelă a acestor două coordonate eminesciene. Dar nu putem nega faptul că pesimismul a devenit, cu timpul, caracteristica fundamentală a eului poetic eminescian, căci atunci am nega însăși drama vieții poetului. Pesimismul nu este la Eminescu o supărătoare muscă menită să tulbure numai un „fond esențial optimist", ci este un amar strigăt de durere, o concluzie a unei vieți pline de deziluzii deprimante. Și dacă observăm, odată cu N. Tertulian, că acest pesimism are o semnificație critică și polemică", putem afirma cu toată tăria că el a devenit organic, o coordonată esențială a operei. Argumentând amplu această idee, studiul tai N. Tertulian ne convinge că fuziunea dintre pesimism și luciditatea critică este rezultatul unor condiții social-istorice determinante.

Interesantele contribuții, aparținînd lui Iorgu Iordan, Eugen Simion, I. Rotam, Paul Georgescu, C. Ciopraga, V. Brădățeanu, Savin Bratu, completează substanța volumului, dezbătînd aspecte diverse cu competență și seriozitate științifică. Unele din aceste studii se integrează unor stăruitoare preocupări ale autorilor lor, devenind ulterior capitole în ample volume de exegeză.

O problemă deschisă încă este aceea a raportului dintre opera eminesciană și literatura universală. În istoriografia noastră literară s-au făcut progrese substanțiale în modul de a pune problema. S-a depășit stadiul determinărilor mecaniciste de influențe pur formale, acordîndu-se atenția cuvenită factorilor ce stau la baza acestor influențe și analizîndu-se în aceeași mă-

sură felul cum sînt ele receptate, reacția specifică a poetului față de diverși factori externi. Documentatul studiu „Eminescu și Shakespeare” al lui Matei Călinescu și considerațiile lui Silviu Iosifescu și Zoe Dumitrescu Bușulenga aduc lămuriri în plus în această direcție. Este o datorie de onoare a istoriografiei noastre literare să stabilească locul lui Eminescu în istoria artei umane.

PETRE MIHAI GORCEA

AGATHA GRIGORESCU-BACOVIA :
„LUMINĂ”*)

Tovarășa de viață și (năzuințe întru vis și frumos a poetului Bacovia, Agatha Grigorescu-Bacovia este ea însăși o scriitoare dotată, cum a dovedit-o nu numai prin versurile publicate pînă acum, ci și prin monografia dedicată soțului ei.

Poetă a confesiei directe, stihurile sale din „Lumină” sînt atrăgătoare, izbutesc să miște pe lector atunci cînd ele sînt la nivelul simținei autoarei și sînt transpuse în metru clasic și ritmuri cantabile. Printre ternele predilecte din poezia Agalthei Bacovia remarcăm mai sînt sentimentul calm al împlinirii : pOeta vede în lucrurile înconjurătoare aspectul lor tonic, luminos, ceea Ce explică și titlul cărții. Și e notabil 'acest simțămînt robust atunci cînd nu-i ilustrat doar de faoiolele selenarei, ci și de apariția omului : „Cînd m-am trezit I Scîpătul de perle f al nurorii I Devenise curcubeu’ / Din razele tale... ‘j Și din tipsia ta / — Acum de argint — / Mă privea un OM”.

Cînd se rezumă a rarnuncia în versuri impresii de călătorie, aa-n „Drumuri”, ne-nvieșmintate-n aurul simțirei, stihul e plat. Poate, își mărturisește

*) E.P.L., 1965.

într-un poem izbutit „îndoiala”, sfiala ce o domină uneori : „/Sfîciunea mă jrămîntă / Condeiu oînd în versuri se avîntă”. Acesta socotim că e cusurul capital ial unora din poeziile din volumul acesta, ou unele poeme citabile, anume faptul că Agathia Bacovia, cunoscută da un temperament dinamic, tumultuos, n-a dat în toată producția-i frîu liber elanului emotiv, l-a frînat sau nu lia întorcat în imagini artistice. „Odă” e una din bunele excepții, împrăștiind pulberi din aura și magia poeziei adevărate, tot (așa cum e realizată poezia „Nu stat singură” : „Nu ! I Nu sînt singură nicînd j întreaga omenire-o port în gînd (...) Mulțimea-mi dă puteri versul să-mi cresc I în noua bucurie s-o slăvesc... / Din viața mea, din minte și cuvînt / Să dau și ultimului om de rînd / Lumina ce cu truda lui am strîns I Cu el m-am bucurat, cu el am plîns. / El și mulțimea ce o port în gînd / îmi dau tîrie, zimbet și avînt”, în cane (autoarea se proclamă slujitoarea (mulțimii. Privind înapoi, retrospectiv, Agatha Bacovia exclamă : „Dar... nu simt oboseala j Vijelioasei treceri... j Am uitat rînila / Colțuroșilor bolovani... / Simt numai că izvorul se liniștește j la căpătîiul / ultimilor ani”... Am fi preferat, cutezăm ia spune, ca izvorul să nu se potolească, pentru ca viața năvalnică ce respiră din aifătea strofe să ne fie transmisă cu aceeași intensitate cu caire a fost simțită. O altă dimensiune a volumului de față o dau acele poeme oare celebrează firumusețile patriei noastre, excelent redade în „Grădini în toamnă” și, îndeosebi lin „Noptile Bărăganului” și „Via idela Ruginești”, unde Agatha Bacovia, pastettdsta înzestrată, își dă întreaga sa măsură.

In ultimul eMu : „ta niemoriaan”, poeta evocă amintărea soțului ei și a cîntărețului magnific care ia tost G. Bacovia. Aid, unde durerea putea înlătura detașarea de obiect, care asigură distanțarea și Snlesnește obiectivarea artistică, Aigatha Grigorescu-Bacovia

reuşeşte să captiveze atenţia teatorului, mii mult 'decît în lalte poeme. În acest ciclu poeta realizează intensitatea pe care n-a atins-o în multe alte versuri, evoluînd fiinţa poetului, dragostea ce ina unit, în strofe simple dar expresive : „Iubirea noastră arde încă I Cum minereul în tăiş de stîncă”, spre a culmina în remarcabilul poem „Nedumerire”, sinteză a tot ce e ormai ton în votam, ei constituind, prin plinătatea sunetului, o încheiere armonioasă a acestei cărţi ide poezie ou destule strofe care se reţin.

CAMIL BALTAZAR

THEODOR BALŞ : „POARTA SOARELUI” *)

Theodor Balş a debutat editorial în 1957, cu poemul masiv „1907” inspirat din dramatismul răscoalelor ţărăneşti. De atunci a publicat numai traduceri : un volum de poezii din opera iui Federico Garcia Lorca, şi două piese în versuri de Lope de Vega. Abia acum publică a doua carte de versuri originale, de fapt primul său volum de poezie lirică — „Poarta soarelui”.

Orientate tematic spre problemele majore ale contemporaneităţii, concepute de pe platforma ideologică a omului socialist, încadrîndu-se deci în tematica obştească a poezilor noştri militanţi, cele 63 de poezii din „Poarta soarelui” elogiază visarea poetică („Spre comunism îmi lunecă visarea / cum apele / curgînd/ visează marea”), pămîntul străbun („Cetatea mea de scaun, dacă [...] unde al 'clipei viitor / din mina omului răsare”), legendara Oale a Griviţei („In noaptea de februarie/sirena...”), toamna bucureşteană („Nici un nor nu lunecă De cer. / Se strecoară toamna-n cartier.”), cargoul românesc („Din coasta Dunării s-a rupt / — fărămă din pămîntul ţării — / spre zarea de lichid a

*) E. P. L., 1965.

mării...”), secerişul lanurilor colective („Un singur ian din zare-n zare...”), pămînturile noi („Aici unde-au fost bălţile stăpâne / mătasea-broaştei va pieri SUD grîne”), cântecele mării („acolo-n scoica zării sînt / frumoase cântecele mării...”), Steaua Bunei-speranţe („Cea mai frumoasă dintre stele”) etc.

Emoţionantul ciclu „Arterele Spaniei” evocă lupta grea a poporului spaniol împotriva fascismului ; poezia „Moartea poetului”, pornind de la un leit-motiv al iui Lorca, îmbină ura faţă de călăii care l-au ucis pe cel ce fusese supranumit „privighetoarea Spaniei”, cu sentimentul elegiac al durerii întregii firi. pentru cel asasinat :

„...Văile întunecate
au vuit de-mpuşcături.
Ay, ȝiganca lună cade
zvîrcolindu-se-n păduri”.

Interesantă ca procedeu poetic — deşi cu unele lungimi care îi estompează, în parte fiorul emotiv — este şi poezia „Cîntec de absenţă”, scrisă de poet în amintirea bunului său prieten, mult regretatul Mihu Dragomir. Pretextul acestei poezii îl constituie zădărnicia apelului ia numărul de telefon al celui plecat dintre noi. La capătul firului nu mai răspunde nimeni. „Nici 1, nici 2 şi nici 8 / nici 1, nici 6, nici 0, / oricât, le-aş roti pe-acest disc / al chemărilor zilnice, / ştiu, / ca pe-un disc al lui Newton / mi-apare / doar noaptea imensă”.

Poezia lui Balş este clară, evitând orice ar putea să pară contorsionare sau metaforie exagerată. Influenţa poeziei lui Lorca, din a cărei muzicalitate a cules unele acorduri sugestive — ca în suspomenita „Moartea poetului”, din care am mai citat („Ceru-i ciuruit de stele, / Cîmpu-i ars şi pustiit, / vîntul trece prin sier-re/ca o lamă de cuţit”) — se resimte. Nefiind un poet turmentat de viziuni, copleşit de lirismul lavinar în genul lui Andriţoiu sau Labiş ; neispitit de zborurile lui Nichita Stănescu.,

nici de problematica lui Baconsky sau Rău, nici de duritățile lui Ion Gheorghie, nici de miresmele pilatiene ale livezilor și lanurilor lui Horea — Balș e un delicat, uneori aproape clorotic, instinctul lui liric realizându-se — chiar atunci când atacă temele cele mai dinamice — într-un vers muzical și suav, ciocănit grijuliu, ou idei rotunde prinse la locul lor în carapacea ritmului și a rimei, cu migală, ca în atelierele de artizani unde e mai bine să lucrezi ca meșterul de la care ai învățat meseria decât să strici materialul pentru nu știu ce riscantă experiență inovatoare. Balș reușește astfel versuri deosebit de frumoase, ca în „Noapte cu lună la Soci”, ca în „Ger marin”, ca în „Păpușile” (poate cea mai bună poezie din volum) și încă multe altele.

Pe acest teren se mișcă sentimental autorul volumului „Poarta soarelui”, ou siguranță și grație. Când încearcă alte zone — de pildă pamfletul, ca în „Twist” — apar îndată o seamă de deficiențe, pateticul se face melodramă, combativitatea se schimbă în declamație, iar mesajul poetic devine bufon : „Se-ncedng / ca șeipii-n lună / ondulând / în ritm, / spirale, / goi de gînd / se-nnoadă-n ei amețitor”.

Mai multă virilitate, mai multă îndrăzneală în abordarea tematică a ideilor și — poate — mai multă trudă la realizarea efectelor poetice, cred că ar face versurile lui Balș mai dinamice și mai incandescente.

H. GRAMESCU

SONIA LARIAN : „CONTINENTUL COLORAT” *)

Cititori pretențioși, copiii caută într-o carte, pentru a o îndrăgi, eroi pe care să-i recunoască ca pe niște frați adevărați și o acțiune pe care să o reia apoi și să o ducă mai departe în joaca lor, sau în imaginație, substituindu-se eroilor.

*) Ed. Tineretului, 1965.

Dar a ajunge la acest rezultat nu este atât de simplu pe cît își închipuie cei cari mai consideră încă literatura destinată copiilor drept „gen minor”. Tomuri întregi de cercetări de psihologie și pedagogie privind dezvoltarea spirituală a copilului aduc mărturia vieții sale afective mai intense decît a maturilor, la care se adaugă o imaginație mai bogată; specifică. Lumea înconjurătoare este mai uluitoare pentru copii, mai ardentă, de dimensiuni mai spectaculoase, imaginile se înscriu cu o pregnanță care le face să persiste, influențînd uneori ulterior toată viața individului.

Pentru a putea pătrunde pînă la inima copilului, scriitorul trebuie să se poată transpune în această lume specifică, să-i cunoască limbajul și, din însuși miezul ei, să pregătească trecerea treptată, spre înțelegerea realității „raționale”, mai delimitate logic, de mai tîrziu.

Ignorîndu-se însă legile psihice ale copilului, mai există uneori tendința — și chiar la editura de specialitate — de a încerca limitarea capacității de vis, de fabulos, a copilăriei, respectivii redactori sperîndu-se că altfel li s-ar da cumva copiilor o imagine falsă asupra realității. O asemenea spaimă echivalează cu încercarea de a usca însăși copilăria, de a o reduce la o schemă într-adevăr „puerilă”. O literatură pentru copii supusă perspectivei omului matur nu poate determina la copil decît neînțelegere, plictiseală sau chiar suferință (dacă-i este impusă); ea nu-și va realiza însă niciodată scopul : acela de a îndrepta copilul către valorile sociale majore, sprijinindu-l în vederea unei sănătoase formări psihice și intelectuale pentru a deveni inovator, vizitor într-aripat, generos și combativ.

Cărțile cele mai populare din trecut, povestirile care au atras ieri, vor mai atrage generații după generații de copii — pe lîngă basmele folclorului tuturor popoarelor — în lumea unde copiii și oamenii mari s-au întîlnit secole de-a rîndul într-o concordanță de atmosferă,

simțire și aspirații provenită din sincronizarea sensibilității autorului, uneori fără voia lui, la sensibilitatea proprie copilului. Mă gînesc, afirmînd aceasta, la Andersen, la Barrie, cu al său Peter Pan, la Lewis Carroll cu „Alice în țara minunilor”, la Swift cu Gulliver. Exemplele sînt nenumărate.

Toți acești creatori de lumi minunate au știut să cheme copiii și să-i păstreze alături de ei și de eroii lor, adoptînd în operele lor limbajul, imagistica proprie copiilor.

Astfel nici unui copil nu i se va părea curios că Peter Pan poate zbura peste case cu prietenii lui spre o insulă bîntuită de pirați fioroși, cu care se bate și pe care-i învinge. Și nu văd de ce ar fi necesar să i se spună că așa ceva nu e cu puțință. Nici nu se va mira că Alice din Țara minunilor se face cînd mai mare, cînd mai mică, sau că îi crește numai o parte din trup. Făpturi de dimensiuni mai mici decît cei din jur — în genere oameni mari. —, copiii năzuiesc adesea să crească în dimensiuni, iar prietenia lor pronunțată pentru ființele mărunte: păsări, gîze, flori, îi face uneori să dorească a fi de dimensiunile acestora. De altfel, în această carte în care autorul declară că s-a străduit ca „nimic să nu fie ca în realitate, totul să pară cît mai sucit, cît mai fără noimă”, nimic nu este de fapt ca în realitatea unui matur lipsit de poezie, de visare, de miraculos, și totul e sucit și fără noimă doar față de acesta, căci — fugind de logica lui rigidă — autorul a intrat „pînă peste urechi” într-o altă logică, la fel de coerentă și autentică: a copilului.

„Dragostea copiilor pentru tot ce este miraculos, fantastic, este trăsătura specifică a psihicului lor”, spusese Belinski. E vorba de un miraculos specific, legat de metaforă, de gingășia condiției lor fizice, de humorul stenic, necesar dezvoltării lor. A ști să se integreze și să folosească această trăsătură specifică pentru a călăuzi creșterea morală a co-

pilului este sarcina imens de dificilă dar și frumoasă a autenticului scriitor pentru copii.

Pe această linie trebuie să înțelegem și să salutăm cartea Soniei Larian r „Continentul colorat”.

Prin bucățile scurte publicate pînă acum în „Luminița” sau la Editura tineretului : „Băiețelul din stele” ș.a. Sonia Larian dovedise că lumea copiilor îi este nu numai cunoscută, dar și organic asimilată, astfel încît să o poată transpune artistic cu succes. „Continentul colorat” — o reluare amplificată a povestirii „Cutia de sticlă” — înseamnă un pas mai departe nu numai prin întinderea operei, dar totodată și prin aprofundarea situațiilor, a atmosferei generale, a individualizării eroului principal : Aurel Pistrui. Deschiderea gustului lui Aurel Pistrui — un băiețel lipsit de voință, apatic la orice formă de activitate — pentru învățatură, se petrece firesc și am putea spune „pe neobservate”, în joacă, cu cît se desfășoară acțiunea cărții, într-una neprevăzută, mereu aducătoare de elemente „miraculoase” și „nemaipomenite”.

Ca și în cazul Alicei (în țara minunilor), nici un copil nu se va mira că, de la școală, patinînd, poți ajunge drept pe ghiața Oceanului înghețat de Nord,, că o șapcă, un ghiozdan și niște pantofi pot fi un personaj nesuferit, după cum nu se va mira nici de toate celelalte întîmplări, care mai de care mai năstrușnice. El va reține cu pregnanță, cît de searbădă, rece, nesuferită e viața fără învățatură — să patinezi într-una pe ghiața întunecatului Ocean Înghețat — și va nutri alături de Aurel Pistrui o curiozitate puternică pentru Continentul Colorat (Împărăția Științei din „Cutia de sticlă”) la care au acces numai cei ce învață. Curiozitatea îi va fi dublată, treptat, cu cît svonuri și imagini fermecătoare îi parvin din aceea parte, de o dorință tot mai fierbinte de a ajunge acolo. Strădania lui Aurel Pistrui de a fi primit printre vizitatorii

obișnuiți ai continentului minunat îl va pasiona, păstrînd alături de aceasta convingerea nestrămutată că nu se va putea să nu ajungă pînă în cele din urmă acolo, cu toată opunerea propriei lui găunoșenii — reprezentată prin ne-suferitul „Șapcă-Ghiozdan-Pantofi”. Bucuria lui Aurel Pistrui de a fi reușit să fie primit acolo unde nu se poate ajunge prin fraudă va fi și bucuria lui.

Prezentarea acestui continent este unul din episoadele cele mai izbutite ale cărții. Trăsături ale fiecărei științe (acele științe care, fără să uimească pe nimeni, reușiseră să-l plictisească pe Dănel din „Cutia de sticlă”, datorită problemelor și formulelor lor prea grele, iar pe Aurel Pistrui îl îndepărtau prin neînțelegerea necesității unei stăruințe de a și le însuși) capătă un caracter pitoresc, atractiv pentru copil în țara matematicii (grăniceri purtînd coifuri în formă de triunghi isoscel și rădăcini pătrate înfundate în pămînt, strigînd să fie scoase animale de culori felurite în țara zoologiei, case în formă de baloane de sticlă în țara fizicii, etc. etc.).

Pe drum, Aurel Pistrui va evolua în bine și în alte privințe, cum ar fi ofilirea admirației prost plasate pentru Repetent Magnetofon.

Cele două povestiri următoare, scurte, aduc și ele, ca o întregire a atmosferei create de „Continentul colorat”, noi înțelesuri importante : un om ostenit de munca zilei are o mulțime de bucurii pe care cel ce a trîndăvit nu le bănuie și nu le poate gusta, sau importanța și frumusețea angajamentului pioneresc.

Pe lîngă deosebit de reușita folosire a jocului și visului de către copil, ceea ce am numi „limbajul” copilului, remarcăm în această carte importanța culorilor. Dragostea pentru culori e o altă trăsătură specifică copilului. Omulețul colorat, care e mai întîi portocaliu, pentru a-și schimba apoi culoarea, grănicerii de culori diferite, un lup portocaliu, un leu roșu, un berbec ver-

de, o cămilă albastră și mulțimea de ciini indigo și de pisici violete care îl întîmpină pe Aurel Pistrui în țara zoologiei etc. imprimă un joc viu, perpetuu contrastant, culorilor din această carte. întregul continent atît de colorat se opune lumii sumbre a Oceanului înghețat, pe care patinează copiii care refuză să învețe.

Singura obiecție pe care am aduce-o lucrării este că, pe lîngă Aurel Pistrui și unele personaje fabuloase: Șapcă-Ghiozdan-Pantofi sau Omulețul Colorat, celelalte personaje, îndeosebi colegii de clasă ai eroului, sînt destul de sumar conturați. Cele două fetițe răutăcioase de la începutul cărții, Rodica Penar, Aurel îngîmfatul, ușurel Promovat, chiar Repetent Magnetofon, ar fi meritat să capete profiluri mai individualizate. De asemenea, sora lui Aurel Pistrui, Rodica Pistrui, e pierdută pe drum și copiii se vor întreba pe drept cuvînt ce a devenit. Se duce și ea în lumea continentului colorat, sau nu ? Aurel Pistrui n-o mai găsește nicăieri în drumul său, după ce avusese atîta importanță în viața lui, la începutul povestirii.

Dar aceste obiecții nu umbresc calitățile reale ale cărții. Și nu putem fi decît neplăcut surprinși de faptul că o lucrare adresată copiilor — în primul rînd copiilor din primele clase — este tipărită fără nici o ilustrație, dacă nu punem la socoteală coperta reușită, semnată de Ștefan Nastac.

„Continentul colorat” prezentat fără culoare ! Imaginile atît de concrete, sugestive și fabuloase ale cărții, atît de „colorate”, l-ar fi ispitit fără îndoială pe oricare dintre talentații noștri ilustratori. Dar textul nu are nici o ilustrație ! O dovadă în plus a lipsei de înțelegere de care se bucură literatura pentru copii pînă și din partea celor ce răspund de latura tehnică a cărților destinate copiilor.

NINA STĂNCULESCTJ

CARTEA STRĂINĂ

„TiEXTES” — de Georges Linze

urnele lui Georges Linze a apărut în literatura belgiană, cu volumul de poeme din Ardeni «ICI», acum 45 de ani, opera sa sporind și îmbogățindu-se apoi, pe lângă versuri, de-a lungul unei jumătăți de secol aproape, cu nenumărate culegeri de eseuri, romane și cărți de copii. Mica antologie de *texte*, în legătură cu care facem astăzi această scurtă mențiune, a fost editată anul trecut și însumează pagini aiese din 16 lucrări anterioare, în legătură cu arhitectura, poezia, limba, viața, mașina și copilul, libertatea, războiul.

Nu o gramatică a emoțiilor ai de parcurs citindu-l pe Linze, care a pornit — ca și Maiakovski — din futurism, spre a ajunge însă alături de om, de altitudinile și mesajele acestuia, spre deosebire de Marinehti, care considera războiul o igienă a lumii și care s-a înscris ca voluntar sub steagurile din est ale fascismului. Ceea ce impresionează la acest poet belgian, între altele un impecabil motoeiclist, este masiva sa capacitate de a fi modern, spontan și neliniștit; este discursul metodei prin care întreprinde el. apropierea robustă, neșovăielnică și umanistă de viitorul și de spiritul contemporanului său semen, elogiindu-a rațiunea, dinamismul, îndrăznelile, antisentimentalismele, orașele și vitalitatea. Imens bun simț și o concisă inspirație a curajului completează paleta lui Linze ori de câte ori discută probleme de o riguroasă actualitate. Atunci cuvintele lui urcă ia o temperatură pasională și ideile lui frig.

Să întârziem la câteva eșantioane.

Despre mașini, pe care le consideră asemănătoare poemelor și inexplicabile ca florile: „Priviți-le bine, în principiul lor mașinile sînt voioase... Prezența lor reconfortează, dar noi sîntăm aceia oare le atragem în fericirile și nenorocirile noastre. Revoluția azi e mașina”. Și mai departe: „Mașina schimbă esteticile”. Mulțumită ei, oamenii au surprins și organizat viteze, în care Linze descifrează „un început de ubicuitate. Prin ea omul șterge, asemenea unui burete, țara”.

Despre limbă: „O limbă își are sănătatea poporului său”; ea trebuie considerată „un element fluid, aproape o respirație secretă”; „Limba își are geniul său propriu. Nașterea ei e permanentă. Nu e ea alimentată cu angou, cu comerțul, cu știința, ou tehnica?”

Despre poem și poet: „Poezie = beton”; „Un poem e tot atât de adevărat la Bruxelles, ca și la Paris ori la Berlin. Uneori el chiar amestecă limbile. Un

față de diviziunile deprimante ale naționalismului și
regionalismului. El respinge tot ce ar putea să-l diferențeze de alți oameni.
Însuși pe care o consideră perfectă. » e stăpîn pe tot, în afară de ei

Despre marile minciuni; arhitectură și subversivitate: „în dosul lui Dumnezeu,
al Patriei, al Datoriei se ridică interese sordide”; Charta de la Atena se
ocupa de oraș, pe care-i Consideră ca o ființă, și de casă, care e celula vie”

The The Social Plastic” ea ••• simțurile, slăbiciunii
și aatom: a sa; „...artiștii cei mai subversivi sînt cei care au mai mult geniu
îndcă gemul tinde să se depășească fără încetare”

de o artă: „nu există artă pasivă”, iar mai
departe _ ea echivalează cu „însăși evidența potențialului uman” și că tine
oc de „prima luciditate” a noastră, _ imobilitățile, siguranța și durata fiindu-i

Zur em al t II f* ”* ^ ta ***** *
concurrent al tuturor coordonatelor existenței, pe cînd „Actul individual se deva-
lorizează și e primejdios”.

Curios în raport cu tremurul de fantomă al noțiunii trecut și al noțiunii

SSI multiplelor formule și forate c o n M **TM** — **si ai:::;**

« r ^ « e £ n u 2 r » - ~ - - - ~

1. CAR.

REVISTA REVISTELOR

— din țară —

„RAMURI”, nr. 1—6/1965

O

evista oraioveană Ramuri a reușit ca prin cele unsprezece numere apărute pînă acum (1964—1965) să-și impună o anumită personalitate care a prilejuit uneori în presă laude superlative. Cu fiecare număr revista aduce, am spune, cîte o surpriză de ordin artistic sau literar. Ne întilnim cu: Jurnalul inedit al lui Pallady, poemele și desenele lui Ion Mirea (nr. 1), Inedite din V. Voiculescu, Lucian Blaga, V. Papiilian, Gib Mihăescu, Elena Farago, Marcel Romanescu (nr. 2), Mărturisiri ale unor colaboratori apropiați ai lui Brăncuși (nr. 3), Pagini inedite din Ion Barbu, documente privind pe Urmuz, Inedite din Hortensia Papadat-Bengescu (nr. 4), poemul inedit Tudor Arghezi de V. Voiculescu, fragmente dintr-un interviu luat de I. Ue Purcaru lui Ion Vinea, Un naiv rafinat al miniaturii: Picu Pătruț (nr. 5), Aforisme de Lucian Blaga (nr. 6).

Am putea adăuga la toate acestea și paginile din lirica universală, adevărate antologii, ca Vechile balade engleze traduse de Ion Caraion, poemele lui Arp, Mîmă Loy sau 3. Robert Foster dedicate lui Brăncuși ca și culegerea bogată a ultimelor două numere din care remarcăm traducerea unui poem inedit de Alain Bosquet (tr. Virgil Teodorescu), a sonetului lui St. Mallarme Naștere (tr. Mihai Rădulescu) și a opt poeme de Carl Sandburg și Edgar Lee Masters.

Partea literară a revistei are în ultimele numere un spațiu mai întins, rezervat mai ales poeziei: o anchetă la care au răspuns pînă acum Șerban Cioculescu, Miron Radu Paraschivescu, Mihnea Gheorghiu, Virgil Teodorescu, Călin Popovici (Despre poezie și știință) ca și o pagină întregă de versuri. Proza este mult mai puțin reprezentată; cu excepția paginilor inedite menționate mai sus, singurele bucăți de proză sînt semnate de Eugen Barbu, George Cladova (Zăpezile care nu se topesc niciodată) și Mihai Pelin (Desculț într-o baracă).

O lectură a paginilor de poezii, în perspectiva celor cinci numere, dincolo de colaborarea unui Adrian Maniu, Al. Philippide, Eugen Jebeleanu, Miron Paraschivescu, Eusebiu Camilar, sau a unor condee familiare revistei (Ilarie Hinoveanu, Petre Dragu), scoate în relief numele lui Mihai Duțescu, Sina Dănciulescu, Mihai Rădulescu. Mihai Duțescu închină un poem sticlarilor pe care-i vede ca pe niște instrumentiști într-o orchestră: „Din mîinile lor se înalță o rapsodie/ și oamenii ascultă cu capul în palme/ așa cum ascultă coloana lui Brăncuși/ înșunubîndu-se în soare/ asemenea unei sonde infinite.// Orchestra pictorilor cu arcușuri/ lungi de penele/ cântă verticalele orașelor/ și porumbul palid de emoția culesului/ ingenunchiat pe câmpiile țării”.

Sina Dănciulescu este un nume cunoscut în poezia tînără; poezia pe

oare o semnează în nr. 2/1965 subscrie la consolidarea acestui nume. Mihai Rădulescu,' se pare, este un debutant plin de prospețime în miniaturala Dezlegare publicată în nr. 1/1965, dar care dovedește multă familiaritate cu poezia în traducerea din Mallarme, publicată în ultimul număr: „Țâșnit din coapsă să avânt,» Din sticlării nu prea de seamă,/ Din gâtul spart nu iese cînt.// Azi cred că două guri în vînt/ Și țiitorui și cea mamă,/ Nu au trecut aceeași vamă/ Oînd gândul în tavan împlânt.// Vas drept și adânc, de neumplut,/ De neînlăturat — fiind mut —/ Cuvîntul meu nu te primește, // Copilăresc și crunt sărut / Ce nesfîșind nimic zidește / Un tranldafir ân veri ce put." (Naștere).

Cu penultimul număr, revista împlinește un vechi deziderat, reclamat în paginile Vieții românești (nr. 1/1965), și anume, valorificarea moștenirii literare a Olteniei. Prof. univ. Al. Dima deschide acest ciclu de prezentări printr-o caldă și principială pledoarie pentru literatura de ieri și de azi a Olteniei. În acest context Tiberiu Iliescu îl prezintă pe poetul craiovean Savin Constant iar Șerban Cioculescu vorbește despre un animator uitat: criticul D. Toimescu, unul din întemeietorii vechilor Ramuri. Articolul lui Șerban Cioculescu este un omagiu adus, acum, la 60 de ani de la apariția primului număr din Ramuri — 1905, dar în aceeași timp o contribuție la reconsiderarea unui scriitor uitat.

Acest început de „arhivă olteană", sîntem siguri că va fi continuat cu studii și cercetări despre N. Milcu, Const. D. Ionescu, N. iBurlănescu-Alin, C. Șaban-Făgețel, Elena Farago, Marcel Romanescu, Nic. Condeescu, Gib Mihăescu, Bogdan Amaru etc. În cîteva numere la rînd, revista a anunțat un concurs literar dublat de un concurs pentru cele mai bune lucrări asupra moștenirii culturale. Aceste acțiuni ridică prestigiul revistei și contribuie la

descifrarea unor valori care altfel ar fi rămas mai puțin cunoscute.

Trebuie remarcat un fapt aproape exemplar în presa noastră literară cu care Ramurile se pot mindri: revista prezintă cu îndrăzneală unele materiale mai puțin știute sau chiar inedite. Paginile despre Țuculescu, Mirea, Urmuz, ca să nu mai vorbim despre exegezele brâncușiene, i-au creat o anumită aură de gust și receptivitate critică la noutate. Jurnalul intim al lui Pallady sau senzaționala descoperire a lui Picu Pătruț din Săliște, mare artist popular, contemporan cu Anton Pann, prezentate cu exigență și finețe de Paul Anghel, un rafinat al reportajului și al comentariului artistic, sînt de-a dreptul pagini de unicat documentar.

Sînt menționabile da asemenea articolele de literatură universală ale eseistului Ion Biberi despre Saint-John Perse, Dante etc.

Am vrea însă, în acest final de recenzie, să schițăm și cîteva carențe ale sectorului literar. Revista publică multă și amorfă poezie. De asemenea lipsește încă o prezentare (prin recenzii, note, mențiuni) mai vie și mai la zi a vieții literare contemporane.

Faptul că periodicul craiovean are un spațiu restrîns pentru articole oferă spectacolul unor rezumate de articole, unele foarte valoroase ca acelea semnate de harnicul istoric literar C. D. Papastate sau studiul de prozodie din nr. 5 semnat ide prof. Gh. Dogaru.

O regretabilă scăpare a redacției apare în nr. 2/1965 cînd revista publică, cu o prezentare de V. Netea, trei poezii de Perpessicius neseimnate : Grădina lui Pussy, 5 ianuarie 1959 și Postumele unei statui de bronz. Lipsa semnăturii lui Perpessicius ne-a determinat să facem această mențiune cu valoare de errată.

Ca înfățișare grafică și tehnografică revista a depășit vechea graficizare și, în noua sa față, e mult mai vie și mai

atractivă. Desenele lui Mirea ca și vignetele grafice ale altor artiști contribuie la fixarea unui profil din ce în ce mai original al revistei.

EMIL MĂNU

„JAȘUL LITERAR” no. 5/1965

Despre această revistă — oare ar merita pentru mai multe motive idle ieri și de mâine Strădania pe de o parte de a se salva din timiditate și provincialism, iar pe de altă parte sprijinul asiduu, divers și multiplu 'ai cit mai 'multor scriitori de prestigiu fie pledați din iregăiune, fie din zonele restului țării —, despre această revistă se scrie de obicei rar și suficient de evaziv. Se Scrie rar, fiindcă materialul ou care ea sosește în librării nu prea invită la un interes deosebit, nici ca elaoție a temelor, nici ca modalitate de expunere. Se serie evaziv, deoarece publicația e a umuă oraș cu tradiții de cultură așa de bogate, încît e imposibil să nu te lege de el o simpatie tacită și puternică, e imposibil să nu încerci un oarecare sentiment MiBm ia simpla rostire a numelui său. Și atunci duioșia se irevarsă mănoasă și asupra presei sale literare de azi. Dar, în particular, se dade fără imânie de «acord că *lașul Literar* există prin penibdicitate mai intens decît prin orice ialtaeva.

O bună revistă literară trebuie să oglindească viu, felurit și atractiv cît mai multe din (aspectele fenomenului de specialitate atît național cît și universal, și s-o facă nu doar ca să umple rubrici, nu doar Consumind pagini și timp, ci folosind perspicacități, energii, sprinteneli, inteligențe, talente oare să dea fiecărui subiect o temperatură de artă, un interes daptant, o semnificație. O bună revistă literară 'trebuie să fie expresia puternică a unui mod de a reflecta ideile, de a discerne vocațiile, de ia selecta imaterialul, de ia găsi su-

biectele care să te preocupe și care să-i populeze cuprinsul. Ea trebuie să aibă o atitudine, un gust, o optică. Pentru oa să nu-i închizi filele, după oe ai paneurs-o, cu sentimentul că putea să apară și ou ani ân 'urmă, că sumarul ei e veohi dinainte *de-ia* intra fin tipografie și că timpul există degeaba, fiindcă oamenii și gîndirea de fapt au împietrit cândva, de imult, cine știe de când. Eieaare număr mau al unei publicații ar trebui să fie o 'surpriză pentru Iolitari, nu să-i Obișnuiască din păcate cu niște șabloane. (Fiindcă numai așa cititorul are de ce să te aștepte, de oe să te caute și numai așa tu existi icu adevărat.

Niumărul despre care Scriem tal *lașului Literar* dă dovada unei reviste oare (Somnolează și se plictisește. iNu totdeauna s-o fi întîmplând așa, însă nu s-ar cuveni ca să se întîmple așa niciodată. iReproșa cineva niumărului pe mai ai *Vieții Românești* că n-a dedicat decît un articol iui Tudbr Arghezi și că a omis să se ocupe de Blaga, de la a cărui naștere se împlineau 70 de ani și despre oamentamea operei căruia (fie vorba între noi) nici o redacție nu s-a îngrijit mai la timp decît 'aceea a „Vieții românești”. *lașul Literar* ne depășește însă : nu pomenește nici de Blaga, nici de Amghlezi, nici de ialte împrejurări literare ale lunii mai, în schimb închină, și bine face, i(deși o cultură nu se reduce la o singură personalitate) un articol comemorativ, soris cu căldură de unul din foștii săi studenți, N. Barbu, lui G. Călinescu, âă adaugă o „evocare” airhisaturată de adjective a lui N. Tațomir și Întregește prin pasaje dintr-un studiu despre altceva, al lui Adrian Marino, omagiile aduse puternicei personalități dispărute. Acesta din urmă, Marino, (prezent ide la iun timp în foarte imiulte publicații și de aceea prolix, concizînnea cerând altă cantitate de travaliu), probabil fiindcă tot pomenește ân .treacăt de „Al. Piru, ortodox elev ai lui G. Călinescu”, amintind 'mai departe despre tinerii istorici

literari formați în spiritul profesorului, reflectează oă „Absolut necesară este și colaborarea în spirit cordial a tuturor 'acestor loriltici". Totuși, lui Adrian Marino, tocmai pentru că are posibilitățile pe care și le știe, nu-a sint îngăduite neglijențe de soiul celei următoare: „în cadrul, aceleiași direcții, extinsă de astădată nu numai pe mari spații, dar și aprofundată în adincime" etc.

Recenziile sint despre cărți nu de imina întâi; în legătură ou cei 20 de ani de ia încheierea războiului se publică 4 pagini lexpozitiv-igazetărești; adjectivată din proza lui N. Tatamir evoluează în poezie pînă la metafore ca „unde... crepusculului de dimineață" (sic); despre Dante scrie, de la Torino, prof, italian Mario Ruffini; sub semnătura lui Simion Bărbulescu, recitim (a ciăspnezecea oară?) cum și de cane a fost Oa noi abordat, tradus, cunoscut, folosit în coimunicări și interpretat „marele florentin"; cu eforturi semnate de Richard M. Regwald se traduce iarăși din Previert. De altfel, o adevărată epidemie 'de amor pentru poezia lui Jacques Preveirt a tat cuprins de la un timp săptămânalele și lunarele noastre de literatură. Aproape că nu i-a scăpat unuia ocazia de a traduce, sub fel de fel de semnături, versuri de un imodemism totuși cam tîrziu descoperit ale acestui poet, care nu este nici dintre cei mai reprezentativi ai contemporaneității în genere. Există însă și gusturi pentru 'nume de-a dreptul obscure așa că, nici vorbă, cum o să-i imputăm cuiva că-l preferă pe Prevert? Ceea ce vom sublinia este doar un prea extins (vorba lui Adrian Marino) (mimetism și o prea firavă capacitate personală de a intui și de a alege valorile între valori. Fenomenul liric internațional e de departe mai cu nuanțe și adâncimi, mai abundent colorat, mai nuanțat în criterii decît se oglindește iei 'într-unele periodice ale noastre. Cât despre Jacques Prevert, oricum, în cazul său, n-avem de-a face

chiar cu un *mare poet*. Revistele noastre s^ar obosi mai cu succes călătorind (căci sânt) și pe alte drurnuri...

Dacă remarcăm traducerea din Robert Frost a lui Florin Mihai Petrescu și subliniem că poemul „Străzile" de Ana Mișlea — în ciuda severității de opinie a iui Ilie Constantin — s-ar cuveni în întregime reprodus, am epuizat colaborările despre care într-un sens ori altui — poți să te ocupi. Restul se află Sntre cei doi poli, îngăimînd călduț, în fraze cel mult potabile (Clîșee... clîșee... clîșee...), dar de un egal contor amorf, idei care nu-s idei.

Și totuși *lașul Literar* poate deveni o revistă bună.

S. D.

„STEAUA", nr. 1/1965

Rigiditatea săracă â stilului critic nu poate fi confundată cu sobrietatea competentă, deși de multe ori speră într-un asemenea qui-pro-quo, platitudinea morocănoasă nu înseamnă, deși uneori se uită acest lucru, ținută ooinetă stilistică, iar cenușiul țepăn nu este expresia gravitații. Un asemenea gen de nnibica face în orice caz parte din, să-J cităm pe Voltaire, genul plicticos, reprezintă, eufemistic vorbind, o ingenuitate intelectuală, o fază primară a dezvoltării spiritului și, ca să ne exprimăm mai direct, semnifică de fapt penuria de idei, intuiția boantă, vibrație rară și stinsă, senzația țeșită. A-preciez dimpotrivă grația dezinvoltă care nu înseamnă ușurătate ci intimitatea cu ideile, tratîndu-le ca pe realități constante, comunicarea familiară, expresie directă a unui proces intelectual permanent, asociațiile, aceste metafore în planul critic, admirabile instrumente de cunoaștere, în fine spontaneitatea, care mi se pare nu numai o dovadă a autenticității în receptare, dar și semnul maturității criticului, a stăpînirii domeniului critic. De aceea

am citit cu reală plăcere paginile închinatelor lui Ion Creangă de Miroea Tolnuș, Virgil Ardeleanu, Adrian Marino și, păstrând în enumerare distanța cerută de operă și experiență, Șerban Ciooulescu (numărul 1). Nu întâmplător Miroea Tounuș și Virgil Ardeleanu așezându-se cu armele exegezei ceea ce pare aproape inexpugnabil, pentru că e de fapt inezisabil, în opera lui Creangă: specificul artei sale, inefabilul. Primul încearcă să dezlege „Misterul lui Creangă”, cel de al doilea să supună analizei „Farmecul lui Creangă”. Atât Miroea Tomuș cât și Virgii Ardeleanu consideră pe drept cuvânt ca insuficiente explicațiile pur lingvistice, etnografice, striat folclorice (folclorist a fost și Ispirescu).

Primul pune accentul pe „sensul și dimensiunile universalității” operei lui Creangă, cel de al doilea pe magistrala creație verbală.

Adrian Marino își axează studiul pe observația oare, după ce este expusă, apare ca evidența însăși (dar uneori tocmai evidența scapă privirii — o spune splendid și Poe): caracterul aproape absolut impersonal al uneia dintre cele mai subiective modalități de expresie: autobiografia.

Rânduirile scrise de Șerban Ciooulescu vibrează aproape „vizibil” de jubilația estetică pe care i-a provocat-o criticului relecturarea lui *Moș Nichifor Coțcariul*, și această jubilație este transmisă direct, spontan, fără a „oficia”, și eficient, cititorului.

’Frumoase, poeziile lui Petre Stoica. Mai exact, mi-au plăcut în deosebi primele două: „Profesorii de gimnaziu” și „Reședința de plasă”. Atmosfera de o incertă, dulce tristețe, modulată de o plină de mansuetudine ironie, atmosferă de vagă torpoare, de lentă mecanică a unei vechi existențe de provincie cu siluete corecte, minate de rutină și inconștientă ratare.

Nu știu sigur dacă Andrei Steiu a mai publicat. Eu îl citesc pentru prima

dată, dar poeziile lui îmi par a purta, apăsată, pecetea vocației.

Tulburător, e „Cântecul de femeie”:
*Ruguri <au izbucnit în cîmpie
Iubitule, se ard vrăjitoarele
se țard țvrăjitoarele
ascunde-mă în începutul pămîntului*

*în cetate foșnesc jivme roșcate
sau sînt numai ruinele*

Ruguri au izbucnit în cîmpie

*Am părul lung, luna răsare din el,
dar de o viață nu mai e lună
e numai o zare de lupi înflorită,
înflorită.*

O intensă trăire reușește să cristalizeze expresiv, comunicant și în „Decembrie” (mai puțin în „Seara”). îl așteptăm pe Andrei Steiu cu maxima receptivitate pe care aceste prime poezii citite ne-au determinat-o.

„Insomnie” se intitulează poezia de severă sobrietate, semnată Ion Caraion.

„LUCEAFĂRUL”, nr. 13/U965

Tonul închis, mohorât, aproape morocănos, reliefați expresiv întunecata semnificație a faptelor, cu care se povestește o hotărâtoare perioadă din viața unui om, ne imprimă în memorie numele lui Gheorghe Suci. Gheorghe Suci publică în numărul 13 al „Luceafărului” două schițe. Prima intitulată „Oul”, relatează o întâmplare traumatizantă din copilărie. Cea de a doua „Ochiul sărat”, narează reîntoarcerea lui Viorel Mănu, după o răstăcire (și în sensul simbolic) de ani, la ei acasă, la soție, în Sat. Viorel Mănu plecase la oraș într-o zi de marți, zi de țîrg, despărțindu-se de tot ceea ce fusese până atunci viața lui, cu o simplitate a cărei brutalitate stupefiază. Plecase acolo ademenit de o bătrână. Sau aproape bătrână Ciree, firește nu de farmecele ei degradate ci de posl-

bilitatea unui trai mai lesnicios. Sor-didul acestei existențe explodează ime-diat în fața ochilor noștri. Qmiul pă-trunde în noua lui viață „printr-un gang unde mirosea a șoareci. S-a a- fundat în întunecimea lui ca într-o mină de cărbuni părăsită. S-a pome-nit într-o casă unde mirosea a gutui putrede acrite, iar în camera unde l-a dus femeia erau multe dantelări, poze înrămate pe pereți, covoare mici, de asemenea puse pe pereți și toate astea aveau un miros umed, nedeslușit. Viorel Mănu respira greu. Zvîrli un scuipat prin strungăreață dinților, departe, Ungă colțul unei oglinzi mari. Femeia i-a întins tirbușonul și sticla. El a tras un gît din sticlă, parcă să se convingă, dacă merită ca acea băutură să mai fie turnată în pahare. Asta era o pă-rere, nu mai avea răbdare. Au băut apoi, cam repede la început, mai domo-lit după aceea, apoi au fumat mult și tîrziu au adormit.”

A urmat apoi o epocă joasă și tul-bure, bintuită de nemulțumiri nedes-lușite, de mâini incerte, de violențe ră-tăcite, existență continuată cu toate acestea și datorită strategiei psihologi-ce de o suplețe -elementară a femeii. În cele din urmă rupe legăturile ace-stei captivități în care singur se pre-dase și se reîntoarce, tîrziu, înstrăinat, acasă, încercând în fond să se regăsească pe sine.

Nu atît simbolisftica, destul de naivă (rătăcirea în mlaștini exprimă pier-derea de sine) oît sugestia, datorită u-nui laconism suimlhru, a ceea ce este in-cert, turbure și violent în realitatea dtnterioară, impune sensibilității noastre proza lui Gheonghe Suoiu. Cealaltă schiță, mai puțin „personală”, cu in-flexiuni din Vedea, caută să -transmi-tă ceea ce e turbure și dureros în cli-matul candorii de 'astă dată, suferința difuză, greu de numit și conturat, pro-vocată unui copii de o anume întim-plarte, resimțită oa samnificaltivă de sensibilitatea lui ingenuă.

„GAZETA LITERARĂ”, nr. 22/1965

Este remarcabilă siguranța pertinentă cu care Eugen Simion trasează profilul in-telectual al lui Paul Zarifopol, fermi-tatea cu care, descriind exegetic opera acestuia, nuanțează totuși semnificațiile ei, sustrăgînd-o unei judecăți globale, nediferențiate.

Eugen Simion (Gazeta Literară nr. 22) respinge mai întii caracterizarea scrierilor iui Paul Zarifopol drept e-xerciții gratuite și subliniază caracterul lor polemic, acțiunea lor corosivă, în-dreptată împotriva diferitelor forme de parazitism literar ca și a inertelor pre-judecăți literare.

Eugen Simion consideră opera lui Zarifopol ca fiind cea a unui moralist. „Paul Zarifopol rămâne în primul rînd un moralist”, critica lui e preponderent și scăpărător eseistică. Ea se aplică, mai întii, la psihologia socială, la da-tele istoriei imediate, tînzînd, nu către sistem ci către comentariu moralistic.”

Tînărul critic pornește de la obser-vația lui Mihail Ralea, pe care o am-plifică, explicUAnd-o apoi convingător m toate implicațiile ei. „Zarifopol face”, îl citează Eugen Simion pe Ralea „foarte delicat și indirect procesul socie-tății românești”. în continuare Eugen Si-mion pune în lumină caracterul raționa-list al gîndirii lui Zarifopol, „de tradiție maioresoiană”, scrie el. „După 30 de ani de la deschiderea procesului formelor fără fond, susținut alături de Maioreseu, de către Eminescu și Caragiale, Zari-fopol apare la bară și denunță, într-un imod ce-i esite propriu, formalismul, miiislticislmele solemne oficializate, pos-turile și imposturile sociale, mistifică-rile intelectului, parvenitismul subtil, în fine iresorturile unei societăți pentru care virtuțile rațiunii au devenit supă-rătoare.”

Apoi tînărul critic trece în revistă „tipurile” desprinse de Paul Zarifopol din societatea vremii, societate căzută pradă „energotoahieă”: „tipul militar”,

„băiatul (răsfățat și irezistibil al istoriei" adică, și aci definiția îi aparține lui E. Simion, „distrugătorul viteaz al valorilor ce im sint de utilitate imediată". Cel „politic", ceZ politicianist, de fapt, exegetează Simion, politicianul afacerist și demagog și în fine „tipul tehnic", creatorul valorilor științifice, artistice, industriale.

Cu toată vibrația lui Eugen Simion pentru personalitatea lui Zarifopol, vulnerabilitatea gândirii acestuia nu este ignorată: „Eroarea gravă a lui Zarifopol e de a crede că civilizația și valorile se pot crea în afara sferei sociale și politice..."

„Fiul negustorului din Iași, Ravel Zarifopol și al Elenei, din Obârșia comerçantului Iani Gkiliano, face într-un chip nuanțat, procesul clasei sale, manifestînd o tenace aversiune față de toate compromisurile, «dresurile moralismului» și formele de mistificare socială și culturală. Erorile care sint, vin din înțelegerea nediferențiată a societății. Deși Zarifopol acceptă noțiunea de psihologie proprie unei clase, în analiza sociologică face, în fapt, (abstracție de particularitățile păturilor sociale, de forțele și tendințele divergente. Judedata sa le unifică și le condamnă global.

Dar chiar așa fiind, cîteva usturătoare adevăruri sint fără reticențe spuse și 'moftangiul, robit scopurilor lucrative, înfierbântat de doctrinele vitaliste, mistificat de o morală și cultură (conformistă, n-a avut adversar mai șiret, mai priceput în a da la o parte vălurile și a arăta imensele mecanisme ale ipocriziei, ca în Paul Zarifopol, cărturarul ciudat și autonomist."

Instrumentele de analiză ale lui Eugen Simion fiind precise și stăpînite cu o deosebită fermitate, studiul lui despre Paul Zarifopol, „această inteligență critică vorace", se remarcă printr-o reală eleganță.

In numărul 24 al gazetei, cronica la volumul Gabrielei Melinescu „Ceremo-

nie de iarnă" poartă pecetea temperamentului critic original al lui Lucian Raicu: inteligență pasionată, fundamentală propensiune polemică „justițiară", anatimizînd impostura și exaltînd autenticul.

P. G.

- de peste hotare -

„La TABLE RONDE", Nr. 205/1965

Vom da aci cîteva extrase din cronicile la cărțile apărute ca să ne putem face oarecare idee despre producția literară franceză curentă. Cronica este semnată de Lucien Guissard.

Despre „Relațiile" iui Daniel Anselme, iată oe scrie oronicanul : „Se spune despre autor că este un causeur strălucit și într-adevăr, după ce termini cartea, consideri că nu e nici o îndoială din acest punct de vedere; un causeur care ar fi luat lecții de umor an-glo-saxon, un narator care știe, cu destulă ironie, să monteze o povestire, să o lungească, să o subție, să o condimenteze, lăsîndu-te apoi însetat de a afla mai multe. De fapt el însăilează cîteva povestiri una după alta și romanul său nu ar fi altceva decît o suită de întîmplări fără urmare dacă nu s-ar întrezări pe ici pe colo cîteva corespondențe, cîteva șirete efecte ale hazardului și, mai ales, dacă n-ar fi chipul unei femei în centrul unui nod de relații mai mult sugerate decît explicate".

„Mărturisesc", scrie în continuare cronicarul, „că nu am fost tocmai convins de încercarea lui Daniel Anselmg. de a discerne cum se stabilesc relațiile umane. El este mai convingător atunci cînd povestește. O face cu o abundență jovială, cu o acuitate psihologică de care nu te-ai plictisi dacă această abundență n-ar deveni la un moment dai prolixitate".

...,„Deschizînd „Soare la Maguelone" (de Gaston Baissette) prevezi că vei în-

nota în plin poncif, mistral, corrida și dialect «d'oc». Autorul nu caută cituși de puțin să^și ascundă marfa, și are dreptate : este de-adreptul savuroasă”.

Personajul oare vorbește este student la Paris, dar se duce să-și petreacă vacanța de vară într-un sat dan Herault la unchiul său Aehille. „Unchiul Achille care poate totul în afară de a provoca ploaia. Nu se mai isprăvesc serbările ,nici viile, ele constituie fundalul unei povești care se va întinde pe un spațiu de doi ani. Povestea unchiului Achille, personajiu demn de Daudet, de Pagnol ca și de Virgiliu, istoria unui orașel cu folclorul și cei mai pitorești locuitori ai lui, povestea unei iubiri imposibile între student și foarte atrăgătoare Guillette. Dar cuvântul „imposibil” nu are sens într-un ținut în care fetele sînt cele care răpesc băieții cu complicitatea unui fost soldat și fără a-și atrage fulgerele jandarmeriei.”

„Gilbert Ganne în romanul său „Les chevaliers servants” cultivă arta portretului masculin. Scopul lui nu este numai acela de a caracteriza două fizionomii ; el observă comportamentul bărbatului în prezența femeii, ceea ce îi permite să disece moravurile, conjugale sau nu, și să formuleze apoi cîteva idei despre regulile jocului” — „Este un roman sobru, redus la situații banale (s-ar putea preta uneori la o interpretare vodevilească), un roman care tratează despre criza cuplului, tirania sexului, incertitudinile inimii; în care se trăiește oarecum la întîmplare și în absența oricărei morale.”

„Gilbert Cesbron abordează probleme similare privite din punctul de vedere al femeii, al femeii moderne care înțelege să ocupe locul pe care-l consideră al său în societate. Isabelle Devrain este eroina romanului «O albină se izbește de fereastră». Ea se consideră urită deși „sexul masculin nu pare a fi deranjat de acest fapt, de vreme ce tînără fată trebuie să respingă anume avansuri. Dar ce caută bărbatul ? Isa-

bella nu are nevoie de o experiență îndelungată pentru a ajunge la concluzia că el nu-i dorește nici inteligența, nici calitățile ei sufletești”, „...neînțelegerea ei de către mediul în care trăiește, intuițiile devastatoare ale unei structuri exigente, feminitatea ei pretutindeni rănită, provoacă o ruptură interioară și urmează o tentativă de sinucidere. După convalescența sufletească ea devine șef al personalului și director administrativ (ține mult la nomenclatura masculină), într-o întreprindere își dă măsura într-o meserie masculină, dar se realizează totuși grație unui bărbat — Herve Jacquet, bărbat cu care se căsătorește.”

Lucien Guissard, cronicaiul, pare destul de aprobativ referitor la acest roman cane însă, mie, mi se pare din chiar cele relatate și analizate, de un relativ penibil sentimentalism, de nuanță vetustă și pretențioasă.

Despre Jose Cabanis, Lucien Guissard, referinduTse la „Jocurile nopții”, scrie că dă dovadă de „cultură, inteligență, ironie șlefuită, distincție a limbajului. Eroina ultimului său roman nu strălucește prin calitățile cu care este înzestrat autorul, dar acesta... se arată a fi un om de spirit. El seamănă probabil cu personajul care narează mica sa poveste, personaj care savurează pe Sainte-Beuve înainte de a trece la plăceri mai puțin cerebrale”.

P. G.

„ESPuRIT”, nr. 3/1965

Numărul trei recenzează la modul îndreptățit elogios o antologie de cântece negre spirituale, antologie Întocmită și prefațată de Marguerite Yourcenar. Tot Marguerite Yourcenar ieste și traducătoare a acestor cântece negre spirituale. Antologia a apărut la Gallimard. Camille Boumiquel consideră aceste cântece drept una din expresiile cele mai

lirice ale negrilor din Statele Unite și cea imai originală contribuție a Hor (împreună ou jazz-mi) în domeniul muzicii. „Unii cred”, sanie Camffilie Bourniquel, că *textul* (alaestor oîntee) nu este decît *coruperea psalmilor protestanți, în care repetiția obsesională a anumitor cuvinte, a anumitor invocații devine suportul transei colective*. „Și atunci ce rămîne dintr-un Negro Spiritual lipsit pe de o parte de muzică și pe de altă de încetinelile și sincopele vorbirii negrilor?” Marguerite Youreenar arată în prefața ei, care este un „studiu foarte pătrunzător” că a găsit în „*acest limbaj bastard*” o adevărată poezie și capodopere autentice, în aceste cântece au fost reintroduse teme inițiatice ale Apei, Fbcuilui și Sîngeliui.

Au oare aceste cântece o origine mai îndepărtată decît sclavajul? Nimeni ou o poate spune. Pentru noi ele nu s-au născut decît o odată ou acest jargon englez care permitea negrilor ide origini diferite să comunice. Majoritatea lor iau apărut oam între 1810 și 1860, în momentul ivirii primelor speranțe de eliberare și al primelor peregrinări ale predicatorilor negri.

E vorba ân general de un fel de predică lirică, întretăiată ide invocații și bătaî din palme, de „Aleluia” și „Glorie Domnului”. Acest fenomen de creație colectivă poate fi regăsit și astăzi în anumite comunități din Harlem. Schema obișnuită a unui oîntec negru spiritual constă în 'alternarea „strigătului” (Shout) a Exaltării și a romanței pioase (Mellow).

Aceste cântece s-au răspândit pe toată întinderea Statelor Unite dar ținutul lor oriiginair este Suldiul, „centura bambacului”. Sursa directă pentru predicator a fost conSitiituită de marile cadențe a acelei King Jatoes Bible, ea a fost „*magazinul de metafore și de formule ale psalmului protestant*”. Totuși cântecul negru spiritual evită dubla primejdie: „*pe de o parte a poeziei ornamentate și oratorice de tip wes-*

leyan și metodist din secolul al optesprezecelea și pe de alta a pietismului emfatic și plat al cutărui psalm de dată mai recentă”. Poezia cântecelor negre spirituale este o expresie populară, dar cu un accentuat caracter de transă, avînd o viziune transcendentă și mistică.

„*Aceste cîntece, scrie mai departe Camilie Bourniquel, nu închid totuși individul într-o viziune care n-ar avea ca limită finală escatologia și intrarea în ținutul liniștii: ele sînt cîntece de libertate și, albi și negrii, cei ce luptă împotriva segregării rasiale le-au repus în circulație.*”

G. P.

„MERCURE DE PRANCE”, nr. 1217/1965

C G. Bjurstrom ne prezintă cu inteligență critică, re-
* cepitiv și liber, romanul suedez. Căutând să descifreze tendințele și să urmărească liniile de forță ale prozei contemporane suedeze, Bjurstrom afirmă că se impune povestirea istorică, romanul picaresc, fabula, fapt pentru care generația anilor 50 și 60 se deosebește ide cea a anilor 30, „*generație a scriitorilor proletari care, sub influența romancierilor americani atacau în mod direct problemele puse de realitate și urmăreau conflictele pînă la paroxism.*”

Acest gen de literatură pare să fi fost ilustrat în mod strălucit de Sven Delblanc cu povestirea „Vestmintul Pastorului” oare „*ține în parte de romanul picaresc, în parte de povestirea filozofică, foarte colorată și mișunînd de detalii exacte ca și de anacronisme voite.*”

Eroul ieste un foarte cumsecade pastor neamț din secolul al optesprezecelea, jumătate Candide, jumătate Jerîrâm Cioiignard, și tribulațiile sale sînt povestite ou multă vervă și haz. Dar aceste vesele 'aventuri nu sînt decît

«pretexte și adevăratul sens al cărții este exprimat într-o lungă tiradă a bătrânului rege Frederic al 11-lea, oare înfățișează în culorile icele mai întunecate o umanitate crudă în absurda ei înverneare de a se autodistrage.

Autorul articolului îl citează de asemenea pe scriitorul Per Olov Enquist, care-și situează de asemenea intriga romanului său intitulat „A cincCa iarnă a magnetizorului” în Germania secolului a! optsprezecelea.

Sub pretextul de a povesti istoria unui magnetizor, adept al lui Mesmer și imitat de Cagliostro, jumătate șarlatan, jumătate precursor, romancierul tratează de fapt problema raporturilor dintre cunoaștere și iluzie, despre dificultatea de a defini adevărul atunci oînd expresia lui e nouă, despre superstiții etc.

„De unde vine”, se întreabă Bjurström, „această tendință a prozatorilor suedezi de a discuta marile probleme situîndu-le în afara timpului și a societății lor ?...” „Atmosfera «călduță» a unei țări atît de «bine organizate» ca Suedia pare oare tinerilor noștri romancieri puțin propice acestui fel de neliniște ?...” „Mă gîndesc la titlul ironic al lui Sinclair Lewis : «Aceasta nu se poate întîmpla aci»... „dar” — scrie în continuare autorul articolului — „evadînd prea mult din realitatea cotidiană, acești scriitori riscă tocmai ca problemele lor să nu fie luate în serios sau cel puțin să nu reușească «să compromită»- suficient pe cititorii lor”... „Genul acesta comportă de asemenea și un alt risc: acela al unei expresii simbolice și aluzive, care-l dispensează pe scriitor de a-și duce gîndirea pînă la capăt și de a-i pune soliditatea la încercare. El rămîne astfel la întretăierea dintre real, pe care nu-l explozează îndestul și pe care-l poetizează, idei pe care le întrezărește numai, și mit, în care au forța sau curajul să se angajeze”.

Bjurström ne informează apoi despre romanul lui Knut Nordström, „Memo-

riile unui damnat”, oare prezintă „confesiunea unui personaj atît de ancorat în ipocrizie încît chiar în momentul celor mai sfișietoare mărturisiri nu se poate împiedica de a se contempla și, pictîndu-se în culorile cele mai sumbre, ni se înfățișează instinctiv în lumina cea mai favorabilă”... „Acest personaj este situat cu admirabilă precizie în planul familial și social al unui mic orășel suedez de la mijlocul secolului trecut. Există în carte pasagii uluitoare, un fel de «introducere în nesinceritate», exprimate de către un prestidigitator și bătrîn poet deziluzionat, ratat dar încă vibrant. De asemenea sînt memorabile paginile de meditație despre iluzii și adevăr, minciună și sinceritate în literatură.”

Autorul articolului are cuvinte de laudă penltru Birgitte Trbzig, „a cărei expresie”, scrie el, „te face să te gîndești la arta vitraliului, în același timp hieratică și cotidiană.”

Romanele ei se desfășoară într-o epocă îndepărtată („Destituitul” în secolul al X'VII-ilea, „O poveste de pe coastă” în secolul al XVf-lea), dar problematica lor nu e limitată la cea a epoei respective. „în gesturile stîngace, privirile mute și vorbirea reținută a personajilor ei se citește o sfișietoare duioșie, în timp oe-i învăluie, ca vestmînt de suferință, o stranie măreție, subliniată de un vocabular arhaizant și o anume rigiditate.”

„Morții și viii”, ultima carte a BirgitJtei Troitzig este o culegere de trei povestiri („Barbara”, „Morții și viii”, și „Regina”) de o imare simplitate. „Carte în care sînt concentrate multă experiență și poezie.”

Dar în proza contemporană suedează sînt și alte modalități de expresie decît romanul picaresc sau legenda. Torsten Ekbohm, exeget ai lui Beckett, Rofobe-Grillet și Butor, apărător al tuturor „noutăților” și mlai ales a tot ce i se pare artă „deschisă” solicitând colaborarea activă a publicului, a ales calea „noului roman” francez.

Titlul romanului său „început de partidă” sună ca un răspuns la Beckett dar tehnica ramaueseă ține mai mult de cea a lui Butor. „Partida” Ja oare invită Eikbom se compune dinbr-un unare număr de bucăți de proză, de lungime variabilă, oa un fel die rebus, pe care, ne asigură autorul, 'cititorul le poate dispune oricum. Dacă citești cartea de la început pină la sfârșit, se poate distinge, încetul cu încetul, imaginea unui om care sta într-un compartiment de tren (bel puțin așa se pare) cu un ziar în mină, observând din oînd în când ce se întâmplă afară și aducîndu-și aminte de ce i s-a întâmplat în aceste lacuri (și în altă parte) într-o epocă mai îndepărtată.

în schimb romanul „Cei orbiți” de Bjorn Runeborg are o temă perfect raciniană : A iubește pe B, care iubește pe C, care iubește pe D. „în această interminabilă căutare a împlinirii noi însoțim pe fiecare dintre personagii, pe rînd, în timp ce acelea pe care le-am mai întîlnit reapar la distanțe diferite și sub alte noi unghiuri”., „Această evoluție pe trei dimensiuni”, scrie Bjursitrom, „nu are nimic mecanic : dimpotriučă, respiră o mare densitate umană”. Dar criticul deploră în continuare prezența unui capitol explicativ „de o deconcertantă naivitate” în oare romancierui teoretizează stîngaci ceea ce era exprimat implicit, cu iartă, în carte.

Și, în fine, scrie criticul, „tot densitatea umană este una din calitățile principale ale lui Per Olov Sundman care a știut să-și găsească limbajul în experiența oamenilor, observîndu-i și ascultîndu-i vorbind. Arta sa e născută din povestirea orală”.... „Renunțînd la efectele dramatice prea bătătoare la ochi, s-a concentrat asupra evenimentului, cit de obiectiv posibil. Această obiectivitate nu poate fi desigur totală : narațiunea nu are numai un scop informativ ci și unul didactic : ea comunică un eveniment și o «lecție». Din acest punct de vedere Sundman a reușit

admirabil să. se exprime «țărănește»^adică la modul «elocuțiunii pline de tăceri, șiretenie și cu un substrat de înțelepciune cristalizat în proverbe și dictoane care este al țăranilor.”

Ultimele sale nuvele „Căutătorii” păcătuiesc uneori printr-un exces de mister, transformând în minus ceea ce constituie o calitate a prozei lui Sundman : laconismul, sobrietatea cu aluzie precisă.

Dar, în general, „splendidă, ca fundal al scenelor umoristice, tragice sau enigmatice, imensa natură e tăcută dar plină de semne.”

G. E. P.

„CAHIERS DU SUD”, nr. 380/1965

în acest număr al revistei sînt închinete două articole scriitorului austriac Heimiito von Doldener. Unul semnat de Ernst Erich Noth ne prezintă în genere personalitatea și opera lui von Doderer, iar oel de ai doilea, sub semnătura lui Robert Rovini, face cîteva considerații de o subtilitate oarecum, confuză despre cea mai realizată sau semnificativă dintre cele aproape douăzeci de scrieri ale prozatorului austriac, „Posedații” (titlul se pare a fi anumeales după DOstoevski).

Heimiito von Doderer s-a născut la 5 septembrie 1896 ia Weidlingau lîngă Viena. BunStul scriitorului a fost un arhitect eminent (a cărui excelență în profesiune i-a adus chiar particula nobiliară „von”) și un merituos profesor~universitar. Tatăl prozatorului a fost de asemenea un foarte talentat constructor, unul din cei mai reputați ingineri din vremea lud.

Iar despre Heimito von Doderer, Ernst Erich Noth scrie, în legătură ou această vocație tradițională a familiei romancierului : „acest obsedat al „făcutului” și al formei a rămas de fapt în tradiția familială. Romanele sale sînt perfect „construite” și anume în-

mod deliberat, minuțios și științific. Inspirându-se din tehnica, sau mai curînd din structura compoziției muzicale — Beethovenul din simfonii și sonate este marele său erou — el stabilește mai întii pe o planșă de desen un plan foarte detaliat al fiecăreia din cărțile pe care le scrie, trasînd cu cerneluri de culori deosebite, Curbele complicate și încurcate ale coordonatelor: personajii, caractere, cronologie, dinamism, intensitate ascendentă și descendentă...

Totuși, nu e vorba aci de constructivismul unei excesive cerebralități glaciiale și parcă dezincarnate.

Doderer cunoaște prea bine marea lege a artistului creator, lege care ordonează forțele sale interioare. El pretinde în consecință ca această «compoziție» inițială, această «construcție» savantă să se scufunde în adîncurile inconștientului, să se ignore pe sine din nou, ca să spunem așa, să uite de sine în momentul scrierii pentru a reapare la suprafață la prima chemare."

Înainte plecării sale pe front, în 1915, Doderer se înscrișese ca student în drept la Universitatea din Viena. După război însă urmează fanuitatea de Istorie, frecventînd și cursuri de psihologie. Istoricul Doderer a publicat lucrări pertinente pentru care a priimit numeroase distincții.

O primă căsătorie în 1930, desfăcută după doi ani. O a doua abia în 1952. Amărăciunea primei experiențe maritale se reflectă „discret dar intens" — scrie Ernst Brich Noth „în extraordinarul „Jurnal al unui scriitor, 1940—1950 : Tangente" care a apărut de curînd. Autorul articolului afirmă că acest Jurnal oferă câteva ehei pentru descifrarea personalității lui Doderer și a operei sale.

Primul său roman important „Asasinatul pe oare-l comitem cu toții" a apărut abia în 1938, dar Doderer este după cum am mai arătat autorul fertil a circa douăzeci de cărți. Ele nu constituie un ronian-fluviu după cum afirmă unii oribilei, ci o „comedie uma-

nă" a cărei „esență și culme" o reprezintă „Posedații". „Posedații" a apărut în 1956, la a șaizecea aniversare a romancierului, repurtind un mare succes. Gritioa însă începuse să-și „ciulească urechile", după cum se exprimă Ernst Erich Noth, la auzul numelui lui Doderer, după ce consemnase succintul roman „Ferestrele iluminate" și după ce alt roman al lui — „Strada Strudlhofstiege" — apărut în 1951, confirmase viguroasa vocație artistică a scriitorului.

Ultima sa scriere se numește „Romanul Nr. 7" și va fi publicat în trei volume.

Opera majoră a lui Doderer pare să fie „Posedații" care se voiește „roman total" și a cărui tamă o constituie „die Menschwerdung": dobîndirea umanității omului.

Cîteva figuri sînt, scrie mai departe Ernst Erich Noth impresionante: consilierul Geyienhoff, istoricul Rene Stangeler, scriitorul Klajatan von Sohlagenberg și, adaugă Robert Rovdini, autorul celui de al doilea articol consacrat lui Doderer, muncitorul Leonard Kakabsa.

E. P. G.

„WORT IN DER ZEIT", nr. 5/1965

Pentru a contura tradițiile fecunde și direcțiile posibile de dezvoltare, criticii austrieci consideră necesar să fixeze harta literaturii naționale. Necesitatea de a defini și de a delimita decurge și din faptul că mai circulă unele opinii oare pun la îndoială însăși existența unei literaturi austriece de sine stătătoare: de vreme ce există o identitate de limbă și o moștenire culturală comună, s-ar putea șterge orice diferențiere între scriitorii austrieci și cei germani.

Preocupată de soarta literaturii naționale, revista vieneză *Wort in der Zeit* găzduiește un schimb liber de păreri dedicat acestei teme. Răspund scriitori și critici de prestigiu.

Semnalăm câteva din intervenții :

Scriitorul *Hans Weigel*, cunoscut și prin trackiteerile sale din Moiere, declară : „*Oare mereu se va întreba Austria dacă există Austria ? La aniversarea a două sute de ani de la nașterea lui Johann Nestroy și a o sută de ani de la nașterea lui Herbert Eisenreich literatura austriacă tot continuă să se interogheze singură dacă trăiește sau nu trăiește ?*”

Cu timpul lucrurile devin supărătoare, constată *Weigel*. „*Modestia Austriei este notorie și desigur foarte lăudabilă, dar dacă și mai departe va fi pusă sub semnul îndoielii literatura austriacă, universalitatea, maturitatea, spiritul contemporan, prezența ei în istorie — pînă la urmă va fi contestată însăși existența Austriei*”. îngrijorător e și faptul că cercetători străini și mai ales editori din Germania federală se arată mirați când aud că *Bachmann*, *Celan*, *Kafka*, *Bernbaird*, *Musi*, *Ganetti*, *Urzidil*, *Fried*, *Biroch* etc. aparțin Austriei. „*Credeam că îi revendicați doar pe Bartsch și Waggeii*”, zic ei.

Weigel afirmă în încheiere : „*Noi purtăm tot respectul lui Lessing, Goethe, Fontane, Gottfried Keller și dacă e necesar, și lui Enzensberger. Purtăm tot respectul limbii, germane, comună citorva state, cum comuni sînt și Alpii și Bodensee ! Fără nici un fel de insinuări dar și fără șovinism și naționalism. Să se termine odată cu semnul de întrebare care urmează după literatura austriacă! Germania nu se mai întinde astăzi de la Etsch pînă la Belt*” (aluzie la vechiul imn imperial german). *Iar literatura austriacă pornește de la Aichinger pînă la Zand*”.

într-o cronică literară apărută în „*The German Review*”, New-York, *Egon Schwarz* exprimă o părere contrarie. Deși nu tăgăduiește faptul că Austria a avut o istorie proprie cu evenimente culturale și politice specifice, deosebite de cele ale altor state inclusiv Germania, el susține că dacă *Wilhelm Busch*, *Friedrich Holderlin* și *Bertolt*

Brecht au scris în maniere cu totul distincte nu trebuie trecut cu vederea elementul comun : limba. Autorii „*Marii moșteniri*” par a fi uitat subit, că fiecare operă literară scrisă în limba germană aparține literaturii germane și că această circumstanță e pentru cei mai mulți scriitori austrieci destul de fericită, căci altminteri ei ar fi murit de foame.”

„*Wort in der Zeit*” reproduce un fragment dintr-un articol semnat de criticul *Ernst Stein* și publicat de revista „*Die Zeit*”, Hamburg. Criticul apreciază roadele relațiilor dintre literatura germană și cea austriacă. Autorii austrieci au fost întotdeauna oaspeți bine primiți în Germania, unde se vorbește de poetul austriac *Hofmannsthal* și de literatura vieneză. *Ernst Stein* socotește că dacă în trecut a existat o demarcație între literatura austriacă și cea germană, „*astăzi aceste două literaturi se suprapun, fiindcă specificul austriac a dispărut din literatură la fel ca și specificul german*”. Concluzia criticului : „*Vu mai există o literatură austriacă care ar putea fi recunoscută ca atare*”.

într-o scrisoare adresată redacției, criticul *Ruediger Engerth* își exprimă amărăciunea că se mai discută dacă în ultimii cincizeci de ani s-a menținut sau nu o literatură austriacă autonomă : „*Pretutindeni în lume se poate remarca răspîndirea unor trăsături specific austriece. Hofmannsthal a scris odată despre ^adierea universalismului spiritual,„, fără de care o viitoare Austrie ar fi inimaginabilă. Acest universalism este aproape de realizare căci mulți scriitori austrieci, care trăiesc în diferite țări de pe glob, au contopit în operele lor trăsăturile esențiale ale austriacului» cu influențele feluritelor cercuri literare.*” De aceea specificul austriac e coimpus din caracteristici neobișnuite. El nu pierde totuși nimic din intensitatea structurală. E imun în fața tendințelor de dizolvare și e gata să asimileze, să se îmbogățească, să inoculeze. Fapt evident: prin

valorificare concretă el nu se uzează și strălucește, după treizeci de ani tot atât de limpede și compact. Nu poate fi trecut cu vederea, nu poate fi infirmat.

Paul Kruntorod consideră că din orice unghi de vedere, analizele literar-istorice pot să dovedească existența unei literaturi specific austriece, net delimitată de cea elvețiană și germană. Cele mai concludente exemple sînt Hofmannsthal, Mușii, Roth, Stefan Zweig și Karl Kraus. Aceștia, ca și mulți alți scriitori care s-au născut și au trăit în fosta monarhie Austro-Ungară, continuă să fie incluși printre vârfurile literaturii germane pentru că au scris în limba germană. Pentru a dovedi contrariul, autorul se referă „la modul specific de viață austriac, rezultat al unei conglomerări de factori multinaționali”. Pe acest sol s-a putut înălța o literatură austriacă bine definită. Datorită acestui mod de viață specific austriac — deși după război multe deosebiri în alte domenii s-au estompat — putem stabili ceea ce separă specificul german de cel austriac. În literatură nu e hotărâtoare natura limbii ci întregul fond al creației.

Pentru criticul *Otto Breicha* literatura austriacă subsistă în mod cert. De asemenea el afirmă că și după 1945 autori austrieci au creat opere literare de valoare. Însuși motivul unor divergențe — dacă literatura austriacă a început cu Grillparzer sau în jurul anului 1900 — constituie un argument în favoarea identității ei. Mai departe Breicha observă că fără specificul lor vienez Nestroy și Mușii, Doderer sau Artonann n-ar fi devenit ceea ce sînt. Numai prin această prismă se poate examina și creația lui Raimund, Kraus și Kramer.

Conștiința de sine nu trebuie considerată infatuare și aroganță, mai cu seamă dacă ne gândim că cele mai multe cărți austriece se editează altundeva decît în Austria; redacțiile și

lectoratele vest-germane hotărăsc ce e literatură și în ce specific se integrează. Oricum, arta și literatura austriacă se bucură acolo de o apreciere foarte scăzută.

„Specificul austriac n-are nici o legătură cu șovinismul, în schimb determină situația materială a scriitorului (situație de care și așa rm se ocupă nimeni, cu atît mai puțin vreun cetățean federal — republican”).

Lui *Gerhard Fritsch* separatismul cultural istoric i se pare exagerat și (dăunător pentru Austria. Pe de altă parte, spune el, Grillparzer și Stifter, Raimund și Nestroy, chiar și Lenau n-au fost doar poeți germani care au trăit în Austria.

Clu o investigație social-istorică își începe scriitoarea *Hilde Spiel* argumentația: „Pe o bază cu totul nouă primește Austria, după cel de-al doilea război mondial, creația literară și artistică din Republica federală. Ea și-a dat seama de valoarea tradiției proprii, știe să aprecieze figurile marcante din deceniile trecute și prețuiește chiar — ceea ce nu făcuse altădată — talentele contemporane”.

Și oamenii de artă din Germania occidentală, profesorii universitari, pictorii, Scriitorii, dirijorii sau actorii din diverse turnee teatrale care Străbat Austria trebuie să îndure aceeași critică severă pe oare ea o aplică propriilor ei artiști. „Austria l-a lăsat să plece și pe Karajan, pe care lumea îl consideră cel mai de seamă dirijor de pe teritoriul limbii germane și e de părere că se va descurca și fără el”.

„Tonul politetei supuse față de străinătate și în primul rînd față de Germania a amuțit... Acesta e reversul autodeșteptării, nu tocmai pe placul vecinului, odinioară marele și admiratul, frate”.

Austria știe acum că are forțe artistice proprii care se bucură de o adîncă stimă și în Republica federală. Și chiar

dacă ea nu beneficiază de un Günther Grass, îl are în schimb pe Doderer.

Halde Spiel regretă doar faptul că automulțumirea a îndemnat pînă și teatrele austriace să nu mai fie receptive în* fața dramaturgiei vest-germane progresiste.

Ca un punct de vedere sintetic al redacției, Wolfgang Kraus scrie :
%
„Fiecare literatură are numai o singură instanță: literatura mondială. Există oare vreo contradicție între a-

oeste și realitate și "faptul că lumea e împărțită în multe state ? Autq-elogiile cu rolurile distribuite în prealabil, auto-elogii care nu depășesc granița nici cu o sută de kilometri s-au ivit și se ivesc peste tot, că să nu pomenim de Republica federală germană. Dar de ce să nu consemneze cu bucurie fiecare stat și contribuția scriitorilor săi la literatura mondială ?"

D. LUDOVIC

E R A T A • -

In locul ultimelor idbuă versuri ale poeziei „Cu harfa lui Eol" de Veronica Porumbaou. apărută în nr. 7 al revistei noastre, se via citi : „**clipa ce vie. va fi pe acest mal 'dunărean**".